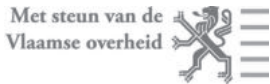

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

36e jaargang - nr. 1 - 2013

Drukkerij typo/offset, Marc Latré - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

ARMOEDE IN DE NEGENTIENDE EEUW

Volgens de definitie van de Verenigde Naties is *armoede het niet kunnen voorzien in de noodzakelijke levensbehoeften zoals drinkbaar water, voedsel, kleding, huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs. Zij ontstaat wanneer een persoon of een groep mensen onvoldoende betaal- en of ruilmiddelen heeft om in de meest elementaire levensbehoeften te kunnen voorzien.*

Als we in het verleden terugblikken, is armoede een verschijnsel van alle tijden, een probleem dat onze mensenmaatschappij als een soort endemische ziekte met zich meedraagt. Toch zijn er in de geschiedenis perioden aan te wijzen waar een verscheidenheid van omstandigheden het verschijnsel laten opflakkeren als een epidemische plaag die soms grote groepen mensen in de armoede drijft.

Doorgaans schrijft men armoede van grote delen van de bevolking toe aan onvermijdelijke misoogsten of natuurrampen, maar de realiteit is dat ook oorlogen, economische en maatschappelijke veranderingen oorzaak zijn voor het ontstaan van perioden waarin grote delen van de bevolking armoede lijden.

Als er één periode is die tot voor kort in het collectief geheugen was blijven hangen, was dat beslist de negentiende eeuw.

George Bernard Shaw zei ooit over de negentiende eeuw: *De eerste helft van de negentiende eeuw beschouwde zichzelf als de grootste aller eeuwen, de tweede ontdekte dat ze de slechtste was...*

Daartussen ligt het verhaal dat we hier willen brengen. Voor de ouderen onder ons, het verhaal van onze grootouders en overgrootouders, mensen die de overgang van een agrarische naar een industriële samenleving beleefden. Voor velen een bitter verhaal van miserie en ellende...

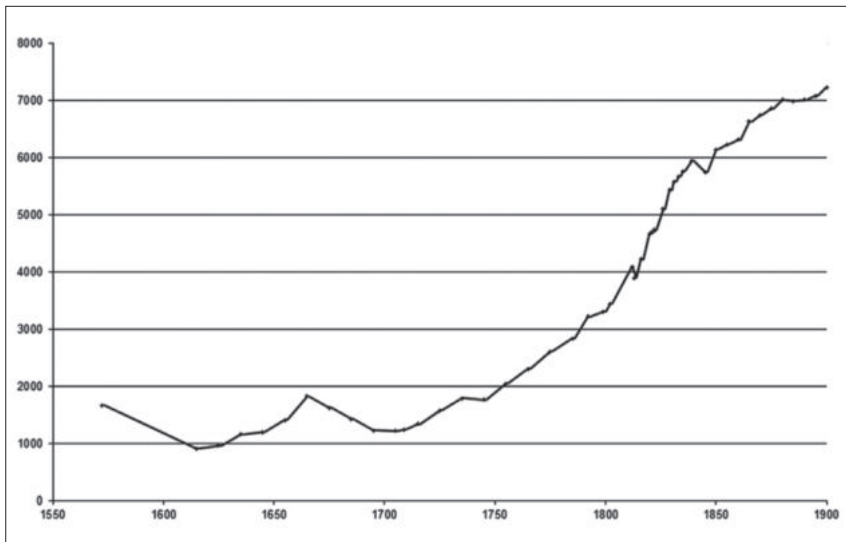
Voor velen lijkt het slechts een brok geschiedenis die tot een ver verleden schijnt te behoren en waarover nog nauwelijks gesproken wordt. Dat verhaal van vroeger is mogelijk toch wel actueler dan we doorgaans durven vermoeden. Misschien dat het verhaal van armoede in die toch niet zo lang vervlogen tijd, tot nadenken kan aanzetten over de snel toenemende verarming in onze tot voor kort nog zo geïdealiseerde welvaartsmaatschappij...

De negentiende eeuw kenmerkte zich door een aantal drastische veranderingen in het maatschappelijk bestel. Die werden ingeluid door

de Franse revolutie en hadden in eerste instantie te maken met nieuwe ideologieën, technische renovaties, nieuwe instellingen en wetten, andere maatschappelijke verhoudingen.

De Franse Revolutie, die in 1789 in Parijs uitbrak, wekte ook hier bij sommigen heel wat verwachtingen, maar toen de Zuidelijke Nederlanden in 1795 bij Frankrijk ingelijfd werden, bleken allerlei nieuwe instellingen en wetten toch niet direct het paradijs op aarde te brengen, behalve dan voor een kleine groep gegoede burgers. Van de mooie slogan ‘vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid’ was niet veel te merken, zeker niet voor de gewone man en vrouw. De beroepsgilden die in het Ancien Regime de werknemers nog enigszins beschermd hadden, werden afgeschaft en door ‘de wet le Chapelier’ (1791) was wel de vrijheid van ondernemen ingevoerd, maar was het tegelijk aan ambachtslui en arbeiders verboden om zich te verenigen, het zogenaamde ‘coalitieverbod’, waardoor elk arbeidersverzet onmogelijk gemaakt werd.

Bij het begin van de negentiende eeuw telde Aalter zo’n 3300 ‘zielen’ en was met een oppervlakte van 4600 ha een uitgestrekte plattelandsparochie. Iets meer dan de helft van die oppervlakte was ingenomen door akkers en weilanden, de rest door bos.

Evolutie van de bevolkingsgroei in Aalter van omstreeks 1600 tot 1900. Naar cijfers van Luc Stockman.⁽¹⁾ Grafische verwerking: Jan Camerlinckx.

Zoals zowat overal in Vlaanderen, was de bevolking ook hier sinds het midden van de achttiende eeuw gestadig aan het groeien. Die groei zou overigens nog een goeie eeuw aanhouden.

Zoals in andere dorpen waren ook hier de meeste mensen actief in de landbouw en hadden een hoeve of werkten op de grotere bedrijven als knecht of meid. Dagloners vormden een andere belangrijke groep. Het waren losse arbeiders of arbeidsters die per dag betaald werden en naar gelang van het seizoen en de behoeften in de landbouw, de bosbouw, de bouw, bij openbare werken, enzovoort, ingeschakeld werden. Veel dagloners en ook kleine boeren waren daarnaast ook nog thuisarbeiders en sponnen of weefden om zo hun inkomen wat op te vijzelen.

Naast de landbouw was er ook de vlasnijverheid. Deze bestond reeds eeuwen in de provincies Oost- en West-Vlaanderen en bracht vooral in de achttiende eeuw een relatieve welvaart voor de bevolking. Vlaanderen had toen een feitelijk monopolie op de productie van linnen stoffen. De Vlaamse textielproducten genoten internationale faam en de export floreerde. De vlasnijverheid was vooral op het platteland ingeplant. Duizenden thuisarbeiders en -arbeidsters stonden in voor het spinnen van vlasgaren en het weven van stoffen. De meesten onder hen combineerden dit met arbeid op het land: in de wintermaanden nam de vlasnijverheid de meeste arbeidstijd in beslag, in de zomer ging alle aandacht naar de landbouwactiviteiten. In het midden van de achttiende eeuw gold het Vlaamse platteland als een van de rijkste regio's in Europa. Reizigers die de Zuidelijke Nederlanden bezochten, raakten niet uitgepraat over de voorspoed die er hier heerste.

In 1792 stond in Aalter bij 56% van de gezinnen een weefgetouw en er waren nog meer gezinnen waar gesponnen werd.

De grondstof voor de linnennijverheid, vlas, werd zowat overal in Vlaanderen geteeld. Dit was een intensieve bezigheid: het vlas moest na de oogst verschillende bewerkingen ondergaan (rotten, zwingelen, kammen) voor het klaar was voor verwerking. De spinsters sponnen het vlas tot vlasdraad. De wevers weefden er linnen stoffen mee.

De stoffen werden opgekocht door handelaars die ze met aanzienlijke winsten verder verkochten aan handelaars die ze op de stedelijke markten brachten of aan exporteurs die ze in het buitenland verkochten. De voorspoed van de handelaars, die grotendeels tot de gegoede burgerij behoorde, was nauw verbonden met de specifieke organisatie van de vlasnijverheid zoals deze al altijd had bestaan. Zij

vreesden dan ook dat de industriële revolutie die in de eerste helft van de negentiende eeuw op gang kwam in de vlasnijverheid, zou leiden tot concentratie van de productie in grote ateliers. Het gevaar bestond dat de tussenhhandel dan overbodig zou worden of alleszins dat de grote producenten zich minder snel naar de eisen van de handelaars zouden schikken dan de geïsoleerde thuisarbeiders. Ze ijverden dus voor het behoud van de traditionele vlasnijverheid en organiseerden zich vanaf 1838 in een naamloze vennootschap: *l' Association nationale pour le progrès de l' industrie linière*. Haar naam werd al snel omgevormd in *Association nationale pour la conservation et le progrès de l'ancienne industrie linière*. De Association telde onder haar stichtende leden ook enkele volksvertegenwoordigers en heeft heel wat invloed gehad in de campagne tegen de modernisering van de vlasnijverheid.

Het isolement van de spinsters en wevers en de combinatie met landbouwactiviteiten hield de lonen laag. Werd de thuisarbeid in de achttiende eeuw nog gezien als een aanvullend inkomen, geleidelijk zouden de stijgende pachtprizen ten gevolge van de grondversnippering en de stijgende voedselprijzen, de plattelandsbewoners steeds meer afhankelijk maken van deze extra inkomsten om te kunnen voorzien in hun levensonderhoud.

Veelzeggend is de toegenomen grondversnippering in Aalter. In 1846 was ruim 60% van de landbouwbedrijven niet groter dan 1 ha en hooguit 11% van de bedrijven is groter dan 5 ha.

oppervlakte bedrijf	% in 1632	% in 1846
< 1 ha	23,01	61,98
1 tot 5 ha	34,09	26,62
5 tot 10 ha	15,63	4,52
10 tot 20 ha	14,49	4,03
20 tot 30 ha	3,41	1,77
30 tot 50 ha	6,53	0,88
> 50 ha	3,13	0,20

De pachtprizen rezen de pan uit. In Vlaanderen noteerde men een verdrievoudiging van de pachtprizen tussen 1800 en 1900. Daarbij kwam dat de lonen van de linnenwevers die tot 1815 vrij stabiel waren gebleven tot een derde terugvielen.

Evolutie van het loon van de linnenwevers tussen het midden van de zeventiende eeuw en 1850. Naar Chris Vandenbroecke. ⁽²⁾

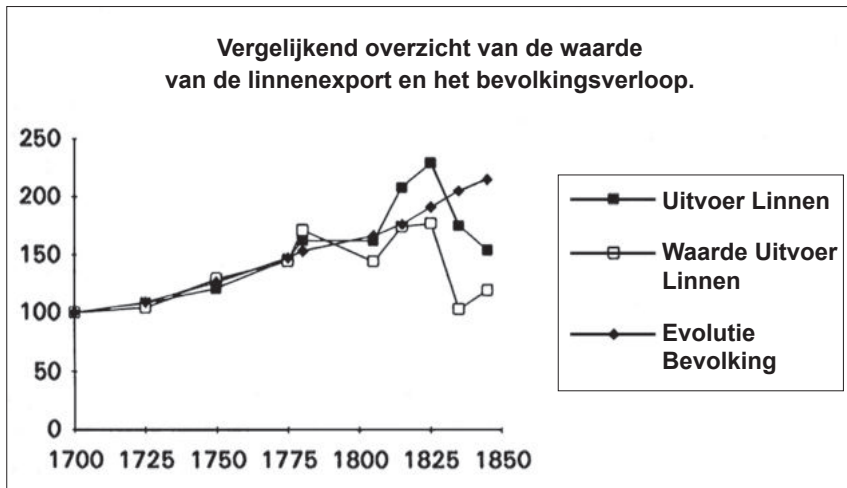
De vlasnijverheid kreeg haar eerste klappen te verwerken na de scheiding van Frankrijk in 1814. De Franse markt die toen 90% van de export vertegenwoordigde, kon slechts ten dele teruggewonnen worden na inspanningen van de regering en de wevers, die een loonsvermindering moesten aanvaarden. Onder het Hollands bewind kon de vlasnijverheid wel profiteren van de Nederlandse koloniale markten, maar ook dat kon de verliezen op de Franse markt onvoldoende goed maken. De Belgische omwenteling van 1830 betekende opnieuw een zware klap voor de vlasindustrie. Niet alleen het wegvallen van de Hollandse markt, maar ook de verdere vermindering van de uitvoer naar Frankrijk en het ontbreken van nieuwe afzetgebieden waren oorzaken van de crisis in de vlasnijverheid.

Ondertussen was er een evolutie op gang gekomen die langzaam, maar zeker een ernstige bedreiging vormde voor de traditionele vlasnijverheid. Met de introductie van stoommachines kwam begin van de negentiende eeuw het industrialiseringsproces op gang. In eerste instantie werd de verwerking van katoen gemechaniseerd. In Gent werkten omstreeks 1810 in 18 katoenspinnerijen, 20 katoenweverijen en 21 katoendrukkerijen bijna 11000 arbeiders. De mechanisering van de linnennijverheid stelde echter specifieke technische problemen en in België werden de eerste mechanische vlasspinnerijen eerst vanaf 1817 opgericht. Bovendien was de begeestering niet bijs-

ter groot en toen het Britse linnen, vervaardigd met mechanisch gesponnen garen, op het continent verscheen, was de gemechaniseerde vlasnijverheid bij ons nog amper ontwikkeld.

In 1834 werden in Kamer en Senaat voorstellen geformuleerd om de mechanisering van het vlasspinnen aan te moedigen. Deze voorstellen werden echter afgewezen door het merendeel van de Vlaamse volksvertegenwoordigers, die niet wilden weten van aanpassingen aan de traditionele productiewijze. We verwijzen hier naar de standpunten van de hoger al aangehaalde *Association nationale pour la conservation et le progrès de l'ancienne industrie linière*.

Het Frans-Belgisch handelsverdrag van 1836, waarbij Frankrijk de invoerrechten voor heel wat producten verlaagde, zorgde voor een heropleving van de export, maar al in 1837 kwam de ontuchtering. De afbraak van de Franse tolbarrière stelde ook de Engelse concurrentie in staat om de Franse garen- en linnenmarkt te veroveren. In Engeland had de productie van textiel met mechanisch gesponnen vlasdraad een dusdanig niveau bereikt dat ze de concurrentie met de Vlaamse handgemaakte doeken kon aangaan. De Britse vlasproducten waren van dezelfde of betere kwaliteit dan de producten van de Vlaamse vlasindustrie en bovendien veel goedkoper. Dit had niet enkel te maken met het feit dat zij mechanisch gesponnen vlasdraad van goede kwaliteit produceerden, maar ook met de manier waarop de vlasnijverheid er georganiseerd was. De productie werd in Engeland

Evolutie van de bevolking en de linnenexport in Vlaanderen.

Naar Chris Van den Broecke. ⁽³⁾

geconcentreerd in grote ateliers. Dit had het voordeel dat de producten die men vervaardigde meer gelijkvormig waren en dat de tussenhandel ten dele werd uitgeschakeld. Bovendien gingen de Britse fabrikanten actief op zoek naar de modetrends op het continent en deden hun best om te voldoen aan de verlangens van de consument.

De Vlaamse thuisarbeiders bleven stoffen produceren op dezelfde wijze als in de achttiende eeuw, toen Vlaanderen nog geen enkele concurrentie van buitenlandse vlasbewerkers te vrezen had. Om te kunnen blijven concurreren met het goedkope Engelse linnen, zagen de Vlaamse spinsters en wevers zich genoodzaakt steeds lagere lonen te aanvaarden. Deze toestand kon enige tijd worden volgehouden aangezien de thuisarbeiders een deel van hun inkomen uit de landbouw haalden, maar uiteindelijk dienden de noeste keuterboeren en dagloners ook langer te werken en hun hele gezin in te zetten om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. De neergang van de oude linnenindustrie was in 1840 een onomkeerbaar feit geworden.

Terloops weze vermeld dat het niet alleen slecht ging op het platteland, ook in een grootstad als Gent heerste crisis. Na een korte heropleving in 1837 ging het in 1839 weer even slecht met de katoenindustrie als in de periode na de Belgische Omwenteling. Bedrijven sloten hun deuren of reduceerden de arbeidstijden. Het volk leed honger. Begin oktober 1839 brak het oproer uit, waarbij de textielarbeiders protesteerden tegen de armoedige situatie waarin ze waren terecht gekomen door werkloosheid en lage lonen...

Veelzeggend is het lied dat in die dagen in Gent de ronde deed:

Het is nu zeer duer leven (uit Den Vaderlander, 1 oktober 1839)

*Het is nu zeer duer leven,
Men heeft het reeds gezeyd,
Den vree is ons gegeven,
Maer het blyft slechten tyd;
Den werkman kan niet koopen,
Want hy wint bynaer niet,
Arme lién met hoopen,
Dat is wat men hier ziet.*

*Den winter is op handen,
Straks komt hy onverhoeds,
Niet t 'eten, niet te branden,*

*Voorspelt gewis niets goeds,
Fabrieken, alle dagen,
Laeten het werkvolk gaen,
Hun lot is te beklagen,
Het is zonder beraen.*

*Mannen, die 't ryk bestieren,
Beloven 't werkvolk veel,
Maer terwyl zy gaen zwieren,
Zyn wy van honger scheel,
Er helpt ons toch geen praeten,
Woorden zullen niet voen,
En wat 'er kan aen baeten,
Zullen zy nimmer doen.*

Omstreeks 1840 telden Oost- en West-Vlaanderen zo'n 280 000 arbeiders die zich bezighielden met het spinnen of weven van vlas, wat neerkwam op één derde van de beroepsbevolking. De vlasnijverheid was vooral geconcentreerd in de zogenaamde vlasdistricten, zijnde de arrondissementen van Kortrijk, Roeselare, Tielt, de hele omgeving van Gent, Aalst en Oudenaarde.

Al op 20 februari 1840 publiceerde de Gentse bonnetteriekeopman Verlinde-Müller in de *Messenger de Gand* een tekst waarin hij de regering waarschuwde voor de dramatische toestanden die er in de huisnijverheid heersten. Hij was daarbij niet de enige want van overal in de vlasverwerkende gebieden van de Vlaanders kwamen alarmerende berichten. De toenmalige regering De Theux negeerde blijkbaar al die berichten en beperkte zich tot wat lapwerk en het lenigen van de hoogste nood. Het lijkt wel of men de eeuwenoude huisnijverheid wilde opofferen aan de vooruitgang...⁽⁴⁾

In 1840 waren in Aalter 287 gezinnen met 1559 gezinsleden actief in de linnennijverheid. Dat was 26 procent van de totale bevolking. Ze beschikten over 579 spinnenwielen en 273 weefgetouwen. Dat was de officiële versie, maar in werkelijkheid waren er vermoedelijk meer mensen die thuis spinnen of weefden. Voor de meeste gezinnen van kleine boeren en dagloners was dat een noodzaak om te overleven.

Naarmate de crisis zich uitbreidde, stegen de problemen voor steeds meer mensen. De overheid had de handen vol om de verpauperde bevolking bij te springen. Al in het voorjaar van 1843 was te Aalter een

‘comité ter bestrijding van de bedelarij opgericht’. Dat comité leunde aan bij de ideeën van de ‘Association nationale pour la conservation et progrès de l’ancienne industrie linière’ die eerder op nationaal vlak was opgericht. ⁽⁵⁾ Het comité kocht vlas op (meestal van mindere kwaliteit) en bezorgde dat aan de werkloze spinsters, die het dan voor rekening van het comité tot garen sponnen.

Nadat op 31 oktober 1843 *een reglement op de inrigting der nyverheids-comités in de gemeenten* en op 25 maart 1844 een reglement *houdende instelling van een hoofdcomité van nyverheid* bij koninklijk besluit was goedgekeurd, maande de Provincie Oost-Vlaanderen op 4 april 1844 de plaatselijke besturen aan om *nyverheids-comités* op te richten. Een dergelijk comité werd op 13 juli 1844 ook in Aalter opgericht. Dit comité verving het eerder opgerichte comité ter bestrijding van de bedelarij. Ofschoon het Nijverheidscomité meer mogelijkheden had, beperkte men zich in Aalter tot het voortzetten van het aankopen van vlas en het bezorgen van werk aan werkloze spinsters. Voor de werkloze wevers werd nauwelijks iets gedaan, behalve dan enkele wevers naar Gent sturen om er nieuwe weefmethodes te leren. Nochtans voorzag het reglement dat men lokaal *door behulp van onderwyzende werklieden en de inrigting van verbeterings-werkhuizen*, mensen kon bijscholen in het spinnen en weven. ⁽⁶⁾

Eerst in 1847 is er in de gemeenteraadsverslagen sprake van plannen om in Aalter een ‘leerwerkhuys’ op te richten. In het verslag van 6 maart was men op zoek naar een lokaal waar 10 tot 12 weefgetouwen opgesteld konden worden. Eerst in januari 1848 was de gemeenteraad akkoord met de oprichting van een leerwerkhuys, op voorwaarde dat de kosten niet door de gemeente betaald moesten worden en dat derhalve alle kosten door de provincie en de nationale overheid zouden gedragen worden. Op 14 januari werd een gebouw gehuurd van de weduwe Facon. Het was gelegen achter het huis Vanhecke in de Stationsstraat, schuin tegenover de huidige Boomgaard. Het atelier werd dan ingericht door de Gentse fabrikant Van den Hove die ook twee meester-gasten naar Aalter stuurde om er voor de opleiding in te staan. Eén van hen was Petrus Waeri, de vader van Karel Waeri die later bekend zou worden als Gentse volkszanger. De crisis was op dat moment al over zijn hoogtepunt en uiteindelijk blijkt het leerwerkhuys ook niet veel opgebracht te hebben voor de Aalterse mensen. In 1856 werd het leerwerkhuys voorgoed opgedoekt... ⁽⁷⁾

Bij de economische crisis voegde zich in 1845 een nieuwe ramp. De winter 1844-1845 was bijzonder streng geweest en nogal wat graanvelden hadden schade geleden door de vorst. Op die velden werden, zoals men gewoonlijk pleegde te doen, in het voorjaar nog aardap-

pelen aangeplant. De laatste week van juni dook plots een nieuwe ziekte op, eerst in het Kortrijkse, weldra in heel het land. Het loof verkleurde en verwelkte, de knollen in de grond rotten. Tegen half oktober had de ziekte zich over bijna heel West-Europa verspreid.

Ofschoon enkele eminente figuren de ziekte toeschreven aan een schimmelziekte (o.a. Edouard Van den Hecke, Charles Morren), toch bleven velen als mogelijke oorzaken voor de *plaag* verwijzen naar de klimatologische omstandigheden (warm en vochtig), teveel stikstof bemesting, de rook van de stoomlocomotieven, vervuiling van de lucht, enzovoort.

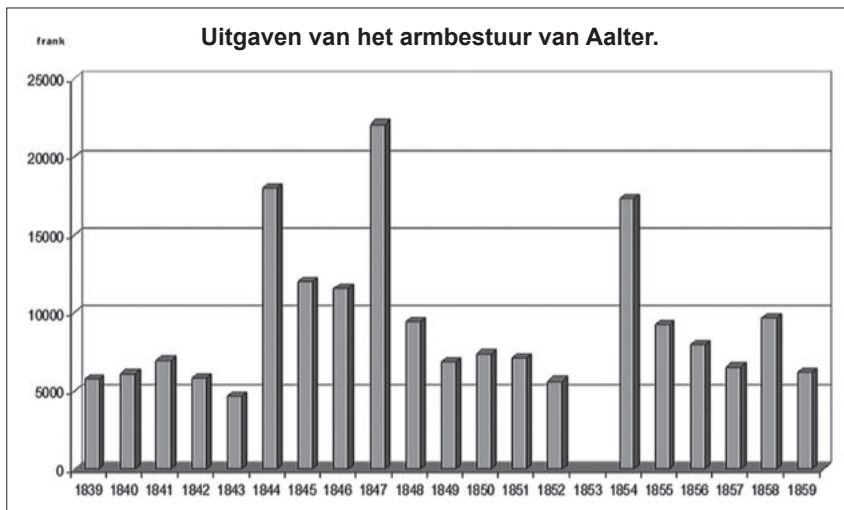
Om het onheil af te wenden, werden zowat overal te lande processies en bedevaarten georganiseerd, maar die brachten blijkbaar ook geen heil. De aardappelopbrengst in 1845 bedroeg nog geen 10% van de normale opbrengst. De opbrengst van rogge, het andere hoofdvoedsel van de gewone man, bleef ook al onder de verwachtingen. Het jaar daarop bleef de plaag aanhouden, maar de opbrengst beliep toch 40 tot 50% van de normale opbrengst. Dat jaar mislukte echter de roggeoogst.

De prijzen van voedsel rezen de pan uit: in het arrondissement Tielt-Roeselare steeg de prijs van een roggebrood van 14 ct. in 1844 tot 21 ct. in 1846 en zelfs 34 ct. in 1847. Aardappelen gingen per honderd kilogram van 3,65 frank in 1844 tot 9,13 frank in 1846 en 12,5 frank in 1847. ⁽⁸⁾

Sloeg de crisis zowat overal toe, in Zuid- en Binnen-Vlaanderen werd het een echte catastrofe, want door de crisis in de linnennijverheid werden de problemen nog vergroot. Het aantal *behoefstigen*, zoals het in de eigentijdse documenten luidde, steeg in sommige gemeenten tot 40% van de bevolking. In 1846 werden de ondervoede mensen nog getroffen door een tyfusepidemie die heel wat slachtoffers maakte.

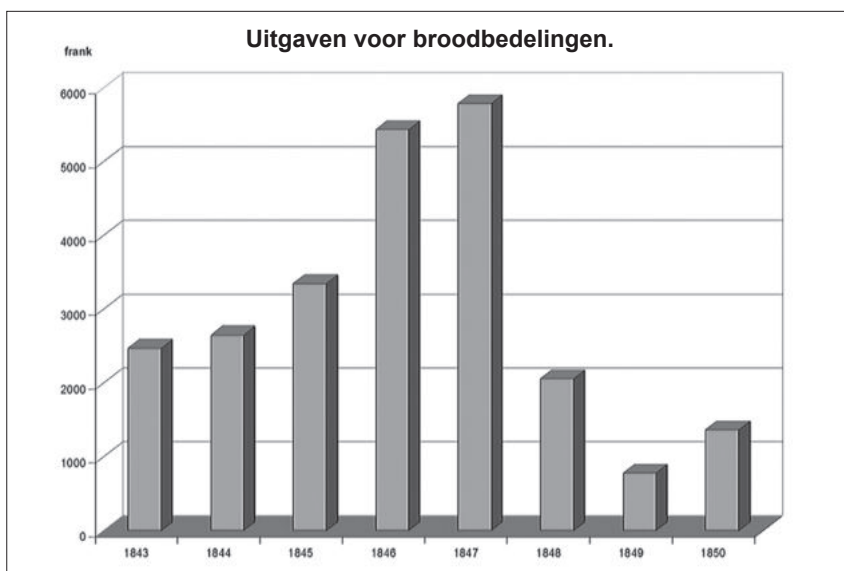
In Aalter spraken de verslagen van 1846 en 1847 van respectievelijk 1960 en 1900 behoefstigen. Dat was een derde van de Aalterse bevolking...

Een statistiek van september 1846 meldde dat er 500 weefgetouwen waren voor lijnwaad, maar dat er slechts 200 *werkzaam* waren. Er waren 700 wevers waarvan er 575 uitsluitend lijnwaad weefden. De anderen weefden vooral katoen. Verder vermeldde men 2000 spinsters. Daarvan waren er 1400 werkloos.

*Uitgaven van het Aalters arbestuur in de periode 1839-1859.
Naar cijfers van Luc Stockman. ⁽⁹⁾ Grafische verwerking: Jan Camerlinckx.*

Verder laat de omvang van de crisis zich meten aan de hand van de uitgaven van het arbestuur en van broodbedelingen.

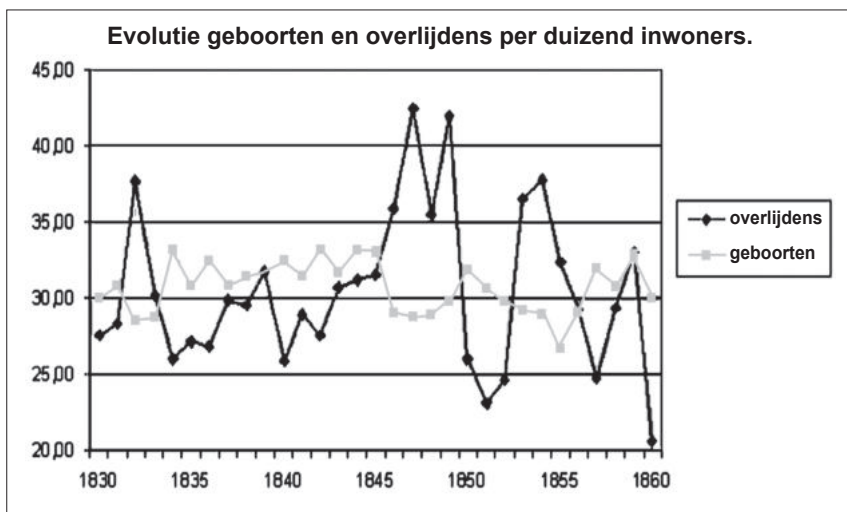

*Overzicht van de broodbedelingen in Aalter tussen 1843 en 1850.
Naar cijfers van Luc Stockman. ⁽¹⁰⁾ Grafische verwerking: Jan Camerlinckx.*

De crisis bereikte een hoogtepunt in 1847. Dat jaar moest het arm-bestuur van Aalter ook nog eens 6679 fr. uitgeven om bonen aan te kopen voor de behoeftige bevolking. Eén en ander belette echter niet dat de ondervoede bevolking ook nog getroffen werd door een uitbraak van tyfus. Daardoor stierven er in 1847 zo'n 361 mensen, dubbel zoveel als in het jaar daarvoor of daarna. Het duurde uiteindelijk tot 1850 alvorens opnieuw redelijke opbrengsten voor aardappelen genoteerd werden en de voedselprijzen weer normale waarden bereikten.

In een poging om tewerkstelling te creëren werden in 1847 twee kantscholen opgericht. Eén in Aalter en één op het Aalters hoekske. In deze laatste school stonden Nathalie en Eugenie Van Lancker uit Ruiselede in voor het bestuur en de opleiding van de leerlingen. In feite waren die kantscholen niet meer dan ateliers waar kant voor de verkoop werd gemaakt. Voor twaalf uren *spellewerken* kregen de kantwerksters tot 0,20 frank... In 1848 telde de school al 23 leerlingen.

Toen rond 1850 de toestand enigszins opklaarde en het hoogtepunt van de crisis wegebde, was het probleem van de verpaupering verre van opgelost. De gebeurtenissen in die jaren zetten wel heel wat mensen aan het denken over de sociale situatie van een meerderheid van de bevolking. Karel Marx die op 21 februari 1848 het

Overlijdens en geboorten in de periode 1830-1860.

Communistisch Manifest publiceerde in Brussel is misschien de bekendste, maar er waren ook mindere goden uit onze regionen die hun ideeën aan het papier toevertrouwden. Dan denken we aan Napoleon De Keyser die in 1806 te Deinze als zoon van een onderwijzer geboren werd. Vanaf 1830 werd hij in de ‘Wegwijzer van de stad Gent’ vermeld als landmeter in Sleidinge. Behalve dat hij lid was van de Burgerwacht in Sleidinge, zijn er van Napoleon De Keyser nauwelijks sporen terug te vinden in de bronnen. Hij zou rond 1840 gehuwd zijn met Julia Dubosch uit Kaprijke. Zij overleed in Gent in april 1847. Zo goed als geruïneerd moet hij Sleidinge rond 1850 verlaten hebben. Vermoedelijk trok hij naar Brussel waar hij in 1854 zijn boek *Het Natuer-regt of de regtveirdigheyd tot nieuw bestuer als order der saemenleving* liet publiceren bij J. Dehou, een schoonbroer van Jacob Kats. De Keyser was bevriend met Jacob Kats, een pionier van de socialistische beweging. In de jaren 1840 zou De Keyser al artikels ingezonden hebben voor het tijdschrift ‘De Volksvriend’ dat door Kats werd uitgegeven. Wat er verder met Napoleon De Keyser gebeurde, weten we niet.

Ofschoon taal en stijl van het *Het Natuer-regt* te wensen overlaten, geeft de inhoud op vrij gedetailleerde wijze de inzichten weer van het utopisch socialisme zoals dat door De Keyser, Colins, de Potter, Bartels en anderen in die tijd werd gepropageerd.

Voor allen wenst hij een rechtmatig aandeel van het grondbezit, om op het land, ver van *de hoog geroemde nyverheyd der steden*, een natuurlijk bestaan te leiden. In 76 hoofdstukken ontwikkelt hij zijn opvatting van een op de gelijkheid gesteunde inrichting van zijn ideale landbouwstaat, waarin de gemeente al de gronden bezit. Eén hectare 25 aren wordt, samen met een uitzet van duizend frank, ter beschikking gesteld van een ieder die 25 jaar oud is. Het overblijvende wordt verpacht en de opbrengst ervan komt, met die van de mijnen, bossen, grote weiden, enz., ten nutte van ’t algemeen.

Bij elk overlijden keert alle persoonlijk bezit, alsook de levenslang ter beschikking gestelde grond, aan de gemeente terug. Van het eigendom *als vrugt van eygen werk* kan men slechts tijdens zijn leven genieten. Voor de jeugd van 17 tot 23 jaar wordt de legerdienst vervangen door een verplichte arbeidsdienst, een fiftyfifty combinatie van studie en nuttige werken, voor de meisjes als voor de jongens: beide geslachten hebben immers gelijke rechten en plichten. Deze jeugd zorgt voor het bouwen van huizen, de aanleg van wegen, de ontginning van bossen, het naaiwerk en de keuken... Tot zover een vluchtige greep uit het ideeëngoed van Napoleon De Keyser.

Het zou nog decennia duren alvorens de arbeidersbeweging zich kon organiseren en beetje bij beetje enige sociale vooruitgang kon afdwingen en wat verbetering in het dagelijks leven van de mensen merkbaar zou worden. Zolang nog zou de precare toestand van grote delen van de bevolking voortduren.

Kinderen hadden, eens ze groot genoeg waren, al altijd hun ouders geholpen op de boerderij, in de ambachtelijke werkplaats van vader of in het huishouden. Ze moesten immers 'de stiel leren'. Bovendien vormde het gezin een kleine, zelfstandige onderneming. Meer handen maakten sowieso het werk lichter voor het gezin. In de negentiende eeuw moesten ouders hun kinderen meenemen naar het bedrijf waar ze zelf werkten om zo wat bij te verdienen. Al kregen kinderen slechts een derde of nog minder van wat hun vader verdiende, alle beetje hielpen. Op het platteland werkten ze als koewachter of hielden bij het wieden, hooien, oogsten of rooien van aardappelen. In de stad gingen ze met vader of moeder helpen in het fabriek. In de fabrieken werkten dikwijls 20 tot 40% kinderen. Het waren goedkope en gewillige werkkrachten. De werkomstandigheden waren er meestal erbarmelijk.

Op last van de regering werden vanaf 1843 verschillende onderzoeken ingesteld naar de werk- en leefomstandigheden van de arbeiders. Op basis van de resultaten van dit onderzoek werd al in 1848 een voor die tijd vooruitstrevend wetsvoorstel opgesteld. Het omvatte onder meer de beperking van de arbeid van volwassenen tot 12 ½ uur per dag; het verbod van kinderarbeid onder de tien jaar; de beperking tot een werkdag van 6 ½ uur voor kinderen tussen tien en veertien en van 10 ½ uur voor kinderen tussen veertien en achttien; verbod van nachtwerk voor kinderen enz. Door de heftige tegenkanting van het patronaat werd het wetsvoorstel zelfs niet eens ingediend bij de Wetgevende Kamers. Het zou nog jaren duren voor kinderarbeid gereguleerd werd, laat staan uit de samenleving gebannen werd.

In verband met kinderarbeid werd door Julius P. Vuylsteke een mooie tekst geschreven:

Fabrieksgalmen

*De jongen is op zijn tiende jaar;
Noch lezen, noch schrijven kan hij, voorwaar;
Maar vader wint weinig, en moeder is ziek;*

*Het kind moet dus mede, naar de fabriek.
Als draadjemaker wordt het geplaatst;
Te midden van 't werktuig, dat ronkt en dat raast;
"Ach vader, 't is hier zo benauwd..." Let op!
of anders grijpen de riemen uw kop!
„Mijn oog is zo moede, mijn hoofd is zo zwaar..."
Let op, of de tanden grijpen uw haar!
"Ach vader, ik voel mijn armen verlammen"
Let op, of ze geraken tussen de krammen!
De vader gebiedt, het kind zwijgt stil;
Welhaast weerklinkt een snerpende gil.
Bloed verft riemen en draden rood.
Het kind heeft geleden, het kind is... dood.*

Alsof dat niet nog genoeg was, werden de jonge mannen ook nog eens geloot voor de legerdienst. Dat betekende wel iemand minder om te voeden, maar ook iemand minder om het inkomen van het gezin wat op te vijzelen.

De gegoede burgerzoons konden zich vrijkopen...

In Aalter was na de crisis van de jaren 1840 de ergste miserie verdwenen, maar voor de kleine landbouwers, de spinsters, de wevers en de dagloners, die de meerderheid van de bevolking uitmaakten, was het leven verre van rooskleurig. Wie een lapje grond had om te bewerken en wat kippen, konijnen, een geit of een zwijntje kon houden, kon zich gelukkig achten. Hier werden geen verenigingen opgericht om de belangen van de arbeidersklasse te verdedigen. Hier moest iedereen zichzelf zien te helpen. Dat kon alleen met hard werken, met wroeten. Tenminste als er werk was. Sommigen trokken naar de stad in de hoop daar werk te vinden in een fabriek, anderen trokken vaak voor weken naar één of andere bouwplaats waar grote openbare werken werden uitgevoerd, weer anderen emigreerden naar de industriesteden in Wallonië of Noord-Frankrijk en tenslotte was er de steeds groeiende groep van seizoenarbeiders die jaarlijks voor lange tijd tot ver in Frankrijk trokken om er één of meer 'campagnes' te doen.

Ze werkten er in de steenbakkerijen of hielpen in de landbouw bij het hooien en oogsten of waren werkzaam in de bietenteelt. Vooral in het laatste kwart van de negentiende eeuw groeide de seizoenarbeid uit tot een jaarlijks weerkerende trek van mensen naar den vreemde.

Seizoenarbeiders verdienden niet slecht, maar het werk was zwaar en de levensomstandigheden soms erbarmelijk, ook al omdat de arbeiders er zelf nauwelijks aandacht voor hadden. In verschillende romans werd het lot en het leven van die mensen beschreven.

Terwijl de mannen ver van huis gaan werken waren, trachten de vrouwen wat bij te verdienen door op het land te gaan werken, links en rechts klusjes op te knappen of thuis te ‘spellewerken’. Kwestie van de eindjes aan elkaar te knopen...

De ‘belle époque’ met zijn strohoeden en hoepeljurken, wordt vaak geassocieerd met het succes van de industriële revolutie. Inderdaad, rond 1900 was België één van de meest geïndustrialiseerde landen op aarde. Het was de vijfde economische grootmacht. Tussen 1850 en 1913 steeg het bruto binnenlands product met 220 procent, de steenkoolproductie verviervoudigde, de productie van ruw ijzer nam 22 maal in omvang toe, de lengte van het spoorwegnet vervijfvoudigde...

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de verschuiving van een agrarische naar een industriële economie steeds duidelijker. Terwijl de industriële centra jaar na jaar konden terugblikken op groeicijfers van 3% en meer, stagneerde de landbouw in de agrarische regio’s. Tussen 1849 en 1875 groeide de landbouwproductie met nauwelijks 1% op jaarbasis.

De hongersnood in de jaren veertig had aangetoond dat de graanproductie ver beneden de behoeften lag en dat had in de loop der jaren de invoer van graan uit de Verenigde Staten gestimuleerd. De massale import van goedkoop Amerikaans graan leidde rond 1880 tot instorting van de graanprijzen en inkomensverlies voor de kleine en gemiddelde boerenbedrijven.

De verspreiding van kennis en nieuwe technieken, enerzijds en de oprichting van de Boerenbond in 1890, anderzijds, maakten het mogelijk dat heel wat kleinere bedrijven zich konden handhaven.

Vooraf op de magere zandgronden van Binnen-Vlaanderen dienden velen echter af te haken. Ze vergrootten de groep seizoenarbeiders die jaarlijks naar Frankrijk trokken of beproefden hun geluk in de Nieuwe Wereld.

De glitter en glamour van de belle époque waren slechts voor een kleine, begoede minderheid weggelegd. Zij alleen kon zich de luxe goederen aanschaffen die in de nieuwe grootwarenhuizen in de grote

steden te koop werden aangeboden. Zij alleen kon zich tegoed doen aan de geneugten des levens. De contrasten tussen arm en rijk bleven groot...

In het begin van de twintigste eeuw lagen de lonen hier een derde tot de helft lager dan in Groot-Brittannië en dat bij een langere arbeidsduur. De levensomstandigheden van de arbeiders en kleine boeren waren er wel op vooruitgegaan sinds de crisisjaren van midden de negentiende eeuw, maar voor de meeste gezinnen bleef het een dagelijkse evenwichtsoefening om de eindjes aan elkaar te knopen. Vrouwen- en kinderarbeid waren daarbij nog altijd een noodzaak. Zowat als laatste geïndustrialiseerd land voerde België in 1914 de leerplicht in voor kinderen van zes tot veertien jaar.

De overgang van een agrarische naar een industriële maatschappij ging ten koste van zware offers van de bevolking. Vooral de mensen van het Vlaamse platteland werden zwaar beproefd door het onrendabel worden van de traditionele economische activiteiten: landbouw en huisnijverheid. In de crisisjaren van 1840-1850 werd 30 tot 40 procent van de plattelandsbevolking naar de marginaliteit verwezen. Bij gebrek aan werkgelegenheid was er voor velen geen ander alternatief dan pendelen naar de industriecentra, seizoenarbeid in Wallonië of Frankrijk of voorgoed verhuizen. Voor de sukkelaars, de weduwen en de ouderen was er het armbestuur en de katholieke caritas...

In Aalter doen in verband met de armoede in de gemeente in vroeger tijden, tot op onze dagen nogal wat achterhaalde clichés de ronde. Zo klinkt het in een begeleidende tekst van een recent schrijven van de gemeente aan de regionale kunstenaars in verband met het indienen van ontwerpen voor een kunstwerk in Maria-Aalter.

SEIZOENARBEIDERS EN KANTWERKSTERS

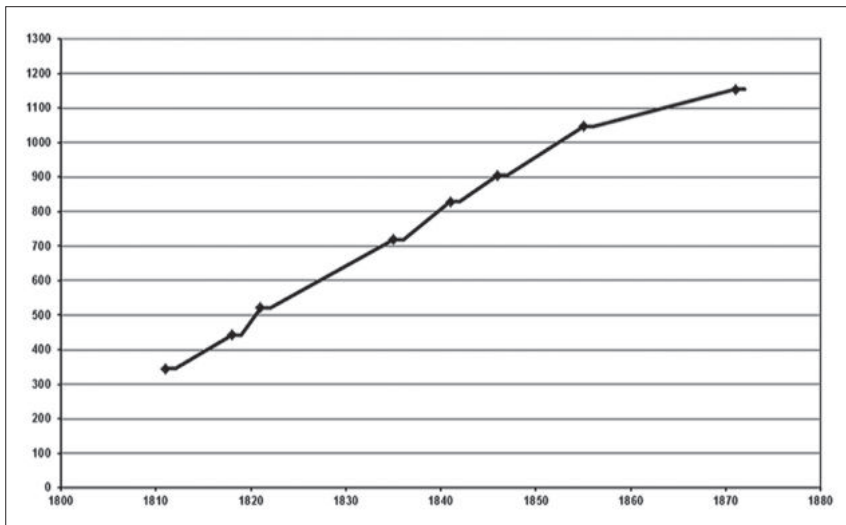
De huidige parochie Sint-Maria-Aalter genoot in het Aalterse en omgeving lange tijd geen al te beste reputatie. De Potter en Broeckaert gingen zelfs zo ver te stellen dat de inwoners, net als deze van Kleit in Maldegem en Rijvers in Zomergem, van een andere volksstam voortkwamen. In de Aalterse negentiende-eeuwse archieven zijn nog krasse staaltjes te vinden van de laatdunkende houding van de lokale bestuurders tegenover het lage beschavingspeil van de bosmensen in deze wijk. Feit is dat de bevolking tot ongeveer het eerste kwart van de twintigste eeuw in armoedige omstandigheden leefde.

Circa 1900 haalden heel wat gezinnen hun meestal enige inkomen uit de seizoenarbeid (bietenooft, jeneverstoken in de winter; ...) en het kantklossen. Er was ook massale emigratie naar de Verenigde Staten (op het Hoekske heeft iedereen familie in Amerika ...).

Als aandenken aan deze trimards of fransmans en spellewerksters werden twee kleine monumenten, met de voorstelling van hun typische werktuigen, een bietenvork en -mes en een reuzenkantklos, op het kerkplein geplaatst.

Een verhaal dat door F. De Potter en J. Broeckaert omstreeks 1864-1870 in hun 'Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen' werd gepubliceerd ⁽¹¹⁾ en blijkbaar deels stelde op het werk van Jules Huytens, 'Etudes sur les moeurs, les superstitions et le langage de nos ancêtres (les ménapiens), comparés avec les usages existant de nos jours dans la Flandre orientale' ⁽¹²⁾, voor wat betreft de mythe van de vreemde volksstam en deels op een aantal anekdoten die in Aalter de ronde deden en onder andere vermeld werden in het dossier betreffende de bouw van een kerk en een school op het *Aalters hoekske*. ⁽¹³⁾

Men ontkomt daarbij niet aan de indruk dat men de armoede die er in de negentiende eeuw in heel Aalter heerste vooral wilde projecteren op de mensen die het westelijk deel van de gemeente, het Hoekske, bewoonden.

Grafische voorstelling van de bevolkingsevolutie op het Aalters hoekske tussen 1810 en 1870. Statistische en grafische verwerking: Jan Camerlinckx.

De feitelijke toestand in die jaren. In 1846 woonden er op het Hoekske 905 mensen. In vijfendertig jaar was het aantal inwoners er met 162 procent toegenomen of bijna verdrievoudigd. In dezelfde periode nam de bevolking van gans Aalter maar met 57 procent toe, die van Aalter zonder het Aalters hoekske slechts met 44,53 procent. Die snelle bevolkingsaan groei op het Aalters hoekske had te maken met een sterke bevolkingsaanwas in de beide Vlaanderen in de periode daarvoor. De nagenoeg onontgonnen gronden van het vroegere Bulskampveld waren blijkbaar een aantrekkingspool voor heel wat mensen uit andere delen van Aalter, uit de omliggende dorpen en zelfs uit verder afgelegen plaatsen. Allicht trachtten ze om er een stukje grond te verwerven tegen een schappelijk koop- of pacht prijs of hoopten dat er werk zou te vinden zijn bij de ontginningsactiviteiten.

Zowel uit het bevolkingsregister van 1846, als uit het door pastoor Van Haute in 1856 opgestelde register van de inwoners der parochie Maria-Aalter, blijkt dat meer dan een derde van de inwoners van het Aalters hoekske afkomstig waren van andere gemeenten. Beschouwen we alleen de populatie die ouder was dan 20 jaar, dan blijkt zelfs de helft elders geboren te zijn. Amper een derde van de mensen die vóór 1800 ter wereld kwamen, waren in Aalter geboren. Misschien was dat de reden of toch één van de redenen voor de manifeste antipathie van de Aalternaren voor hun dorpsgenoten van het Hoekske?

Van de 174 gezinnen die in 1846 het Aalters hoekske bewoonden, waren de beroepen door de gezinshoofden uitgeoefend als volgt verdeeld. ⁽¹⁴⁾

beroep	aantal	%	beroep	aantal	%
dagloner	104	60%	smid	1	
landbouwer	55	32%	molenaar	1	
grondeigenaar	1		schoenmaker	2	
winkelier	2		hovenier	1	
herbergier	2		wever	1	
timmerman	2		boswachter	2	

In de bronnen worden de mensen van het Aalters hoekske heel dikwijls beschreven als armoedzaaiers, precies alsof ze zelf oorzaak waren voor de probleemsituatie waarin ze leefden. De realiteit is dat de verpaupering niet alleen de mensen van het Aalters hoekske

trof, maar ook die van Aalter, van de omliggende dorpen en van heel Oost- en West-Vlaanderen. Het beeld dat blijkbaar tot op onze dagen over de vroegere inwoners van het Aalters hoekske werd en wordt opgehangen, moet dus op zijn minst gerelativeerd worden.

Hoe het in die tijd op het Aalters hoekske in werkelijkheid gesteld was lijkt moeilijk te achterhalen, omdat de rekeningen en verslagen van het nijverheidscomité en het armbestuur geen cijfers geven over de verschillende wijken van de gemeente. Een schrijven van het gemeentebestuur aan de arrondissementscommissaris op 31 december 1844 vermeldde dat vier vijfden van de inwoners van het Aalters hoekske ‘behoefstig’ of ‘bijna behoefstig’ waren. Een cijfer dat, gezien de context waarin het geciteerd werd, misschien toch wel enigszins genuanceerd moet worden. Hoe dan ook, op het Hoekske was er geen weelde, maar dat was in gans Aalter, de omliggende gemeenten en heel Oost- en West-Vlaanderen niet veel anders. De mensen die zich op het Hoekske vestigden waren op zoek naar werk, naar een inkomen, maar er was niet veel meer dan wat seizoensgebonden werk op de grotere hofsteden en in de bossen van de grondeigenaars. De inkomsten uit garen en lijnwaad waren er net zo ontoereikend als elders.

Een document van februari 1849 vermeldt de namen van alle Aalterse personen aan wie *uytdeling van kleeding en slaeping is gedaen*. Voor het eerste deel van de lijst zijn ook de wijken weergegeven. Daaruit blijkt dat slechts tien mensen van het Aalters hoekske kleding kregen. De overige vijftenzestig woonden in andere Aalterse wijken. Het tweede deel van de lijst bevat nog 58 namen, maar daarvan is niet opgegeven waar ze wonen. De helft van de mensen die een stuk kleding kregen waren weduwen.⁽¹⁵⁾

EPILOOG

Vanuit een tijd waar het ons schijnbaar aan niets ontbreekt, vervult het verhaal van armoede in vroeger tijden ons allicht met ontzetting en afschuw. Naast emotionele bewogenheid is het misschien ook nuttig om ons te bezinnen over de vraag: ‘Waarom was zoiets mogelijk?’ Het antwoord op die vraag heeft alles te maken met het menselijk denken en handelen en dat bleek ondanks alle mooie frasen verre van ideaal. Denken en handelen was overigens het voorrecht van de begoede minderheid. De werkende meerderheid was nergens vertegenwoordigd, had zelfs niet het recht om zich te verenigen. Hen werd

door de Kerk zelfs voorgehouden dat lijden het lot was van de gewone mensen en met de fata morgana voor ogen van een paradijselijk hiernamaals werden ze met een lege maag naar huis gestuurd...

Te oordelen naar de berichten en beelden die de media ons iedere dag serveren, zijn er redenen om te twijfelen aan de idee van 'de voortuitgang' die men ons nog steeds tracht in te lepelen. Technologisch hebben we reuzenstappen gezet, maar is het denken en handelen mee geëvolueerd? Het sprookje dat we beleven (of moet het al beleefden zijn?), is misschien toch niet zo mooi als we denken, als men ons tracht te doen geloven. In alle geval, de continuïteit ervan, is even broos als vroeger. Door onze grotere afhankelijkheid zijn wij misschien nog kwetsbaarder dan ooit tevoren...

Als wij het vandaag relatief goed hebben, dan danken we dat voor een goed deel aan de ontberingen en opofferingen die onze voorouders hebben gebracht. Ze verdienen ons respect en onze waardering. Wij kunnen alleen maar hopen dat hun verhaal niet tevergeefs was...

Jan CAMERLINCKX

Bronnen

- ¹ STOCKMAN L., *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979.
- ² VANDENBROECKE C., *Vlaamse koopkracht, gisteren vandaag en morgen*, Leuven, 1984.
- ³ VANDENBROECKE C., a.w.
- ⁴ DENECKERE G., *Het katoenoproer van Gent in 1839*, Nijmegen, 1998, p.145-147.
- ⁵ SCHEPENS L., *Van vlaskutser tot franschman*, Brugge, 1973, p. 27.
- ⁶ Archief gemeente Aalter, *Inrigting van nyverheids-comités en instelling van een hoofdcomité van nyverheid*, 4 april 1844.
- ⁷ WILLE E., *Karel Waerie, ook een Aalterse figuur*, in Land van de Woestijne, 1998, nr.3-4, p. 5-24.
- ⁸ Mémorial administratif de la Flandre Orientale, 1845-1848.
- ⁹ STOCKMAN L., a.w.
- ¹⁰ STOCKMAN L., a.w.
- ¹¹ DE POTTER F. en BROECKAERT J., *'Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Eerste reeks. Arrondissement Gent'*, deel 1, Gent, 1864-1870.

Hun beschrijving is sprekend: *De meeste verandering heeft voorzeker wel het gehucht Aalters hoeksken in de noordkant, ondergaan, dat voortijds slechts door bezembinders was bewoond, die weinig meer beschaafd waren dan de wilden. Deze lieden woonden in kleine, lage hutten, uit slechts één vertrek bestaande, en leefden eensdeels met de opbrengst van hun handwerk, anderdeels met den roef. Tot over*

een dertigtal jaren waren de zeden en gebruiken dezer afgezonderde menschen nog zoo ruw en onbeschaafd, dat, wanneer een deftig gekleed vreemdeling aldaar in hun midden verscheen, hij doorgaans met woeste kreten uitgejouwd en achtervolgd, ja, bijwijlen mishandeld werd! Wil men oordeelen over den huiselijken toestand dier ongelukkigen. Ziehier de schets van het inwendige van eene hunner hutten, ten jare 1859, ons door een geloofwaardig ingezetene van Aalter medege-deeld: de eenige huisraad, dien men er aantrof, was een ijzeren pot, hangende aan eenen berken stok; beddebak, slaaplinnen of deken, stoel of tafel was in dit verblijf der ellende niet te zien; men zat op den grond, en sloop op de berkenbladeren, die de bewoners van het uit de nabijgelegene bosschen geroofde bezemhout hadden getrokken... Te oordeelen naar de zeden en gewoonten dezer bevolking, schijnt zij oorspronkelijk van eenen anderen stam geweest te zijn dan die der omliggende dorpen...

¹² HUYTTENS J., *Etudes sur les moeurs, les superstitions et le language de nos ancêtres (les ménapiens), comparés avec les usages existant de nos jours dans la Flandre orientale*, Gent, 1861.

¹³ CAMERLINCKX J., *Van Velt Houck tot Parochie Sint-Maria-Aalter*, Aalter, 2001.

¹⁴ Archief Arthur Verhoustraete, notities over Maria-Aalter.

¹⁵ Archief gemeente Aalter, bundel C.O.O. 475.1, naamlijst 1849 uitdeling van kleding.

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

IS HET LEGENDARISCHE ‘JANTJE VAN POEKE’ EEN HANS?

In 1982 publiceerde wijlen Roger Defruyt in dit tijdschrift de legende van Goemaere, waarin een Poekse ridder de hoofdrol speelde.⁽¹⁾ Het verhaal situeerde zich omstreeks 1100 en de ridder bleef anoniem. Vorig jaar botsten we zelf bij toeval op de uitdrukking *Jantje van Pouques*, die naar een legende zou verwijzen en waarbij een Poekse ridder als overwinnaar uit het strijdperk kwam.⁽²⁾ Er was evenmin sprake van een datering, maar we hadden nu wel een naam: Jan. We konden vermoeden dat het eigenlijke verhaal langer was, dan datgene dat werd meegedeeld.

Een legende over een Jan van Poeke is op zich niet echt eigenaardig. Luc Stockman vermeldt in de *Geschiedenis van Poeke*⁽³⁾ maar liefst drie heren uit het geslacht van Poeke met de voornaam Jan. Ze leefden in de 15de en 16de eeuw en zeker één had (tijdelijk) een militaire carrière. Wie weet, zijn dergelijke feiten voldoende voor een legende. We gingen er, bij de vorige publicatie, alvast niet dieper op in. Het leek ons wel dat Jules Van Lantschoot de volledige legende kende. Het raadplegen van het 19de-eeuwse standaardwerk van De Potter en Broeckaert⁽⁴⁾ had al een lichtje kunnen doen opgaan.

Bij toeval kwamen we – onrechtstreeks – op het spoor van de eigenlijke legende, in het gemeentearchief van Poeke.⁽⁵⁾ In de jaren zeventig van vorige eeuw vroeg een zekere R. de Pouques blijkbaar enige informatie over de heren van Poeke of naamgenoten aan eregemeentesecretaris Gaspard Buysse. Als blijk van wederdienst stuurde hij ook iets uit zijn documentatie, namelijk een “*copij*” van een legende, namelijk “*die van Jan van Poeke*”. Gezien zijn taalkundige *onzuiverheden*, is het evenmin verrassend dat de eigenlijke tekst in het Frans was gesteld. Hij was wel zo eerlijk zijn bron te vermelden.

Deze bleek het *Kunst- en Letterblad* te zijn, nota bene een vroeg product van de Vlaamse Beweging, met Ferdinand Snellaert als hoofdredacteur. Deze publicatie ontstond als opvolger van de *Bijdragen van de Gazette van Gend* in 1840. Ze handelde over de Vlaamse culturele en politieke actualiteit en over de literaire kritiek. Er stonden ook artikels in over bv. spelling en folklore. Andere medewerkers waren Jan Frans Willems, Prudens Van Duyse, Hendrik Conscience en Hippoliet Van Peene.⁽⁶⁾

We gingen dus op zoek naar de originele uitgave van 1840, na eerst De Potter en Broeckaert er op na te slaan. Behalve dat de toegestuurde legende in het Frans was gesteld, bleek het om net hetzelfde verhaal te gaan, met identieke verwijzing. Gezien de brieveschrijver nog andere, korte stukjes bijvoegde, die ook bij de genoemde 19de eeuwse geschiedschrijvers voorkwamen, werd het vrij duidelijk dat de door R. de Poucques toegestuurde teksten uit vermelde auteurs hun *Geschiedenis van Poeke* waren vertaald.

Het verhaal in de eerste publicatie in 1840 is slechts minimaal afwijkend. Enkele zaken die aanvankelijk in voetnoot waren vermeld, zijn bij De Potter-Broeckaert in hun eigenlijke tekst opgenomen of gewoon weggelaten. De inleiding, als aanleiding voor het verhaal of de legende, lieten ze volledig achterwege. Er was daarnaast nog een bijkomende verwijzing naar Sanderus (die een andere verklaring had), maar waar de oorspronkelijke auteur aan toevoegt dat zijn legende nog goed bekend is in Bavikhove, Kuurne, Harelbeke enz., in welke regio het verhaal zich deels afspeelt. Die auteur ondertekende met de initialen J.D.S.G.

Hoogstwaarschijnlijk gaat het om Jules de Saint-Genois (des Mottes). Hij staat alvast bekend als een medewerker aan het *Kunsten Letterblad*. Zoals zijn naam aangeeft, was hij van Franstalige afkomst, maar een verdediger van de Vlaamse taalbelangen. Hij was onder meer provinciaal archivaris, werd later professor en bibliothecaris aan de Gentse universiteit, voorzitter van het Willemsfonds enz.

We geven hierbij graag de meest originele versie (met de oorspronkelijke interpunctie en spelling) van de legende weer, die als nr. XVII verscheen in de reeks *Volkssagen*. Let ook op de schrijfwijze in de titel.

Hans' van Poucke weg.

Dit is de naem die heden nog gegeven wordt aen eenen breeden ongebruikten weg, die zich eertyds van het dorp Poucke, regt uitstrekte tot Meenen. Hier en daer ziet men er in het bebouwde land eenige overblyfsels van, met gras overgroeyd en met schoone boomen beplant. Alle jaren poogen de daeraen palende grondeigenaers de laetste sporen er van te vernietigen.

Zie hier den oorsprong van deze baen.

Over lange jaren, misschien in het begin der XIVe eeuw, toen Vlaenderen onder 't fransche juk het hoofd moest buigen, had de

koning van Frankrijk ⁽¹⁾ een groot plechtig steekspel te Parys aengekondigd. Onder de menigvuldige reeds in het worstelperk getredene kampstryders, bevond zich een engelsche ridder, die gedurig alle de fransche ridders buiten gevecht had geslagen, zonder eens uit den zadel te konnen geligt worden. De koning was vol misnoegen, dat zyne beste heeren voor eenen vreemdeling, ja voor eenen Engelschman, moesten onder doen. In wanhoop deed hy voor vier dagen de feest opschorsen, en zond in aller spoed eenen bode aen Hans van Poucke, die op zyn kasteel te Poucke verbleef, en die zich toen door het geheel Christendom vermaerd had gemaekt door zyne kloekmoedigheid en schrandere overwinningen in ridderlyke steekspelen. De bode kwam welhaest op het slot aen, en verzocht Heer Hans, van 's konings wege, om te Parys den gelukkigen Engelschen kampvechter te gaen bestryden, aengezien niemand beter dan hy haertoe in staet was. Deze boodschap vleide Hans van Poucke : spoedig was hy te paerd en op weg naer Parys. Te Bavichove, een klein dorp tegen de Leye, by Kortryk gelegen, aengekomen zynde, wilde hy, om tyd te winnen, zynen weg verkorten. Dies verliet hy de groote baen, die daeromtrent een ruimen bogt maekte, en nam zynen doortogt regt door land en beemd. De aengemoedigde draver vloog als een pyl van Bavichove op Cuerne en Bissegem, en was spoedig op den grooten heirweg te Meenen. Hans snelde voort, zonder eens te rusten, en trad welhaest in Parys. Nauwelyks had hy nog den tyd, om zich te kleeden en tame-lyk te wapenen voor het aenstaende steekspel. Hy verscheen in het toernooy, en na vele poogingen, deed hy zoo veel by zyne ridderlyke magt, dat de Engelsche kamper ter aerde stortte, en luid op om genade moest bidden.

Groot, zoo als men denkt, was 's konings blydschap. Hy bedankte onophoudelyk onzen kloekmoedigen onverwinnaer, die van zynen kant niet genoeg kon herhalen dat hy zynen zegeprael verschuldigd was aen de vrees van te laet te komen en aen het verkorten van de gewoone baen ; want een kwart uer later was hy niet in tyds te Parys geweest om aen het gevecht deel te nemen.

Om dezen vlaemschen ridder op eene ridderlyke wyze te beloonen, gaf de koning aen hem en aen alle zyne nakomelingen oorlof om vryelyk, wanneer zy naer Parys zouden trekken, den regten weg, nu onlangs door Heer Hans van Bavichove op Meenen gebaend, te volgen. Men verzekert dat inderdaed eertyds alle de inwooners, niet alleen van het kasteel maer ook van het dorp Poucke, dezen weg namen, wanneer zy naer Kortryk, Meenen of daer omtrent liggende plaetsen moesten trekken. Tot aen de fransche omwenteling van de voorledene eeuw, had de baljuw van de heerlykheid van Poucke het regt

van [de] Hans' van Poucke weg *alle tien of twaelf jaren te komen schouwen tot vaststelling van bovengemelde toelating. In het kasteel van Poucke* ⁽²⁾ *zag men over vele jaren eene oude schildery, waerop het steekspel van Parys verbeeld stond* ⁽³⁾.

J.D.S.G.

⁽¹⁾ *Zou het Philips de Schoone niet zyn?*

⁽²⁾ *Men weet dat, in 1452, voor dit slot is gebleven de goede ridder Jacob de Lalaing.*

⁽³⁾ SANDERUS, verheerlykt Vlaenderen, III, 49, *geeft aen dezen weg eenen anderen oorsprong, die niets gemeens heeft met de door ons aengehaelde volkssage, welke te Bavichove, Harelbeke, Cuerne, enz., wel bekend is.*

Een mooi verhaal, maar hoe zit het nu met die relatie tussen Jan en Hans? In feite is dit niet zo moeilijk. In de Franstalige tekst stak zelfs een aanwijzing. In de brief sprak de schrijver van *Jan van Poeke*. De titel van de meegestuurde legende was *Route de Jean de Poeke*, waaraan hij tussen haakjes toevoegde: *Hans van Poeke*. Hij gooide dus maar wat Frans en Nederlands door elkaar. We moeten uiteindelijk naar de grondvorm van de naam teruggaan, namelijk Johannes. We kunnen dan veel namen, naargelang de tijd en de streek of taalgebied, afleiden: Jan, John, Jean (Jehan), ... Hans kwam (en komt) vooral noordelijker voor (de Scandinavische landen, Duitsland, maar ook Nederland; zelfs als vrouwennaam als verkorting van Johanna), maar toch ook bij ons. En dit zegt veel, zo niet alles. De betekenis van de naam luidt soms ook grote, rijke kerel. In dit ridderverhaal is dit zeker passend.

Het lijkt er dus zeer sterk op dat de sterke Jan, van Van Lantschoot, de Hans van de (verkorte) route vanuit Poeke naar Parijs is. Of met andere woorden, lijkt het dus zeer aannemelijk dat de koene Hans van Poeke uit de legende zich leende voor de sterke Jan van Poeke van het gezegde bij Van Lantschoot. Een *sterke Hans* lag daarenboven vermoedelijk niet zo goed in de mond of had niet zoveel kracht/overtuiging, evenmin als *Hansje van Poeke*. En hiermee is het verhaal rond.

Of kort samengevat ook, een naamswisseling die er niet toe doet, en er in feite geen is.

Het ontstaan van de legende, of naar welke – nu even aandachtig – J(e)(h)an(s) ze verwijst, blijft evenwel een ander paar mouwen.

Filip BASTIAEN

Noten

- ¹ R. DEFBUYT, “Goemaere” een legende te Poeke, in Land van de Woestijne, jg. 5 (1982), nr. 2, p. 25.
- ² F. BASTIAEN, *Volkvertelsels en andere zanten van Jules Van Lantschoot*, in Land van de Woestijne, jg. 35 (2012), nr. 3, p. 34.
- ³ I. HOSTE, L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Poeke*, Aalter, 1985, p. 14-16.
- ⁴ F. DE POTTER, J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Reeks 1. Arrondissement Gent*, Gent, 1864-1870, deel 6 met o.a. Poeke, p. 31-32.
- ⁵ Gemeentearchief Aalter, *fonds Poeke modern*, 501, geschiedenis van de gemeente.
- ⁶ Informatie gehaald van de website www.odis.be, trefwoord Kunst- en Letterblad.

DE EERSTE DUITSE GASAANVAL 22 APRIL 1914 – EEN VERRASSING !!!

Volgens vele geschiedkundige geschriften was de gasaanval te Steenstraete gedurende de 1^e WO een verrassing voor de Belgen aan het front. Uit krantenartikels met verklaringen van verscheiden personen en informatie van overleden oud-strijders uit de 1^e WO kan de aanval voor de legerleiding geen volledige verrassing geweest zijn. Reeds op de wereldconferentie voor de vrede van 1899 in Den Haag werd er door de Britten voorgesteld in oorlogstijd geen stikgassen te gebruiken. Dit werd echter gekelderd door de USA. Ze waren wel niet de eersten om in WO I als eersten gas te gebruiken. De Duitsers deden dit wel en werden bekend als de eerste natie die dodelijke stikgassen gebruikte als oorlogswapen.

Reeds in de winter van 1915 grepen de Duitsers naar dit wapen op het Russisch front in Polen. Wegens de strenge koude en vorst zou die test echter mislukken. Enkele maanden later, op 22 april 1915, was het echter wel raak tussen Bikschote en Langemark. De ingegraven Belgische soldaten en vooral de 87^e Franse Territoriale Divisie en de 45^e Divisie (meestal kleurlingen) zagen de gaswolken onder een stevige noordoostenwind op zich afkomen. De Canadezen gelegerd ten zuiden van Langemark zagen dit ook gebeuren. Niemand had een vaag vermoeden wat dit kon betekenen.

In zijn boek *'Ieper'* heeft John Buchanan zijn ervaringen beschreven. Het geelgroene gas werd uit cilinders gepompt en dreef snel naar de tegenoverliggende linies. Het dreef dicht bij de grond en vulde weldra alle loopgraven. Iedereen was verrast en snakte naar adem. Velen waren snel volledig of gedeeltelijk blind en een grote paniek ontstond. De gezichten zwollen op en de ogen puilden uit hun kassen. Velen zijn na dagen, weken en jaren later bezweken aan de gevolgen. De Duitsers buiten het succes uit en vorderden snel 6 km op een dag tot aan het sas van Boezinge. Na zware inspanningen konden onder impuls van de Grenadiers en Carabiniers en de Franse Zoeaven, in de slag van Lizerne (23-24 april 1915), hun aanvankelijke posities en Steenstraete terug heroveren op 05.05.1915. Deze gasaanval zou volgens de officiële verslagen over de 1^e WO een complete verrassing geweest zijn. Om volgende feiten en uit inlichtingen kan de betekenis *'volledige verrassing'* echter betwist worden.

In het *'Journal de Campagne 1914-1917'* van de militaire hulpdokter Jos De Cuyper uit Brugge lezen we het volgende : 'Op zondag

14 februari 1915 kreeg ik het bezoek van 6 frontsoldaten welke in Noordhuis (sector Rampskapelle) getroffen waren door een Duitse gasbom. Ze bleven eerst een halfuur bewusteloos, moesten nadien braken en waren duizeling (symptomen ook beschreven in het boek van Buchanan). Jos De Cuyper maakte een rapport op aan zijn oversten en beschreef de werking van de gasgranaten.

In een andere bron vonden we in het boek van Generaal Baltia '*Le Roi Albert*' dat geruime tijd voor de aanval te Steenstraete er in de sector Reninge niet-ontplofte Duitse granaten werden gevonden die met stikgas waren gevuld.

In de '*Geschiedenis van Gheluwe*' aan de hand van E. Huys lezen we dat de Duitsers een maand voor het gebeuren te Steenstraete op de baan Ieper-Menen klaar stonden voor een gasaanval. De hertog van Württemberg was speciaal naar Geluwe gekomen om dit bij te wonen. De wind zat echter verkeerd en de aanval werd afgeblazen.

Een ander sterk verhaal wordt verteld door R. Baccarne en J. Steen in hun boek '*Poelkapelle 1914-1918*'. Ze vertellen ons dat een Duits deserteur, August Jäger, om humanitaire redenen naar de Fransen overliep op 13-14 april 1914. Hij lichtte de Fransen in over de nakende gasaanval en overhandigde zelfs zijn eigen gasmasker. De Fransen kopieerden het en brachten verbeteringen aan. Kort nadien werden in de sector Poelkapelle-Langemarkt de eerste geallieerde maskers uitgedeeld. Waarom de Fransen en Belgen in hun sector niet werden ingelicht over het komende gevaar, blijft een vraagteken.

Een andere bron vertelt over brieven die overgesmokkeld werden uit het bezet gebied. Deze uit de streek van Beverlo-Leopoldsborg bevatten zeker relevante informatie over oefeningen met gasaanval door Duitse soldaten. Als proefkonijnen werden varkens en honden gebruikt. De soldaten deelden deze informatie mede aan hun compagniecommandanten die ze aan de hogere leiding overmaakten. De legerleiding kon dus zeker vermoeden wat de Duitsers van plan waren.

Een laatste bron is een Belgische Rode Kruis verpleegster die in Roeselare werkte in een Duits *Kriegslazarett*. Ze was een spionne van de '*Britse Intelligence Service*'. De Duitsers hadden geen vermoeden, en ze wist het vertrouwen te winnen van de Duitse Commandant (een chemicus). De verpleegster vernam van hem heel wat informatie over de nakende gasaanvallen. Deze informatie seinde ze onmiddell-

lijk over naar Engeland. De Britten zouden dan ook minder verrast zijn geweest.

Het verhaal van een overleden oud-strijder (oorlogsvrijwilliger 14-18) uit Sleidinge kan dit alleen maar bevestigen. Urbain Bulté, hij diende bij het 8e Linie Regiment, had toen als vele anderen een oorlogsmeter '*marraine de guerre*' in Engeland (Miss F.W. Whyte). Ze stuurde hem als geschenk een gasmasker op. Bulté wist op dit ogenblik nog niets af van de dreiging met gasaanvallen. Hij toonde dit afweermiddel zelfs aan een stafofficier van zijn Regiment. Dat ook hij en zijn oversten niets afwisten van het bestaan van gasmakers kan niet anders dan vragen doen oprijzen. Vooral rekening houdende met de hiervoor aangehaalde informatie over gasbommen en het nabijgevoerde gebruik ervan, moet wijzen op een enorme nalatigheid door de Belgische, Franse en Britse Legerleiding. Het zou voor velen betaald worden met hun leven of een latere lange lijdensweg.

Drie soldaten aangetast door gifgas. Later volgde het krachtiger Fosgeen en in 1917 het dodelijke mosterdgas beter gekend onder de naam Yperiet.

Het Verzoenings- of Vredeskruis.

Een indrukwekkend monument werd op 29.04.1929 ingewijd nabij de brug over de Ieperlee te Steenstraete door het 418^e Regiment Franse Infanterie als blijvend aandenken aan alle gevallen slachtoffers van de gasaanvallen tijdens WO I.

Dat de Duitsers daar niet gelukkig mee waren en voor hen een doorn in het oog was, werd op 08.05.1941 bevestigd wanneer Duitse geniesoldaten (*Deutsche Trophäen Compagnie*) het indrukwekkende monument dynamiteerden.

Twintig jaar later werd op initiatief van Franse en Belgische oudstrijders in 1961 een nieuw herdenkingsmonument opgericht. Het is in de vorm van een hoog sober Calvariekruis. Aan de zijkanten vinden we de namen van de Franse en Belgische eenheden die betrokken waren in de gevechten rond Lizerne en Steenstraete.

Het draagt volgende tekst : *‘Als een gemeenschappelijke wil tot vrede en verzoening die blijkbaar zeer moeilijk te vinden zijn.’*

Het wordt nu het Verzoeningskruis of Vredeskruis genoemd.

Ieder jaar vindt er rond 22 april nog een plechtigheid plaats in aanwezigheid van Franse en Belgische eenheden (Carabiniers-Grenadiers) te Steenstraete en omgeving.

Roger BAECKELANDT

Het gerestaureerde schilderij van Jan Swerts terug in het koor van de kerk van St.-Maria-Aalter. Foto: Jan Camerlinckx (november 2012).

SCHILDERIJ VAN JAN SWERTS, NA RESTAURATIE, TERUG IN DE KERK VAN ST.-MARIA-AALTER

Het schilderij dat in de kerk van Sint-Maria-Aalter hangt en ‘Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand’ voorstelt, geschilderd door Jan Swerts in 1855, werd in de voorbije maanden grondig gerestaureerd in het atelier van Bart Verbeke in Gent.

Het schilderij werd in de jaren 1850 aan de kerk geschonken door de Belgische regering en hing aanvankelijk in het koor van de kerk. Het verdween op een bepaald ogenblik om ongekende redenen uit de kerk, dook na de Tweede Wereldoorlog terug op en kreeg een plaats achteraan in de kerk. Door de tijd en de verwarming met gas waren zowel het vergulde kader alsook het schilderij zelf aan restauratie toe. Sinds eind oktober 2012 hangt het werk van Jan Swerts terug in de kerk en kreeg het zijn oorspronkelijke plaats in het koor terug.

GESCHIEDENIS

Kort nadat de kerk van St.-Maria-Aalter was ingewijd (1851) werd ze opgefleurd met enkele schilderijen. Twee schilderijen hingen oorspronkelijk in het koor. Het ene, voorstellende ‘Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand’, was *een gifte van het Gouvernement*. Het werd geschilderd door Jan Swerts in 1855. Het tweede schilderij, eveneens Onze-Lieve-Vrouw afbeeldende, kwam, samen met zeven andere schilderijen, voorstellende ‘de zeven lichamelijke werken van barmhartigheid’, van het klooster der broeders Alexianen in Antwerpen. Die schilderijen waren een gift van Alexander Jullien en zijn vrouw Camille Van Cutsem.

Het schilderij van Swerts stond vermeld in de inventaris van 1877. Ook de inventaris van 1884 vermeldde het schilderij. Pastoor De Tavenier voegde er zelfs bij dat het *eenen vergulden kader had... hoog 1m 95, breed 1m 10*.

Nog volgens het Liber Memorialis werd het schilderij van ‘Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand’ op 27 mei 1945 in de kerk opgehangen. Dat ging met enige plechtigheden gepaard. Volgens pastoor Brewée werd het schilderij aangekocht bij de Eerw. Paters Redemptoristen in de Voskenslaan te Gent. Wat verder vervolgde hij:

*Het schilderij vóór de restauratie.
Foto: Bart Verbeke*

*Detail van het schilderij bij het
reinigen. Foto: Bart Verbeke.*

*Het vernieuwde kader aan de
achterzijde. Foto: Bart Verbeke.*

*Portret van kunstschilder
Jan Swerts.*

De schilderij heeft 2500 frank gekost; ze werd betaald met de andere onkosten, door de omstandigheden veroorzaakt, door Juff. Rachel... (ze wil niet gekend zijn), die daarvoor 3000 fr ter beschikking had gesteld.

Wanneer het schilderij naar de paterskerk in de Voskenslaan verhuisde, moet na 1928 geweest zijn, want de Redemptoristen vestigden zich eerst in dat jaar in Gent. Over zo'n transactie vonden we voorlopig geen bevestiging in bronnen. Waarschijnlijk heeft het schilderij in de Gentse paterskerk in de linker zijkapel gehangen, want die was toegewijd aan 'de Moeder van Altijddurende Bijstand'. Dat die zijkapel een rijkelijke decoratie kreeg na de Tweede Wereldoorlog valt precies samen met de aankoop van het schilderij door pastoor Brewée. Mogelijks moest het schilderij van Swerts plaats maken voor die nieuwe decoratie. Van het verhaal dat het schilderij van Swerts uit zijn kader werd gehaald, enige tijd opgerold op de zolder van de pastorie lag, dat pastoor Brewée het liet herstellen en zijn plaats teruggaf in de kerk, hebben we geen bewijzen gevonden. Ook Bart Verbeke heeft geen sporen van een dergelijk ingrijpen op het schilderij gevonden. Zijn mening daarover: *Ik denk niet dat het schilderij ooit van het spieraam is gehaald sinds het werd geschilderd. Plooien, vervormingen in het doek, meerdere spijkergaten in de trekrand zouden dat wel verraden en daar heb ik niets van gemerkt. Wat wel een aanpassing is van het origineel, zijn volgens mij de boogvormen in de lijst, die zijn gerecupereerd van een andere lijst of decoratieve lambrisering en in de lijst toegevoegd. De stijl van de stukken (eerder 18^e-eeuws) is niet als de empirelijst. Daarom besloten wij deze weg te laten.*

RESTAURATIE

Bij de restauratie werd het schilderij gereinigd en ontdaan van stof en vuil zodat de donkere sluier die over het schilderij hing, werd verwijderd. Ook het kader werd gerestaureerd en vernieuwd daar waar nodig.

JAN SWERTS

Jan Swerts (°Antwerpen, 25.12.1820; +Mariënbad, 11.08.1879) was nog zeer jong toen zijn vader die te Antwerpen handelaar was, stierf. Zijn moeder, Maria van Roy, begunstigde de artistieke aanleg van haar zoon en zond hem naar de academie die toen onder

leiding stond van de romantische schilder Nicaise De Keyzer. Op de academie leerde Jan Swerts, Godfried Guffens kennen. Guffens (°Hasselt, 22.07.1823; +Schaarbeek, 11.07.1901) was ook één van de leerlingen van Nicaise de Keyser aan de Antwerpse Academie. Tussen Swerts en Guffens ontstond een hechte vriendschap en hun wederzijdse sympathie maakte dat zij tijdens hun volledige carrière regelmatig samenwerkten.

Na hun academische vorming vertrokken beiden in 1848 naar Parijs. De meesterwerken van de Italiaanse renaissance trokken hun aandacht, maar ook de werken van Victor Orsel in de kerk van 'Notre Dame de Lorette' maakten indruk op hen. Orsel was een vertegenwoordiger van de Duitse schilderschool van Friederich Overbeck, de 'Nazareners' (herontdekte monumentale schilderkunst). Voor Swerts en Guffens was dit blijkbaar een openbaring. Samen reisden ze tussen 1850 en 1852 in Duitsland en Italië rond om de Nazarenerkunst beter te leren kennen. In Rome ontmoetten ze Friederich Overbeck die daar leefde.

In 1805-1806 was Friedrich Overbeck zijn studies aan de 'Akademie der bildenden Künste' te Wenen begonnen. Die academie had in die tijd een grote naam in de Europese kunstwereld. De kunstopleiding werd er toen getypeerd door een classicistische leerstijl, streng georiënteerd op klassieke vormen. De academie kende een strak leerplan en de technische vaardigheid stond voorop. Overbeck en andere studenten van de academie onder wie Franz Pforr, Konrad Hottinger, Joseph Sutter, Josef Wintergerst en Ludwig Vogel, hadden het moeilijk met deze in hun ogen gevoelloze manier van kunst maken. Overbeck schreef in een brief naar huis: *Je leert voortreffelijk plooiën schilderen, een goede figuur tekenen, perspectief aanbren- gen, architectuur, alles, maar toch komt er geen echt goede schilder naar voren. Het ontbreekt aan hart, ziel en gevoelens.*

Het groepje zocht naar nieuwe wegen en vond die in het verleden, bij oude Duitse meesters als Albrecht Dürer, Hans Holbein de Jongere en Hans Baldung Grien (binnen de academie als 'primitieven' bestempeld) en schilders uit de Italiaanse Renaissance: Rafael, Giotto, Perugino, maar ook verder terug, uit de periode van de Quattrocento.

Ofschoon de Nazareense kunst verwant is met de classicistische school waaruit ze ontsproot – de doorgetrokken vormen, het tekenachtige heeft voorrang ten opzichte van kleur en het schilderachtige en de menselijke figuur is het belangrijkste compositorische element – toch zette het Nazarisme zich af tegen de te strenge clas-

sicistische leer en zocht de schoonheid meer in regellose en ongepte kunst uit de late Middeleeuwen. De kleur in de werken van de Nazareners heeft vooral tot doel de scène te ‘verinnerlijken’ en de onderwerpen van het kunstwerk met elkaar te verbinden. Veel aandacht wordt geschonken aan de lichtinval, die altijd naar de centrale figuur leidt. De compositie is eenvoudig en heeft weinig dieptewerking. De gezichtsuitdrukking van de figuren is vrijwel altijd ernstig en ondergeschikt aan de verinnerlijking.⁽¹⁾

In België waren de schilders Jean-Baptiste Van Eycken en Jean Portaels, beiden leerlingen van de classicistische schilder François-Joseph Navez aan de Brusselse Academie, met hun historische stukken, portretten en religieuze taferelen, de pioniers van het reveil van de Belgische monumentale schilderkunst. De vernieuwing werd door de toenmalige regeringsleider Charles Rogier (1847-1852) gestimuleerd. Tijdens zijn reis naar München in 1842 had hij kennis gemaakt met de projecten van koning Ludwig I van Beieren en was daardoor voor het regeringsmecenaat op artistiek vlak gewonnen. In zijn opdracht decoreerde Van Eycken vanaf 1850 de muren en het gewelf van de Heilig Kruis- of Drievuldigheidskapel in de Kapellekerk in Brussel waar hij experimenteerde met vier verschillende technieken: waterglastechniek, wasschildering, fresco en een procédé van eigen vinding, gutta-percha⁽²⁾, waarvan hij de samenstelling deponeerde in de Académie royale de Belgique.

De belangrijkste vertegenwoordigers van deze artistieke stroming in België waren echter Godfried Guffens en Jan Swerts. Met de verslaggeving over hun buitenlandse studiereizen en hun tentoonstellingen van kartons van Duitse kunstenaars wisten ze de toenmalige regering te overtuigen en de Nazarenerkunst in België introduceerden. Rond 1853 werden zij belast met de decoratie van de Onze-Lieve-Vrouw-van-Goede-Bijstandkerk in Sint-Niklaas.

Aanvankelijk werd het project door de gelovigen gefinancierd, maar na drie jaar bleek dat niet meer doenbaar zodat men beroep moest doen op overheidstoelagen.

Guffens en Swerts waren ook de eerste uitvoerders van monumentale schilderkunst in burgerlijke openbare gebouwen. In opdracht van het Antwerpse stadsbestuur beschilderden zij tussen 1856 en 1858 in waterglastechniek het gerestaureerde interieur van de Antwerpse Beurs (1515-1531) met taferelen uit het glorieuze handelsverleden van de

metropool. Op 3 augustus 1858, op de vooravond van de inhuldiging van de beurs, vernielde een grote brand het gehele gebouw.

In de daarop volgende jaren werden met steun van de regering op verschillende plaatsen projecten van monumentale kunst aangevat.

Sint-Niklaas, Onze-Lieve-Vrouwekerk. Decoratie door Guffens en Swerts (1853-1870).

Immers, in de muurschilderkunst vond de regering een bevestiging van het belangrijke artistieke verleden van het land en het bewijs dat deze kunst in België een traditioneel gegeven was. Eén ander legitimeerde het beschilderen van het interieur van openbare gebouwen met historische taferelen die de geschiedenis van het land in geschilderde voorstellingen verhaalde.

Op verscheidene plaatsen werden ook kerken verrijkt met de werken van Swerts en Guffens: Sint-Joriskerk te Antwerpen, Sint-Kwintenskerk te Hasselt, het koor van de kerk te Lanaken, de Sint-Jozefkerk en kapel toegewijd aan de H.-Barbara te Leuven, de kapel in de hallen te Ieper.⁽³⁾

Beide kunstenaars hoopten op nog meer bestellingen van de Belgische Staat, maar deze kunststroming die voordien nog de heropleving van de monumentale kunst voorspeld had, verdween vrij snel uit de belangstelling.

De Praagse academie bood hem het directeurschap aan, in opvolging van Trenk-Wald. Hij aanvaardde dit aanbod, echter niet zonder zijn spijt uit te drukken omwille van de scheiding met zijn medewerker en beste vriend Godefroid Guffens, die zijn ontgoocheling niet onder stoelen of banken stak. De dood van een zoon, nauwelijks 21 jaar oud, en een tijdje later het overlijden van zijn vrouw brachten hem harde slagen toe. Hij zou hen niet lang overleven. Tijdens zijn werk in de Sint-Annakapel van de kathedraal van Praag, vatte hij een verkoudheid, waaraan hij overleed. Op initiatief van Godefroid Guffens werd een marmeren buste van Jan Swerts gemaakt. Dit borstbeeld werd in de Sint-Joriskerk te Antwerpen geplaatst. Het was in deze kerk dat beiden, in het begin van hun carrière, de muurschilderingen hadden geschilderd.

Jan CAMERLINCKX

Bronnen

¹ Keith Andrews, *Die Nazarener*, München, 1974.

² Deze verfbereiding was een oplossing van gutta percha (een stollingsproduct uit het melksap van de Palaquiam gutta) in olie waaronder het pigment gemengd werd en dat zo van het palet gebruikt werd.

³ Bergmans Anna, *Middeleeuwse muurschilderingen in de 19de eeuw*, Leuven, 1998.

UW BEELD STAAT OP DE SCHOUW

Lied voor de verongelukte Georges De Vreese

Eerder hadden wij het in dit tijdschrift over marktliederen die werden gezongen naar aanleiding van tragische gebeurtenissen in Aalter (de moord op Oscar Hellebaut in juni 1897 en de moord op Frederick Van Daele in juni 1919).⁽¹⁾

Recentelijk lazen wij een tot op heden onbekende liedtekst die ook verband houdt met een Aalterse gebeurtenis. In het boek *Duvels op de kasseien*, waarin auteur Roger Hessel marktliederen bijeen brengt die betrekking hebben op het wielrennen, staat er immers een liedtekst over de in 1938 verongelukte Georges De Vreese.⁽²⁾

Op 27 juni 1938 deed zich op de markt in Aalter inderdaad een ernstig ongeval voor. De 18-jarige Georges De Vreese kwam met zijn fiets uit de Bellemstraat, waar hij woonde. Bij het opdraaien op de markt werd hij gegrepen door een autobus uit Pittem. De jongen kwam ten val en geraakte onder de bus. De Vreese werd zwaar gewond naar de ouderlijke woning gedragen. Nog diezelfde avond overleed hij.

De Vreese was een graag gezien figuur in Aalter. Hij speelde voetbal bij het toenmalige Daring Aalter en men zag voor hem een grote toekomst weggelegd als doelwachter.⁽³⁾

René Lambrecht bracht in 't *Getrouwe Maldeghem* verslag uit over het ongeval en noteerde: *“Naar zijn vaders voorbeeld was hij reeds een goede trouwe Vlaming, een geestdriftige jonge kracht. In de voetbalclub waarvan hij lid was werd hij door zijn makkers op de handen gedragen. De ongelukkige ouders wier eenige zoon*

hij was zijn ontroostbaar. Wij bieden hun onze innige deelneming.”⁽⁴⁾ Lambrecht maakte ook een foto van het ongeval en zorgde voor een pasfoto van de ongelukkige. Op het doodsprentje klonk het: *“Wie kende niet zijn blonden kop, met overstromden levenslust, met blijden gullen lach, met zachte en zuivere oogen... Zijn gediensigheid, zijn eenvoud, zijn edel hart maakten hem tot eenieders vriend.”*

Blijkbaar was de jongeman zo populair dat er zelfs een lied over hem werd geschreven. De tekst is in het aangehaalde boek opgenomen bij het onderdeel *‘verongelukte coureurs’*. Dit is misschien niet helemaal juist want De Vreese was eerder een voetballer dan een wielrenner. Maar misschien was hij als *‘sportieveling’* wel te beschouwen als een amateur-wielrenner en per slot van rekening verongelukte hij natuurlijk met de fiets.

Het bewuste lied zou volgens Roger Hessel geschreven zijn door marktzanger André Van De Veire. Deze zanger zou afkomstig geweest zijn van Knesselare en had ook een lied gemaakt over de in 1937 verongelukte wielrenner Maurice Bruggeman uit Knesselare. Hessel schat de zanger overigens niet zo heel hoog in als het om de tekstkwaliteit gaat.

Wanneer wij het lied over De Vreese nader bekijken, moeten wij hem wel enigszins gelijk geven. Het is immers vrij algemeen geschreven, vol overdreven emotie en pathetische gevoelens. Er zijn weinig elementen die naar het ongeluk zelf verwijzen. Het is dus zeker geen lied dat een nieuwtje brengt of verder uitdiept, zoals dat anders soms het geval was. Wellicht heeft de opsteller van dit lied goed geluisterd en gekeken naar wat anderen deden en aan de hand van al die elementen er zelf een liedje van gemaakt om er wat geld mee te verdienen. Anderzijds is het toch wel opmerkelijk dat ook nog in 1938 – over een ongeluk dat toch niet zo uniek was – nog een lied werd gezongen. De gebeurtenis moet echt wel ingewerkt hebben op de publieke opinie. Enkel al daarom lijkt het ons interessant genoeg om de tekst hier nog eens op te nemen.

DE JONGE SPORTMAN GEORGES DE VREESE UIT AALTER
OP EEN AFSCHUWELIJKE WIJZE VERONGELUKT

*Op eenen schoonen lentedag
Was hij naar huis gekomen
Hij groette ieder met een lach
Blij van geest met schromen
Dacht niet 't is de laatste keer
Hij zal niet meer wezen
Maar daar opeens lag hij daar neer
Schier dood maar bezweken*

*Refrein
Het was voor zijn moeder teer
Dat hij zwoegde en werkte zeer
Maar ach neen het kan niet baten
Heeft nu iedereen verlaten
Wijl hij daar lag in zijn bloed
Riep hij nog mijn moeder zoet
Dan stierf hij zoo braaf en teer
Is't niet droef en vreed*

*Veel moeders kwamen daar toegesneld
Elk die stond te weenen
Opeens kwam een vrouw, 't hart was gekweld
Zag haar kind nog beven
Ach het was een droef tooneel*

*Men moest hem wegdragen
En ook de man weende zoo teer
Is teneer geslagen*

*Nu naar de kerk keert hij daar weer
In doodwagen neder
Maar ieder weent en is ontroerd
Daalt de kist nu neder
Ach wij weenen en treuren om u
Rust daar nu in vrede
Kronen en bloemen hebt gij nu
U nooit meer vergeten*

*Slotrefrein
Maar niemand kent haar verdriet
Van deze moeder toch niet
Zij die smeekt ach lieve jongen
Gij hebt zoo naar mij gelongen
Want ik die u heeft bemind
Werd van mij zoo vreed verzwind
En uw beeld staat op de schouw
Moedig en getrouw*

(Bron: R. Hessel, *Duvels op de kasseien*, Torhout, 2012)

Peter LAROY

Bronnen

- ¹ P. LAROY, Messentrekkerij te Aalter in 1897. De moord op Oscar Hellebaut in *Land van de Woestijne*, 2003, 1, p. 11-21; P. LAROY, Over het moordlied 'De laffe moord te Maria-Aeltre',... in *Land van de Woestijne*, 2009, 2, p. 3-11. De tekst van het lied van Hellebaut verscheen in een bijdrage van W. BRAEKMAN in *Appeltjes van het Meetjesland*, jb. 56 (2005), p. 49-57.
- ² Bespreking van het boek op <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>, gepubliceerd op 18 februari 2012. Over het ongeval met De Vreese hadden wij op de historische blog ook een bericht gepubliceerd op 31 oktober 2010.
- ³ R. VANLAERE, *75 jaar voetbal te Aalter*, Aalter, 1991, p. 73.
- ⁴ 't *Getrouwe Maldeghem*, 3 juli 1938.

EMIGRATIE AMERIKA - 1913

Het jaar 1913 is rijk gevuld met verschillende landgenoten uit Groot-Aalter die over de plas naar Amerika trokken. In 1913 weken 7590 Belgen uit via Antwerpen, 3306 per rechtstreekse lijn (Red Star Line, Canadian Pacific Line, en anderen) en 4284 per onrechtstreekse lijn (Allan Line, White Star Line, Cunard Line en anderen). Reeds in de vroege jaren van 1800 treffen we families uit Lotenhulle, Aalter en Poeke aan te South-Bend en te Mishawaka, 'de twin city's' genoemd aan de Sint Joseph rivier.

- Boudewijn Vanneste uit Poeke in 1840
- Felix Vervinckt uit Lotenhulle in 1875
- Familie Baele uit Aalter in 1858
- Familie Vlerix uit Aalter in 1888
- Alfons Van Hecke uit Lotenhulle in 1890.

Meestal waren deze mensen werkzaam in het handelscentrum met veel middenstand te South-Bend (zuidelijke bocht in de Sint Joseph's stroom) en in de nijverheid te Mishawaka (zo genoemd naar de

naam van een Indiaanse 'princes') met veel fabrieken o.a. Ball Band schoenmakerij. Soms ook wel eens de 'Belgian Shoe Fabric' geheten. Ball Band was bekend voor de fabricage van de slobkous uit een stuk. Ze was versierd met een zwarte band met een rode bol daarin. Ze was ook bekend voor de productie van rubberen laarzen met de rode bol er in.

Ball Band poster.

Andere bedrijven waren o.a. Studebaker Brothers, Bendix Corporations, Singer (naaimachines), en Olliver Plow Works.

In 1907 vinden we in de registers van de St-Bavo parochie te Mishawaka 20 gehuwden en 5 ongehuwden uit Aalter en 16 gehuwden en 4 ongehuwden uit Bellem.

Sint-Bavo kerk in Mishawaka.

Te Moline aan de Mississippi vermelden we de gekende familie Corijn Edward (°Lotenhulle, 1857). Hij werkte zich op van arbeider tot zelfstandige in een handelszaak 'Rank en Corijn'. Later was hij ook postmeester en lid van een bankbestuur. Edward financierde de "Gazette van Detroit" opgericht in 1907 en steunde de bouw van de H. Hartkliniek (1907). Hij was ook voorzitter van de Vlaams-Amerikaanse vereniging. Hij was een groot bewerker van de emigratie naar Moline tesamen met de plaatselijke reisagenten. Hij was tevens de eerste Belgische consul in Moline.

EMIGRATIE 1913

1. DOBBELAERE Irma-Maria (DE BRUYNE Irma-Maria) (°Bellem, 09.03.1883) - huisvrouw
Irma-Maria is dochter van schoenmaker August (°Aalter, 28.05.1849) en Virginie Van Der Heyden (°Lotenhulle, 11.03.1844). Ze woont in de Strepstraat te Bellem. Ze gaat met haar kinderen Armand (°Bellem, 23.02.1902), Hermana-Christiane (°Bellem, 07.03.1904) en Kamiel (°Bellem, 22.01.1908) met de *Zeeland* op 28.12.1912 naar de USA. Ze arriveerden te New York op 09.01.1913. Ze vervoegt haar echtgenoot Cyriel-Adolf Dobbelaere (°Ursel, 15.12.1880) te Mishawaka - West 5th street

805. Ze neemt 52\$ mee. Cyriel-Adolf was reeds naar Amerika vertrokken in augustus 1912 met de *Lapland*. De voornamen op de indexlijsten luiden hier: Erma, Armand, Armana, Kamiel.

2. VAN RENTERGHEM Theophiel (°Poesele, 13.02.1873) - landwerkman
Hij woont in de Bellemstraat en zijn vrouw heet Julie. Hij reist naar een vriend, Alfons Van Landschoot, te Fairfield (Iowa) op 01.02.1913 met de *Mauretania* vanuit Liverpool. Hij neemt 25\$ mee. Aan zijn rechterhand ontbreekt een kootje van de wijsvinger vermelden de documenten. Men noteert 'Renterghem' Theophiel op de index van de scheepslijst.
3. VAN OYEN August (°Aalter, 23.09.1892) - bakker
Hij woont in de Bellemstraat. Hij is de zoon van Jan-Baptiste (°Poeke, 24.01.1852) en Maria-Elodie Van Goethem (°Lotenhulle, 17.06.1854). Hij reist naar zijn vriend, Alfons Van Landschoot, in 400, 8th street te Fairfield (Iowa). Hij reist op 01.02.1913 met de *Mauretania* vanuit Liverpool af. Hij neemt 25\$ mee. August overleed tijdens de eerste wereldoorlog in het Amerikaans leger op 15.07.1918 in de Champagnestreek in Frankrijk. Hij ligt begraven op het Amerikaans kerkhof van Meuse-Argonne.
4. THYS Louis (°Aalter, 05.12.1889) - werkman
Louis is zoon van landwerkman-herbergier Theodoor (°Aalter, 02.03.1847) die getrouwd is met Nathalie De Spiegelaere (°Knesselare, 10.06.1856). Ze wonen in de Bellemstraat. Hij reist op 01.02.1913 vanuit Liverpool met de *Mauretania* af. Hij gaat naar zijn broer Camiel, 600, 8th street te Fairfield (Iowa). Camiel vertrok reeds in november 1912 met de *Mauretania*. Hij neemt nu 25\$ mee.
5. VAN DE WALLE Felix - Aalter 48 jaar - landbouwer - USA staatsburgers
VAN DE WALLE Pauline - 48 jaar zijn echtgenote
Zij reizen eveneens op 01.02.1913 met de *Mauretania* af en waren te New York op 07.02.1913. Het zijn Amerikaanse staatsburgers met als woonplaats Denver (Colorado). Ze nemen 25\$ mee. Ze gaan naar Durango (Colorado). Waarschijnlijk waren ze reeds vroeger naar de USA uitgeweken. Hij gaat naar zijn schoonbroer, R. Goosens.
Hun naam wordt als Van De Wille genoteerd op de index van de scheepslijst.

6. FRAEYMAN René (°Schuiferskapelle, 01.09.1887) - landwerkman
René is zoon van Henri (°Schuiferskapelle, 28.03.1844) en Julie Matthys (°Wingene, 24.09.1847) die op Stratem 23 te Aalter woonden. René gaat vanuit Liverpool met de *Mauretania* op 01.02.1913 naar Fairfield (Iowa) bij zijn vriend Alfons Van Landschoot. Hij neemt 25\$ mee. Zijn naam wordt Frayman genoteerd op de indexen van de scheepslijst.
7. DE ZUTTER Emiel-Maurice (°Aalter, 14.04.1890) - landbouwer
Maurice is zoon van Hendrik (°Aalter, 26.02.1853; +14.08.1907) en getrouwd met Maria-Ludovica Lambrecht (°Tielt, 21.06.1853). Zijn moeder woont in de Sterrestraat nr. 19 te Aalter. Maurice gaat eveneens met de *Mauretania* op 01.02.1913 vanuit Liverpool naar Alfons Van Landschoot te Fairfield. Hij neemt 25\$ mee.
8. DE ROO Leon - 27 jaar - Ruiselede - joiner-schrijnwerker
Zijn moeder heet Coleta en woont te Maria-Aalter. Hij gaat op 01.02.1913 met de *Zeeland* naar een vriend, Octaaf Goethals, in de 13th State street te East Moline. Hij neemt 60\$ mee. Leon was reeds in 1910 in de USA. Zijn naam wordt Dervo genoteerd op de indexen van scheepslijsten.
9. VOLCKAERT Louisa - 22 jaar - Bellem - meid
Ze is dochter van tapper-winkelier Leonard (°Beernem, 02.01.1845) en Marie-Louise Van Ryckeghem (°Beernem, 15.05.1856) uit de Kerkstraat 152 te Bellem. Zij reist op 01.02.1913 met de *Zeeland* af naar haar neef in de 13th State street te East Moline. Zij neemt 25\$ mee.
10. DIERICKX Aloïs (°Machelen, 17.04.1887) - dienstknecht
Hij is dienstknecht op het 'Goed te Pitthem' op de Barelhoek te Lotenhulle. Hij kwam in mei 1911 te Lotenhulle wonen. Hij vertrekt op 08.02.1913 met de *Finland*. Hij vervoegt een vriend Jules Cocquyt (°Lotenhulle, 23.08.1880) in de 42th street 7334 te Rock-Island (Illinois). Hij neemt 32\$ mee.
11. DE MEYER August (°Ursel, 17.01.1873) - landbouwer
August is zoon van Seraphin en Virginie-Philomena Ryserhove. Seraphin was weduwnaar van Silvie Tant (+Knesselare, 1911). August is op 06.09.1911 getrouwd met Marie-Justine De

Meyer (°Aalter, 22.04.1874). Zij is de dochter van wever Karel-Lodewijk (°Ruisselede, 30.09.1836) en Coleta De Ram (°Aalter, 24.04.1839) uit het Oud Leiken. Ze wonen in de Bellemstraat. August vertrekt midden februari 1913 met de *Carmania* vanuit Liverpool naar Amerika. Hij vervoegt een vriend, Cyriel Van Hecke, Box 45 te Mishawaka (Indiana). Hij neemt 30\$ mee. Hij was te New York op 24.02.1913.
Zijn naam wordt in één woord geschreven op de indexen van de scheepslijsten.

12. VERHEYE August-Aloïs (°Aalter, 27.10.1893) - landwerkmán August is zoon van Joseph (°22.05.1847; +08.07.1902) en Seraphina De Caluwé (°Wingene, 18.04.1857) uit de Brouwerijstraat. Hij reist vanuit Rotterdam met de *Rijndam* naar zijn schoonbroer, Emiel Mauws, in de St Clair Heights te Detroit (Michigan). August neemt meer dan 50\$ mee. Zijn zuster Augusta-Elisa (°12.01.1890) was reeds in de USA in januari 1911.
13. DIERICKX Alfons (°Hansbeke, 13.11.1888) - landwerkmán Alfons is getrouwd te Ruisselede op 15.05.1907 met Zulma-Julia-Maria Verstraete (°Merendree, 20.07.1885). Ze verbleven een tijdje te Schaarbeek, te Ruisselede en te Hansbeke. Ze wonen later in de Bellemstraat. Alfons reist op 28.02.1913 met de *Rijndam* af vanuit Rotterdam naar Fairfield (Iowa) samen met zijn echtgenote. Ze waren te New York op 03.03.1913. Hij vervoegt er een vriend A. Van Landschoot. Hij neem 25\$ mee. Alfons was reeds in 1906-1907 in Amerika-Kewanee geweest.
De naam wordt Dierckx genoteerd op de klappers.
14. MAES René (°Lotenhulle, 18.11.1859) - landwerker René zijn ouders zijn: Camiel Maes (°Aalter, 23.11.1860) en Mathilde François (°Aalter, 08.04.1859) die op de Barelhoek te Lotenhulle wonen. René reist op 28.02.1913 vanuit Rotterdam met de *Rijndam* af. Hij gaat naar Moline (Illinois) bij Emiel De Mecker. Hij neemt 20 \$ mee. Hij heeft ook een broer, Alfons (°Aalter, 27.11.1894), die eveneens in de USA verblijft.
15. LOOTENS Joseph (°Bellem, 19.03.1874; New York, 19.06.1924) – butcher-slachter Joseph was zoon van winkelier Jean-Baptiste (°Ursel, 02.12.1833) en Seraphina Van Dycke (°Bellem, 18.12.1835). Hij heeft een

zuster Marie-Mathildis die te Oudenaarde woont en getrouwd is met Ferdinand Ruysaert. Joseph was op 18.01.1899 te Poeke getrouwd met Marie-Amelie De Splenter (°Poeke, 09.03.1875). Er waren twee kinderen: Maurice-Jan (°Bellem, 10.01.1900; +05.06.1900) en een zoon Ghislenus (°Bellem, 11.10.1909). Ze woonden op de Brugwijk en later te Evergem-Vierhouten voor ze afreisden naar de USA. Joseph gaat naar een vriend, Prosper Libert, te Rochester New York in het St. Bernard Seminary. Hij vaart op 01.03.1913 met de *Kroonland* af en neemt 60\$ mee.

16. DE BRUYNE Ernest-Eugene (°Aalter, 20.11.1889) - brouwer
De zoon van koophandelaar August (+07.10.1896) was getrouwd met Juliana De Muynck (°Aalter, 17.06.1856). Juliana is in 1898 hertrouwt met Emericus De Witte (°Zwevezele, 11.03.1871). Ernest gaat op 08.03.1913 met de *Zeeland* naar Oregon bij zijn zuster Bertha (°Aalter, 08.11.1884), Banks Road Portland. Hij neemt 120\$ mee. Hij was te New York op 19.03.1913.

17. VAN DE KEERE Frederik (°Aalter, 30.12.1881) - landbouwer
Frederik is zoon van dagloner Leopold (°Aalter, 15.09.1833) en Marie-Louise Himpens (°Aalter, 15.01.1834). Hij woonde op het Hageland, later in de Lostraat.
Van de Keere Louisa (zijn vrouw)
Van de Keere Marguerite
Van de Keere Madeleine
Zij stonden op de lijst van de *Zeeland* op 08.03.1913 om naar Scholemstreet 320 te South-Bend (Indiana) te gaan. Hun naam wordt Van Der Keere vermeld op de klappers van de scheepslijsten. Men geeft als woonadres South-Bend (Indiana) op. Hij had reeds twee broers, nl. Jules (°1878) en Emiel (°1880) in Amerika. Jules was in februari 1907 met de *Kroonland* en Emiel in april 1906 in Amerika geweest. Frederik was ook reeds in juni 1906 met de *Finland* in Amerika geweest. Ze werden nu op de lijst van de vertrekkers en de aangekomen passagiers geschraapt. Emiel kwam in 1911 terug naar Aalter en woonde later in de Kestelstraat.

18. DE GRAUWE August (°Bellem, 21.05.1883) - landbouwer
Hij is zoon van Seraphinus (°Bellem, 10.07.1847) en Rosalie Benoot (°Bellem, 22.03.1847). Hij reist met de *Zeeland* op 08.03.1913 naar zijn neef, Arthur Van Belleghem (reeds vertrokken in september 1910 met de *Lapland*) te Moline in de 17 Avenue

709 samen met zijn vrouw Marie De Graeve. (28 jaar). Hij neemt 50\$ mee. August was reeds in mei 1907 met de *Kroonland* naar South-Bend (Indiana) gekomen bij zijn schoonbroer, Henri De Bel die getrouwd was met Marie De Grauwe.

19. DE BOEVER August (°Aalter, 08.10.1866) - landwerkman
August is zoon van dagloner Petrus-Francies (°Poesele) en naai-ster Isabella-Rosa Van Vynckt (°Aalter, 18.03.1833). August is op 27.11.1895 te Aalter getrouwd met Maria Leliaert (°Bellem, 28.12.1866). Hij woonde op Oostmolen-Zuid en ging op 02.05.1904 in Bellem wonen. Hij gaat op 08.03.1913 met de *Zeeland* naar zijn schoonbroer, C. De Scheemaker, te Fairfield (Iowa) Depotstraat 102 die getrouwd was met Cordula De Boever (°Aalter, 19.10.1875). Hij neemt 30\$ mee.
20. NEIRYNCK Marie (VAN PARYS Marie) (°Ursel, 05.04.1888) - huisvrouw
Marie is dochter van August (+Chicago, 05.12.1894) en Emma Vleurick (°Aalter, 27.02.1862) die in Aalter woont. Marie is op 31.05.1911 te Aalter getrouwd met landbouwer Raymond Neiryndck (°Ursel, 28.11.1885). Ze wonen op Oostmolen-Zuid. Zij reist naar de USA af op 08.03.1913 met de *Zeeland* samen met haar dochter, Martha (°Aalter, 02.02.1912). Ze vervoegt haar man te Omaha (Nebraska).
De naam wordt hier als Neyrinek genoteerd op de klappers.
21. GHYSELS Theophiel (°Ruisselede, 24.05.1884) - landbouwer
Theophiel is zoon van landwerkman Henri (°Poeke, 20.11.1851) en Juliana Maeyens (°Ruisselede, 15.12.1859). Ze wonen op de kleine Boswijk te Poeke. Theophiel is getrouwd op 05.03.1913 te Ruisselede met Elodie-Sidonie De Vriendt (°Lotenhulle, 04.01.1890). Hij kwam terug uit de USA in mei 1912. Hij reist opnieuw af met de *Zeeland* op 08.03.1913 naar Moline (Illinois). Ze vervoegen een vriend, Maurice Van Hulle, in de 5th Avenue 319. Theophiel was reeds op 2 april 1910 met de *Vaderland* in de USA geweest bij Charles-Louis Lagaisse. Zij nemen 150\$ mee. Zijn naam wordt op de index van de scheepslijst Ghyselk genoteerd. Waarschijnlijk getrouwd in Kanegem. Theophiel ging in 1908 vanuit Poeke te Kanegem wonen. Een andere zoon van Henri, Camiel (°18.05.1888) vertrok op 01.03.1913 naar de USA, maar kwam terug naar Poeke op 26.05.1914 en trouwde met Zoë De Vos (°Ruisselede, 02.05.1894).

De RMS Carmania is een Brits passagiersschip van de Cunard Line, gebouwd door John Brown & Company, Clydebank gelanceerd in februari 1905 en gesloopt in 1932 op Blyth Northumberland. tonnage 19 524 bruto ton; afmetingen: 198,2 m lang en 22 m breed; snelheid 18 knopen. Accommodatie voor reizigers: 2650. Na het uitbreken van W.O. I omgebouwd als gewapend koopvaardijship.

22. GYSELBRECHT Polycarpe-Charles (°Aalter, 12.05.1878)
 Hij is zoon van koophandelaar Carolus-Ludovicus (°Aalter, 08.05.1841) en Maria-Ludovica Heye (°Gent, 15.06.1853). Ze wonen op Oostmolen-Noord. Hij reist op 08.03.1913 met de *Zeeland* af.
23. DE MAEGDT Joseph-Charles (°Lotenhulle, 07.08.1890) -
 landwerker
 Charles is zoon van kloefkapper Camiel (°Heule, 15.03.1851) en herbergierster Maria-Elodie Maes (°Vinkt, 27.04.1852; +18.08.1899) die op de Grote Plaats wonen. Charles reist met de *Carmania* af op 15.03.1913 vanuit Liverpool naar zijn broer, Cyriel De Maegdt (°Lotenhulle, 10.12.1881), te Milwaukee (Wisconsin). Deze was reeds in september 1905 met de *vaderland* in de USA. Joseph neemt 45\$ mee. Charles was reeds in 1910 in de USA geweest. Hij wordt als Amerikaans staatsburger uit Mishawaka vermeld.
 Zijn naam wordt als Demaegdt genoteerd op de indexen van de scheepslijsten.

24. VAN DER HEYDEN August (°Lotenhulle, 11.01.1894) - landwerker
 Zijn vader is barbier Jules Van Der Heyden (°Lotenhulle, 06.05.1864) en Maria-Mathilde De Brouwer (°Aalter, 24.02.1865) van de Veldhoek-Breestraat 13. Hij reist samen met Charles hierboven af naar Milwaukee (Wisconsin) op 15.03.1913 met de *Carmania*. Hij vervoegt eveneens Cyriel De Maegdt. Hij neemt 40\$ mee. Hij wordt eveneens vermeld als USA-burger uit Mishawaka.
 Men noteert op de indexen van de scheepslijsten Van de Heyden.
25. MARTENS Camiel (°Maria-Aalter, 24.11.1878) - landwerker
 Hij is boswerker en getrouwd met Maria De Roest (°Aalter, 22.06.1882). Hij vervoegt met zijn vrouw en twee kinderen Clara-Seraphina (°Aalter, 07.12.1906) en Irène-Martha (°Aalter, 30.09.1910) een vriend, Charles De Bel in Baker-City (Oregon) met de *Carmania* vanuit Liverpool op 15.03.1913. Hij neemt 75\$ mee. Later wordt op 11.11.1920 nog zoon Jeroom te Detroit geboren. Zijn naam wordt Maertens *Cannlle* genoteerd op de indexen van de scheepslijsten. De familie kwam terug naar België met een dochter Irène en zoon Jeroom. Clara huwde in de USA met Achiël Moeyaert van Torhout en overleed er. Irene (°Aalter, 30.09.1910) trouwde te Ruiselede met René Van den branden (+27.12.1997). Zij overleed te Tielt op 22.08.2010. Jeroom (+Kruiskerke, 25.05.2000) met Clara Van De Cauter (°19.08.1921). Familieleden wonen nu nog in Ruiselede en Kruiskerke.
26. DE GRAEVE Marie (°Bellem, 26.02.1893) - Seamstress-naaister
 Zij is dochter van koopman Achiël-Prosper-Emiel (°Scheldevindeke, 06.01.1862) en herbergierster Maria-Clemence De Vliegheer (°Bellem, 06.09.1881). Ze zijn in Bellem op 29.10.1884 getrouwd. Marie gaat op 22.03.1913 met de *Laplant* naar Moline (Illinois). Zij is de zuster van De Graeve Marie-Flora (°Bellem, 02.01.1887). Zij vervoegt haar schoonbroer, Jules Lippens, in 102 3th Avenue die getrouwd was met Marie-Flora. Marie neemt 70\$ mee. Ze was op 02.04.1913 te New York.
27. VAN RENTERGHEM Triphon (°Aalter, 19.03.1883) - landbouwer
 Triphon is zoon van Karel-Lodewijk (°Ruiselede) en Coleta Claeys (°Ruiselede), die op Biesem wonen. Triphon gaat op

- 15.03.1913 vanuit Liverpool met de *Carmania* naar de USA. Hij vervoegt er zijn broer Jules, Banks Road Detroit (Michigan) Hij neemt 50\$ mee.
28. DE GRAEVE Marie-Eugenie (°Aalter, 21.07.1889) - huisvrouw
Marie is dochter van landwerkmán August (°Aalter, 18.12.1857) en koordenplukster Marie-Louise Slos (°Aalter, 08.06.1863) van Oostmolen-Zuid 74. Ze reist op 29.03.1913 met de *Kroonland* af. Ze vervoegt haar man Cyriel Lootens te South Omaha 41th street 7373 (Nebraska). Ze neemt 30\$ mee. Ze was op 07.04.1913 te New York.
29. JANSSENS Florent (°Aarsele, 19.01.1855) - landwerkmán
Was reeds op 06.03.1909 in de USA. Hij was gehuwd met Julia Braet (°Ruisselede, 1847). Ze woonden te Poeke op de Kleine boswijk 10. Hij was ook reeds een eerste maal op 6 maart 1906 met de *Kroonland* in de USA. Hij gaat nu op 29.03.1913 met de *Franconia* terug naar Amerika, naar Mishawaka naar zijn schoonzoon Jan Braet, West 8th street 414. Hij neemt 30\$ mee. Zijn voornaam wordt als Florence genoteerd op de klappers van de scheepslijsten.
30. DE MIL Jules: Bellem (°24.01.1885) - “cabman”-koetsier
Zoon van landman August (°Knesselare) getrouwd met Marie-Mathilde De Boever (°Bellem, 10.10.1852). Hij vervoegt zijn broer, René De Mil, Union 11th street Box 5 te Mishawaka (Indiana). Hij vaart op 05.04.1913 met de *Zeeland* af. Hij neemt 40\$ mee. Hij werkte te Mishawaka bij Joe D. Oliver, Jr.
31. DE BEL Maria (PERSYN Maria) (°Maria-Aalter, 29.01.1894) - huisvrouw
Zij is dochter van Alfons Persyn (°Ruisselede, 07.05.1869) en Clementina Hoste (°Waardamme, 07.02.1871). Haar zuster is Irma Persyn van Aalter. Zij reist naar Detroit (Michigan) op 03.05.1913 met de *Zeeland* af en was te New York op 13.05.1913. Zij gaat naar haar man, Emile De Bel (zoon van Eduard), in de Meldrum Avenue 129 te Detroit. Ze neemt 30\$ mee. Ze was reeds in april 1912 in de USA geweest.
32. COPPENS Modest (°Ruisselede, 13.03.1878) - landwerkmán
Modest is op 09.08.1905 te Ruisselede getrouwd met Eugenie Slos (°Ruisselede, 24.06.1874). Modest vaart eveneens op 03.05.1913

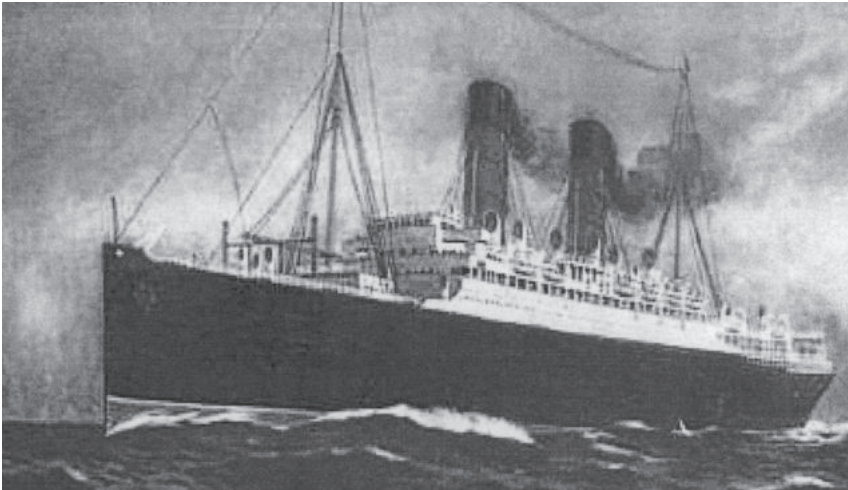
met de *Zeeland* af. Hij gaat naar een vriend, Achiël Wyckhuys, te Lansing Kraalwood 1335 (Michigan). Hij neemt 40\$ mee.

33. VAN WANZEELE Maurice (°Aalter, 24.03.1892) -
landbouwer-barreelwachter
Maurice is zoon van landbouwer Marcelinus (°Lotenhulle, 10.09.1894) en Eugénie Transon (°Lotenhulle, 16.10.1851). Ze trouwden te Bellem op 13.05.1878 en wonen in de Kestelstraat 36. Maurice vertrekt op 03.05.1913 met de *Zeeland* naar zijn broer, Charles Van Wanzele, in de Walnutstreet 203 te South-Bend (Indiana). Hij neemt 40\$ mee.
Zijn naam wordt als Van Vangeeles genoteerd op de indexen van de scheepsregisters.
34. LOOTENS Jules-Octaaf (°Hansbeke, 19.01.1881) - USA-burger
Octaaf is een zoon van August (°Zomergem, 21.01.1849; +Bellem, 09.01.1930) en Marie-Constantia Secelle (°Hansbeke, 16.01.1854; +Bellem, 24.11.1941). Hij gaat op 03.05.1913 met de *Zeeland* naar een vriend, Emiel Roelandts, te Mishawaka, West 4th street 713. Octaaf is te Knesselare getrouwd met Maria Roelandts (°Knesselare, 05.03.1892; +Bellem, 07.08.1945). Octaaf was reeds op 13.05.1905 met de *Kroonland* in de USA geweest. Hij neemt 50\$ mee. Er was een dochter, Anna (°Mishawaka, 31.03.1914; +Drongen, 12.05.1979). De familie kwam terug naar Bellem, waar nog een dochter, Ghiselle-Louise, werd geboren op 10.05.1928 en +Bellem, 24.07.1928.
35. DE BACKER Camiel (°Aalter, 01.08.1850) -
landwerker-herbergier
Hij is getrouwd met Maria-Mathilde Lossy (°Aalter, 06.08.1851). Ze wonen op Maria-Aalter 134. Hij gaat op 03.05.1913 met de *Zeeland* naar zijn schoonzoon, Theophiel Almey, die getrouwd is met kantwerkster Leontine (°Aalter, 24.07.1895). Deze vertrokken in 1911 reeds naar de USA. Hij gaat naar Mariapolies (Manitoba). Een zoon van hem heet Florimond (°Aalter, 27.02.1881). Camiel neemt meer dan 50\$ mee. Hij was terug in België in 1919.
36. VAN VYNCKT Henri (°Aalter, 18.10.1883) - landbouwwerkman
Henri is zoon van landbouwer Francies van Vynckt (°Aalter, 06.01.1851) en Romania Maria De Coninck (°Knesselare, 27.01.1856). Ze wonen op de wijk Bunterlare te Aalter. Hij vaart

op 10.05.1913 vanuit Liverpool met de *Mauretania* af naar zijn broer Octaaf-Joseph (°Aalter, 19.04.1882) te Detroit. Hij neemt 50\$ mee.

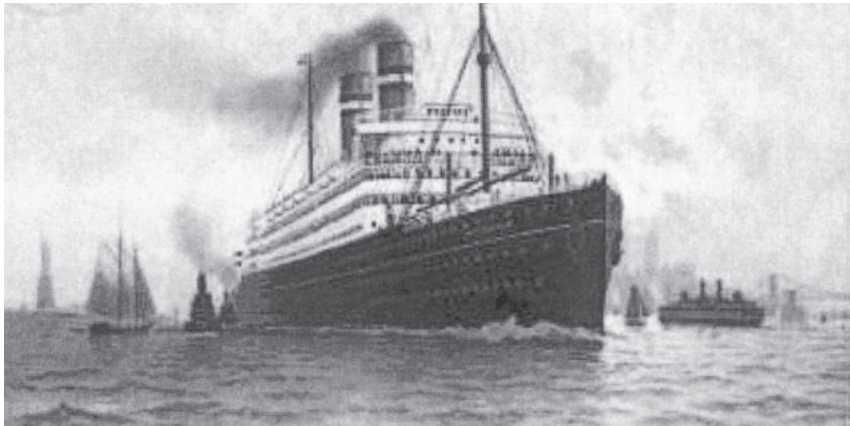
37. DE GERSEM Hector (°Aalter, 26.11.1886) - landbouwer - 27j
Hector is zoon van kuiper Jean-Baptiste (°Sint-Joris-ten-Distel, 12.05.1845; +Aalter, 27.05.1910) en Coleta De Roest (°Aalter, 09.09.1849). Hij reist met de *Franconia* op 29.03.1913 vanuit Liverpool af naar Baker City (Oregon) bij zijn neef Phil De Roest. Hij neemt 40\$ mee. Zijn broer, Charles De Gersem (°Maria-Aalter, 10.03.1876), was reeds in maart 1910 met de *Lapland* naar Mishawaka vertrokken.
Hectors naam wordt De Geishem genoteerd op de index van de scheepslijst.

38. WYCKHUIS Alfons (°Ruisselede, 20.01.1889) - landwerkmán
Hij is zoon van Charles (°Ruisselede, 07.04.1861) getrouwd met Marie-Louise De Ceuninck (°Ruisselede, 24.07.1859) die te Maria-Aalter 20 wonen. Hij vaart eveneens op 29.03.1913 met de *Franconia* af naar zijn neef, August Lips, te Detroit (Michigan) in 36 Huronstreet. Hij neemt 57\$ mee.

RMS Franconia. Gebouwd te Wallesend-on-Tyne door Wigham Richardson in England voor de Cunard Line. Gelanceerd in juli 1910; maidentrip februari 1911. Liverpool-Queensland-New York. In 1915 troepen- transportschip; getorpedeerd door Duitse U 47 bij Malta; 18 150 bruto ton; afmetingen: lengte 600 feet, breedte 71,3 feet.

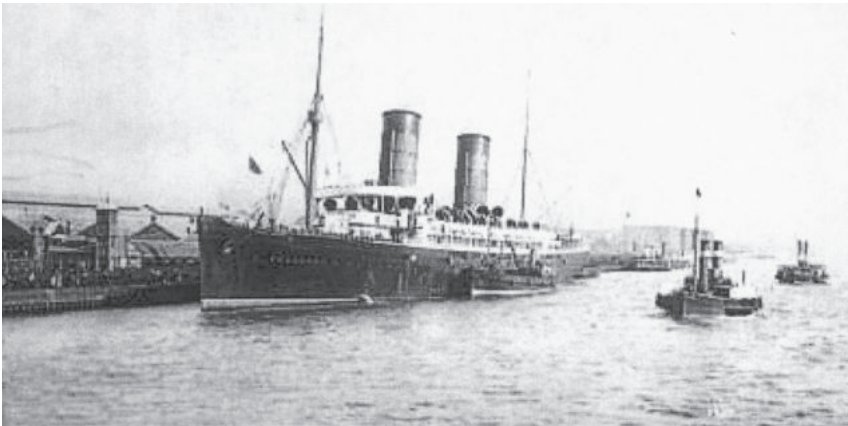
39. SAELENS Alphons (°Aalter, 04.04.1877) - landwerker
Alphons is zoon van timmerman Charles-Louis (°Aalter, 20.04.1934) en Rosalie De Buysser (°Aalter, 28.07.1835) van het Schoonberg-Hageland. Gehuwd. Hij reist eveneens met de *Franconia* op 29.03.1913 af vanuit Liverpool. Hij was te New York op 07.04.1913.
40. DE CLERCQ Triphon (°Lotenhulle, 28.06.1890) - ongehuwd
Triphon is zoon van Jan-Francies (°Lotenhulle, 14.05.1850) en Maria-Eulalie Verplaetsen (°Lotenhulle, 04.12.1851). Gaat naar de USA op 29.03.1913 met de *Franconia* vanuit Liverpool en was in New York op 07.04.1913. Hij was er in het Amerikaans leger tijdens de 1e W.O. Hij sneuvelde in Frankrijk op 06.09.1918.
41. DE BAETS Aimé-Marie (°Aalter, 23.04.1886) - herbergier
Aimé is zoon van landwerkmans Bruno (°Aalter, 23.04.1857) die getrouwd is met Stephanie-Cordula Claeys (°Bellem, 10.12.1843). Ze wonen in de Brouwerijstraat. Aimé is te Aalter op 23.10.1912 getrouwd met Helena-Martha De Mol (°Nevele, 03.05.1891). Zij reizen op 05.04.1913 met de *Rotterdam* vanuit Rotterdam af. Zij vervoegen een vriend, Arthur Van Belleghem, in de 17 Avenue 709 te Moline.
42. DE NEVE Henri (°Merendree, 13.02.1890) - landbouwer
Zijn vader is Petrus De Neve (°Merendree, 15.05.1856) en

TSS Rotterdam. Gebouwd te Belfast in 1908 door Harland & Wolff. Behoorde tot de Holland-Amerika Line. Bruto ton 24 149; lengte 650 feet, breedte 77 feet; accommodatie: circa 500 1e klas en 600, 2e klas passagiers.

Maria-Thérèse De Paepe (°Zomergem, 06.09.1861). Ze wonen op het Bellems Hoekske (Krekelhul). Zijn vrouw Leonie Tanghe (°Hansbeke) -27 j - reist met hem mee. Ze vertrekken op 05.04.1913 met de *Rotterdam* vanuit Rotterdam. Ze gaan naar een vriend, August De Vreese, West 6th street 1103 te Mishawaka (Indiana). Ze nemen meer dan 50\$ mee. Ze waren te New York op 14.04.1913. De Vreese Theophiel van Hansbeke reist met hen mee. In 1917 werd Henri opgeroepen als rekrut bij de 1ste Wereldoorlog.

43. GOETHALS René (°Bellem, 14.01.1895) - landwerkmán
Hij is zoon van molenaar-koopman-herbergier Cyriel (°Bellem, 12.11.1863) en Marie-Leonie Hautekeete (°Bellem, 08.01.1867) uit de Brugstraat 179 Bellem. René gaat naar Chicago (Illinois) bij zijn broer, André Goethals (°Bellem, 19.11.1889), Marsfield Avenue 2509. Hij vaart op 05.04.1913 met de *Zeeland* af. Hij neemt 50\$ mee.
44. VAN DE WALLE Arthur (°Aalter) - 24jaar - landwerkmán
Zijn vader is Emiel uit Aalter. Hij gaat op 19.04.1913 met de *Nieuw-Amsterdam* vanuit Rotterdam naar zijn oom August Van

Campania. Gebouwd door Fairfield Shipbuilding and Engineering Company of Govan Scotland en gehuurd door de Cunard Line; gelanceerd in september 1891; maidentrip april 1893; Had een zusterschip de *Lucania*; gezonken bij botsing met *HMS Glorious 5* in november 1918; tonage 12 950 bruto; lengte 189,6 m en breedte 19,9 m; snelheid 22 knots (40,5 km/uur); accommodatie 600 1^e klas, 400 2^e klas passagiers en 1000 3^e klas reizigers; bemanning en 424 passagiers.

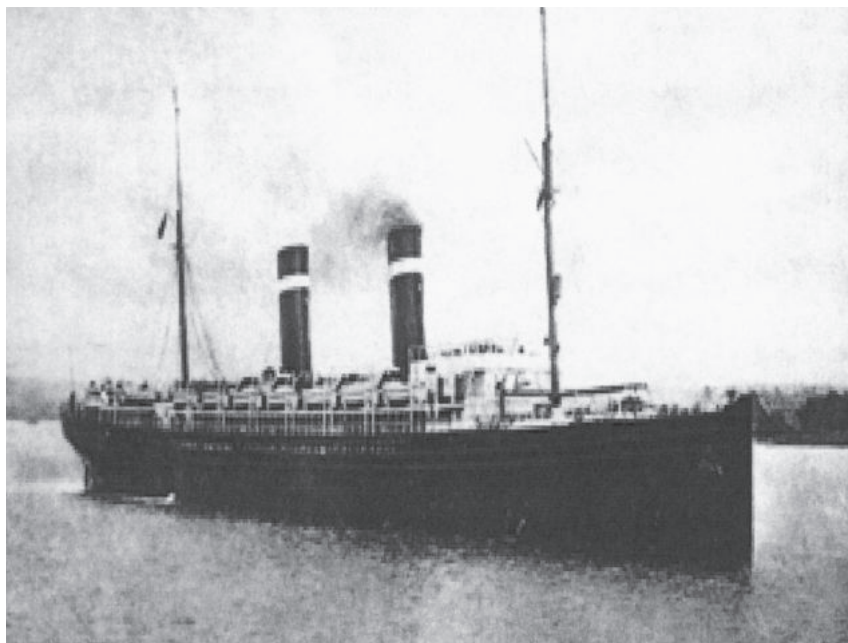
Autreve te South-Bend (Indiana) RR5. Hij was te New York op 28.04.1913. Hij neemt 25\$ mee.

45. D'HAENENS Basiel (°Aalter, 23.09.1894) - dienstknecht
Hij is zoon van landbouwer Desiré (°Aalter, 01.04.1857) en Emma-Maria Maes (°Aalter, 12.01.1869) die op Maria-Aalter 43 wonen. Basiel woont op Brug-Zuid 24 en is hoeveknecht bij de familie Vlaeminck-Coddens. Hij reist op 30.05.1913 naar Amerika af. Zijn broer Achiel was reeds vertrokken in maart 1910 met de *Finland*.
46. GOETHALS Camiel (°Aalter, 14.10.1890) - bakker
Hij is zoon van Petrus (°Hansbeke, 21.12.1843) en Virginie De Vuyst (°Bellem, 02.1851). Ze waren getrouwd op 04.11.1880. Ze wonen op Oostmolen-Zuid. Camiel is jonggezel. Hij vertrekt op 14.06.1913 met de *Lapland* naar zijn schoonbroer, Adhemar Vandewalle, te East Moline (Illinois) Box 309. Hij neemt 40\$ mee. Een zuster van Camiel, Leontine, is reeds in september 1907 naar de USA gereisd.
47. DE BAETS Emiel (°Hansbeke, 01.02.1872) - landman
Hij vaart op 28.06.1913 vanuit Liverpool met de *Campania* af. Hij vervoegt zijn schoonbroer, Emiel Gelaude (°Lotenhulle), te Lancaster New York. Zijn echtgenote en kinderen varen later af vanuit Rotterdam op 01 november met de *Rijndam*. Emiel neemt 90\$ mee en was reeds in 1902 in de USA geweest.
48. DE WULF Gustaaf (°Aalter, 18.10.1884)
Zoon van Frederic (°Lotenhulle, 11.02.1853) en Rosalie Martens (°Aalter, 1884). Gustaaf is getrouwd met Nathalie Van den Abeele (26j). Hij gaat met zijn vrouw en 2 kinderen, Elza - 3 jaar en Gaston - 11 maanden, naar zijn schoonbroer, Raymond van Den Abeele, in de Union street RRH1 Box 98 te Mishawaka. Ze nemen 210\$ mee en varen op 17.07.1913 met de *Vaderland* af. Gustaaf werkte te Mishawaka bij Dodge's Mfg Co.
49. VAN OOTHEGEM René-Joseph (°Aalter, 01.09.1876) - landwerkmán
René is zoon van landbouwer Blandin (°Aalter, 19.05.1822) en Julia Mostaert (°Aalter, 15.07.1855). Ze wonen in de Lostraat 34. Hij reist naar zijn broer, Arthur Van Ooteghem, 605S. Scott street in South-Bend. Hij reist op 02.08.1913 met de *Finland* af. Hij

- neemt 50\$ mee. Een andere broer, Jules (°Aalter, 10.01.1875), was reeds vroeger (1899) in de USA. Deze was getrouwd met Eugenie Labat (°Aalter, 04.02.1871). In april 1901 ging Jules terug naar de USA met de *Finland* naar South-Bend.
50. LIPS Julien-Petrus (°Bellem, 13.02.1897) - dagwerker
Hij is zoon van landarbeider August (°Ursel, 30.11.1854) en Eugenie Tant (°Aalter, 31.05.1869) te Ursel getrouwd op 27.02.1892. Ze wonen op Oostmolen-Noord 26. Julien ging in 1910 te Ursel in de Rozestraat wonen. Hij reist naar de USA op 02.08.1913 met de *Finland*. Hij vervoegt er zijn oom, Aloïs Tanghe (°1881), Road 41 Box 84 Walnutstreet Minnesota. Hij neemt 25\$ mee. Aloïs was reeds in de USA in september 1904 met de *Zeeland*.
51. CANEPEEL Alida (°Aalter, 21.07.1873) - huisvrouw
Zij is dochter van winkelier-koopman Jean-Baptiste (°Lotenhulle, 23.12.1830) en Marie-Thérèse Walraeve (°Meigem, 23.12.1829). Ze wonen in de Lostraat. Zij vervoegt haar broer, varkensslachter Florimond-Pieter Canepeel (°Aalter, 13.11.1870), in de Divisionstraat 970 te South-Bend op 02.08.1913 met de *Finland*. Ze neemt 70\$ mee.
Haar naam wordt Olida genoteerd in de klappers van de bootlijsten.
52. DE JAEGHERE Marie (°Aalter, 20.10.1873) - werkster
Zij is dochter van huisschilder, wonende op het Dorp, Victor (°Tielt, 08.04.1841) en Joanna-Marie De Laetere (°Aalter, 24.07.1840). Haar zuster heet Mathilde. Ze gaat naar haar broer, Emiel De Jaeghere, 605 S. Scott street te South-Bend (Indiana). Zij reist op 02.08.1913 met de *Finland* af en neemt 50\$ mee.
53. VAN DE WALLE Alfons (°Aalter, 12.07.1872) - koopman
Alfons is zoon van koopman-herbergier August (°Knesselare, 28.05.1838) en Rosalie Schelstraete (°Knesselare, 11.02.1843), landbouwers te Maria-Aalter. Alfons is op 13.04.1904 te Aalter getrouwd met Marie-Louise Verschaeve (°Aalter, 29.04.1884), dochter van Frederik (+Aalter, 15.09.1900) en herbergierster Melanie Steyaert. Ze wonen in de Statiestraat.
54. VERBEKE Emiel (°Aalter, 24.02.1878) - rubberarbeider
Hij is getrouwd met Emma Van De Veire (°Aalter, 31.07.1882).

SS Saint-Louis. Tonage 11 629 bruto ton; gebouwd door W.Cramp & Sons te Philadelphia in 1894 en gebruikt door de American Line; lengte 535,5 feet breedte 63 feet; met twee masten; snelheid 19 knopen; accommodatie voor 350 1^e en 2^e klas passagiers; 800 3^e klas passagiers; maidentrip 05.06.1895 (New York - Southampton); ingezet gedurende de Spaans-Amerikaanse oorlog; later in 1913 omgebouwd voor alleen 2^e en 3^e klassereizigers; later werd ze een Amerikaans regeringsschip onder de naam 'Louisville'; in 1920 beschadigd door brand en verkocht als een tentoonstellingsschip; gesloopt in Genua in 1924.

Ze hebben een dochter, Marie - 8 jaar. Emiel is zoon van Ferdinand (°Aalter, 31.08.1835; +06.09.1901) en Marie-Thérèse Verbauwen (°Hansbeke; +Aalter, 17.11.1897). Zij vertrekken vanuit Antwerpen op 13.08.1913 via Cherbourg met de *Saint-Louis* naar de USA. Ze waren te New York op 24.08.1913. Zij gaan naar Mishawaka 513 West 9th street. Ze nemen 50\$ mee. Emiel was reeds in september 1909 te Mishawaka geweest met de *Finland* bij zijn schoonbroer, Theophiel Van De Veire.

55. CODDENS René (°Meigem, 19.10.1878; +Aalter, 05.11.1962) - landbouwer.

René is zoon van Frederic (+Aalter, 02.03.1893) en Maria Heye (+Aalter, 13.03.1909). Hij is getrouwd met Martens Clementina

- (°Aalter, 29.01.1888). Zij wonen op Biesemveld. Zij gaan op 13.08.1913 met de *Saint Louis* via Antwerpen vanuit Cherbourg naar *Mishawaka*, 119th street 573 bij een vriend, Emiel Verbeke. Hij heeft een broer, August te Aalter. Ze nemen respectievelijk 75\$ en 37\$ mee.
56. HUTSEBOUT Oscar-August (°Aalter, 08.04.1891) -
landbouwer
Oscar is zoon van dagloner Felix (°Aalter, 11.12.1855) en Julia Mortier (°Aalter, 06.08.1856) getrouwd op 26.04.1882 te Aalter. Oscar reist eveneens op 13.08.1913 met de *Saint Louis* vanuit Antwerpen via Cherbourg af. Hij vervoegt zijn zuster in de Weststreet 573 te Mishawaka. Hij neemt 40\$ mee. Hij was te New York op 24.08.1913.
Zijn voornaam wordt Pscur geschreven op de klappers van de scheepslijsten.
57. VAN DER HEYDEN Raymond (°Lotenhulle, 23.01.1888) -
landbouwer
Hij is reeds USA-burger. Zijn ouders zijn Henri Van Der Heyden (°Lotenhulle, 31.12.1852) en Mathilde Persyn (°Lotenhulle, 21.08.1859) wonende op de Barelhoek. Hij gaat eveneens naar Mishawaka op 13.08.1913 met de *Saint Louis* via Antwerpen vanuit Cherbourg. Raymond vervoegt zijn oom, F. Van Der Heyden, in de East Battlestreet te Mishawaka Hij neemt 100\$ mee. Hij was reeds in Mishawaka geweest met de *Mauretania* in maart 1910.
58. CORNELIS René-Cesar (°Lotenhulle, 31.01.1888) -
Amerikaans staatsburger
René is zoon van dagloner Eduard (°Lotenhulle, 12.01.1863) en Mathildis Christiaens (°Lotenhulle, 15.05.1886) uit de Cynsstraat 55. Hij reist eveneens op 13.08.1913 vanuit Antwerpen via Cherbourg met de *Saint-Louis* naar Mishawaka. Hij was reeds in 1909 in de USA geweest. Hij werkte te South-Bend bij de Studebaker Co.
59. BULTINCK - 72 jaar - Amerikaans staatsburger
Hij vervoegt de familie, kinderen Bultinck, op 13.08.1913 vanuit Antwerpen via Cherbourg met de *Saint-Louis*. Hij gaat naar Mishawaka West 6th street 401. Hij zou reeds in 1874 voor de eerste maal in de USA geweest zijn.

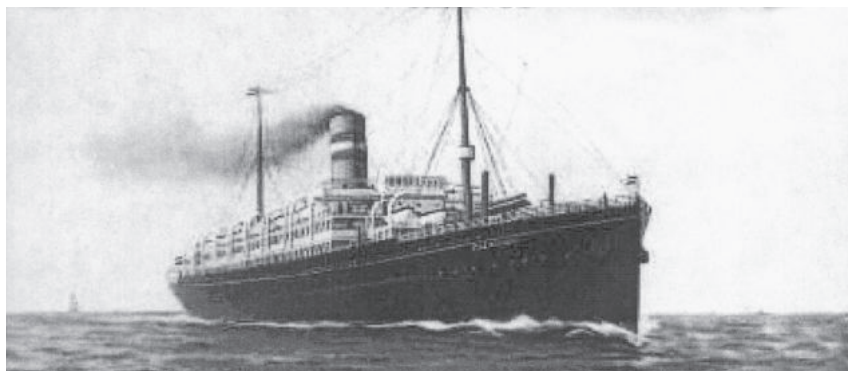
60. HALLAERT Jules (°Aalter, 08.11.1880) - landwerkman
 Jules is zoon van landbouwer Desiré (°Aalter, 05.02.1898) en Pelagie Engels (°Knesselare, 17.08.1893) die in de Weststraat wonen. Hij is op 13.08.1913 te Aalter getrouwd met Marie-Elodie De Schrijver (°Aalter, 19.06.1887). Hij reist naar de USA op 22.08.1913 met de *Mauretania* vanuit Liverpool af. Hij vervoegt er Alfons de Poorter in de 5th street 2525 te Moline. Hij neemt 25\$ mee. Hij had reeds een broer, Theophiel (°Aalter, 1884), in de USA vanaf 1907 met de *Vaderland*; een andere broer, Edmond (°Aalter, 1889) vanaf maart 1906 met de *Mount Temple*.
61. WALLEYN Jules (°Aalter, 28.01.1892) - landbouwwerkman
 Jules is zoon van August (°Ruiselede, 06.05.1856) en Leonie Neirinck (°Tielt, 11.06.1856). Ze wonen in de Kestelstraat. Hij reist op 13.09.1913 met de *Lusitania* vanuit Liverpool af. Hij vervoegt Theophiel Van Renterghem te Fairfield 961 W. Grimestreet. Lules en neemt 15\$ mee.
62. VERSIGGHEL Eugenie-Maria (°Aalter, 31.01.1890) - fabrieks-
 werkster
 Eugenie is dochter van winkelier-leurder Theophiel (°Lovendegem, 05.02.1863) en Elodie-Marie Verhoye (°Aalter, 24.08.1859) die op Brug-Zuid 3 wonen. Zij vaart op 20.09.1913 met de *Laplant* af. Zij reist naar haar man, Camiel Baele (°Eeklo), te Kewanee (Illinois). Ze was te Aalter getrouwd op 27.02.1912. Eugenie neemt 25\$ mee.
 Haar naam wordt als Versyggel genoteerd op de indexen van de scheepslijsten.
63. DE BOEVER Jules (°Aalter, 03.10.1896) - landwerkman
 Leliaert Maria (°Bellem, 28.12.1866) - huisvrouw
 Zij reizen op 20.09.1913 met de *Laplant* af naar hun vader en man August De Boever te South Depot street 902 Fairfield (Iowa). Ze nemen samen 120\$ mee. Ze hebben nog een zuster, Leonie De Boever (°Aalter, 12.04.1888) te Bellem.
64. DE CALUWE Julie (°Wingene, 03.04.1854) - werkvrouw
 Zij is de weduwe van Karel-Lodewijk van De Veire (°Aalter, 29.01.1838; +Aalter, 31.03.1892). Ze woont in de Lostraat 16. Zij reist op 27.09.1913 met de *Vaderland* af naar South-Bend in de Kosciuzkostreet 432 bij haar zoon Kamiel (°Aalter, 05.01.1891). Ze neemt 50\$ mee.

65. DEMUYNCK Jean-Frederic (°Sint-Baafs-Vijve, 10.04.1882) - landman
Jean is zoon van Frederik en Julie De Waele wonende te Waregem. Hij gaat op 27.09.1903 met de *Vaderland* naar Nebraska-South Omaha naar zijn schoonbroer, Joseph Lootens, 133 41 street South Omaha. Hij is op 17.09.1913 te Aalter getrouwd met borduurster Lootens Marie-Emilie (°Aalter, 06.02.1882). Zij is dochter van houtzager August (°Aalter) en Maria-Octavie Claeys (°Bellem) die op Oostergem wonen. Jean neemt 200\$ mee.
66. VAN DE VOORDE René (°Aalter, 14.01.1889) - USA-staatsburger
René is zoon van paardenknecht Henri (°Bellem, 10.10.1860) en Elodie-Marie Verheye (°Knesselare, 26.08.1856) die in de Statiestraat wonen. René gaat naar zijn neef, Alexander Opsomer, te Fairfield (Iowa) in het South depot 1902. Hij vaart samen met zijn vrouw Irma - 21 jaar op 27.09.1913 met de *Vaderland* af. Hij neemt 50\$ mee. Met hem reist OPSOMER Alexander (°Aalter - 11j) ook mee. Deze is de zoon van Bruno. Hij neemt 50\$ mee.
67. DE KE Louis-Maurits-Joseph (°Bredene, 19.05.1895) - landbouwwerkmán
Hij is zoon van hovenier Camiel (°Aalter, 15.06.1860) en Camilla-Leontine Verhoustraete (°Aalter, 25.05.1864) uit Lostraat 15. Hij vertrekt naar de USA op 27.09.1913 met de *Vaderland*. Hij vervoegt zijn neef, Charles De Graeve, te Fairfield (Iowa) op volgend adres: North, 8th street 6000. Hij neemt 4 \$ mee.
Zijn naam wordt als Deke genoteerd op de index van de scheepslijst. Charles was reeds in maart 1912 met de *Lapland* naar de USA vertrokken. Louis-Joseph werkte op het US Post Office in St. Joseph te South-Bend en is familie van André De Ké uit Aalter.
68. DE VOLDER Leon (°Aalter, 13.04.1889) - landbouwer
Leon-Arthur is zoon van veekoopman-herbergier Joannes-Francies (°Poeke, 27.01.1841; +Aalter, 05.10.1888) en Maria-Stephanie De Wulf (°Poeke, 30.05.1850) die op Biesem 55 wonen. Hij reist op 27.09.1913 met de *Vaderland* af. Hij gaat naar een vriend, Filemon Hendrickx, 709 17 th Avenue te Moline (Ill). Hij was reeds in 1909 in de USA geweest. Zijn broer, Octaaf De Volder (°Poeke, 29.08.1879), verblijft in de North 8 street te

Fairfield. Zijn moeder in België hertrouwt op 13.10.1897 met Carolus-Ludovicus Van Laecke (°Aalter, 04.09.1851). Leon neemt 100\$ mee.

De schrijfwijze van Leons is hier De Volair op de scheepsindexen van Ellisland.

69. DE BUYSSER August (°Aalter, 10.10.1881) - landbouwer
August is zoon van landbouwer Eduard (°Aalter, 20.01.1852) en Marie-Thérèse Martens (°Beernem, 18.10.1852) die op Maria-Aalter 239 wonen. Hij reist op 03.10.1913 met de *Finland* af naar een vriend, August De Graeve, in de R444 street te South-Bend (Indiana). Hij neemt 25\$ mee en was op 11.10.1913 in New York.
70. DE BUYSSER Achiël (°Aalter, 04.08.1886) - landbouwer
Achiël is de broer van August hierboven en reist samen met hem af naar South-Bend met de *Finland*. Hij neemt 25\$ mee.
71. LIPPENS Irma-Prudence (DIERICKX) (°Hansbeke, 31.07.1890) - huisvrouw
Irma is dochter van landbouwer Petrus en Emma Simoens (°Ruisselede, 23.03.1858) uit de Statiesstraat te Aalter. Zij gaat naar haar man Maurice Lippens in de South Port Avenue Chicago (Illinois) op 03.10.1913 vanuit Antwerpen met de *Finland*. Ze neemt 50\$ mee.
72. HUYS August (°Aalter, 04.12.1846)
August is zoon van Joseph (+Aalter, 12.08.1868) en Amelia De Meyer (°Aalter, 26.10.1819; +01.09.1851) die op het Dorp 26 wonen. August is op 26.06.1878 te Aalter getrouwd met Lucia Verborgt (°Aalter, 17.10.1852). Zij reizen met zoon Hector en dochter Martha-Maria op 24.10.1913 met de *Franconia* af vanuit Liverpool.
73. POLLEFLIET August (°Aalter, 06.06.1887) - landarbeider
August is zoon van werkman Hendrik (°Oostkamp, 27.06.1851) en Elodie Taildeman (°Aalter, 23.04.1856) die in de Kestelstraat wonen. Hij vaart op 01.11.1913 met de *Rijndam* vanuit Rotterdam af. Hij neemt 30\$ mee.
Zijn naam wordt Polfliet genoteerd op de indexen van de scheepslijsten.

Rijndam. Gebouwd door Harland & Wolff Belfast; in mei 1901 gelanceerd voor de Holland-American Line; maidentrip 10.10.1901 (Rotterdam-New York); afmetingen lengte 550,3 feet, breedte 62,3 feet; tonnage 12 340 bruto ton; accommodatie 286 1^e klas, 196 2^e klas en 1800 3^e klassepassagiers; in 1918 gebruikt als transportschip; in 1929 uit de vaart genomen.

74. DE BAETS Marie-Irma (GELAUDE Marie-Irma) (°Aalter, 18.02.1879)

Marie-Irma is dochter van landbouwer Karel-Lodewijk (°Aalter, 11.12.1838; +Bellem, 22.01.1866) en Amelie Coddens (°Hansbeke, 31.12.1841; +Aalter, 14.12.1933). Ze gaat naar Amerika op 01.11.1913 met de *Rijndam* vanuit Rotterdam met volgende kinderen:

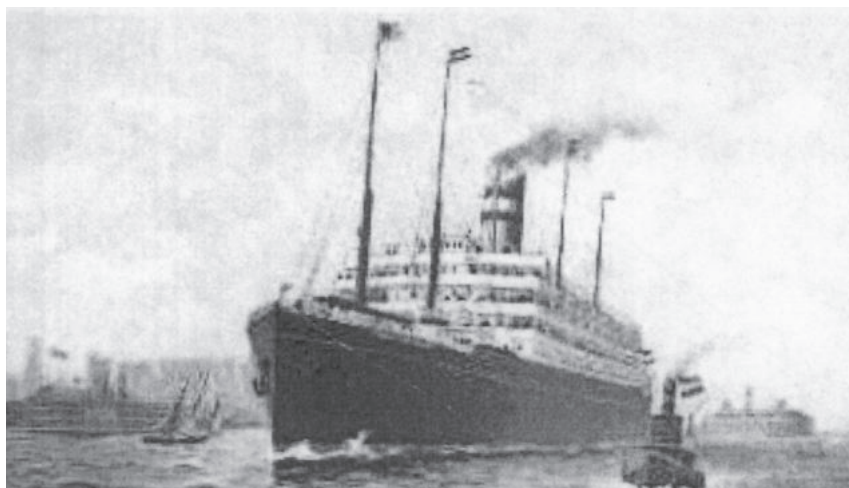
- Clarisse (°Bellem, 27.01.1901)
- Elisa-Marie (°West Superior (USA), 08.09.1902)
- Maurice (°West Superior (USA), 20.12.1903)
- Albert (°West Superior (USA), 27.03.1907)

Ze was in Bellem op 29.08.1900 hertrouwd met Emiel De Baets (°Hansbeke, 01.02.1872), herbergier-landman op Oostmolen-Noord. Emiel is zoon van Blandin en Blandina Coddens. Zij gaat op 01.11.1913 met de *Rijndam* vanuit Rotterdam naar haar man Emiel in de St-Clark street 326 te South-Bend. Ze vertrokken al een eerste keer in maart 1902 met de *Haverford*. Zij neemt 90\$ mee. Haar tante, Emma Gelaude, is de moeder van de bekende Florimond Grammens van Bellem.

75. HUYVAERT Bruno (°Aalter, 05.09.1879) - landbouwer
HUYVAERT Elodie (Elodie DEMIL - echtgenote) (°Aalter, 01.05.1844)

Te Aalter getrouwd op 02.05.1883.

Nieuw-Amsterdam. In 1906 te Belfast gebouwd door Harland & Wolff voor de Holland-Amerika Line; lengte 600,3 feet en breedte 68,9 feet.

Ze reizen met gans de familie op 22.11.1913 vanuit Rotterdam met de *Nieuw-Amsterdam* af naar Moline (Illinois) Fort 14 street naar zijn broer, Theophiel. Ze nemen 600\$ mee. Zijn broer, Henri, woont te Aalter.

Kinderen: Maria-Coleta (°Aalter, 01.03.1884), Richard (°Aalter, 02.04.1885), Virginie (°Aalter, 05.12.1888), Leonie (°Ruisselede, 30.12.1891), Gustaaf (°Aalter, 01.06.1897), René-Basiel (°Aalter, 24.08.1900) en Clarisse (°Aalter, 30.12.1902). Richard was reeds in 1911 op 07 januari vanuit Liverpool met de *Lusitania* naar Mishawaka geweest bij zijn oom, Henri Huyvaert, in de 52-14 street Moline (Illinois).

76. DE NEVE Marie-Leonie (De La Cluyze) (°Aalter, 04.06.1879)
- vrouw van houtzager-herbergier Camiel De Neve (°Aalter, 01.09.1874)

DE NEVE Leon (°Aalter, 12.04.1911)

DE NEVE Anna (°Aalter, 16.11.1906)

DE NEVE Mariese (°Aalter, 18.03.1910)

DE NEVE Madeleine (°Aalter, 28.04.1912)

Zij reist met haar kinderen op 22.11.1913 met de *Nieuw-Amsterdam* vanuit Rotterdam naar Moline 17th Avenue 117. Marie-Leonie is dochter van Ludovicus (°Waardamme, 14.04.1832) en Blandina De Foor (°Aalter, 18.02.1842) die op Biesem wonen. Ze neemt 80\$ mee. Camiel was reeds in decem-

ber 1912 met de *Mauretania* naar Moline gereisd. Hij was zoon van Francies en Prudentia Geysens van Aalter.

77. DE WULF Arthur-Rodolf (°Lotenhulle, 21.04.1893) - slachter
Arthur is zoon van veekoopman Karel-Lodewijk (°Aalter, 28.07.1868) en Stephanie-Leontine Van Watermeulen (°Lotenhulle, 25.10.1874) die in de Statiesstraat wonen. Hij gaat naar een vriend, Camiel Thys, te Fairfield North 8th street 300 (Iowa). Hij vaart op 22.11.1913 met de *Nieuw-Amsterdam* vanuit Rotterdam af. Hij neemt 40\$ mee.
78. PYFFEROEN Ivo (°Lotenhulle, 06.01.1872) - landwerker
Zoon van Petrus-Francies (°Lotenhulle, 02.06.1840) en Rosalie Taghon (°Aalter, 25.12.1834) die in de Loveldstraat 10 wonen. Ivo reist op 22.11.1913 met de *Zeeland* af naar een vriend, Alfons Duyck, in 15th street Milwaukee (Wisconsin). Hij neemt 30\$ mee en was op 02.12.1913 te New York.
79. PERSYN Irma (DE VOOGDT) (°Ruisselede, 13.10.1891) -
huisvrouw
Irma is dochter van landwerker Alfons (°Ruisselede, 07.05.1869) en Clementina Hoste (°Waardamme, 07.02.1871). Zij reist op 13.12.1913 naar Amerika af met de *Kroonland* tesamen met Maurice Persyn (°08.06.1910) en was op 24.12.1913 te New York. Zij vervoegt haar man, Theophiel De Voogdt (getrouwd te Aalter, 02.08.1911), te Findlay (Ohio) 7th street 1101.
Haar naam wordt Irmia genoteerd op de indexen.
80. DE CLERCQ Henri (°Ruisselede, 08.10.1872) - landwerker
Henri is zoon van de landslieden Constant getrouwd met Virginia Duchâtelet. Henri is op 04.05.1904 getrouwd met Maria Van De Sompel (°Aalter, 13.01.1871), dochter van Leonard (+Aalter, 10.04.1904) en Maria-Blandina-Clementina Van de Sompele (°Aalter, 13.01.1871). Ze wonen in de Bellemstraat.
DE CLERCQ Maurice (°Aalter, 30.03.1912)
DE CLERCQ Virginie-Martha (°Aalter, 20.05.1907)
Zij reizen ook op 13.12.1913 met de *Kroonland* af en waren te New York op 24.12.1913.
Hij gaat naar zijn neef, Edmond Duchâtelet, West 8th street 326 Mishawaka. Hij neemt 150\$ mee.
Hun naam wordt De Clerg genoteerd op de indexen van de scheepslijsten.

81. COCQUYT Seraphien- Emiel (°Lotenhulle, 20.05.1877)
 COCQUYT Irma (29j)
 COCQUYT Philemon (3j) allen USA-staatsburgers.
 COCQUYT Maurice (1j)
 Emiel is zoon van landbouwer Petrus (°Astene, 12.07.1849) en Marie-Prudentia De Vlaminck (°Nazareth, 16.02.1849). Petrus woonde te Lotenhulle in de Meulenstraat; later te Poeke op de Beekwijk. Emiel ging in juli 1905 te Vosselare wonen en in november 1905 verblijft hij ook te Vilvoorde. Emiel reist op 13.12.1913 met de *Kroonland* af naar zijn schoonbroer, E. Andries, 680 6th street Mishawaka (Indiana). Ze nemen 50\$ mee. Emiel was reeds in 1909 te Mishawaka geweest. Hun naam wordt Cocgnyt genoteerd op de indexen van de scheepslijst.
82. JANSSENS Emiel (°Ruisselede, 03.05.1887) - voerman
 Emiel is zoon van Joannes-Florimond en Julia Verhoye (°Tielt, 29.12.1858; +16.09.1908). Zijn echtgenote noemt Flor. Hij vaart op 13.12.1913 met de *Kroonland* af naar zijn vader te Victor (Iowa). Men noteert zijn naam als Jaensens op de indexen van de scheepslijst.
83. JANSSENS Jerome (°Ruisselede, 25.05.1886) Amerikaans staatsburger
 Hij reist samen met zijn broer, Emiel, af naar Victor (Iowa) op 13.12.1913. Hun zuster is Elodie Janssens (°Ruisselede, 02.11.1879) x Cyriel Cortier (°Aalter, 26.04.1882) die reeds in de USA vertoeven. Men noteert zijn naam als Jansens.

AANPASSEN VOOR HET JAAR 1911

33^e jaargang nr.2 van 2010 blz. 8 punt 6. schrappen, en vervangen door:

6. HUYVAERT Richard (°Aalter 02.04.1885) - landbouwwerkman
 Richard is zoon van Bruno Huyvaert (35j) en Elodie Demil (29j) van Stratem. Hij gaat op 07.01.1911 naar zijn oom, Henri Huyvaert, te Moline 52-14 street (Illinois).

Hij vaart met de *Lusitania* vanuit Liverpool af. Hij neemt 25\$ mee. Hij zal terugkomen om in 1913 met de ganse familie terug naar de USA te vertrekken (zie hierboven).

BIJVOEGEN VOOR HET JAAR 1912

- DE NEVE Camiel (°Aalter, 01.09.1874) - landbouwwerkman

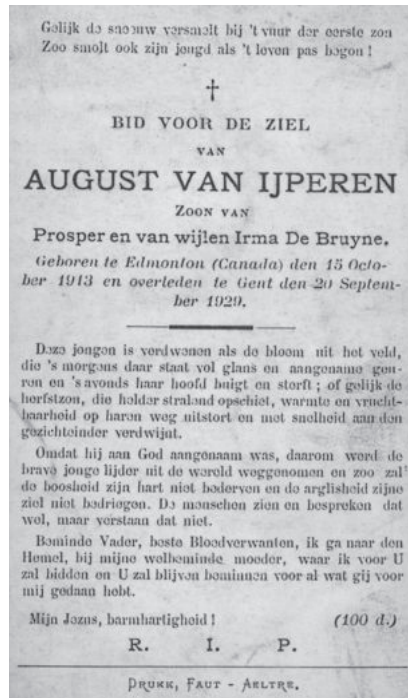
Camiel is zoon van Francies (24j) en Prudentie Geyskens (19j) van het Schoonberg. Camiel gaat op 07.12.1912 met de *Mauretania* vanuit Liverpool naar zijn broer, Edward, te Moline 1806 2th street.

- DE NEVE Philemon (°Aalter, 26.12.1887) - landbouwwerkman

Philemon is zoon van Francies en Prudentia Geyskens van het Hageland. Philemon gaat op 07.12.1912 met de *Mauretania* vanuit Liverpool naar zijn broer, Edward, te Moline (Ill). Het zijn zonen van Francies De Neve (°Aalter, 26.05.1850) en Prudentia Geyskens (°Ruisselede, 01.10.1854) uit Stratem. Edward was reeds in januari 1909 naar Moline.

- HEYE Eduard (°Aalter, 23.04. 1873) - landbouwwerkman
- Eduard is zoon van dagloner Petrus (42j) en Juliana Everaert (39j) van Lotenhulle. Ze wonen op Stratem. Eduard gaat op 07.12.1912 met de *Mauretania* vanuit Liverpool naar een vriend, Edward De Neve, te Moline (Illinois).

- DE ZUTTER Gustaaf (22 j) – Aalter - landbouwwerkman
- Gaat op 07.12.1912 eveneens met de *Mauretania* vanuit Liverpool naar een vriend, Edward De Neve, te Moline (Illinois). Zijn vader is Arthur De Zutter van Stratem.

Gedachtenisprentje van August Van Ijperen.

DANKBARE HERINNERING AAN MEVROUW

Clara DE ROEST

weduwe van de Heer Guillaume ROELANTS

geboren te Oregon op 26 juli 1913 en godvruchtig overleden in de St.-Andrieskliniek te Tiel, op 24 augustus 1991, gesterkt door de H. Sakramenten der Zieken en de Pauselijke Zegen.

Aan m'n lieve moeder,

Onverbbidlijk, met de tergende regelmaat van een klok, blijft het noodlot onze familiekring achtervolgen. De tegenslagen blijven zich opstapelen. Tien jaar geleden werd papa brutaal uit ons midden weggerukt. Het plotse, onverwachte afscheid viel toen enorm zwaar. Er bleef die onpeilbare leegte. De eenzaamheid overwon je toen stilaan, samen met ons. Ook na het heengaan van papa werden we zeker niet gespaard van tegenslagen...

Die maandagmorgen bracht ik je naar de kliniek. Je was moedig en hoopvol... des te moeilijker is het te aanvaarden dat we je nooit meer zullen terugzien. Drie ingrepen, drie dagen na elkaar; verwickelingen, bloedingen... dagen en eindeloos lange slapeloze nachten van stille hoop maar ook van machteloze vertwijfeling. Meer dan vijf weken heb je op de intensieve dienst een ongelijke strijd gestreden. Stille getuigen waren de verjaardagskaartjes die je voor je 78ste op 26 juli in de kliniek ontving. Aanhoudende bloedingen ondermijnden je krachten... nu bloedt ons hart, onherstelbaar. Vooral toen men me die laatste, fatale zaterdagmiddag tijdens het bezoek meldde dat "het" voor het week-end zou zijn. Luttel minuten na mijn thuiskomst rinkelde de telefoon. Radeloos, machteloos terug naar de kliniek. Bij onze aankomst was het leven zachtes uit je weggevoeld. Toen barstten we in tranen uit... Ook en vooral omdat je in het recent verleden zo goed, bezorgd en

bekommerd om mij was toen ikzelf door ziekte en pijn getroffen werd. Nu het enigszins beter gaat, was er de afspraak dat we je, na het verblijf in het ziekenhuis tijdens je herstelperiode zouden opvangen, helpen en steunen. Het heeft helaas niet mogen zijn. Machteloos, bijna schuldig voelen we ons nu. We zullen je nooit vergeten, mama... jouw herinnering blijft voor altijd in ons verder leven... (Willem)

- "Dank, lieve Heer, voor wat het leven me te bieden had nu je me voor eeuwig hebt opgenomen". - "Dank, lieve echtgenoot, voor het lief en leed dat we samen deelden, tot je in 1981, plots van ons heenging". - "Dank, Willem, Monique, Ann, Jo en Pépé Roger voor de steun en de bijstand en de gelukkige jaren die we samen doorbrachten". - "Dank, broer "nonkel Mon", voor de wekelijkse bezoeken en gesprekken nadat je je echtgenote, tante Alice, ook veel te vroeg verloor". - "Dank, beste familieleden, voor alles en vooral voor de hechte familiebanden". - "Dank, Rolande en Antonia voor de bemoedigende steun tijdens de bezoeken in de kliniek". - "Dank, Julia en Marcel, voor de dagelijkse bezoeken en de vele karweitjes die jullie voor me opknaptten. Mijn "dichtste" burens hadden voor mij een hart van goud...". - "Dank, Cyrilla en Gentiel, voor de gemeende vriendschapsbanden." - "Dank, beste burens, voor de steun en de bijstand die ik van jullie kreeg en die het me makkelijker maakten om de eenzaamheid te dragen." - "Dank, beste vriendinnen, voor de gelukkige momenten die we samen beleefden en voor die vele mooie zomers met vakantie-aan-zee." - "Dank, beste vriendinnen-poetsvrouwen van het O.C.M.W., die me hielpen mijn woning kraakzindelijk te houden..." - "Dank tenslotte, aan allen die me het leven aangenaam maakten... (Clara)

Voor uw gebed en blijken van innige deelneming danken U: haar zoon, schoondochter, kleinkinderen, broer, schoonzuster en alle familieleden.

Begraf. BVBA GUSSEÉ - Druk DE MAERTELAERE

Gedachtenisprentje van Clara De Roest.

†

BLIJVENDE GEDACHTENIS AAN

MEVROUW

Clara CUVELÉ

Weduwe van de heer Gentil Eelbode

geboren te East-Moline Illinois U.S.A. op 15 september 1913 en godvruchtig overleden in het Sint-Andriesziekenhuis te Tiel op 17 januari 1998, gesterkt door de H. Sacramenten der zieken en de Pauselijke Zegen.

Angèle en André Eelbode-Corvelyn,
kinderen en kleinkinderen,
Omer en Monique Eelbode-De Visschere en kinderen,
danken U oprecht voor uw medeleven en gebed.

Gedachtenisprentje van Clara Cuvelé.

- VAN DER HAEGHEN René-Triphon (°Aalter, 21.05.1887) - bakker René is zoon van broodbakker-winkelier Theophiel (°Poeke, 06.06.1842) te Aalter getrouwd met Cordula-Marie De Vleeschauwer (°Eksaarde, 21.11.1853). Ze wonen in de Statiestraat. Hij reist op 26.10.1912 met de *Finland* af.

Roger BAECKELANDT

Bronnen:

- Venesoerapporten
- Landverhuizers: Antwerpen als kruispunt van komen en gaan
- Land van Nevele jg IX 1978.
- Hansbeekse Emigranten naar de USA 1830-1930 - lente 2009.
- Willy Quintyn en Marc Van Oohegem
- internet:
  - www.ellisland.org
  - www.rootsweb.ancestry.com
- BS en BR Groot-Aalter
- persoonlijke gegevens

DE ACHTERUITKIJKSPIEGEL

VOLKSCAFÉS

In de zestiger jaren hield wijlen pastoor Lepoutre zijn jaarlijkse kermispreek. Hoog op de predikstoel zei hij: “Jullie mogen een pint drinken, twee ook. De caféhouders hebben een voorraad bier opgeslagen, ik heb het gezien. Jullie mogen die mensen steunen.” Met opgestoken vinger voegde hij eraan toe: “Vergeet niet dat een deftig café een zegen is op de parochie!”

Er waren toen veel cafés in het centrum van Aalter. Vanaf het rondpunt in de Lostraat tot het kruispunt van de Stationsstraat met de Weibroekdreef, in Brouwerij- en Bellemstraat waren er, als ik me goed herinner, vierentwintig! De beste dag voor de cafés was de zondag, de zondagvoormiddag. Nagenoeg iedereen ging toen naar de kerk en na de mis bezochten de mannen in groepjes hun stamcafé. Vrouwen zag men zelden in een café. Elk café was een sociale ontmoetingsplaats. Men speelde met de kaarten of biljartte op de carambole. In een paar cafés werd gevogelpikt. Geen ‘darts’ maar de oude Vlaamse vogelpik. Enkele caféhouders hadden een overdekte bolbaan. Men speelde er met de dunne bol, de krulbol. Naast de bolbaan werd soms ook ‘ankers en zone’ gespeeld. Dat was een verboden gokspel met twee of drie teerlingen. Naast de vier tekens van het kaartspel, stond op de vijfde en zesde zijde van de teerling, een zon en een anker. Een man, de bookmaker, vouwde een matje open. Op elk van de zes figuren kon de speler inzetten. Het ging om kleine bedragen of een pint. Thuis had ik als kind ook dergelijke teerlingen. Samen met enkele vriendjes hebben we daar veel mee gespeeld. Onze inzet waren knickers of prentjes uit de chocolade met de foto van een ‘coureur’.

Caféhouder was geen fulltime-functie. Een drietal waren slager, anderen bestelden in hun winkel, waren kleermaker of barbier, zelfs was er één poelier.

De belangrijkste cafés waren op de Markt. *Het Lam* (nu Koffieboontje) was het lokaal van de boerenorganisaties, *Casino* (nu Chapiteau) van de middenstand en het *Christen Volkshuis* (nu Brouwershuis) van het ACV, CM enz.

Café *De Mandé* in de Lostraat, organiseerde een paar keer per jaar een ‘pintje dek’. Op een primitief podium met enkele planken op een paar biertonnen speelde een accordeonist en een tweede muzikant gaf het ritme aan op een stel trommels en schijven. Er werd gedanst.

Op elke pint bier werd een harde koek gelegd, vandaar de naam voor dit soort ontspanning.

In elk café hing één of andere spreuk. Dikwijls was dat: *God ziet mij. Hier vloekt men niet!*

Ik herinner me nog een paar poëtische en moraliserende teksten. De eerste is van Jacob Cats, een 16e-eeuws dichter. Hij schreef: “*Wie een wijf neemt voor het lijf verliest het lijf, maar behoudt het wijf!*”

Een andere tekst: “*Elk zijn pint en elk zijn wijf is gezond voor ziel en lijf!*”

Verplicht in elk café hing een uitgebreide tekst over twee kolommen, vrij klein lettertype met opschrift: *Beteugeling van de dronkenschap*. Of één caféhouder of klant die tekst ooit volledig heeft gelezen, betwijfel ik toch.

Hoe dan ook, velen bezochten of zakten af naar meerdere cafés en kwamen laat thuis van de mis met een zo zwaar hoofd ‘belaan’ zoals in een lied staat.

In 2013 zijn volkscafés een zeldzaamheid geworden, bijna een historisch erfgoed.

André DE KÉ

Op 9 februari 2013 overleed Roger Van Laere (°1923). Als sportliefhebber in hart en nieren en met een warm hart voor de Aalterse geschiedenis publiceerde hij in dit tijdschrift in 6 delen over de geschiedenis van de wielersport in Aalter. Roger bracht ook de geschiedenis van het Aalterse voetbal tot leven in woord en beeld in het boek 75 jaar voetbal te Aalter (1991). Het bestuur van de heemkundige kring wenst haar innige deelneming aan te bieden bij dit overlijden.

INHOUDSTAFEL

Jan CAMERLINCKX	Armoede in de 19 ^e eeuw.	3
Filip BASTIAEN	Is de legendarische 'Jantje van Poeke' een Hans?	25
Roger BAECKELANDT	De 1 ^{ste} Duitse gasaanval een verrassing?	30
Jan CAMERLINCKX	Schilderij van Jan Swerts na restauratie terug in kerk Maria-Aalter.	34
Peter LAROY	Lied voor de verongelukte Georges De Vreese.	42
Roger BAECKELANDT	Emigratie naar Amerika in 1913.	46
André DE KÉ	Achteruitkijkspiegel: Volkscafés.	74

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *willystevens1@skynet.be*
Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*
Secretaris: Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82
Ledenbeheer: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - *arnelidepoorter@telenet.be*
Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*
Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*

MEDEWERKERS: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*
Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - *etienne.van.eeghem@telenet.be*
Mike EKELSCHOT, Gasklokstraat 5, 9000 Gent
0498 60 47 40 - *mdekelschot_molenaar@hotmail.com*

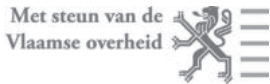

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

36e jaargang - nr. 2 - 2013

Drukkerij typo/offset, Marc Latré - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

LUIAARDIJ, DRONKENSCHAP EN ONGEBONDEN LEVEN LANDLOPERS IN AALTER, KNESSELARE EN LOTENHULLE (CA. 1900)

“Hoogstraeten is in Vlaanderen door niets anders bekend als door zijn gesticht van bedelaars en landloopers, en als iemand ginder zegt dat hij van Hoogstraten is, dan krijgt hij een medelijdend of spottend glimlachje.”⁽¹⁾ Dit citaat uit 1910 uit het weekblad *‘t Getrouwe Maldeghem* onderstreept dat ook in onze streek de naam van de gemeente Hoogstraten een bijbetekenis had. Wie sprak over het dorp in de Kempen legde meteen het verband met de kolonie van landlopers en bedelaars die er tientallen jaren lang gevestigd was. Ook de namen Merksplas en Wortel hadden hetzelfde effect en deden overal in Vlaanderen mensen denken aan landloperij. De plaatsnamen komen frequent voor in de lokale pers. Een eenvoudige zoekopdracht in digitale collecties levert tientallen resultaten op.⁽²⁾ Maar ook wie in de lokale archieven (bijvoorbeeld in collecties officiële briefwisseling) grasduint, komt deze plaatsen frequent tegen. De gemeentebesturen hadden immers de plicht om de landlopers in de gaten te houden en indien nodig op te pakken en naar *‘het gesticht’* te brengen.⁽³⁾

Over dit onderwerp verscheen begin 2013 het boek *Landlopers. Vagebonden, verschoppelingen en weldadigheidskolonies*.⁽⁴⁾ Op een eerder journalistieke dan historische wijze schetst het boek heel goed de evolutie van de instellingen en kolonies van Hoogstraten, Merksplas en Wortel. De lezer verneemt hoe in de Franse periode het bedelaarsgesticht van Hoogstraten werd geopend in een leegstaand kasteel (1810). Landloperij en bedelarij waren immers vaak de toegangsweg tot de criminaliteit, zo wist de overheid.⁽⁵⁾ Daarom was het tijd om in te grijpen. Men wilde overigens de landlopers niet enkel opsluiten. Ergens leefde de hoop om hen te kunnen verbeteren. Het geciteerde boek verwijst naar een aantal ideeën die daaromtrent leefden. Een praktisch gevolg daarvan was bijvoorbeeld het oprichten van landbouwkolonies tijdens de Hollandse periode in Merksplas en Wortel (1822-1824). De jonge Belgische staat zag in die manier van werken lange tijd geen brood (en had wellicht andere zorgen). Pas in de loop van de 19de eeuw werden de instellingen terug operationeel om tegen de Eerste Wereldoorlog op volle toeren te draaien. Over landlopers in onze streek op het einde van de 19de eeuw-begin 20ste eeuw sprokkelden wij de voorbije jaren fragmenten. Het lezen van de

Aankomst in de kolonie van Hoogstraten.
(uit: K. Van Isacker, *Mijn land in de kering 1830-1980. Deel I, Antwerpen, 1984 (5), p. 93*)

aangehaalde publicatie bracht er ons toe om een en ander op een rijtje te zetten. Het zijn enkele impressionistische historische toetsen, met informatie uit Aalter, Lotenhulle en Knesselare.

“VAGEBONDEN BIJ DEN ARM NEMEN”

Landloperij is van alle tijden. Er waren periodes in de geschiedenis (bijvoorbeeld na oorlogen) dat het aantal landlopers toenam en als een echte plaag werd beschouwd. In de 19de eeuw probeerde de overheid dit fenomeen systematisch in te dijken. De argumenten konden nogal verschillen: nu eens beschouwde men landlopers als een gevaar voor de nationale veiligheid, dan weer vond men dat zij niet pasten in een evolutie waarbij economische vooruitgang centraal stond. Wetgeving moest er dus voor zorgen dat landloperij kon worden aangepakt.⁽⁶⁾ De ‘brave’ burgerij op het platteland bekeek de landlopers maar met een scheef oog. Het waren volgens heel wat mensen ziekelijke luiaards, die leefden op de kap van de hardwerkende man. Een landloper had niet echt een vaste woonst, nauwelijks bezittingen, als hij dan al eens werk vond, duurde dit meestal niet lang en diefstal, stroperij en an-

dere kleine misdaad waren nooit ver weg.⁽⁷⁾

Dit laatste element stelde de Aalterse politiecommissaris H. Van de Genachte centraal in een van zijn commentaren in *'t Getrouwe Maldeghem*. Hij had het helemaal niet op dit soort mensen voorzien.

⁽⁸⁾ Zo schreef hij in 1907: *“LANDLOOPERS. Dit soort van volk loopt door de stukken en de landwegen, zij vermijden de dorpen en de wijken uit vrees voor de politie. Nu de politie en de veldwachters zijn niet altijd te lande of in de nabijheid der plaatsen waar gestolen wordt.”* Voor hem was er geen twijfel mogelijk. Er was een rechtstreeks verband tussen landloperij en criminaliteit. Tegelijkertijd stelde de politieman een merkwaardige oplossing voor: *“Er is nogtans een zeker middel om onze streek wat te zuiveren. Dat ware aan de brugdraaiers op te leggen de gendarmerie of de politie te verwittigen van den doorgang of overgang van verdachte kerels. De bareelwachters langs den ijzerweg mogen stoutweg de vagebonden bij den arm nemen en bij den statieoverste leiden. De statieoverste is politieofficier, ja politiecommissaris op den ijzerenweg en bij dage en bij nachte heeft hij het recht vijf honderd meters ver buiten den ijzeren weg, proces verbaal op te maken en zich te doen helpen door iedereen. De statiën zijn verbonden met den telefoon en de gendarmerieposten ook. Het ware zeer gemakkelijk de landloopers te vangen. De andere landbouwers hebben ook het recht de verdachte vagebonden bij den statieoverste te brengen of naar de gendarmerie te geleiden ofwel hen in het oog op de hoeve te houden en de gendarmen te halen.”*⁽⁹⁾ Hij suggereerde dus een soort ‘verklikkersnetwerk’ dat de landlopers in de gaten moest houden.

Bij het begin van de 20ste eeuw leefde bij heel wat mensen het beeld dat landlopers gevaarlijke en verdachte kerels waren. De pers, spiegel van en voor de publieke opinie, bracht een vaak afschrikwekkend beeld van de ‘weldadigheidsinrichtingen’, ‘wederopvoedingsgestichten’ of ‘kolonies’ voor landlopers. Ook bijvoorbeeld Victor De Lille liet de kans niet onverlet om in september 1901 melding te maken van een opstand in Merksplas, getiteld ‘Opstand in de Kolonies’:

“‘t Schijnt dat de zaak erg is. Sedert eenigen tijd werd het stelsel van opsluiting in deze kolonie verstrengd en het voedsel verminderd. Er smeulde vuur onder de asch en weldra brak er een onweer uit. De kolonisten, die van ‘t veld terugkeerden en hunne kameraden, die in ‘t gesticht waren gebleven, te zamen 4000, maakten een helse tempeest, zodat de bewakers hen niet tot kalmte konden brengen. De opstandelingen lachten hen vierkant uit en weigerden te werken, bedreigden en mishandelden hen. Een gevecht met de soldaten had plaats

en verscheidene kolonisten werden gekwetst. De orde werd hersteld, vooraleer er versterking van troepen te Antwerpen gevraagd, aankwam. Een vijftigtal der voornaamste opstandelingen werden in kerkers opgesloten. Om een algemeenen opstand te voorkomen werden de kolonisten in hunne wederzijdse zalen opgesloten, welke dag en nacht door troepen bewaakt worden, met de bajonet op het geweer. In de zalen werden plakbrieven aangeplakt waarop men las: 'Leve de socialisten! De bestuurder en de pastoor (de aalmoezenier) moeten er aan!''.⁽¹⁰⁾

Het citaat is een combinatie van lichte sociale bewogenheid en sensatie maar ademt vooral een geest van bedreiging en gevaar. De landlopers werden misschien wel onder de knoet gehouden, maar men dreef hen toch maar netjes in de armen van de socialisten, zo klonk het. En door ze allemaal samen te brengen, vormden zij op termijn terug een gevaar, misschien zelfs een nog groter gevaar dan voorheen. In de kansen op wederopvoeding geloofde de gewone man niet echt. Eens een landloper, altijd een landloper, zo redeneerde men. De praktijk gaf hen natuurlijk vaak geen ongelijk.

Het hoeft ons niet te verwonderen dat wij in de lokale pers ook berichten terugvinden die waarschuwen wanneer er landlopers in de streek opdoken. *“Langs den kant van Maria-Aalter is er veel bosch en de bewoners aldaar hebben groote schrik om naar hun land te gaan ofwel hunne kinders naar school te zenden en men ziet langs hier veel van die aardige mannen die niet veel goeds verrichten. De politie van Aalter heeft versterking gekregen en moeten zoowel als de boschwachters en de ijzerwegbedienden alle landloopers aanspreken om hunne papieren na te zien,”* zo klonk het in 1910 (een citaat met duidelijk de hand Van de Genachte in).⁽¹¹⁾

Het platteland (en zeker de eerder bosrijke omgevingen) waren inderdaad een dankbaar gebied voor landlopers. Wie uit de *'gestichten'* ontsnapte, wist dat maar al te goed. In mei 1904 maakte *'t Getrouwe Maldeghem* melding van drie kerels die in Lotenhulle rondliepen en die uit Hoogstraten waren gevlucht (ontsnappen uit Hoogstraten was niet zo ongewoon, zo leren de verhalen die Horsten optekende). Het trio werd gesignaleerd en de veldwachters van Lotenhulle en Bellem gingen hen achterna. Twee van hen konden worden gesnapt op Markette. De Lootse *garde* spoedde zich om een rijtuig te gaan halen, de Bellemse hield hen volgens deze bron in bedwang. Voor de ervaren landlopers was het een koud kunstje om die ene bewaker te

vlug af te zijn. Zij namen de benen en lieten de Bellemse politiemann alleen achter.⁽¹²⁾

Wat de feiten betreft mogen wij niet vergeten dat het hier om een krantenartikel gaat. Maar het is wel een mooie indicatie van hoe het beeld van de kerels van Hoogstraten werd gekneed. Dat beeld was allesbehalve positief. Bovendien werd de bevolking aangespoord voorzichtig te zijn en op te letten. Korte tijd nadien werd een knecht van metser Vermeire uit Lotenhulle overvallen in de buurt van het park van Poeke. Twee kerels randden hem aan, dreigden volgens het artikel zelfs met een revolver en “*zeer verschrikt gaf de knecht zijn loon van 14 dagen, de som van 26 frank af*”. Daarop hadden de kerels de benen genomen en zij bleven ondanks een klopjacht onvindbaar. “*Men denkt dat het vluchtelingen uit Hoogstraten zijn,*” zo was de conclusie. Dit soort voorvallen droeg er dus maar toe bij (en werd ook aangegrepen) om het imago van de ‘*gevaarlijke landloper*’ te behouden en bij te stellen.

KOSTGANGERS VAN HOOGSTRATEN EN MERKSPLAS

Het was uiteraard niet zo dat enkel kerels ontsnapt uit het ‘*gesticht*’ naar hier kwamen. Er waren natuurlijk ook een aantal landlopers uit de streek die naar daar werden gezonden. In de 19de eeuw maakte Lotenhulle bijvoorbeeld kennis met een zekere Blandinus De Wulf.⁽¹³⁾ Hij zwierf als landloper rond in het dorp. De Wulf maakte het de plaatselijke overheid lastig, ging in de clinch met notabelen (burgemeester, veldwachter, pastoor,...), leidde een armzalig bestaan, sliep in schuren of onder de open hemel en gaf het weinige geld dat hij bijeenbedelde - of bij hoge uitzondering bijeenkluste - onmiddellijk uit aan drank.

In 1859 dook zijn naam voor het eerst op in de officiële registers. De Wulf zou twee vrouwen hebben mishandeld. Twee jaar later was hij dienstplichtig maar hij keerde na afloop van zijn verlof niet terug naar de kazerne. Desertie was ongetwijfeld een vrij typisch gegeven in de ‘*carrière*’ van een landloper. Het waren mensen die het moeilijk hadden met orde en gezag en zich niet konden (of wilden) aanpassen aan de regels van maatschappij.⁽¹⁴⁾ Als landloper verdween hij dan even van de radar. Maar dan kwam hij om een of andere niet nader genoemde reden in conflict met de geestelijke overheid. In 1877 beledigde hij de Lootse onderpastoor en korte tijd nadien ver-

stoorde hij de godsdienst. Er zijn geen verdere details over te vinden, maar wellicht was hij (al dan niet dronken) tijdens een dienst de kerk binnengevallen of had hij zich onheus gedragen. In 1883 verbrijzelde hij een aantal ruiten in het dorp. (Dit was overigens een ‘klassieker’ van de amokmakers in de plattelandsdorpen.) Blijkbaar achtte het gemeentebestuur het toen wel welletjes en stuurde hem naar Hoogstraten. Het is nog niet duidelijk hoe lang hij daar verbleef, maar uit het Lootse archief leren wij dat Blandinus De Wulf tien jaar later in Merksplas zat. Omdat het gevaar dreigde dat hij zou vrijkomen en wellicht terug naar Lotenhulle zou afzakken, drukte het bestuur haar bezorgdheid uit. *“Hij is in staat te werken (...) doch uit loutere luiaardij en dronkenschap en ongebonden leven weet hij zich anders te doen doorgaan. Te meer, groot deel van zijn leven heeft hij in de landbouwkolonie van Hoogstraeten doorgebracht...”*⁽¹⁵⁾ Men was niet doof voor deze klachten en De Wulf eindigde zijn zwerversbestaan in de (psychiatrische) instelling van Geel.

Een meer tragisch verhaal over een Aalterse landloper situeert zich in 1910. Het betreft een zekere René Van Parijs, bijgenaamd ‘den Dorren’, 27 jaar oud. Hij werd omschreven als een *‘inwoner van Aalter die op kosten der gemeente in het pensioonaat zit’*. Van Parijs was ontsnapt uit Merksplas en nam de benen naar Nederland. Dit was een vrij logische stap, die heel wat ontsnapt zetten. Bij een controle door de marechaussee werd Van Parijs herkend als een ontsnapte en de politie besloot hem retour te zenden. En dan gebeurde het tragische voorval waarmee hij in de kranten terecht kwam: *“In de derde klas, waarin de kerel met verscheidene andere reizigers zat, was hij zeer stil, sprak geen woord, doch ging, zoodra de trein in vollen gang was, met het hoofd buiten het raampje hangen. Telkens, zonder echter bijzonder de aandacht van de overige reizigers te trekken, wrong hij zich al langer hoe verder door het raampje, tot hij zich plotseling met geweld naar boven wierp, met het noodlottig gevolg, dat hij met het hoofd naar beneden door het raampje op den weg stortte. De reizigers door deze gebeurtenis vreeselijk ontdaan, trokken aan de noodrem, zoodat de trein tusschen wachtpost 21-22, nabij Vijfhuizenberg stopt. Toen men naar den man ging zoeken, vond men hem op een honderd meters terug op de rails van het tweede spoor liggen, met eene vreeselijke wonde aan het achterhoofd terwijl hij voortdurend veel bloed spuwde. (...) Door den brigadier der maréchaussée even ondervraagd, bekende hij alleen uit angst, om weer bij de aankomst te Esschen door de gendarmen opgebracht en naar Merxplas te worden teruggevoerd zich uit den trein te hebben geworpen.”*⁽¹⁶⁾

Een minder tragisch maar toch ook tot de verbeelding sprekend verhaal is dat van een zekere 'Brize', een landloper uit de Aalterse Kattewegel van net voor de Eerste Wereldoorlog. Hij was te vergelijken met de hoger vermelde De Wulf: iemand die veel werk bezorgde aan politie en gendarmen. Brize deserteerde, sloeg op de vlucht en nam een meisje van Aalter mee. Vrij vlug werd hij gesnapt en opgesloten in Nevele. *"Daar hij een luiaard en zonder bestaansmiddelen was, werd hij naar Nevele gebracht, waar hij door den heer vrederechter tot 3 jaar Hoogstraten werd verwezen,"* zo noteerde men. Ontsnappen was voor hem maar een kleintje.⁽¹⁷⁾ Hij dook weer onder maar zorgde toch voor onrust in de streek. In februari 1913 bedreigde hij een landbouwer met een vuurwapen, loste een schot en toen vond de politie het voldoende. De *gendarmen* gingen intens naar hem op zoek. Het verhaal over zijn aanhouding leest als een politieroman en het is te mooi om het niet op te nemen.

"Ze reden daar welgemoed langs de steenweg van Aelter naar Ruysselede rechts en links kijkende, om Brize te ontwaren. De twee gendarmen met hunne paarden kennen die weg sedert lang, want honderden keeren kwamen zij hier langs om Brize te pakken. Menige nachten zagen wij hem naar de Kattewegel gaan, doch immers te vergeefs. Zoo, donderdag namiddag waren zij nog eens aan de Kattewegele. Een boertje dat van Ruysselede kwam riep de gendarmen onderweg toe: Rijdt voort, Brize zit verdoken in den Ginstbosch aan den Kattenwegel. Niemand kan begrijpen wat dergelijke woorden kunnen teweegbrengen. In vliegende vlucht suizen de paarden over den hobbeligen weg, over grachten en door kanten, en bevinden zich weldra aan den Ginstbosch. Brize heeft de gendarmen gezien van aan Biezenveld. Hij waant zich ongenaakbaar en blijft aan het boschkant staan. Doch hij ziet ze naderen aan elken kant van het bosch. Jamaar, opgepast, zegt hij, zij zouden mij pakken! Brize kruipt langs den grond tot aan eene mijt en verbergt zich eronder. Driemaal rijden de gendarmen dwars door het bosch zonder iets te bemerken. Een der gendarmen bindt zijn paard vast en blijft op wacht staan, terwijl zijn makker nog eens rond het bosch rent. Brieze lag verborgen onder bussels ginst waarover de paarden driemaal gelopen hadden. Nu hoorde hij een paard zich verwijderen en denkende alleen te zijn, wroet hij, als ene mol onder eenen molshoop. De wachtende gendarm zag die aardbeving en liep erop toe. Hij stekte eenige keeren met de punt van zijnen sabel en een scherpe kreet kwam van onder den grond, gevolgd van de verdrijving van Brize.

Wel jongen, sprak den gendarm, is dat hier uwe spelonk? Brize werd vastgegrepen en de gendarmen ziende dat zijn klederen met aarde en afval bevuild waren, haalden elk een kleebrorstel uit hun portemonnai en borstelden Brize zoodanig af dat hij eruitzag als een gentle pick pocket. Hij was terstond bevriend met de gendarmen. Wij gaan nu eens paardeke spelen! Zegde hij. Men gaf hem een kettingske en eene koord in zijn handen en hij nam plaats achter de paarden, roepende Ju! en 't is alzoo dat hij de gendarmen op stap naar huis geleidde. Als hij in hun kazerne kwam, heeft hij nog eene particuliere les van viool en alleenzang gekregen. 's Anderendaags op reis naar Gent met zijn eeregeleide. Hij moest eens de expositie zien en ene brevet nemen om met het geweer op menschen te schieten. Welken steen van onze maag af zeggen de geburen!'”⁽¹⁸⁾

De overdrijving en de aandikking terzijde gelaten, leert het verhaal van Brize ons een en ander. Om te beginnen komt hier terug de vrees naar boven die bij de mensen leeft. “*Welken steen van onze maag af,*” klinkt het inderdaad nogal plastisch. Een dergelijke landloper in de buurt zorgde voor heel wat groot en klein ongemak. Een open deur of hek kon ellende betekenen, een achtergelaten landbouwtuig ‘*kreeg pootjes*’, veldvruchten verdwenen, enzovoort. Het was altijd wel iets met een landloper in de buurt.

Verder is het ook wel duidelijk dat de politie of de *gendarmen* lang lieten begaan, maar wanneer het echt te gortig werd toch vrij krachtadig ingrepen. Dat daarvoor de *gendarmen* werden ingespannen is ook veelbetekenend. Zoals wij eerder al zagen waren de landlopers geen katjes om zonder handschoenen aan te pakken. In het nauw gedreven handelden zij als een wild dier (wat zij in zekere zin ook waren) en waren bijzonder gevaarlijk. Bovendien kenden zij wel voldoende middelen om te overleven, ontsnappen behoorde daar ook bij.

Tot slot misschien ook iets over de rol van de pers in deze. De verhalen over deze landlopers werden graag aangedikt en bevatten toch meestal een dubbele bodem. Enerzijds is er de angst, anderzijds toch ook wel een zekere sympathie voor de landlozen die het gezag tartten. Bemerkt ook de licht ironische stijl op het einde, die de ernst van de feiten en de last die deze kerel betekende, toch enigszins minimaliseert. *Brize* zou in Gent als toerist naar de Wereldtentoonstelling kunnen gaan (wij zijn 1913) en er *en passant* een brevet kunnen behalen om te schieten... Het staat in schril contrast met de ‘*eretitel*’ ‘*de nachtmerrie der gendarmerie*’, die hij enkele maanden ervoor nog was toegedicht...

Ook in het geval van landloper Aloïs Ardeel (bijgenaamd ‘*de Rosten*’) speelt de pers een vrij merkwaardige rol. Ardeel was reeds in de jaren 1890 een naam die geregeld opdook als het om kleine criminaliteit ging. Samen met enkele anderen was hij al een paar keer veroordeeld tot korte gevangenisstraffen voor het aanvallen van mensen in de streek Knesselare-Maldegem-Aalter-Beernem en voor wildstropen.⁽¹⁹⁾ De rechter stuurde hem naar Hoogstraten. *Rosten Ardeel* ontsnapte echter en kwam naar zijn geboortestreek terug. Het ging van kwaad naar erger en hij werd al vlug uitgeroepen tot ‘*de schrik van de streek*’: “*De bevolking is bevreesd, want Ardeel is een forsche kerel. Als hij bij de landbouwers komt, geven deze hem eten en drinken uit schrik. Ardeel heeft geen eigenlijke thuis; heeft hij honger, hij schiet eenen haas of een konijn; en heeft hij koude, hij maakt vuur te midden der bosschen.*”⁽²⁰⁾ Al vlug deden er allerlei verhalen over hem de ronde. In ‘*t Getrouwe Maldeghem* nam dit zelfs licht mythische proporties aan en enige overdrijving was niet ver weg: “*Maar 's nachts wordt hij gevaarlijker en dat hij eene bende heeft, moet hieruit blijken dat het stelen maar ophoudt als hij in Hoogstraten zit. Ook slaapt hij zeker wel in bij de leden van bende, en niet altijd in de bosschen, alhoewel er vele pijpen in den grond ontdekt zijn waar hij vernacht zoude hebben. De garde chasse vindt soms ook lagers met takkebossen gedekt; ge moogt zeker zijn dat dit ook van Ardeel is. Bij donkeren zou niemand meer al Eentveld of Drongengoed meer durven gaan. Ook bij klaren dagen zijn de menschen er van schuw.*

Een wijveken van Kleit dat naar de misse ging was blij van iemand te ontmoeten die met haar kon meegaan. Want ik ben schuw van dien bosmensch, zei ze. Ze gingen voort al klappen, en als elk zijn rotje gezegd had brave weg, vroeg de reisgezel aan 't wijveke: En weet ge nu met wien ge gegaan hebt? Met den Rossen Ardeel in vleesch en been. Ga zegt nu voort wat wreedaard het is! En hij weg. Ge kunt denken hoe dat wijveken stond te zien. Hij was treffelijk gekleed, ze had hem genomen voor een Maldegemsche koopman.”⁽²¹⁾

Het concurrerende *Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen* stelde (waarschijnlijk terecht) enkele vragen bij dit alles. “*Immers elke aanranding op den openbaren weg wordt gestraft met ten minste drie jaar gevang. Indien dus een aantal aanrandingen ten laste van Ardeel bewezen waren, dan zou men hem reeds voor een jaar 15 of 20 kunnen vastzetten, niet te Hoogstraeten, maar in het gevang, waar hij toch niet zoo gemakkelijk zou uitgeraken, al is hij sterk genoeg voor drie gewone menschen. Komaan, Moeder Justicia,*

't wordt tijd uwe pakkemannen er eens op uit te zenden.' En de redactie merkt fijntjes op: *"'t Schijnt dat 't Getrouwe, om nieuws aan zijne lezers op te dissen, het verre zou gaan zoeken. Zelfs zijn er die beweerden dat hij het uit zijne duimen zou zuigen of uit de lucht zou grijpen. 't Is wel mogelijk, want sommig nieuws komt ons - en voorzeker zijne lezers ook - dikwijls aardig voor. 't Zou een goed gevonden middel zijn om lezers te winnen."* Landloper Ardeel veroorzaakte zo waar een polemiek tussen de twee lokale weekbladen.

Keren wij echter terug naar wat er met onze landloper verder gebeurde. In de eerste maanden van 1903 liep het blijkbaar de spuigaten uit. De overheid besloot de landloper eens goed aan te pakken. *'Rosten Ardeel'* ontsprong echter telkens de dans, tot het toeval een beetje hielp. Het verslag dat hierover in *'t Getrouwe Maldeghem* verscheen was zonder twijfel aangedikt. Maar het verhaal is te mooi om niet integraal over te nemen: *"Hij is eindelijk geknipt! In een herbergsken te midden de bosschen op Urselsch grondgebied. Maandag tegen den avond, door den jongen veldwachter Roelandts van Ursel en den boschwachter van M. Peers, te Knesselare, Mortier. Hij was een paar dagen te voren nog op Eentveld geweest in een herbergske; terwijl de veldwachter van Knesselare met den baas stond te klappen al achter zat hij in de herberg al voren! De menschen deden aldus mee, wel niet met opzet om de politie te verschalken, maar om wel te staan met den beruchten boschlooper. Sta wel met de kwaden; van de goeden is er niets te vreezen! 't Was alzoo dat de Roste Ardeel in dat herbergske op Pilkem, zat te kaarten met Henri Siron, Th. Dhoore, Jan De Clerck en Valentyn Cannot, als hij gepakt werd. De politie van 't ronde en de gendarmen van Aalter hadden al lang een oog op dat herbergsken; het moest het samentrekkingspunt zijn van de klopjacht waarvan in 't Getrouwe spraak was, maar 't was nu toch maar toevallig dat Roelandts en Mortier op dien Maandag namiddag elkaar ontmoeten. Gij langs achter en ik langs voor! zei de veldwachter. Ze sprongen tegelijk binnen en legden de hand op zijn schouder. Hij dierf nog vragen om zijn spel uit te kaarten, maar 't heeft al lang genoeg geduurd,! zei de veldwachter. Ze bonden hem en de andere zeiden niets. Durft ge achter komen, zei de veldwachter, ge ziet hier mijn revolver. Maar geen een die kwaad wilde; ze mochten toch wel kaarten met hem, zeker. Ook de baas, Jan De Clerck, kwam van Caneghem. Zoo stapte Ardeel tusschen de twee policiemannen binnen Ursel en 't was daar een reikhalzen om hem te zien als ware het een tweede Baekelandt. En nochtans als ze hem aftasten, werd er geen enkel wapen op hem gevonden.*

Hij werd met het rijtuig van Pauwels naar de gendarmerie van Aalter gedaan en aldaar tot 's anderendaags opgesloten. 't Moet zijn dat het den beruchten boschman begon te spijten dat hij zich zoo gewillig had laten vangen, want des nachts was hij aan 't uitbreken gegaan. het gebouw is nog nieuw en hij brak den vloer uit en was reeds in de gang gekropen toen een gendarm bij 't gerucht van het openbreken eener tweede deur kwam toegelopen. Een gevecht ontstond en de gendarm bezeerde zich tegen de deur dat hij erg bloedde. Weldra kwam er hulp en de kwaaddoener werd stevig vastgelegd en zoo spoedig mogelijk weggevoerd. Gelijk wij reeds zegden, deed Ardeel geen groot kwaad, hij leefde van den hoogen boom neerwaards en wat niet te warm of te zwaar was pakte hij mee, zoover hij het noodig had om te leven. Hij zegde dat hij zondag avond den veldwachter van Ursel ontmoet had in het bosch, zonder dat deze hem verkende. Met zijn wegvoeren zal de schrik nu uit de streek zijn; blijft te zien of de dieften ook zullen ophouden gelijk men wil dat het vroeger was als hij in Hoogstraten zat.”⁽²²⁾

In deze tekst bemerken wij alvast een paar interessante zaken. Om te beginnen was er de zogezegde ‘medeplichtigheid’ van de bevolking. Bij criminelen was het inderdaad vaak zo dat de plaatselijke bevolking ‘meedeed’ uit schrik. Wie geen onderdak bood of geen voedsel verstreekte, kon anders wel eens met onverwacht nachtelijk bezoek of andere onaangename zaken worden geconfronteerd. Vervolgens is er hier ook sprake van een café met een slechte naam. ‘Slecht volk’ ontmoette elkaar inderdaad in bepaalde herbergen, waarbij de waard dan meestal medeplichtig was of ook niet anders kon dan het spel meespelen uit angst of schrik voor erger. Verder merkt men ook de stoutmoedigheid op van de landloper die nog vraagt om zijn kaartspel uit te spelen. Dit is een typisch element van durf, een gegeven dat in heel wat volksverhalen is terug te vinden. Het gegeven van het ‘kaartspel’ is bijvoorbeeld ook terug te vinden in sommige roversromans. De vergelijking met dit soort kerels is overigens expliciet in dit stuk terug te vinden. Landloper ‘Rosten Ardeel’ wordt bij zijn intrede in Ursel vergeleken met een nieuwe ‘Baekelandt’. Deze vergelijking wordt in de krantenkolommen van die tijd wel meer gemaakt en het is best dit te beschouwen als een literaire stijlfiguur. Ardeel had weinig van doen met een kaliber als de West-Vlaamse bandiet. De overdrijving wordt in hetzelfde stuk meteen tot ware proporties terug gebracht (Ardeel deed geen groot kwaad en zorgde dat hij kon overleven). Dat landlopers in hun overlevingsdrang meesters waren in uitbreken, zagen wij reeds hoger. Ook hier is het dus niet te verwonderen dat

'Rosten Ardeel' wordt toegedicht dat hij probeerde te ontsnappen. De Aalterse rijkswachtkazerne stond er nog niet zo lang.⁽²³⁾ Waren de werken nog niet volledig uitgevoerd? Men zou toch verwachten dat in een nieuw gebouw ontsnappen niet zo gemakkelijk ging? Of was ook dit een 'topos' in het verhaal (echte 'grote' schurken ontsnappen nu eenmaal)? Kortom, het lijkt er toch voor een stuk op dat de auteur van het stuk over Ardeels aanhouding een aantal clichés bijeengooide om het voor het publiek allemaal wat aantrekkelijker te maken.⁽²⁴⁾

Er circuleerde korte tijd nadien ook een lied over de aanhouding.⁽²⁵⁾ Het is niet duidelijk in welke mate het gezongen werd door een marktzanger dan wel gewoon een lokaal fantasetje was. Er stond bij de publicatie van de liedtekst "*Knesselare 10 maart 1903 P.V.*" en die luidde als volgt:

*Wie kent er het lied van den rosten Ardeel?
't Is weerdig het te zingen;
Ze pakten hem zoo bij de keel
Toen ze hem op Pilkem vingen.
En Siede Brand is in 't verdriet:
Haare vriend die is gevangen,
En Dot Carette al minder niet:
Zijn ooren laat hij hangen.
Van Eentveld tot Westvoorde toe
't Is al verdriet en treuren,
En Clement is van trekken moe
Zij ezel moet het bezeuren.
In 't diepste van het Drongenbosch
Heeft het Free Brand gezworen:
Hier naar de pijp van keu of vos
Komt hij eens lijk te voren!
Dat is het liedje van Rosten Ardeel
't Zijn al wel vreemde dingen,
Rond Gustje Nimmegeers zet men niet veel,
Men moet er dus van zingen.*

Het contrast met het concurrerende *Weekblad* was overigens groot. Daar klonk het nogal droog: "*Maandagnamiddag is de beruchte Roste Ardeel aangehouden door den veldwachter van Ursel en den jachtwachter Mortier van Knesselare. Ardeel is aangehouden in de herberg van Jan De Clerck, wijk Pilkem. Hij was bezig met kaarten toen de veldwachter langs de voordeur en de jachtwachter langs de*

achterdeur binnensprongen en hem aanhielden. De bevolking der streek is daarmee van eene groote nachtmerrie verlost.”⁽²⁶⁾

De aanhouding mocht dan voor de buitenwereld al spectaculair zijn, ‘*Rosten Ardeel*’ veranderde niet. Eens landloper, altijd landloper, wij wezen er reeds op. Nog geen jaar later maakte ‘*t Getrouwe Maldeghem*’ melding van het feit dat Ardeel uit Merksplas was ontsnapt en zich terug in de streek bevond. “*De gendarmen zitten hem op de hielen, doch hij weet zich goed te verschuilen, zoodat men hem niet kan vinden,*” greep men terug naar het oude register.⁽²⁷⁾ Ongetwijfeld draaide de politie hem terug in de doos, maar Ardeel bleef spoken. In het voorjaar van 1907 werd de landloper terug in de streek aangehouden: “*Roste Ardeel kwam nu van Rijsel, maar hij was overtijd ontvlucht uit Hoogstraeten, waar hij nog 5 jaar te doen heeft. Hij is weer naar het pensioonaat gestuurd en de menschen mogen gerust leven.*” En met deze zin zijn wij terug bij ons uitgangspunt, in Hoogstraten, waar in het gesticht de bedelaars en landlopers worden opgesloten zodat de maatschappij met een gerust gemoed kon leven...

NASCHRIFT

In de lange (geromantiseerde) beschrijving van de aanhouding van ‘*Rosten Ardeel*’ staan twee spreekwoorden die wij vanuit heemkundig oogmerk niet zomaar kunnen laten passeren. ‘*Hij leefde van den hoogen boom neerwaards*’ is de eerste uitdrukking die intussen zowat vergeten is. Anders dan men zou kunnen vermoeden verwijst ‘*boom*’ hier naar een samentrekking van ‘*bodem*’ (zie ook de samen-trekkende dialectuitspraak in de streek voor ‘*bodem*’), met als merkwaardige betekenis ‘*de bovenste laag*’. Stoett schrijft hierover in het boek *Nederlandsche Spreekwoorden, Spreekwijzen, Uitdrukkingen en Gezegden*: “*In eigenlijken zin moet deze zegswijze beteekenen uit een vat teren, waarin de boom, d.i. de bovenste laag, hoog staat, dus teren van overvloed.*”⁽²⁸⁾

Even interessant is de opmerking “*Ook de baas, Jan De Clerck, kwam van Caneghem*”. Dit heeft uiteraard niets te maken met het feit dat de herbergier afkomstig zou zijn van deze West-Vlaamse gemeente. Het heeft alles te maken met de intussen toch wel in onbruik geraakte uitdrukking ‘*hij is van Kanegem*’, waarmee men wil aangeven dat die persoon van niets weet.

Voor een verklaring zijn verschillende verhalen in omloop. Volgens sommigen gaat het terug op twee tempeliers die de pastoor van

Kanegem hadden vermoord. Wanneer zij onderweg daarover aangesproken werden, veinsden zij grote verwondering en zegden van niets te weten. Een variant hierop vervangt de tempeliers door een boer of een Tieltse handelaar die in Kanegem een moord heeft gepleegd.⁽²⁹⁾ Zij wisten telkens van niets...

Peter LAROY

Bronnen:

- ¹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 22 mei 1910.
- ² Voor de digitale collecties uit het Meetjesland levert dit voor 't *Getrouwe Maldeghem* het volgende op (gezocht op twee variërende schrijfwijzen): Hoogstraten (ca. 50 keer), Merksplas (ca. 30 keer), Wortel (ca. 10 keer). In het eveneens gedigitaliseerde *Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen* (dat na de Eerste Wereldoorlog niet meer verschijnt, en waarvan dus minder nummers beschikbaar zijn): Hoogstraten (ca. 20 keer), Merksplas (ca. 10 keer) en Wortel wordt nauwelijks vermeld.
- ³ Zelf vonden wij de sporen opvallend terug bij het doornemen van de registers van briefwisseling van Lotenhulle (in het kader van onze bijdrage tot de dorpsmonografie van Lotenhulle). Zie hierover P. LAROY, Misdaad op het platteland in *Land van de Woestijne*, 2007, 1, p. 42-51.
- ⁴ T. HORSTEN, *Landlopers. Vagebonden, verschoppelingen en weldadigheidskolonies*, Amsterdam/Antwerpen, 2013. Door het opnemen van een aantal getuigenissen van zwervers en landlopers uit de 20ste eeuw is het boek ook heel eigentijds georiënteerd. Zie ook: *Hoogstraten, gesticht van bedelaars en landlopers* gepubliceerd op 9 maart 2013 op <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>.
- ⁵ Zie ook M. FOUCAULT, *Discipline, Toezicht en Straf. De geboorte van de gevangenis*, Groningen, 2010 (6), p. 170: "Het argument was dat ledigheid de belangrijkste oorzaak is van de meeste misdaden."
- ⁶ Een nieuwe wet op de landloperij werd in 1891 van kracht.
- ⁷ B. ALTHAMMER, Der Vagabund. Zur diskursiven Konstruktion eines Gefahrenpotentials im späten 19. und frühen 20. Jahrhundert in K. HÄRTER, G. SÄLTER & E. WIEBEL, *Repräsentationen von Kriminalität und öffentlicher Sicherheit. Bilder, Vorstellungen und Diskurse vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Frankfurt am Main, 2010, 415-453.
- ⁸ Net zoals hij het niet had voorzien op gebedsgenezers, volksgeneeskunde, oneerlijke handelaars... Van de Genachte had nogal wat categorieën waarvoor hij moest waarschuwen. Lees bijvoorbeeld op <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com> het stukje *Een tandentrekker te Aalter*, gepubliceerd 27 februari 2010. Zie ook P. LAROY, Onbemind maakt onbekend. Biografische aantekeningen bij Hendrik Van de Genachte, politiecommissaris te Aalter van 1890 tot 1920 in *Appeltjes van het Meetjesland*, jb. 60 (2009), p. 85-112. Omdat dit allemaal rondtrekkende mensen/beroepen waren, werden deze lange tijd als 'verdacht' of 'gevaarlijk' beschouwd (W. SEIDENSPINNER, *Mythos Gegengesellschaft. Erkundungen in der Subkultur der Jauner*, Munster-New York-München-Berlin, 1998, p.109).
- ⁹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 28 april 1907.

- ¹⁰ 't *Getrouwe Maldeghem*, 1 september 1901. Dit wordt ook aangehaald in T. HORSTEN, *Op. Cit.*, p. 95.
- ¹¹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 5 juni 1910.
- ¹² 't *Getrouwe Maldeghem*, 29 mei 1904.
- ¹³ Een groot stuk van zijn 'carrière' is te reconstrueren uit de officiële briefwisseling tussen de lokale en hogere overheid. Geparafraseerd op <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>: *Luiardij, dronkenschap en ongebonden leven*, gepubliceerd 4 november 2012.
- ¹⁴ Vandaar dat soms wel eens werd gezegd dat het 'landloperschap' een 'ziekte' of een 'psychologische afwijking' was. Zie T. HORSTEN, *Op. Cit.*, p. 121 en B. ALTHAMMER, *Op. Cit.*, p. 433-437.
- ¹⁵ GAA, Registers briefwisseling Lotenhulle, *Gemeentebestuur Lotenhulle aan minister van Justitie*, 24 juni 1892.
- ¹⁶ 't *Getrouwe Maldeghem*, 29 mei 1910.
- ¹⁷ 't *Getrouwe Maldeghem*, 17 november 1912. In het nummer van 23 februari 1913 luidt het dat Brize nog drie jaar tegoed heeft in Merksplas. De benamingen 'Hoogstraten', 'Merksplas' en 'Wortel' werden in de volksmond vaak door elkaar gebruikt.
- ¹⁸ 't *Getrouwe Maldeghem*, 9 maart 1913
- ¹⁹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 16 december 1894, 21 februari 1897, 6 maart 1908.
- ²⁰ 't *Getrouwe Maldeghem*, 8 februari 1903.
- ²¹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 22 februari 1903.
- ²² 't *Getrouwe Maldeghem*, 8 maart 1903.
- ²³ Zie <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>: *De gendarmerie of rijkswachtkazerne*, gepubliceerd 29 mei 2011.
- ²⁴ Deze bedenkingen sluiten aan bij de voorbereidingen van een geplande uitgave over historisch banditisme. Zie ook het verslag van de voordracht 'Bendecriminaliteit in historisch perspectief' (6 mei 2012) op www.appeltjes-meetjesland.org of in *Appeltjes van het Meetjesland*, jb. 63 (2012), p. 347-349.
- ²⁵ 't *Getrouwe Maldeghem*, 22 maart 1903. Het is niet gelukt een naam op de initialen te plakken.
- ²⁶ *Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen*, 8 maart 1903.
- ²⁷ 't *Getrouwe Maldeghem*, 27 maart 1904.
- ²⁸ Geciteerd op www.etymologiebank.nl, geraadpleegd op 17 maart 2013. Het boek *Nederlandsche Spreekwoorden, Spreekwijzen, Uitdrukkingen en Gezegden* is ook terug te vinden op www.dbnl.org.
- ²⁹ www.volksverhalenbank.be, ID 20123 (geraadpleegd 17 maart 2013); www.inventaris.onroerenderfgoed.be, ID 22114 (geraadpleegd 17 maart 2013); T. DE PAUW & V. DE TIER, Ko, Krommenaas en Kanegem: uitdrukkingen met de betekenis 'doen alsof men van niets weet' in *Schatbewaarder van de Taal. Johan Taeldeman Liber Amicorum*, Gent, 2004, p. 317-342.

SPROKKELS UIT HET RIJKE AALTERSE ARCHIEF BIJ DE BEGRAFENIS VAN DE LOOTSE BURGEMEESTER MAURITS ROEYGENS, 1794

Bij de inventarisatie van enkele dozen zogenaamd *oud archief*⁽¹⁾ van Lotenhulle, waarover we later meer zullen berichten, komen van tijd tot tijd merkwaardige zaken aan het licht.

Over begrafenisgebruiken zoals de uitdeling van brood aan de armen is heel wat bekend. Testamenten lichten ons ook in over de uitvaartdienst, het branden van kaarsen, eventuele fundaties enz. Ook lokaal bestaan hiervan sporen. Een bundeltje bewijsstukken kan een extra-tje bieden en ons meer leren over het dagdagelijkse leven van onze voorouders.

Over Maurits Roeygens (er bestaan ettelijke varianten inzake schrijfwijze zoals Roeigens, Roeyens, Rougens, Reygiens, Roges, Rogiens ....) is in de *Geschiedenis van Lotenhulle* weinig te vinden. Het feit dat hij is vermeld, betekent doorgaans dat die persoon een zekere betekenis had voor het dorp. We vinden een Maurits Roeygens als schepen van de heerlijkheid Oudegoede (de belangrijkste heerlijkheid van Lotenhulle) vanaf 1750 tot 1756 en opnieuw vanaf 1758 tot 1772⁽²⁾. Vanaf 1753 bestaan er blijkbaar twee lijsten met zogenaamde wetsvernieuwingen (het opnieuw samenstellen van de schepenbank), maar waarbij hij in die tweede reeks geen enkele keer voorkomt⁽³⁾. In de (beperkte) lijsten voor de heerlijkheid van de Proostdij van Sint-Donaas komt geen dergelijke naam voor.

Een schepenambt impliceerde alvast dat men behoorde tot de grotere pachters of ambachtslieden. Toch zou ook een kleinere boer wel al eens deel uitmaken van de schepenbank, die in principe jaarlijks moest worden vernieuwd. Gezien dit lokale bestuur doorgaans uit zeven leden bestond en er in één dorp soms meerdere voorkwamen (zoals in Lotenhulle), maakten velen kans ooit een dergelijk ambt te bekleden⁽⁴⁾.

Gezien de voornaam Maurits niet zo vaak voorkwam in de 18de eeuw, hebben we een grote graad van zekerheid dat alle gegevens op hem slaan. Er viel trouwens maar één dergelijke geboorte in Lotenhulle te noteren, namelijk in 1717. Onze Maurits overleed op 7 juli 1794 en was toen (hoogstwaarschijnlijk; de leesbaarheid laat wat te wensen

over) 76 jaar. Het plaatje kan dus kloppen. Hij blijkt een kerstekind en kreeg zijn toen ongebruikelijke voornaam mee van zijn peter.

Maurits ROEYGENS

° Lotenhulle, 25.12.1717

† Lotenhulle, 07.07.1794

zoon van Jan

Van de Veire Maria

x Lotenhulle, 30.05.1747 met

Jacoba Dobbelaere (voordien gehuwd met Jan
Maenhaut † 27.02.1747)

° St-Maria-Lerne (?) ca. 1711

† Lotenhulle, 16.12.1778 (begraven)

Kind

Emmanuel

° Lotenhulle, 24.12.1748

xx ?? met

Maria Francisca Van Hecke

° Poeke, 22.08.1746

† Lotenhulle, 11.05.1814

Enkele familiale gegevens.

Ter verduidelijking van de Latijnse naamvallen en de afwijkende spelling van de eigennamen, geven we de tekst van de doopakte⁽⁵⁾ integraal mee.

Die 26 [decembris] ego baptizavi maurum f^m Joannis Roges et Maria vande veere coniugum natum heri circa 4^{am} postm: Suscep: a mauro van parijs et Livina vande wale.

Zijn ouders waren dus Jan en Maria Vande Veere (Van de Veire). Jan bekleedt vrij frequent een schepenambt in de jaren twintig en dertig van de 18de eeuw⁽⁶⁾. Het lag dus in de verwachting dat Maurits in diens sporen zou treden.

De schepenvermeldingen met betrekking tot Maurits Roeygens zijn hoogstwaarschijnlijk onvolledig. We vermoeden namelijk dat hij na

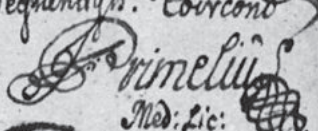
verloop van tijd woonde op de heerlijkheid het Dendermondsche, waarvan er geen lijsten zijn gepubliceerd. We leiden dit ook af uit het bundeltje bewijsstukken. Er zijn twee documenten bij die hierop betrekking hebben. Het eerste is vrij vaag en heeft het over een betaling gedaan voor “*den bouw in de kerck straete tot lootenhulle*”. Het tweede is veel explicieter: “*het bouwen van het huijs van den voorseyden mauritius roigens tusschen de groote en cleyne plaetse van het voorseyde lootenhulle*”. Het is tevens gedateerd, namelijk 19 juni 1784. Er is ook een briefje over de levering van pannen en stenen in 1782 bewaard. Volgens Arthur Verhoustraete⁽⁷⁾ behoorde bijna de hele dorpskom van Lotenhulle tot de heerlijkheid van het Dendermondsche. Hij bezat vermoedelijk nog een huis, waarvan we niet weten waar het stond. Er is zeker bijkomend onderzoek⁽⁸⁾ nodig om duidelijkheid te krijgen rond zijn schepenambt en burgemeesterschap (zie verder).

De vermelde bewijsstukken bevatten trouwens nog andere interessante informatie. Zo zijn we ingelicht over het kopen van een koe en over het feit dat hij talrijke bijenkorven had staan. Hij betaalde ook iemand om snoeiwerk te verrichten en bussels hout op maken op zijn hofstede in gebruik van jonker Charles Ma(e)lcamp.

In die stukken duikt ook al eens titulatuur op. Zo is er sprake van *burgemeester Roeijgens* in oktober 1784. Dit is ook zo bij een document over zijn uitvaart.

We willen bij dit feit even stil staan. De man overleed vermoedelijk na een ziekte, want dorpsdokter Primelius – een licentiaat in de medicijnen – diende een tegoed in. De familie was hem vijf pond en twaalf schellingen courant geld schuldig “*over visiten en leverijnghe van medicijnen [...] gedaen aen den voornoemden Roetiens*”. Om zich een beeld te vormen: een tijd ervoor kocht hij een koe voor ruim twaalf pond.

Zoals het bij zijn status hoorde, werd hij begraven met *den hoogen dienst*. De nota van koster J. C. Minne geeft alle details. De kostprijs van 17 pond 7 schellingen en 10 groten courant omvatte “*alle de funeraelle rechten van pastor coster onderpastor derden heer leveringhe van 21 pondt was luyden pelder vaennen ende het spelen van d’orgel ende het maeken van den put*”. We mogen dit vermoedelijk interpreteren als een kerkdienst met drie priesters, aangekondigd met klokgelui, de kist opgebaard met een baarkleed, de aanwezigheid van

Ontfanghen van de Weduwe van Maurits Roeygens, de somme
 van vijf pondt en twaelf schellingen courant gelt, over
 Visiten en Lederijnghe van Medicynen. Door mij onderschreven
 gedaen aen den Voornoemden Roeygens, haeren man. Actum
 den seventsten Augusti, 1700. vier en neghtigst. Toircond

 Med. Lic.

Dokter Primelius was uiteraard een geletterd man. Zijn ontvangstbewijs voor de verleende zorgen aan Maurits Roeygens is er een duidelijk bewijs van. Zijn handtekening werd met de gangbare zwier van de sociale bovenlaag gezet.

(Gemeentearchief Aalter)

gildevaandels, talrijke waskaarsen en met orgelmuziek. De kist was besteld bij Karel Van de Walle en kostte 13 schellingen. Voor het afleggen van zijn lichaam werden vijf schellingen aangerekend. We krijgen nog meer informatie over de begrafenisdag zelf. Zoals vrij gebruikelijk door de meer bemiddelde klasse vond er een uitdeling van brood aan de armen plaats. De uitgavenpost bedroeg maar liefst ruim drie pond. Het is echter niet duidelijk welk deel ervan precies naar de armen ging. De uitgave sloeg namelijk op tarwe, rogge en twee hespen. We vermoeden dat die laatste een andere bestemming hadden. Op hetzelfde document tekenden meerdere personen voor ontvangst en dit voor verscheidene uitgaven en diensten. Onderaan staat dan *acquitten rauwmaelt eyd* geschreven. Er had dus een heuse maaltijd plaats. Naast de hespen werden ook *drij steenen boeter* (boter) geleverd. Er is tevens sprake van *vlees* zonder specificatie (door Jacob De Coster), nog het bakken van brood en andere *verdiensden* (door Francies Van Landeghem) en dan nog eens van gebuideld brood en het bakken van tarwebrood (door Karel Van de Voorde). De genodigden deden zich ook te goed aan niet minder dan 246 *cannen bier*, vier *potten mostaert* (bij de hesp) en twee *peinten saut* (pinten zout). Op de rekening prijkten ook groenten voor de soep, acht *mutsaerts* hout

om ze te koken, het loon voor de *dienders* en tot slot “*ons devooren van het houden van de maelyt van den borgemeester roegiens*”, wat dit ook mocht inhouden. Deze laatste nota was ook nog eens goed voor ruim 6 pond.

Bij de hoger aangehaalde dienst is er ons een zaak onduidelijk, namelijk “*ende het doen van de dertigste*”. Het gaat mogelijks om namissen (of de dertigste in de reeks, als laatste; kan ook namis zijn op dertigste dag na overlijden; soms werd er een gehouden op de derde, de zevende en de dertigste dag). Bij de laatste *dertigste* werd alvast in de kerk opnieuw brood gedeeld. Diezelfde bakker Francies Van Landeghem leverde dan nog eens drie zakken roggebrood (of dus blijkbaar op drie verschillende tijdstippen). In een laatste klein papiertje is nog sprake over 30 missen.

In de titel hadden we het over zijn begrafenis, maar dit stukje handelt over zoveel meer, zoveel andere zaken. Het element begrafenis is als het ware de aanzet, omdat de bewijsstukken misschien door zijn overlijden zijn bewaard. Maar er zijn meer en andere documenten bewaard waarin hij een rol speelt, al dan niet als schepen: zijn eigendommen, zijn relatie met zijn stiefzoon Boudewijn Maenhaut enz. Er valt dus nog veel over hem te vernemen, maar niet alleen over hem in deze interessante gemeentelijke archivalia.

Filip BASTIAEN

NOTEN

- ¹ Gemeentearchief Aalter, *fonds Lotenhulle modern*, 201.8. Het gaat om 13 dozen met documenten tussen 1750 en 1829. Ze zijn puur chronologisch geklasseerd (zij het wel met enkele dateringsfouten) en globaal beschreven als *Oud archief*. Het ging om stukken waar men vermoedelijk moeilijk blijf mee wist (Franse en Hollandse periode) of die in feite niet thuis hoorden in dit fonds (alles vóór de Franse tijd). Het geheel wordt nu opengetrokken en de stukken van vóór 1796 worden afzonderlijk geïnventariseerd en geklasseerd. In de loop van dit jaar moet een voorlopige inventaris beschikbaar zijn (gezien er onduidelijkheid is over enkele stukken).
- ² L. STOCKMAN, *Feodaal-administratieve structuur*, in F. BASTIAEN e.a., *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, p. 54.
- ³ IBIDEM, p. 55 en expliciet vermeld in de tekst p. 43
- ⁴ IBIDEM, p. 43.
- ⁵ De oude parochieregisters (vóór 1796) zijn ook te vinden in de leeszaal van het Gemeentearchief. Ze zijn er beschikbaar via microfiche.
- ⁶ L. STOCKMAN, a.w., p. 53-54.

- ⁷ A. VERHOUSTRAETE, *Over de heerlijkheden van Lotenhulle*, in Appeltjes van het Meetjesland, jb. 9 (1958), p. 156-157.
- ⁸ Door de meerdere heerlijkheden op Lotenhulle ontstond er mogelijk een administratief kluwen. Misschien kon iemand zelfs schepen zijn voor verschillende heerlijkheden, ofwel omdat hij er woonde of er belangen had. Van baljuw Augustin Van de Voorde wordt beweerd dat hij baljuw was van twee heerlijkheden, Oudegoede en het Dendermondsche (zie M.-L. DE CUYPER, *De familie Van de Voorde*, in Vlaamse Stam, jg. 37 (2001), nr. 2, p. 88). Feit is dat hij zeker baljuw was van de eerste heerlijkheid en overleed in de tweede (R. DEBBAUT, *De staten van goed van de parochie en schepenbanken van Lotenhulle*, z.p., 2012, p. 40). Maurtis Roeygens zat mogelijk in hetzelfde schuitje.

ERRATUM:

In het vorig nr. van ons tijdschrift sloop een foutje in de gegevens van p.47 (jg.36 nr.1 van 2013).
Op die bladzijde lezen we: 'Gazette van Detroit'. Het moet 'Gazette van Moline' worden.

JUSTIN-LAURENT VAN MALDEGHEM, VADER VAN EEN BEROEMD KUNSTENAARSGEZIN

Justin-Laurent Van Maldeghem (°Lotenhulle, 25.06.1773) is zoon van Jacob-Jozef Van Maldeghem en Maria- Catherina Mestdagh.

Op 3 november 1800 (12 Brumaire IX) trouwde de 27-jarige Justin-Laurent Van Maldeghem met de vier jaar oudere Maria-Coletta Pypaert. Zij is geboren te Vinkt op 16 december 1768 en was de dochter van Jan-Baptist en Maria Petronella Cornu. Het burgerlijk huwelijk gebeurde voor de Dentergemse burgervader Jan De Poorter. Het echtpaar had zich reeds een tijdje in Dentergem gevestigd en – in tegenstelling tot wat nu gangbaar en wettelijk is - zich enkele maanden eerder kerkelijk verbonden door de ondergedoken parochieherder Jan De Meyer. Een vreemde situatie, maar we bevinden ons in de “Beloken Tijd” van de Franse bezetting, dat doordrongen was van een fanatiek antiklerikalisme, waar bij de geestelijken een eed van haat aan het koninkdom maar een eed van trouw aan de republiek dienden af te leggen. Vele priesters doken onder. Het was hen verboden een soutane te dragen, kruisen en heiligenbeelden dienden verwijderd.

Vanuit deze context is het begrijpelijk dat Justin Van Maldeghem, katholiek en patriot zoals nagenoeg al zijn tijdgenoten, weinig enthousiasme aan de dag legde om aan de stroom van revolutionaire wetten en besluiten tegemoet te komen. Het kerkelijk huwelijk bleef voor hem primordiaal en in de nieuwe ingevoerde Burgerlijke Stand had hij al evenmin een goed oog. Het wekt dan ook nauwelijks verwondering dat hij verzuimde zijn eerste drie kinderen officieel te laten registreren, te meer daar niet-ingeschreven zonen uiteraard ook niet op de napoleonische conscriptielijsten zouden voorkomen.

Vermoedelijk na het kerkelijk huwelijk vestigde het echtpaar zich in de woonst op de hoek van de Kerkstraat “*het Interieur du Bourgh N° 83*” (tot voor enkele jaren het postkantoor van Dentergem).

Grote armoede zal het gezin zeker niet gekend hebben. Het zich aanschaffen van een eigen, ruime woning en de wetenschap dat drie kinderen zich voor die tijd serieuze studies zullen kunnen veroorloven, wijzen op een meer dan relatieve welstand. Of Justin-Laurent van huize uit bemiddeld was, weten we niet. Wel vernemen we in 't *Getrouwe Maldeghem* van V. De Lille in 1898 dat zijn ouders een boerderijtje runden. Zijn vrouw stamde wel uit een begoede familie: haar vader, grootvader als overgrootvader waren ofwel officier (veldwachter) ofwel kerkbaljuw te Vinkt. Haar moeder was de dochter van Adriaan Cornu, destijds een meester-paardensmid te Vinkt.

Zowel op professioneel als op gemeentelijk vlak was hij nauw betrokken in Dentergem. In 1806 staat hij vermeld als bakker, in 1814 als kruidenier, terwijl een andere bron zijn beroepsloopbaan samenvat als vlashandelaar, winkelier in kruidenierswaren en in “*ellegoederen*” (textiel). Daarnaast had Justin-Laurent nog de tijd om vanaf oktober 1805 de Dentergemse jeugd in zijn ruime woning te onderwijzen. Op 6 augustus 1821 gaf hij les aan 67 jongens en meisjes tussen de 6 en 13 jaar, waarvoor hij jaarlijks een vergoeding van 15 gulden ontving, bedrag dat in 1826 was opgelopen tot 40 gulden.

Dit loon stelde niet zoveel voor, doch men moet weten dat ieder welstellend kind een maandelijks schoolgeld van 0,25 gulden diende te betalen.

Op bestuurlijk vlak liet hij zich niet onbetuigd. Ten tijde van burgemeester De Poorter (1800-1808) was hij vanaf 1804 enkele jaren gemeenteraadslid en in 1816 benoemd tot lid van het Armbestuur.

Het verhaal van het gezin Van Maldeghem-Pypaert is uniek. Van een kroostrijk gezin van acht kinderen verwacht men een stel nakomelingen. Van die acht kinderen stierven er twee zeer jong. De twee overblijvende zussen en de vier zonen bleven allen ongehuwd. Tussen 1801 en 1813 werden er in dit gezin maar liefst acht kinderen geboren. Maria-Justina (°06.01.1801) – Maria-Melanie (°23.03.1802) – Jan-Baptiste (°07.11.1803) – Romaan-Etienne (°05.04.1805) – Robert-Julien (°08.10.1806) – Etienne-Evarist (°24.10.1808) – Eulalie-Coletta (°19.01.1811) en Romaan-Eugeen (°24.04.1813).

Toen zijn zoon Etienne-Evarist in 1827 benoemd werd tot gemeente-onderwijzer te Wingene, verhuisde Justin-Laurent met zijn gezin naar Wingene, waar hij een winkel in “*ellegoed*” had. Enkele jaren nadien, op 29 mei 1830, is hij er overleden. Vier zonen zullen op artistiek vlak hun stempel drukken in het 19de eeuwse Vlaanderen.

Jan-Baptist als landschapschilder en musicus, Robert-Julien als componist en musicoloog, Etienne-Evarist als componist en dichter en Romaan-Eugeen als schilder van hoofdzakelijk religieuze taferelen. Deze laatste werd de beroemdste van het viertal.

De broers interesseerden zich aan hun afkomst en kwamen tot de vaststelling dat hun verre voorouders behoorden tot de adellijke familie van Maldeghem en kregen adel-erkenning bij Koninklijk Besluit van 20 augustus 1859. Zij bleven allen ongehuwd en stierven zonder nakomelingen.

In 1830 trekken deze vier broers naar Wetteren, waar zij actief waren in de Burgerwacht, o.a. tijdens de Belgische Revolutie van 1830. Etienne-Evarist en Robert-Julien werden in deze burgerwacht benoemd tot eerste-luitenant.

In 1835 verhuisden de broers naar Brussel. Ook hun moeder Marie-Colette Pypaert verhuisde mee naar Brussel waar ze overleden is op 16 december 1850. Vanaf 1846 woonden de vier zonen, de twee zussen Maria-Justina en Maria-Melanie en de moeder Maria-Coletta Pypaert in de Vleurgatsesteenweg nr. 235 te Elsene.

Justin-Laurent Van Maldeghem had een oom, namelijk Pierre Van Maldeghem die schoolmeester was in Lotenhulle vanaf circa 1770 en tijdens de Franse tijd onder Napoleon (1796-1815). In de telling van het jaar IV (1796) staat Pierre (Pieter) Van Maldeghem als *schoolmeester* vermeld. Hij was toen 55 jaar en woonde sedert 1762 in Lotenhulle. In 1773 moest schoolmeester Pieter Van Maldeghem het stellen met een wedde van 8 s. gr. voor het *ijnstrueeren van de aerme kinderen*. Hij werd dood aangetroffen door verdrinking op 14 ventôse VII. De beroepsvermelding luidde toen *particulier*, wat het houden van een school niet uitsluit. (Geschiedenis van Lotenhulle pag. 410 en 122)

JAN-BAPTISTE VAN MALDEGHEM LANDSCHAPSSCHILDER, MUSICUS EN ... WEGBEREIDER

Jan-Baptiste Van Maldeghem, geboren te Dentergem op 7 november 1803, verliet in 1825 zijn geboortedorp en vestigde zich vermoedelijk in Brugge waar hij aan de plaatselijke academie een succesrijke studentenloopbaan begon: in 1826, 1827 en 1828 behaalde hij er de eerste prijzen zowel in het figuur- als in het antiektekenen. Ook op muzikaal gebied bleek Jan-Baptiste vrij begaafd. In 1832 werd hij benoemd tot muziek-, teken- en schilderleraar aan het college te Aalst, een functie die hij vanaf 1833 cumuleerde met een onderwijsopdracht in de Koninklijke Academie van dezelfde stad.

Rond 1838 verliet hij Aalst en trok naar Brussel waar hij zich bij het gezin aansloot. Als bas-solist stelde hij zijn muzikaal talent nog enkele jaren ten dienste van de Koninklijke Brusselse Harmonie, maar lang kon hij van zijn nieuwe omgeving niet meer genieten. Pas 38 jaar oud overleed hij, ongehuwd, te Brussel op 24 december 1841.

ROBERT-JULIEN VAN MALDEGHEM COMPONIST, REDACTEUR EN MUSICOLOOG

Hij werd geboren te Dentergem op 8 oktober 1806 en is overleden te Brussel (Elsene) op 23 november 1893.

Robert-Julien studeerde vanaf 1835 aan het Koninklijk Conservatorium van Brussel en behaalde er in 1838 de eerste prijs voor compositie. Hij

ging verder studeren in Parijs en in Duitsland. In 1842 publiceerde hij een reeks Vlaamse koorzangen voor vier stemmen onder de titel "*Rhyn- en Scheldegalmen*". Samen met zijn broers Jean-Baptiste en Etienne-Evariste, stichtte hij in 1843 het Gomberts Zanggenootschap, met als doel de uitvoering van Vlaamse en Duitse koormuziek te stimuleren.

In 1846 volgde de oprichting van het "*Vlaemsch-Duitsch Zangverbond*", door hem, samen met zijn broer Evarist, Johan Dautzenberg en Prudens Van Duyse. Dit zangverbond wilde vooral de contacten tussen Vlaanderen en het Rijnland nauwer aanhalen. Het "*Erste grosses Sangfest*" vond plaats in Keulen op 14 en 15 juni 1846. Het was een grote operatie met een koor van 2300 zangers (waarvan 400 Belgen) en een 100-koppig orkest. Een deel werd gedirigeerd door musicus Felix Mendelssohn. Robert-Julien dirigeerde er het Belgisch koor in "Juich, Rheyland" en zijn eigen "*O Rhyn, ge brengt de Schelde vrij*". De andere zangfeesten vonden plaats te Brussel op 24 en 25 september 1846 en te Gent op 27 en 28 juni 1846.

Vanaf 1838 was hij organist in Sint-Jacob-op-den-Couberg te Brussel. Vanaf 1847 tot 1865 was hij dirigent van de "*Vlaemsche Koormaatschappij Sint-Cecilia*" te Baasrode.

Hij was lid van talrijke verenigingen, onder meer van de Academia Santa Cecilia in Rome.

Zijn naam blijft voor altijd verbonden met de muziekgave "*Trésor Musical, collection authentique de musique sacrée et profane des maîtres belges*", een reuzencompilatie van 58 delen van Vlaamse en Waalse componisten uit de 15de en de 16de eeuw. Voor de Nederlandse vertaling van sommige teksten deed hij beroep op Emmanuel Hiel. Deze "*Trésor Musical*" werd in 1965 herdrukt met een inleiding door de Amerikaanse musicoloog Gustave Reese.

In 1872 ontving hij van de Nederlandse Vereniging voor Muziekgeschiedenis een gouden medaille en in 1884 kreeg hij een herdenkingskruis voor zijn vrijwillig optreden tijdens de Belgische Revolutie.

Robert-Julien Van Maldeghem liet ongeveer 160 composities na, waaronder vijf Requiemmissen, zes missen voor koor en orgel, Stabat Mater voor vierstemmig koor, Breydel en De Coninck lyrische scène voor groot orkest en nog veel andere.

ETIENNE-EVARIST VAN MALDEGHEM

Hij is geboren te Dentergem op 24 oktober 1808 en overleden te Brussel (Elsene) op 28 augustus 1875.

Als tienjarig kind hielp hij reeds mee in de school van zijn vader te Dentergem en werd in 1827 benoemd tot onderwijzer in Wingene.

Hij bood zich in 1830, samen met zijn drie broers, te Wetteren aan bij de Burgerwacht en werd benoemd tot eerste-luitenant bij deze Burgerwacht tijdens de Belgische revolutie.

Hij was samen met zijn broer Robert-Julien en Prudence Van Duyse medeoprichter van het “*Vlaemsch-Duitsch Zangverbond*”. Hij werd ook lid van het “*Männer-Gesang-Verein*” in Keulen.

Als taalkundige was hij lid van de “*Société des Sciences, des Arts et des Lettres*” van de provincie Henegouwen, van de “*Koninklijke Maatschappij van Schone Kunsten*” te Gent en van de “*Vereniging voor Vlaamse literatuur*” te Brussel.

Hij componeerde voornamelijk religieuze muziek, zoals:

- Agnus Dei, voor drie stemmen en orgel
- O Sanctissima Surrexit Christus hodi, voor koor
- Adoro te, gregoriaanse zang voor solo en koor met orgel
- een aantal onuitgegeven oefeningen en studies voor mannenstemmen.

Publicaties:

Hij schreef een tweetalige zangmethode “*L’Orphée des écoles primaires et des Maisons d’Education*” bestaande uit een theoriegedeelte en oefeningen met twee-, drie- en vierstemmige zangstukken zonder begeleiding.

ROMAAN-EUGEN VAN MALDEGHEM

Hij is geboren te Dentergem op 24 april 1813 en overleden te Brussel (Elsene) op 26 augustus 1867.

Hij is de jongste van de vier zonen van Justin-Evarist Van Maldeghem. Hij zal de bekendste worden van het viertal. Hij verwierf heel wat bekendheid als schilder van hoofdzakelijk religieuze taferelen. Ook schilderde hij leden van het koningshuis.

In zijn geboortedorp Dentergem hangen twee werken van hem, o.a. “*De verschijning van de H. Maagd aan Simon Stock*” van 1867 en het tafereel “*O.L.V. de H. Simon Stock het schapulier aanbiedende*” van 1845. Er is ook een straat naar hem genoemd.

Tal van kerken in Vlaanderen hebben nu nog schilderijen van hem in hun bezit. We denken o.a. aan Wakken “*O.L.V. schenkt de rozenkrans aan de H. Dominicus Guzman*”, aan Oedelem, Geluwe, Maldegem, Lokeren, Uitkerke, Kaprijke. Hij portretteerde ook de Brugse bis-

schop Jean-Baptiste Malou (1854) en vereeuwigde koning Leopold I en zijn gezin (1850) en koningin Maria-Hendrika, echtgenote van Leopold I.

Heemkundige Eric Bekaert uit Markegem beschrijft in een artikel van het heemkundig blad “De Roede van Tielt-35ste jg.-nr. 2-2004” het feest tijdens de schenking van het tafereel aan de kerk van Dentergem in 1845 :

Wel en Wee van weleer : Volksfeest in Dentergem 21 juli 1845

Naar aanleiding van de overhandiging van het kunstwerk anno 1845 had de gemeente kosten noch moeite gespaard om de verloren zonen met de nodige egards te ontvangen.

Op maandag 21 juli 1845 werd Eugeen Van Maldeghem samen met broers Robert en Evarist, te Dentergem verwelkomd. Er was door het schepencollege een feestprogramma uitgedokterd dat er mocht zijn: ruiters in uniform, tilbury's, een praalwagen bezeten met “twaelf, gelyck gekleede Maegdekens”, klokkengelui en de mooiste melodieën van de muziekmaatschappij St-Cecilia. Onder tal van zegebogen en ontstuwd door een zelden geziene menigte trok de stoet naar de kerk. Vooraleer de plechtige eucharistieviering begon, werd het schilderij uit de dicht genagelde kist gehaald en aan het aanwezige publiek getoond. Woorden schoten hier uiteraard te kort om de bewondering te beschrijven die onze 19de eeuwse landelijke voorouders uitten bij het zien van het “naïeve hoofd der Madonna, tegenovergesteld aan het plegtig bid-dend hoofdstinkt der gryzaerds”.

Niets was aan het toeval overgelaten om de befaamde broers de eer te bewijzen die hen toekwam. De muziek voor de eucharistieviering was speciaal voor deze gelegenheid door Robert en Evarist gecomponeerd en werd zelfs door hen uitgevoerd. Zowel tijdens de maaltijd in de pastorie als ten huize van burgemeester Jan-Francis Vandermeulen werden door Evarist als zijn vriend Prudens Van Duyse dichtwerkjes voorgelezen. 's Namiddags wandelden de genodigden o.l.v. de dorpsnotabelen door de dorpskom, waar ze talloze oude bekenden begroetten. 's Anderendaags brachten zij een bezoek aan hun geboortehuis en dineerden en soupeerden opnieuw uitgebreid bij pastoor Ignace Vercruyssen en de burgemeester. Pas de woensdagvoormiddag trokken de broers terug naar Brussel en zullen ze hun moeder en beide zussen maar weinig kwaads verteld hebben over de Dentergemse gastvrijheid”.

In 't Getrouwe van Maldeghem schreef Victor De Lille op 17 november 1898 volgend artikel, waarin we meer te weten komen over deze persoon :

De Stem uit het Woud

In eene neederige gemeente, te Dentergem, tusschen Deinze en Thielt, leefde in het begin dezer eeuw een aertsvaderlijk gezin, dat, verre van over gansche gewesten met geduchte kasteelen en onderdanige laten te heerschen, slechts een hoekje gronds bezat om in de dagelijksken onderhoud te voorzien en de ledige geldkas eenige papieren van luttele waarde, maar die er met meer zorg dan de kostelijkste schat werden bewaard.

Daar werd op 25 april 1813 Romaan-Eugeen van Maldeghem geboren. De landbouwersfamilie van Dentergem, afstammende van den ouden tak der van Maldeghems, was tot voor eenige jaren onbekend. Mevr. De Lalaing, de lotgevalen van haar geslacht in de XVde eeuw besprekende, zegt *“Wat het geluk maakte van den ouden tak van Maldeghems, was de moed, wilskracht, volherding en de schoone deugd van getrouwheid, die zich met het bloed overplante”*.

De kleine Romaan-Eugeen vindt in deze regelen, hoe weinig ook voor hem bestemd, gansch zijn leven afgeteekend.

Niet zoodra had hij op de dorpsschool genoeg geleerd om de oude papieren uit vaders kas te ontcijferen, of de ontdekking dat hij edel van bloed was, deed zijn hart van mannelijke fierheid kloppen en met zijn kinderhand teekende hij de belofte niet te rusten, vooralleer hij een nieuwen glans aan zijnen naam en de plaats zijner afkomst hadde bijgezet. De kunst, als uiting alreeds van het adellijke gevoel, zou hem de krachtige hand daartoe leenen.

In die jaren ging vader van Maldeghem met zijn gezin naar Wyngene wonen en opende er eenen ellegoedswinkel. Van Wyngene naar de hoofdstad van Westvlaanderen is de afstand maar drie uren gaans en Romaan-Eugeen trok naar de Brugsche Academie. Van Brugge naar Maldeghem is het ook maar drie uren en zoo gebeurde het menigmaal dat de weg van den jongen schilder eenen driehoek beschreef en hij langs hier omdraaide om op de bakermat zijns geslachts, eenige uren te vertoeven. Menige inwoners bezitten nog teekeningen van het gloedvolle kunstenaarshart, dat zoo innig voor hen klopte.

In 1843 werd hij primus van Rome uitgeroepen, nauwelijks van zijn kunstreis terug, benoemde de stad Brugge hem tot bestierder der Academie en weldra schitterde zijn naam tot helderen glans, terwijl hij ook de adeldomstitels van zijn familie wettig deed verklaren (1857). Zijn levensbetrachting was verwezenlijkt.

Thans wilde hij aan het lievelingsoord zijner droomen, aan de plaats waar de asch zijne voorvaderen werd bewaard en waar hij zelf eenmaal wenschte te rusten, de hulde brengen van zijn talent en zijne liefde. Hij schilderde zijn meesterwerk *“De Verheerlijking der Heilige Barbara”*. Den 18 September 1860, werd dit heerlijk gewrocht met

veel plechtigheid aan de kerk van Maldeghem opgedragen.

Hij stierf te Elsene den 26 Oogst 1867.

Aan de buitengevel tegen het Sint-Barbarakoor van de grijze kerk van Maldegem staat een arduinen denkmaal met zijn beeltenis in wit marmer waaronder het volgend opschrift staat:

Romano Eugeuno
Van Maldeghem
Pictori, Flandrie, Premobili, Amcici et Incole Hujus, Pagi,
Semper Fidelissimi, Prexerunt Ann 1872

In vertaling:

Voor Romaan Eugeen van Maldeghem, Vlaanderens Schilder van adellijken bloede, is dit gedenkteken opgericht door zijn vrienden en de immer zeer getrouwe inwoners van deze plaats. Anno 1872

Romaan-Eugeen is de enige van de vier kunstenaars die begraven ligt in Maldegem. Volgens zijn laatste wilsbeschikking wilde hij begraven worden te Maldegem, het territorium waar zijn voorvaderen in de volle middeleeuwen hun naam aan ontleend hadden. Onderwijzer Justin-Laurent Van Maldeghem (°Lotenhulle, 1773; +1830) zal nooit geweten hebben dat zijn vier zonen de kunstwereld in 19de eeuw beoerden. Daarvoor is hij te vroeg gestorven.

Hieronder volgt nu een tekst om aan te tonen hoe reeds zeer vroeg de familie van Maldegem was. In de bloemlezing *Geliefde gedichten uit de Nederlandse poëzie*, verzameld door Clem De Ridder, lezen we op pagina 57 en 58 volgend gedicht van een onbekende dichter uit de 16de eeuw:

Mijnheerken Van Maldegem

*Mijnheerken van Maldegem
die gink er eens uit jagen,
hij reed al buiten Brugge,
daar staan drie linden breed;
hij vand er niet te jagen
dan een herderken was klene;
hij moest hem spreken ane,
al was 't hem lief of leed.*

*“Och herder, och herderken,
ik moet u toch eens vragen,
mag ik 't van u vernemen,
ende onbegrepen zijn;
waan komt u dezen horen,
dien overschonen horen?
als ik laatstmaal zag
doe was die horen mijn”.*

*“Mijnheerken van Maldegem
rijd vrijlijk uwer straten;
wat baat u dezen horen
daar leit u luttel an,
Zo ik daarop wou blazen,
op dezen schonen horen,
mijn lamkens kwamen ute
en zouden wezen gram.”
“Mijnheerken van Maldegem
gi zijt ons welgekomen,
't gelag zult gi betalen
wi drinken geerne wij,
Zweert dat gij nooit zult zeggen
dat gi in deze bosse
met rovers hebt gedronken
of rovers hebt gezien”.*

*Mijnheerken van Maldegem
mag weer naar Maldegem rijden;
zi gaven hem vrijgeleide
al om zijn edel bloed.
Hi hevet stil gezwegen ;
maar op d'eerde neergeschreven
te Brugge in die stede
met den teen van zijn voet.*

*Mijnheerken van Maldegem,
die deed den herder blazen:
hij zette zijnen horen
aan zijnen roden mond.
Wel zesendertig rovers
zijn toen uit 't bos gesprongen,
gelijk de hazen lopen
gejaged door den hond.
Zi namen zijn gesmijde
ende al zijn beste panden.
Hij moest zijn budel ruimen;
“Houdt daar mijn pennink rood,
ik wil 't gelag betalen
ik zal van u niet spreken;
maar, vrienden, u gezelschap
dat is mi al te groot.”*

Er is dan later een legende gemaakt over dit gedicht waarvan de korte samenvatting volgt.

Op zekere dag toog Mijnheerken van Maldegem op jacht even buiten Brugge. Hij had tegenslag die dag, want het wild bleef uit zijn buurt. Plots bemerkte hij tegen een reusachtige linde geleund, een herder met een prachtige jachthoorn als de zijne en vroeg aan de herder hoe hij aan die hoorn was gekomen. De herder antwoordde dat hij met die hoorn niets te maken had en dat hij moest maken dat hij wegwam, zo niet zou hij op de hoorn blazen en zouden er zesendertig ketelaars te voorschijn komen. Dat wilde Mijnheerken van Maldegem natuurlijk niet geloven. Hij greep de hoorn, blies er op en terstond kwamen de ketelaars uit het struikgewas gesprongen en in een oogwenk was Mijnheerken omsingeld. Nu kreeg onze held het toch even benauwd toen hij al die onguere tronies naar zijn bezittingen zag loeren. Gelukkig was er bij de rovers een man die Mijnheerken zeven jaar had vergezeld door alle dorpen en steden in Vlaanderen

en zijn vroegere meester tijdig herkende: hij smeekte zijn kameraden hem het leven te laten. Vlug strooide Mijnheerken nog wat stuivers in het rond en deelde hij wat kledingstukken uit.

Na een korte beraadslaging lieten de rovers hem dan ook vertrekken, op voorwaarde nochtans dat hij nooit iets over zijn bizarre avontuur zou vertellen, wat prompt werd beloofd. Nauwelijks terug in Brugge, liet Mijnheerken de vloer van zijn kamer met zand bedekken en schreef met zijn teen in het zand waar de zesendertig ketelaars zich ophielden. Binnen de kortste keren trok een groep soldaten naar de bossen rond Maldegem en weldra zaten de ketelaars gevangen.

Ze werden opgesloten in een onderaardse kerker van Reesinghe, kregen elk een broodje en een kruik water, waarna de kerker hermetisch werd dichtgemetseld. De ijselijke kreten van de veroordeelden waren dagenlang tot ver in het dorp te horen. Na deze gebeurtenis verbleef Mijnheerken nooit meer in zijn kasteel: de linden groeiden, het kasteel brokkelde af en de kerker bleef gesloten. Sedert die tijd spookt het op Reesinghe en stapten de reizigers wat haastiger dan gewoonlijk voorbij het kasteel, daarbij zenuwachtig een kruis slaand.

Walter VERVALLE

Bronnen:

Studiecentrum voor Vlaamse Muziek v.z.w. - Annelies Focquaert
Heemkundig tijdschrift - De Roede van Tielt, 35ste jg. – nr.2 - 2004

EEN ITALIAANSE PILOOT TE AALTER.

In *Appeltjes van het Meetjesland* nr. 42 van 1991 vonden we reeds heel wat informatie over de aanwezigheid van de 56° Stormo van het Corpo Aereo Italiano (Italiaanse Luchtmacht) op de vliegvelden van Maldegem en Ursel tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Via ons bestuurslid Wille Erik kan ik volgende foto's van een Italiaanse piloot te Ursel in deze periode weergeven.

Uit informatie bekomen van Xavier Cornelis uit brasserie *de Radio* te Ruiselede (Wingene) toont deze foto een Italiaans piloot met de vader van Xavier, voor destijds het ouderlijk huis te Ursel ('t Oud gemeentehuis bij 'stède Wieze'). Zijn vader Rafaël-Jozef-Alfons Cornelis (°17.06.1935; nu nog in leven) baatte later met echtgenote Lisette-Anny De Reu (°26.03.1940) recht over *Veilige Have* te Aalter een A & O-winkel uit.

Volgens de familieleden Cornelis vermeldt men op de achterzijde van een foto een datum 16 september 1941. De naam van de piloot kan echter niet achterhaald worden. De kleine man aan de hand of op de arm van de piloot is Raf Cornelis, vader van Xavier.

Verder vernemen we dat de piloot zou neergeschoten zijn te Nijmegen. De plaats van de foto kan er op wijzen dat de man waarschijnlijk in herstelverlof was en te Ursel vertoefde waar hij normaal gelegerd

was. Hij moet zeker de familie Cornelis gekend hebben. We vernemen ook dat de kleine Raf op dat moment kousen droeg van zijn grootvader Felix Cornelis. De nonkel van Xavier was Gust, met een hese stem, en was taxichauffeur te Ursel.

Beide foto's zijn op de splitsing van de weg naar Zomergem en Gent genomen. We zien ook dat er in die tijd reeds een verdeling van de aardappelen bestond te Ursel.

Met dank aan de familie Cornelis voor de informatie en het ter beschikking stellen van beide foto's.

Roger BAECKELANDT

WIE KENT NOG DIT WIELERTALENT UIT DE JAREN 1970?

JONG WIELERTALENT KRIJGT SUPPORTERSCLUB

De jonge Luc Van Durme (°Aalter, 22.04.1951) en zoon van Roger Van Durme (°Aalter, 10.07.1926 - schrijnwerker) kreeg al rap een schare supporters achter zich. Een lokaal was vlug gevonden in de onmiddellijke buurt, namelijk in het bekende sportcafé *Café Rialto* in de Brouwerijstraat van Hugo Boucquaert en Anna Steenbeke.

Op de foto herkennen we van links naar rechts: Lucien De Clercq, Albert De Roo (oud-beroepsrenner en fietsenhandelaar), Antoine François, Willy Stommelinck, Hugo Boucquaert, renner Luc Van Durme, Julien De Poorter (oud-crosser) en voorzitter Dr. Jean Rutsaert.

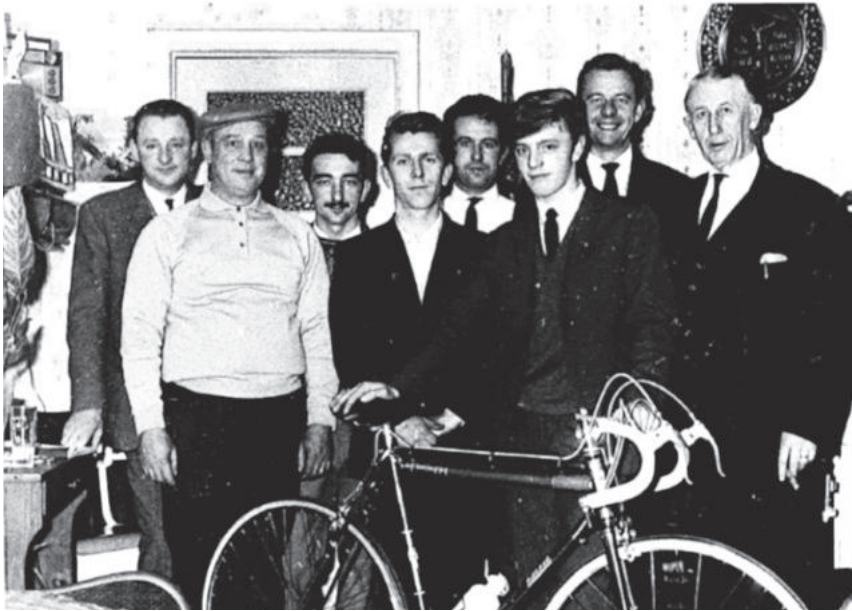

Foto ter beschikking gesteld door Willy Stommelinck.

Roger BAECKELANDT

'T GETROUWE MALDEGHEM

JAAR 1894

7/1/1894 - Aalter

- Donderdag avond, omtrent 8 ure struikelde een schipper, zekere Van de Walle, in de vaart, op de wijk Oostmolen. De man had wat te diep in 't glas gekeken. Hij is gered geworden door zijnen zoon.

- Een jongeling, V.D.B., kapte zich eenigen tijd geleden, onder het hout klieven, bijna gansch den teen af. In den beginne speelt hij zelf den geneesheer, doch zag zich weldra gedwongen om hooger hulp te gaan, doch te laat ; de jongeling is aan de gevolgen der kwetsuur overleden.

4/2/1894 - Aalter

De 12 jarige knaap, Felix V., was in de afwezigheid zijner ouders in dezer slaapkamer gedrongen en had er een geladen geweer genomen. De jongen liet bij onvoorzichtigheid het wapen vallen, met gevolg dat het schot afging en hij den kogel in volle borst kreeg.

Op het gerucht der losbranding kwam de moeder toegesneld, welke aangetast door de influenza te bed lag, en zij vond haar kind beweegloos liggen. De dood was oogenblikke-lijk geweest.

18/3/1894 - Aalter - *Belangrijke aanhouding*

Woensdag namiddag zijn door de brigadier Laure en zijn gezellen Van Diest en Bouckaert der gendarmerie, aan de vaart twee gevaarlijke kerels aangehouden ; ondervraagd hebben zij bekend deel te maken van de beruchte *Bende van Jef te Antwerpen*. Onder hen bevindt zich de genaamde Jan De Laat, bijgenaamd *Eugeen*, luitenant der bende. Donderdag morgen zijn zij weggevoerd en ter beschikking van het gerecht gesteld.

1/4/1894 - Aalter

Eenige baldadigaards, wellicht mannen die vroeger nog met de politie hebben te doen gehad, hebben een dezer nachten in het policie-kommissariaat de ruiten uitgeslagen.

De daders zijn onbekend.

15/4/1894 - Aalter

- Maandag morgen rond 8 ure, vermisten de echtgenooten Landuyt-De Vreeze, wonende wijk Oostmolen, hun een en half-jarig zoontje.

Opzoekingen werden gedaan en het kindje verdrongen gevonden in den wal hunner hofstede.

De droefheid der ouders was hertverscheurend.

- Zekere A. Cl., een man van een 60 tal jaren, wilde zich vrijdag onder den tram werpen. Gelukkig kon den tram stoppen, zoodat Cl. slechts een weinig werd medegesleept, zonder erg bezeerd te worden. De bedienden hebben dan den kerel vast gegrepen en hem in den pakwagen geworpen, aldus is Cl. in plaats van overreden, medegereden. Met den volgende tram is Cl. weder gebracht naar Aalter, verders naar Nevele en van dan naar Hoogstraaten.

't Is nog beter deze reis, dan de reis naar de eeuwigheid.

13/5/1894 - Aalter - *Rook ..... maar geen vuur*

- Verleden week was notaris P. met de landmeter D., bezig met de gronden te meten van den Blekkenvijver, toen de vorster des goeds die hen vergezelde eensklaps uitriep: "*Ziet eens het kasteel staat in brand*". En inderdaad men zag het kasteel dat langs den anderen kant van de uitgestrekte hovingen staat, omringd van eenen dikken rook. Brand, brand riepen allen luidkeels en ze zaten het op een loopen. De werklieden, die op het land arbeidden, lieten vallen wat valt; dezen die in de huizen waren, kwamen buiten gesprongen, en allen naar het kasteel om te blusschen. Toen men eindelijk daar aankwam, wel ten getalle van twee honderd, zag men dat water niet kon helpen... het kasteel was omringd door eenen van die dikke dampen die bij warm weder, uit moerassige gronden opwalmten, nu eens voortdrijvende als eene wolk, dan weer stilhoudende.

Of er gelachen is op 't Aaltersch Hoeksken.

- Zaterdag avond, rond 8 ure, is brand ontstaan in de woning van F. Gooreman, en heeft deze geheel vernield, niettegenstaande alle pogingen tot blusschen. Alles was verzekerd.

10/6/1894 Aalter

- Zondag, bij het doen eener nachtronde vond de policiekommissaris een jongeling liggen op het marktplein, badend in zijn bloed.

't Was de genaamde August Bultinck, bijgenaamd "*den kleinen*", wonende te Knesselare, Heilemeerschen. De jongen, slechts 21 jaar oud had tot 11 ure op het Biesemveld gezeten, en had daar in eene herberg op de "*Knok*" drie pinten bier betaald voor drie nachtuilen van Aalterbrug. Deze wilden echter nog eens getrakteerd worden, hetgeen "*Kleinen*" niet toestond en huiswaarts ging. Onderweg werd hij aangevallen door dezelfde mannen dien hij getrakteerd had, en na eene goede ranseling ontvangen te hebben, gaven zij eene messteek

in de zijde en eene in de rug. Alhoewel erg gekwetst, sleepte de arme jongen zich voort tot op de markt, waar hij uitgeput door bloedverlies, door den heer policiekommissaris gevonden werd.

Na de eerste zorgen door den dokter ontvangen te hebben, werd Bultinck naar eene nabij gelegen herberg overgebracht.

De steek in de rug, alhoewel vier centimeters diep is niet gevaarlijk. Deze in de zijde heeft de long doorboord en volgens verklaring van den geneesheer is deze wonde doodelijk. De laffe aanvallers zijn gekend. Een van hen was in tenue van het 2de Jagers te voet. Deze die gestoken heeft is een oud veroordeelde, genaamd Tom Verschaere. De andere is ook een haantje vooruit als er straatlawij gemaakt wordt. Het is te hopen dat moeder Justicia hen eens bij de lepels zal nemen, en dat zij hunne welverdiende straf niet zullen ontgaan.

- Een twintigtal dieften met valsche sleutels, inbraak en beklimming waren gedurende de maand Mei te Aalter gepleegd. Tal van konijnen en kiekens verdwenen als bij toover-slag. De policiekommissaris loofde eindelijk eene premie van 25 fr uit. Twee dagen na de laatste diefstallen bood zich iemand aan om de 25 fr te verdienen. Hij deed genoegzame verklaringen om de policie op het spoor te brengen.

Men denkt dat de dieven ditmaal de genadeslag zullen krijgen. Er is spraak van eene wel ingerichte bende, die hare vertakkingen heeft te Ruiselede, te Blankenberge en te Gent aan de Brugsche Poort.

24/6/1894 - Aalter - *Dreigbrief*

Een der braafste burgers der gemeente Aalter ontving woensdag laatst eene ongeteekende brief, waarin hem bevolen wierd ten langste voor vrijdag morgend eene som van vier honderd franken te dragen in zekere plaats, op straf van dood geschoten te worden in zijn huis.

In het geheim werd de policie verwittigd. In plaats van vier honderd franken werd er een zorgvuldig briefje gedragen in het aangeduide huis. Er werd aan die menschen opgelegd dat briefje af te geven aan den persoon die een pakje zou komen vragen mits goed te zien wie hij was.

Binst den nacht werd het pakje gehaald door een gemaskerden persoon, zegde de dochter des huizes en voegde er eene gansche geschiedenis bij. Zodra de policie vernam dat het pakje gehaald was, ontstonden er vermoedens en een zorgvuldig onderzoek, werd er besloten eene huiszoeking te doen. Eenige brieven en geschriften werden in beslag genomen ten huize van E. L. Deze werd verdacht en onderhoord, doch loochende alles wat haar ten laste werd gelegd.

‘s Anderendaags werd zij gedaagd ten burele van policie, na twee uren gelogen en geloochend te hebben, wierd zij in het nauw ge-

bracht en bekende dat zij zelf den brief geschreven had ten einde aan geld te geraken. Het parket werd verwittigd en kwam seffens ter plaats ten einde het gedane onderzoek te waardeeren.

De personen welke den breigbrief ontvangen hebben zijn ernstig ongesteld van den uitgestane schrik, zooals men denken kan. Een voorbeeldige straf aan die 21 jarige bandietin word toegespast, ter voldoening der gansche bevolking wier verontwaardiging ten top-punt gestegen is.

Het meisje legt aan om eene geruchtmakende levensbaan te beginnen.

1/7/1894 - Poeke - *“Moorddadig gevecht”*

Zondag was het Ommegang-kermis te Poeke en te dier gelegenheid hadden er paard- en wielervedstrijden plaats. 't Weer was gunstig en er was veel volk, doch de dag is heel slecht afgeloopen.

Tusschen 11 en 12 ure 's avonds waren eenige kerels van Lootenhulle die geene al te beste naam genieten, nog op den Knok te Poeke. Zij ontmoetten zekeren Van Autrijve, van Hansbeke, wijk Markette, en zonder de minste reden, zegt men, vielen zij hem aan.

Deze wilde vluchten doch achtervolgd en ingehaald. De ongelukkige, eene jongeling van 18 jaren, werd lelijk gestampt en geslagen en kreeg verscheidene steken in de zijde. Op het groep kwam men toegelopen en men droeg de gekwetste binnen in de herberg *“De Harddraver”*, op Poek-Knok.

De vechters waren intusschen weggevlucht en de eerste zorgen werden den vreeselijk gewonde toegediend.

Om 3 ure 's morgens werd hem de H. Olie gegeven en kwam de heer dokter Claerhout van Lootenhulle.

Maandag reeds is het parket van Gent ter plaats geweest. Drie jongelingen van Lootenhulle zijn ondervraagd geworden in het wethuis dezer gemeente. Het slachtoffer heeft al zijne aanvallers genoemd: Lodewijk De Meulenaere, Leonard Dierckens, Bruno Van de Moortele van Lootenhulle en Pijferoen van Poeke. De eerste is maandag door de gendarmen van Aalter medegedaan. 't Was walge-lijk om zien hoe de aangehoudene onbeschaamd in 't gemeentehuis toekwam. Den grooten toeloop van volk ziende, zeide hij: *“Is 't hier weeral festival, elk eenen goeden avond”*.

Het was een geduchte kerel.

15/7/1894 - Lootenhulle - *Onweder*

Zaterdag morgens omstreeks 5 ure, brak hier een geweldig onweer los. De bliksem is gevallen in den peerdenstal der kinders De Kesel,

landbouwers, Heirstraat; het heeft er eenige pannen afgeslagen die in 't bed van den peerdenknecht terecht kwamen, welke ook blauw en zwart buiten kennis gevonden werd. Hij is echter daarmee van afgekomen.

Het hemelsch vuur heeft ook eene houtmijt der kinders Serwijtens, landbouwers in den Malsem in brand gestoken en in asch gelegd.

5/8/1894 Lootenhulle - *Schrikkelijk messengevecht*

Zondag namiddag waren eenige jongelingen, kameraden ondereen, van de wijk Kannegat, iemand hunner kennissen, te Aalter wonende, gaan bezoeken.

Bij het naar huis keeren, wat in gedronken toestand verkeerende, hebben zij in de wijk Malsem, om de eene of andere niet al te ernstige reden twist gekregen en zijn van woorden tot daden overgegaan. De genaamde Em. De Smet, 24 jaar, is vreeselijk gestoken, zoodat de ingewanden uit zijn buik kwamen en de darmen geraakt zijn.

Adolf De Keyser, de vechters willende scheiden, kreeg ook eene messteek in de bil. De gevaarlijk gewonde, De Smet, is met moeite tot aan het huis, staande nevens de herberg "*In de Graaf van Halfvasten*" gekropen waar de bewoners, door zijn noodgeschrei verrast, hem ten beste verzorgden.

Dit alles naar getuigenis, is voor 10 ure gebeurd.

's Maandags morgens rond 7 ¼ ure zijn de geneesheeren aangekomen en hebben aan den ongelukkige de H.H. Rechten doen toedienen.

's Namiddags werd als vermoedelijke dader aangehouden, Aug. De Clercq, een tot heden nog nooit gestrafte jongeling van 23 jaar, welke verklaard heeft van die verschrikkelijke zaak onbewust te zijn.

De gekwetste heeft ook ten zijnen voordeele gesproken. Deze verkeerd thans in zeer gevaarvollen toestand.

De Clercq is te Gent opgesloten.

Walter VERVALLE

‘DE OUDE SMISSE’ IN MARIA-AALTER

De Oude Smisse in betere tijden.

Foto: verzameling Jan Camerlinckx.

De ‘Oude Smisse’ gaat vermoedelijk terug tot een gebouw van de 18de eeuw. Het gebouw moet in de 19de eeuw grondig verbouwd zijn. Het omvatte aanvankelijk een herberg en een smidse. De smidse verdween al jaren geleden, maar de grote poort aan de rechterzijde toont ons de plaats waar die gevestigd was. De herberg bleef tot in recente tijden geopend. Het was een oude volksherberg met typisch interieur. Vooral de toog met porseleinen tapkraan, het rek voor glazen en de oude houten tafeltjes in het donker bruin geschilderd, waren blikvangers. Het was één van de mooiste oude volkscafés in de regio. Erfgoed specialisten spraken van een uniek stuk erfgoed. Enige jaren geleden organiseerden we samen met de Dienst Cultuur van Aalter een woningtocht door Aalter waaraan ruim honderd mensen deelname. Ook de *Oude Smisse* werd bezocht en genoot veel belangstelling...

Na het overlijden van de laatste uitbaatster verdween eerst het interieur en ofschoon het gemeentebestuur zegde het gebouw te restaureren om er een soort gemeenschapshuis in te richten, werd het in 2012 in alle stilte gesloopt om plaats te maken voor een bouwsel van de nieuwe tijd...

VERDWENEN SMIDSE VAN ALFONS VAN ACKER IN DE BROUWERIJSTRAAT

Van Acker was de laatste smid in Aalter. Destijds had de smid zijn handen vol met het beslaan van de vele paarden die er nog waren.

Foto: Lothar Grauman.

De smid is bezig met het bewerken van een hoefijzer op het aambeeld. In de achtergrond staat de 'travalje', waarin het paard werd vastgezet opdat de hoefsmid het zou kunnen beslaan.

Foto: Lothar Grauman.

Jan CAMERLINCKX

BOEKBESPREKINGEN

K. RYSERHOVE, *Zaak: De Zutter. Kwestigen nacht*, Merendree, 2013, 368 p.

In de nacht van 7 op 8 november 1926 kwam de 34-jarige, ongehuwde, Hector De Zutter uit Beernem niet meer thuis. Zijn familie ging de dag erop op zoek maar vond hem niet. Pas tegen het einde van de maand kwam er nieuws, slecht nieuws. De Zutter lag dood in het kanaal Gent-Brugge. In de kleine dorpsgemeenschap leidde dit meteen tot allerlei speculaties. De bevolking koppelde het aan enkele verdachte overlijdens en verdwijningen die eerder in het dorp hadden plaatsgevonden. Beetje bij beetje gingen de verhalen hun eigen leven leiden en groeide dit alles uit tot de mythe van de ‘*Moorden van Beernem*’.

In een nieuw boek, getiteld *Zaak: De Zutter. Kwestigen nacht*, brengt Katrien Ryserhove het uitgebreide verhaal van de moord op Hector De Zutter. Ryserhove erfde het thema van haar vader en publiceerde reeds eerder over het onderwerp. Zij verdiepte zich nu in de gerechtelijke archieven met betrekking tot deze misdaad en analyseerde deze stukken grondig. Het hier voorliggend boek is daarop gebaseerd, maar is geschreven in een meer geromantiseerde vorm. Zij koos er inderdaad voor om de feiten te verpakken in een fictieverhaal.

Ryserhove beschrijft uitgebreid de angst en de twijfel van de familie en het verdriet wanneer Hector wordt teruggevonden. Ook de spanningen en de geruchten komen aan bod, net zoals het moeizaam verloop van het gerechtelijk onderzoek. De verhuis van het dossier van Brugge naar Gent en de vele vragen die dit oproep, gaven ook toen al aanleiding tot heel wat speculatie. Het was een bron van motivatie voor Victor De Lille om de zaak verder te gaan uitspitten en de familie waar mogelijk de nodige steun te bieden. De grote finale kwam er met het proces voor het hof van assisen in 1929. De Lille trok toen alle registers open en de zaak kreeg mede daardoor nationale bekendheid. Het is allemaal mooi beschreven in dit boek.

Het verhaal is heel gedetailleerd (soms gaat het zelfs te ver en raakt men de draad wat kwijt) maar in een nawoord is de conclusie en het standpunt van de auteur duidelijk. De Zutter wist waarschijnlijk toch wel iets van een eerdere moord/verdwijning in Beernem. Tijdens een dronkemansruzie kwam dit naar boven. Van het een kwam het ander en in een schermutseling kreeg hij een dodelijke klap. In paniek (maar dan toch nog weloverwogen) probeerde men het lijk van De Zutter te doen verdwijnen of het toch op een zelfmoord te laten lijken (vandaar de vondst in het kanaal). Volgens Ryserhove draaide het echter anders uit dan de daders hadden ingeschat, mede ook door de vele persaandacht die de zaak kreeg.

De zaak en de verhalen rond de 'Moorden van Beernem' roepen nog steeds de nodige herinneringen op in de streek. Dit boek zal de liefhebbers dan ook zonder twijfel behagen. Illustraties, afbeeldingen van originele juridische stukken en vooral ook een overzichtslijst van de betrokken figuren maken dat 'Zaak: De Zutter' ook documentaire waarde heeft. Maar het is hier vooral gebracht als een leesbaar verhaal, waar je toch heel wat uren mee zoet bent.

J. VAN DE CASTEELE i.s.m. P. VERHOESTRAETE, *Over Knesselare Gesproken. Foto's en feiten uit een beeld-schoon dorp*, Knesselare, 2013, 208 p.

In het weekend van 4 en 5 mei vond in Knesselare een interessante historische fototentoonstelling plaats. Dit ging samen met de lancering van een nieuw boek. *Over Knesselare Gesproken. Foto's en feiten uit een beeld-schoon dorp* van Jan Van de Castele en Pol Verhoestraete sluit aan bij het eerder verschenen boek *Over Knesselare Gesproken. Babbels in de aders van ons dorp*, dat eind 2011 verscheen. De nieuwe publicatie trekt volledig de historische kaart (in tegenstelling tot het vorige werk, waar de klemtoon toch meer op het eigentijds karakter lag).

In het boek vindt de lezer vooral veel foto's uit vervlogen tijden. De auteurs konden putten uit enkele fotoarchieven met heel wat unieke beelden. Dat levert een rijke oogst op aan allerhande portretten, landschappen, persfoto's, enz. De klemtoon ligt duidelijk op de naoorlogse periode (jaren 1950 tot 1970). Bij de meeste beelden staat 'de mens' centraal. Dit wordt vooral duidelijk in bepaalde portretreeksen (de meeste afkomstig van de gekende Knesselaarse fotografiefamilie Hooft), hier geconcentreerd rond bepaalde thema's (dienstplichtigen, kinderportretten, frisse jongedames met spitante kapsels, enz.).

Het valt op dat in dit boek de platgetreden paden worden verlaten. De traditionele 'postkaartzichten' bijvoorbeeld zijn er nauwelijks in terug te vinden. Mooie en unieke landschapsfoto's (genomen van op de Knesselaarse kerktoren, met de skyline van Brugge op de achtergrond) krijgen anderzijds wel voldoende ruimte. De klasfoto's zijn dan wel terug traditioneel te noemen maar zullen ook voor heel wat lezers een attractiepool zijn.

De foto's zijn gegroepeerd rond thema's, die dan telkens in bijhorende tekst worden uitgewerkt: landschap, religieus leven, onderwijs, industrie, oorlog, sport en volksleven. Enkele legendes (de gevreesde Flabbaert en de gekende Uilenspiegel) krijgen ook aandacht. Foto's van 'Flabbaerts buize' getuigen hoe een vorige generatie nog met dit soort verhalen opgroeide.

Over Knesselare Gesproken is een mooi voorbeeld van hoe dankzij de inzet van vrijwilligers een dorpsgemeenschap met het recente verleden kan omgaan. Het is een mooi kijk- en leesboek waarin velen met plezier zullen zoeken naar ouders, grootouders, familie en kennissen. De verzorgde vormgeving en druk dragen bij de tot de klasse en waarde van het boek.

Peter LAROY

INHOUDSTAFEL

Peter LAROY	<i>Lui aardij, dronkenschap en ongebonden leven.</i> Landlopers in Aalter, Knesselare en Lotenhulle ca. 1900.	3
Filip BASTIAEN	Bij de begrafenis van de Lootse burgemeester, Maurits Roeygens, 1794.	18
Walter VERVALLE	Justin-Laurent Van Maldeghem, vader van een beroemd kunstenaarsgezin.	24
Roger BAECKELANDT	Een Italiaanse piloot te Ursel.	34
Roger BAECKELANDT	Wielertalent in de jaren 1970.	36
Walter VERVALLE	't Getrouwe Maldeghem – 1894.	37
Jan CAMERLINCKX	a) De ' <i>Oude Smisse</i> ' in St.-Maria-Aalter.	42
	b) Verdwenen smidse in de Brouwerijstraat.	43
Peter LAROY	Boekbesprekingen: a) <i>Zaak: De Zutter</i> - K. Ryserhove.	44
	b) <i>Over Knesselare gesproken</i> – J Van De Castele en P. Verhoestraete.	45

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *willystevens1@skynet.be*

Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*

Secretaris: Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82

Ledenbeheer: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - *arnelidepoorter@telenet.be*

Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*

Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*

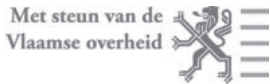
MEDEWERKERS: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*
Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - *etienne.van.eeghem@telenet.be*

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

36e jaargang - nr. 3 - 2013

Drukkerij typo/offset, Marc Latré - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

EEN EEUW GELEDEN...
EEN WERELDTENTOONSTELLING IN GENT –
DEEL I

De oorsprong van de evenementen die vanaf het midden van de negentiende eeuw ‘wereldtentoonstellingen’ genoemd werden, situeerde zich eigenlijk in de tweede helft van de achttiende eeuw, als het economisch leven in Europa een nieuw elan kreeg. Een nieuw type van ondernemingen maakte toen opgang, de ‘manufacturen’ of ‘fabriquen’, zoals die omstreeks 1753 genoemd werden in onder andere de ‘Statistiques descriptives de l’économie’ van Benoît-Marie Dupy.⁽¹⁾ Het was in deze bedrijven dat belangrijke delen van het productieproces mettertijd gemechaniseerd werden. Dat ging samen met een toenemende wetenschappelijke kennis en de ontwikkeling van talrijke technische uitvindingen. Vooral de stoommachine speelde als aandrijfmiddel voor werktuigen en machines, een belangrijke rol bij die mechanisering. Daarmee werd het begin ingeluid van wat men later de ‘Industriële Revolutie’ zou noemen. Tegelijk groeide de noodzaak om de industriële productie en technologische vernieuwingen te etaleren en aan de man te brengen, eerst op nationale, later op internationale exposities.

Eén van de eerste tentoonstellingen van die aard werd in 1761 door toedoen van de ‘Royal Society for the Encouragement of Arts, Manufactures, and Commerce’, in Londen ingericht. Daar werden

vooral de grote ontwikkelingen in de industrie in beeld bracht. De term industrie moet hier zeer ruim geïnterpreteerd worden en omvatte toen naast projecten rond de zuivere en toegepaste wetenschappen, ook ambachtelijke, industriële en agrarische technieken. Niet alleen in Frankrijk (in september 1798), maar ook in andere Europese steden etaleerde men vanaf het einde van de achttiende eeuw op 'nijverheidstentoonstellingen' de vooruitgang van de maatschappij. In België hadden dergelijke tentoonstellingen onder andere plaats in het Gentse stadhuis in 1802-1803, waar men nijverheidsproducten en kunstwerken uit het Scheldepartement tentoonstelde. In 1820 had in Gent een algemene nijverheidstentoonstelling plaats, drie jaar later gevolgd door een tentoonstelling van zijde en inlandse zijdeproducten. In 1849 werden producten uit heel Vlaanderen in Gent tentoongesteld. In Doornik had in 1824 een nijverheidstentoonstelling plaats. In Brussel was dat in 1830, 1833, 1835 en 1841.

Al in de jaren 1830 pleitten sommigen in Frankrijk ervoor om de nationale tentoonstellingen uit te bouwen tot internationale evenementen waar deelnemers van overal hun kunnen en hun producten zouden kunnen voorstellen. De tentoonstellingen van Mainz (1842) en Berlijn (1844) waren de eerste die zich op een breder publiek richtten, namelijk alle Duitstalige landen. Toen Tourret, de Franse minister van handel, in 1849 de Parijse expositie wilde openstellen voor deelnemers uit den vreemde, stuitte dat nog op verzet van vooral de grote industriëlen, die vreesden dat ze de concurrentie met vreemde deelnemers niet zouden aankunnen.

Aan de overzijde van het Kanaal zag men zo'n confrontatie op wereldniveau wel zitten. De Britse economie was florissant, de productietechnieken hadden een hoge graad van perfectie bereikt, men beschikte er over een goed spoorwagennet en bij middel van een sterke handelsvloot dreef men handel met de hele wereld. In 1851 probeerde de 'Royal Society for the Encouragement of Arts, Manufactures and Commerce' om in Londen een eerste 'Great Exhibition of the works of industry of all Nations' op te zetten. Op Hyde-Park werd een immens glazen paleis opgetrokken van vijfhonderd zestig bij honderd negenendertig meter. Het succes overtrof alle verwachtingen. Duizenden bezoekers bewonderden de goederen van bijna 17 000 exposanten uit verschillende landen, waaronder ook België (met 510 deelnemers). Sindsdien worden tot op onze dagen over de hele wereld geregeld wereldtentoonstellingen gehouden.

In België gingen van het einde van de negentiende tot het begin van de twintigste eeuw verscheidene wereldtentoonstellingen door. Toen

profileerde België zich als een industriële natie. Met nog geen zes miljoen inwoners was het kleine land één van de belangrijkste industriële machten in de wereld. De eerste van die exposities greep plaats in 1885 in Antwerpen en viel samen met de renovatie van de haveninstallaties, onder andere het rechtekken van de Scheldekaaien. Tussen 1885 en 1935 werden in ons land niet minder dan tien wereldtentoonstellingen georganiseerd en daarmee was België toen één van de meest dynamische organisatoren van dergelijke evenementen.

(2) (3) (4)

IDEËËN VOOR EEN WERELDTENTOONSTELLING IN GENT

Het succes dat de wereldtentoonstelling in 1905 in Luik gekend had, was ook in Gent niet ongemerkt gebleven en reeds op 28 december 1905 werd de 'Naamloze Maatschappij tot studie eener Wereldtentoonstelling te Gent', opgericht door enkele ondernemende Gentenaars, onder voorzitterschap van de Gentse metaalfabrikant Gustave Carels. Deze stond samen met zijn broer Alphonse aan het hoofd van een constructiebedrijf. Hun vader, Charles-Louis Carels had in 1838 te Gent een werkplaats opgericht voor het vervaardigen van mechanische constructies. Er werden toen kleine stoommachines en poldergemalen gemaakt. De gebroeders Carels specialiseerden zich in de bouw van brandstof besparende stoommachines van het type Sulzer, van locomotieven en van hydraulische machines voor het droogleggen van Polders. Ze vervaardigden tussen 1874 en 1914 niet minder dan 712 stoommachines voor opdrachtgevers in alle landen van West-Europa. Daarnaast vonden zij ook klanten in verder afgelegen gebieden zoals Egypte, Rusland, Argentinië, Brazilië en China. In 1894 slaagden zij erin een licentiecontract af te sluiten met Rudolf Diesel voor het bouwen van dieselmotoren. De ateliers van de gebroeders Carels leverden in 1902 hun eerste industriële dieselmotor af. In 1905 leverden ze de krachtigste dieselmotor ter wereld af. Hij was 500 pk sterk. In 1912 volgde op de dood van Gustaaf de omvorming tot naamloze vennootschap. De expansie van het bedrijf blijkt ook duidelijk uit het aantal werknemers: 196 werknemers in 1872, 228 in 1890 en 650 in 1914. ⁽⁵⁾

Nadat de studiegroep tot een gunstige conclusie was gekomen werd op 6 juni 1908 de 'Naamloze Maatschappij der Wereld- en Internationale Tentoonstelling van Gent' gesticht. Deze zou de eigenlijke organisa-

tie van de expo op zich nemen, de nodige contacten leggen in binnen- en buitenland en financiële en logistieke steun verwerven bij de stad, de provincie en de Belgische staat. Ondanks de dragende en stuwende rol van het privé-initiatief, was een Wereldtentoonstelling omwille van haar omvang en inhoud niet te realiseren zonder de actieve steun van de overheid.

Het doel van de organisatoren was in eerste instantie het inrichten van een, weliswaar tijdelijke, maar prestigieuze tentoonstelling waar de hele wereld kennis zou maken met *de vooruitgang en met het kunnen* van de industriestad Gent. Tegelijk achtte men het noodzakelijk om de renovatie van de stad, die al op het einde van de negentiende eeuw begonnen was, in versneld tempo af te werken, zodat Gent als een dynamische stad de confrontatie met de wereld kon aangaan.

De tentoonstelling zelf werd, nadat de datum verschillende keren was verschoven, uiteindelijk gepland voor 1913 en wel van 26 april tot 3 november. Het terrein waarop de 'paleizen' van diverse landen, steden, instellingen, bedrijven, 'Oud Vlaenderen', 'Het Moderne dorp', een Senegalees en Filipijns dorp, enz. verzezen, strekte zich uit van de huidige De Pintelaan (voorheen de spoorlijn naar Kortrijk) in het zuiden tot de noordelijke rand van het Citadelpark. Dat moet zo'n 120 ha geweest zijn. De spoorlijn Brussel-Oostende doorkruiste het terrein en dat zou al gauw een opportuniteit betekenen. De gronden ten zuiden van die spoorlijn waren tot het einde van de negentiende eeuw hoofdzakelijk landbouwgronden met heel wat tuinbouwbedrijven die zorgden voor de bevoorrading van de stad met groenten. Ook de zone waar momenteel de wetenschappelijke campus van de Universiteit Gent aan de Sterre gelegen is, was landbouwgrond en behoorde aanvankelijk toe aan de Gentse advocaat Charles Mast de Maeght. Dat was geen onbekende in Aalter want sinds 1894 was hij eigenaar van het domein Blekkervijver en kort daarna ook van het domein Schuurlo in Aalter. In die tijd wilde de militaire overheid in de omgeving van Gent een militair domein aanleggen. Nadat ze eerst De Pinte op het oog hadden, kozen ze uiteindelijk, toeval of niet, voor de gronden van Charles Mast de Maeght die voor 12 ha landbouwgrond in 1898 de som van 175 000 frank kreeg. Anderzijds was de stad Gent van plan om de stad uit te breiden naar het zuiden en was begonnen met het onteigenen van de daar gelegen gronden. Toen het idee voor een Wereldtentoonstelling vorm kreeg werden al die gronden, samen met deze voorzien voor het militair domein en deze van het citadelpark tijdelijk vastgelegd voor de tentoonstelling.

GENT PROFILEERDE ZICH IN 1913 ALS
EEN HISTORISCHE MONUMENTENSTAD

Een toeristische affiche opgesteld voor de wereldtentoonstelling had het over *Gand, la plus riche des villes Belges en momuments historiques*. Dat gegeven was allicht niet overdreven en werd in die tijd bevestigd door cijfers van ‘De koninklijke Commissie van Kunst en Oudheidkunde’ en de ‘Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent’.

Dat Gent een monumentenstad was, had onder meer te maken met het beleid van het Gentse stadsbestuur, dat al op 27 december 1823 een ‘Commissie tot Bewaring der Kunst en Historiestukken’ had opgericht. Eén en ander had blijkbaar een belangrijke invloed op de stadsontwikkeling en de monumentenzorg in de negentiende eeuw. ⁽⁶⁾ Toch valt op dat bij de modernisering van de stad, onder andere de aanleg van de as stadscentrum - Zuidstation zo’n 850 arbeiderswoningen gesloopt werden en alleen prestigieuze gebouwen gevrijwaard werden. Trouwens, tot op vandaag is er weinig veranderd aan die selectieve logica van monumentenzorg...

In de aanloop naar de wereldtentoonstelling werden de grootse renovatiewerken die eind van de negentiende eeuw in de Gentse binnenstad begonnen waren, in versneld tempo uitgevoerd. Ter gelegenheid van de ‘Expo’ moest de stad niet alleen de vooruitgang etaleren maar ook *het roemrijke verleden*. Dat laatste was niet zozeer ingegeven door een historische reveil, maar vooral een streven naar de modernisering van het oude landschap van de binnenstad. Zoals in andere grote steden was die vernieuwingsbeweging in Gent al in het laatste kwart van de negentiende eeuw begonnen en had te maken met stadsverfraaiing, saneren van de hygiënische omstandigheden ⁽⁷⁾ en het bevorderen van de mobiliteit. De erfenis van het verleden die tot dan toe het stadsbeeld had bepaald moest plaats maken voor een eigentijdse functionele stadsinrichting. ⁽⁸⁾

Een complete beschrijving van de stadsrenovaties in de periode vóór de wereldtentoonstelling valt buiten het bestek van deze bijdrage en we verwijzen graag naar de literatuurverwijzingen ter zake. ⁽⁹⁾ We beperken ons tot een beknopt overzicht van de belangrijkste renovaties en vernieuwingen.

Het Gravensteen dat een bedrijvencentrum geworden was en ingesloten was door huizen, werd in ‘middeleeuwse stijl’ of wat men daar toen onder verstond, gerenoveerd. De aanpalende woningen en winkeltjes werden gesloopt.

Het Gravensteen vóór de renovatie.

De as lopend van de Hoogstraat en de Sint-Michielselling naar de Vlaanderenstraat en het Zuidstation werd vrij drastisch gerenoveerd. De Leie werd overbrugd door een vaste en majestueuze brug naar plannen van Louis Cloquet. Daarmee werd het beroemde gezicht op de Gentse torens verwezenlijkt. Aan de Korenmarkt werd een nieuw postgebouw opgetrokken. Langs de as werden een aantal pleinen aangelegd en aan één ervan, het St.-Baafsplein verscheen het Nederlands Theater.

En erna.

Zicht vanaf de St.-Michielskerk op het Belfort en St.-Baafs voor de renovatiewerken.

Uitzicht na de bouw van het Postgebouw en de renovatie.

Heel wat historische gebouwen: het Belfort en de Lakenhalle, het Groot Vleeshuis, het Geraard de Duivelsteen, de gevels aan de Graslei enz. werden gerestaureerd naar het middeleeuws concept dat men toen had en dat impliceerde dat het begrip middeleeuws nogal vrij werd geïnterpreteerd en een eerder geïdeali-

seerd beeld van de middeleeuwen werd weergegeven.

De tegen bepaalde monumenten aanleunende woningen werden gesloopt zodat de elitaire gebouwen die Gents middeleeuwse glorie verbeelden, beter in de kijker werden gezet en er tegelijk brede boulevards ontstonden. Dat de mensen die in de vele gesloopte huizen woonden in belangrijke mate hadden bijgedragen tot de welvaart van de stad, naar de buitenwijken werden verbannen, was blijkbaar niet de zorg van de elite die toen aan de macht was.

Er waren ook nieuwe initiatieven. In 1878 werd het Citadelpark aangelegd. Het werd her aangelegd in 1913 en er kwamen enkele gebouwen om de wereldtentoonstelling van 1913 te huisvesten, het Feesten Tuinbouwpaleis. In de buurt verrees een mooi bouwwerk, het Museum voor Schone Kunsten dat werd ontworpen in neoclassicistische stijl door Charles van Rysselberghe en gebouwd tussen 1900 en 1904. Naar aanleiding van de wereldtentoonstelling van 1913 werd het museum uitgebreid, zodat de oppervlakte ervan verdubbeld werd.

Blijkbaar had men al op het einde van de negentiende eeuw ervaren dat er problemen waren op de spoorlijn Brussel-Oostende bij de

doortocht van Gent en dat die een hinderpaal waren om een snelle verbinding te realiseren tussen Brussel en Oostende. Dat was immers niet alleen een belangrijke verbinding voor het toenemende kusttoerisme, maar ook een essentiële schakel voor de geplande spoorverbinding van Londen naar Istanboel en andere grote steden in Europa. Het Zuidstation in Gent was een kopstation ⁽¹⁰⁾ en dat betekende openthoud bij het binnen en buiten rijden van doorgaande treinen naar Oostende of Kortrijk. Bovendien zorgden de talrijke overwegen en de beweegbare bruggen over de Schelde en de Leie voor vertragingen en ongevallen. In 1901 werd al een onteigeningsplan ‘Verandering van het kwartier van ‘Gent Aygem’ met inzicht tot het bouwen der nieuwe Spoorweg Statie’ opgemaakt. Het plan voorzag niet alleen ruimte voor een nieuw stationsgebouw, maar ook voor een stationsplein en brede boulevards die van het station naar het centrum en de verschillende stadsdelen moesten leiden.

Het station zelf zou gebouwd worden zo’n vijfhonderd meter westelijk van het bestaande haltegebouwtje van Sint-Pieters. In 1908 kreeg architect-ingenieur Louis Cloquet van de toenmalige minister van de spoorwegen Joris Helleputte de opdracht voor het maken van een ontwerp voor het station. Dat Cloquet de opdracht kreeg was allicht geen toeval. Hij was immers de schoonboer van Helleputte en bovendien waren beide architecten aanhangers van de neogotische beweging van Jean-Baptiste Bethune (stichter van de St.-Lucasscholen) en bezielers van de katholieke zuil.

De vroegere halteplaats St.-Pieters.

Het nieuwe St.-Pietersstation.

Om wegen en waterwegen te overbruggen dienden de sporen op een verhoogde berm te komen. Dat liet toe om twee gangen te maken, één voor reizigers en één voor goederen, die toegang gaven tot de verschillende overdekte perrons. Ofschoon Cloquet tot dan toe alleen neogotische gebouwen ontworpen had, koos hij voor het stationsgebouw een eclectisch ontwerp, waar het centrale deel een bijna 'Moors' uitzicht had met een koepel en een torentje dat een minaret moest voorstellen. Voor de zijgevels greep Cloquet naar neogotische elementen terug. De bouw ving aan in 1910 en in november 1912 werd het station officieel ingehuldigd.

Schuin tegenover het station bouwde men het 'Flandria Palace', een groot en prestigieus hotel met niet minder dan zeshonderd kamers. Gent was blijkbaar voorzien op een grote toeloop van bezoekers voor de tentoonstelling. Het hotel was overigens goed gelegen want de toegang tot de wereldtentoonstelling lag amper enige honderden meter verwijderd. Het hoofdgebouw in beaux-artstraditie was bedoeld om ook na de expo te blijven bestaan. De twee zijvleugels of annexen waren slechts voor tijdelijk gebruik bedoeld en zouden na de tentoonstelling afgebroken worden. Uiteindelijk bleek geen enkele Belgische of Gentse hotelier bereid het hotel te exploiteren. Het waren twee Parijzenaars die het hotel huurden maar door het laattijdig gereed komen van het gebouw - de tentoonstelling was al

geopend - werd de uitbating een flop en toen de zaak failliet ging moest de stad de uitbating zelf in handen nemen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het hotel door de Duitsers ingepalmd en werd er een hospitaal ingericht. In 1924 kocht het ministerie van spoorwegen het hoofdgebouw ten behoeve van de administratieve diensten van de spoorwegen. ⁽¹¹⁾

EEN EVENEMENT DAT NIET MEER WERD GEËVENAARD

De wereldtentoonstelling in Gent van 1913 was allicht het imposantste evenement dat ooit in Gent plaats had en tot op heden niet meer werd geëvenaard.

Nadat in 1908 feitelijk beslist was in Gent een wereldtentoonstelling in te richten, moet het toch heel wat voeten in de aarde gehad hebben om contacten te leggen met instanties, ondernemingen, steden en landen, daarna alles te plannen, uiteindelijk de uitvoering in goede banen te leiden en tussendoor ook nog een grootse promotiecampagne te voeren. Dat impliceerde toch enig organisatorisch talent van de inrichters. Toch moet hier ook de inbreng van de nationale instanties op het vlak van logistiek en misschien nog het meest op financieel vlak, in aanmerking genomen worden. Desondanks kwamen bepaalde beslissingen over deelname of toegewezen plaats op de expo laattijdig en dat leverde soms problemen voor de uitvoering van de werken.

Op 1 maart 1909 werd Oscar Van de Voorde (1871-1938) als hoofdarchitect van de wereldtentoonstelling aangesteld. Van de Voorde had aan de Gentse Academie gestudeerd waar hij in 1894 zijn diploma haalde. Tegelijk werd hij laureaat van de 'Grote Prijskamp in bouwkunde' waarvoor hij een studiebeurs kreeg waarmee hij eerst naar Parijs en daarna naar Wenen trok. Daar kwam hij in contact met Otto Wagner en de 'Wiener Sezession', een groep jonge architecten en kunstenaars die gebroken hadden met het traditionele en officiële artistieke establishment en nieuwe wegen bewandelden die later zouden leiden tot de 'Jugendstil' of 'Art Deco'. Die contacten waren bepalend voor het verdere oeuvre van Oscar Van de Voorde. Als vernieuwer van de architectuur werd hij begin van de twintigste eeuw door sommige tijdgenoten even belangrijk geacht als Victor Horta en Henri Van de Velde. Na de Eerste Wereldoorlog ging hij zich vooral bezig houden met de hervorming van het architectuur onderwijs en de uitgesproken vooruitstrevende lijn van zijn werk vervaagde enigszins. Terloops vermelden we hier dat Oscar Van de Voorde in op-

Het nieuwe Feestpaleis waar ook de Floraliën doorgingen.

dracht van Jacques Charles (James) Mast de Maeght in 1920 de plannen tekende voor het kasteel van Blekkervijver in Maria-Aalter. Het kasteel verving de oude gebouwen die Jean Baptist Roelands daar in het begin van de negentiende eeuw had laten bouwen. ⁽¹²⁾

Voor de wereldtentoonstelling tekende hij de indeling van het grote terrein, bepaalde de plaats van de verschillende afdelingen en paviljoenen en hij ontwierp zelf een aantal belangrijke gebouwen (het Feest- en Floraliënpaleis in het Citadelpark, de hoofdingang van de wereldtentoonstelling met centraal koepelvormig gebouw en de daarop aansluitende galerijen, de centrale laan met de gebouwen van de Belgische, de Franse en de Engelse afdelingen, de monumentale fontein bij de beeldengroep 'Sagesse, Force, Beauté' van Jules Van Biesbroeck, het paleis voor Schone Kunsten, het Paleis van de Architectuur, het paviljoen van de Gentse Academie voor Schone Kunsten, de Internationale Hal, de paviljoenen van Perzië, Italië, Nederland, Spanje en een aantal dienstgebouwen). Als uitgangspunt voor de opbouw van de tentoonstelling streefde Van de Voorde naar een vrij homogeen architecturaal geheel. Zowel voor het totaalconcept als de algemene stijl liet zich in belangrijke mate inspireren door wat gebracht was op de wereldtentoonstelling van Chicago in 1893. Een idee waar de Gentse organisatoren blijkbaar achter stonden ver-

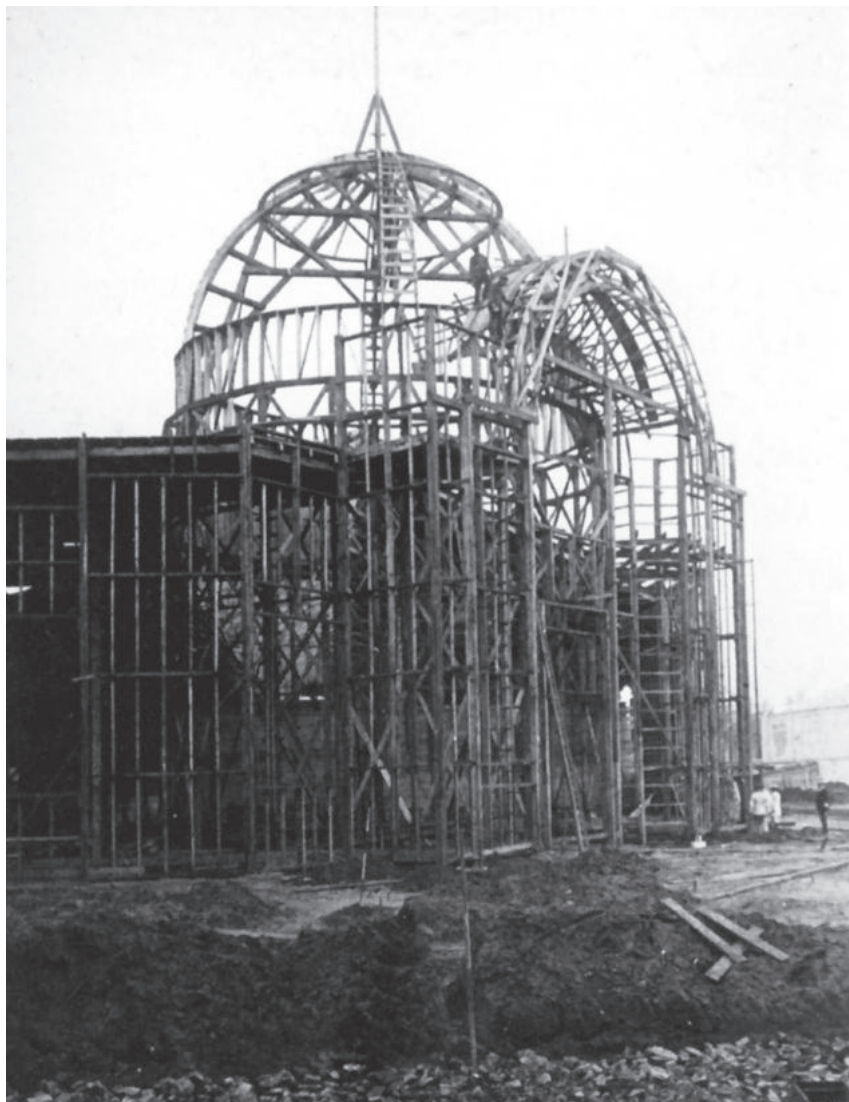
mits ze het ontwerp goedkeurden. Toch probeerde Van de Voorde om zowel voor het totaalontwerp van de expo als de gebouwen die hij zelf ontwierp, een eigen stijl te ontwikkelen, waarbij de vernieuwende invloed van Otto Wagner, de functionaliteit van de gebouwen en de aanwending van moderne constructiematerialen en -technieken geaccentueerd werden. De vormtaal bleef echter vrij klassiek. Daarom allicht dat bepaalde historici als Sigfried Giedion en architecten als Athur Vierendeel en Louis Sullivan deze stijl niet apprecieerden. Ze vonden het concept van Van de Voorde niet modernistisch en vooruitstrevend genoeg. Vermoedelijk waren de geesten toen nog niet rijp voor de progressieve ideeën die sommigen voorstonden en moet het etiket 'modern' dat op de wereldtentoonstelling werd gekleefd toch we enigszins genuanceerd worden. Voor de paviljoenen van Perzië, Italië, Nederland en Spanje ontwierp hij in stijlen die typisch waren voor de betreffende landen. ⁽¹³⁾

Het Duitse paviljoen stond in schril contrast met het concept van Van de Voorde. De Duitse deelname was er gekomen nadat de Duitse overheid had afgezegd en enkele grote industriëlen Duitsland en vooral de Duitse industrie in Gent toch op de wereldkaart wilden zetten. De soberheid en zakelijkheid van het paviljoen moesten de Duitse identiteit uitdrukken en de tentoonstelling het kunnen van de Duitse industrie.

Het Duits paviljoen.

Behalve het Feest- en Floraliënpaleis en de uitbreiding van het Museum voor Schone Kunsten, werden alle gebouwen opgetrokken in niet-duurzame materialen, volgens het zogenaamde ‘Staff-procédé’, waarbij een brij van pleister, dextrine, glycerine, eiwit en water in vormen gegoten werd. De, na harding, bekomen constructie- en versieringsmotieven werden op een houten of metalen geraamte gemonteerd en met vele verflagen afgewerkt om voor een tijdje bestand te

Eén grote werf.

zijn tegen de weersinvloeden. Zo konden in korte tijd hele gebouwen opgetrokken worden en nadien in een minimum van tijd weer gesloopt en opgeruimd worden. Of zoals het Weekblad van West- en Oost-Vlaanderen en Zeeland het verwoordde in de krant van 27 april 1913: *Hewel! een geheele expositie als deze van Gent, dit wordt op eene zonderlinge wijze gebouwd. Eerst wordt een zoogezegd geraamte gemaakt in 't ijzer, en tegen dit ijzerwerk plakt men plaaster dat eerst in vorms gegoten wordt. En dat plaaster in de vorms gieten dat gaat haast lijk wafels bakken en die wafels in 't plaaster (!) die ferme stukken zijn, die worden den eenen boven den anderen gezet en aan malkaar gelascht en tegen het ijzerwerk geplakt. En alzoo heeft men seffens een paleis. En daarbij komt het dat alles holde is ; als men er op klopt klinkt het lijk een ijdel vat.*

In de maanden voor de opening van de tentoonstelling was het terrein van de wereldtentoonstelling een grote bouwwerf. Voortdurend werd materiaal aangevoerd en dat kwam vooral per spoor. In de eerst helft van 1913 waren op de werf tot zo'n 2500 arbeiders aan de slag. Op de dag van de opening, 26 april 1913, was alles klaar voor het groot feest of beter gezegd, bijna klaar, want een aantal paviljoenen waren nog niet af en die zouden pas later hun deuren kunnen openen. Lang voor de opening was ook een grootse promotiecampagne in binnen- en buitenland begonnen. Er werden affiches en brochures verspreid en ook in de pers werd de nodige aandacht besteed aan het komende gebeuren in Gent.

De opening zelf op 26 april 1913 greep plaats met de nodige luister. Die zaterdagmorgen scheen de zon en al vrij vroeg maakte de stad zich op voor de opening van de *grootsche Wereldfoore*, het 'grote ogenblik' waarop iedereen gewacht had. De stations en de straten van de binnenstad waren feestelijk versierd met vlaggen, planten en bloemen. In het Flandria Hotel waren nog mensen bezig met kuisen en wrijven. In het St.-Pietersstation werden de rode lopers gelegd en alles in gereedheid gebracht om na de middag het vorstenpaar te ontvangen. Op het expoterrein liepen al mensen rond. Intussen waren arbeiders nog bezig in de buitentuinen en links en rechts werd ook in de paviljoenen nog gewerkt, een laatste hand gelegd.

Op de middag verzamelden in het station de Gentse prominenten en de talrijke genodigden. Intussen hadden ook militairen overal post postgevat om het bij zo'n gelegenheden traditionele vertoon op te voeren. Vanuit Brussel kwamen twee speciale treinen aan met diplomaten, ministers, senatoren en volksvertegenwoordigers, hoge offi-

Feestelijke opening van de Wereldtentoonstelling.

cieren van het leger en andere prominenten.

De koninklijke trein kwam juist om halfdrie het station binnenge-stoomd. Kanonschoten weerklonken om de aankomst van de koning aan te kondigen. *Het was Koning Albert, in groot uniform en oppergeneraal, die den eerste uitstapte, gevolgd door Koningin Elisabeth, die een kled van witten kant droeg, overdekt met een zwarten mantel en prins Leopold geheel in het zwart met kanten kraag.*

Na de gebruikelijke begroeting van de vorst begaf me zich langs de grote trap en de gang, naar de uitgang van het station. Per koets ging het dan richting ingang van het Citadelpark, waar, in het floralienpaleis de openingsplechtigheid plaats had. Na de traditionele toespraken opende de koning de wereldtentoonstelling. Na nog een bezoek gebracht te hebben aan het Gents paviljoen verliet het vorstenpaar de tentoonstelling en vertrok rond 18 uur met de trein naar Brussel. Tot zover een samenvatting van verhaal dat het te Maldegem uitgegeven 'Het Weekblad van Oost- en West-Vlaanderen en Zeeland' bracht in haar editie van 4 mei 1913.

Het is niet alleen onmogelijk, maar ook onze bedoeling niet om in deze bijdrage een beschrijving te geven van alle paviljoenen en het-

geen er getoond werd, evenementen, congressen enzovoort. Daarvoor verwijzen we naar de literatuuropgave achteraan deze tekst. We beperken ons hier tot enkele elementen van de wereldtentoonstelling die we interessant achten voor het typeren van de Gentse wereldtentoonstelling in 1913, de tijdgeest van toen en de belangstelling voor dit evenement op het omringende platteland en meer bepaald op onze gemeente.

DE GENTSE FLORALIËN OP DE EXPO

De eerste tentoonstelling van de in oktober 1808 opgerichte ‘Société Botanique’, later de ‘Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde’ ging door in februari 1809 in de ‘guinguette’ ⁽¹⁴⁾ ‘Au Jardin de Frascati’ langs de Coupure en er werden 49 verschillende planten getoond. Van dan af werden regelmatig tentoonstellingen ingericht en mettertijd kregen die zelfs een internationale vermaardheid. Na enkele moeilijke jaren vlak na de Belgische onafhankelijkheid kende de ‘Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde’ een hernieuwde bloei en voor de tentoonstellingen was steeds meer ruimte nodig. In de zomer van 1834 stelde het Gentse stadsbestuur een stuk grond ter beschikking langs de Coupure. De Maatschappij kon dan over een

Het bedrijf van de familie De Coninck-Dervaes in Maldegem.

terrein een terrein van 2,7 ha beschikken. Daar werd naar een ontwerp van Louis Roelandt het Casino gebouwd. Werden tot dan toe tweemaal per jaar tentoonstellingen georganiseerd, vanaf 1839 werden ook grote vijfjaarlijkse tentoonstellingen van bloemen ingericht. Dat waren de voorlopers van wat later 'de Floraliën' zou noemen.

Toen de plannen voor een wereldtentoonstelling gestalte begonnen te krijgen was al duidelijk dat de Koninklijke Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde daar een belangrijke aandeel zou in hebben. De Floraliën waren in de loop der jaren uitgegroeid tot internationale evenementen en bovendien was de wereldtentoonstelling een uitgelezen moment om de tanende sierteelt in het Gentse in de belangstelling te plaatsen.

De Koninklijke Maatschappij kreeg voor haar vijfjaarlijkse tentoonstelling in 1913 een nieuwe locatie. Het Casino aan de Coupure was allang te klein en voor de expo zou men op de plaats van de vroegere Hollandse citadel, een Feest- en Floraliënpaleis bouwen van bijna 30 000 m².

De Koninklijke Maatschappij zou er tijdens de expo bijna permanente tentoonstellingen organiseren. Na het lentesalon van 26 april tot begin mei, zouden nog een zomer- en een herfsttentoonstelling volgen. In het Citadelpark en op het terrein van de wereldtentoonstelling werden van april tot november wedstrijden voor tuinarchitectuur ingericht.

Het bedrijf van Van Belleghem in Maria-Aalter.

Voor de Floraliën op de wereldtentoonstelling werden zo'n 450 000 planten aangevoerd en dat was tweemaal zoveel als in 1908. Tijdens de eerste dagen van de wereldtentoonstelling waren de Floraliën de trekpleister bij uitstek. Van bij de opening van de bloemententoonstelling tot de sluiting op 5 mei bezochten volgens de kranten van toen zo'n 300 000 tot 400 000 bezoekers de Floraliën. ⁽¹⁵⁾

In de immense koude serre werden azalea's, anjers, rododendrons, boomvarens en andere collecties getoond, terwijl in de warme serre palmbomen, cycadeeën, orchideeën en ander soorten tentoongesteld stonden. In de openluchtuinen toonden plantenkwekers, niet alleen uit Frankrijk, maar ook uit ons land hun mooiste bomen, struiken en rozelaars. Uit het Meetjesland was de plantenkwekerij De Coninck-Dervaes uit Maldegem op de wereldtentoonstelling aanwezig. De vader van Camiel De Coninck (1870-1925), Petrus De Coninck (1827-1897) was afkomstig van Kleit en stamde uit een familie van bezembinders. Petrus baatte verschillende herbergen uit in Maldegem, maar begon ook met een platenkwekerij op gronden die hij pachtte in de Leentjes. Zijn zoon Camiel huwde met Leonie Dervaes, dochter van een Wetterse bloemist. Het echtpaar vestigde zich in de Stationsstraat, nabij de nieuwe platenkwekerij die hij in 1900 oprichtte. Het was zijn bedrijf dat in 1913 deelnam aan de wereldtentoonstelling in Gent. Zijn boers Pierre en Leo stichten in de omgeving de planterij De Coninck-Frères op de gronden van hun vader. In 1918 gingen ook Pierre en Leo elk hun eigen weg en daarmee werden de drie broers concurrenten.

Overigens was vanaf de tweede helft van de 19de eeuw, heel zandig Vlaanderen van Brugge tot Gent, de regio bij uitstek waar planten gekweekt werden. In onze regio waren vooral de gemeenten Beernem, Wingene, Ruiselede en Aalter gekend omwille van hun talrijke plantenkwekerijen die vooral gespecialiseerd waren op de kweek van bomen en struiken.

Op het Maldegemveld was Bernardus Van Hulle in 1792 begonnen met het kweken van planten in opdracht van de abdij ter Duinen. Verschillende van zijn kinderen die de stiel bij hun vader geleerd hadden verspreidden zich over Oost- en West-Vlaanderen. Een van de kleinkinderen, Pieter Van Hulle (1850-1915) richtte in Beernem een boomkwekerij op. In Wingene was het de familie Schepers die er een boomkwekerij opstartten rond 1805. ⁽¹⁶⁾ Ook in Aalter, vooral in Maria-Aalter waren er verschillende boomkwekerijen. We citeren hier de kwekerijen van Van Belleghem en Schepers. Uit een verzoekschrift van 1898 aan de *Minister van Staatspoorwegen* teneinde in Maria-Aalter een uitwijkspoor met laad- en loskade te bekomen ci-

teren we volgende passage: *Thans al onze planten en boomkwekers alsook deze van Ruyslede en Wyngene zouden volgaarn hun middel van verzending hier vinden.* ⁽¹⁷⁾

Al hebben we daar voorlopig geen aanwijzingen voor gevonden in bronnen, toch lijkt het waarschijnlijk dat niet alleen kasteelheren, maar ook gegoede burgers met tuinen, hoveniers en plantenkwekers van bij ons naar één of andere van de verschillende plantententoonstellingen op de expo geweest zijn om er inspiratie op doen of de hoogte te blijven van de gang van zaken in de plantenkwekerij.

OUD VLAENDEREN, EEN STUK NOSTALGIE MIDDEN EEN WERELD VAN VOORUITGANG

Historische reconstructies van het verleden waren sinds de tentoonstelling in Antwerpen in 1894 een traditie geworden op de in België georganiseerde werelddentoonstellingen en dat was in Gent niet anders. Oud Vlaenderen dat was opgevat als een zelfstandig onderdeel, was één van de bekendste en populairste realisaties van de Gentse Werelddentoonstelling. In het Weekblad van West- en Oost-Vlaanderen en Zeeland klonk het in een commentaar van 27 april 1913: *Maar nu eens van Oud-Vlaanderen gesproken. Dat is misschien nog 't schoonste en 't aantrekkelijkste van geheel de Expositie. Dat is een oude Vlaamsche stad welke men gebouwd heeft, juist in den trant lijk of ze in de XVI^{de} en de XVII^{de} eeuw waren. Dat is ook in de Expositie, maar dat is nog eens afzonderlijk afgemaakt, 't is ook een afzonderlijke ingang voor. Wij waren Zondag verleden in Oud-Vlaanderen. 't Was immers den 20ste April de plechtige opening. Er was volk bij de macht, zoodat men er bijna op malkaar botste. Daar is 't oprecht aangenaam, bijzonderlijk voor den Vlaming, die er zich thuis gevoelt.*

Het namaakstadje omvatte, verspreid over een terrein van 6 ha, vierenzeventig reconstructies van historische bouwwerken uit gans Vlaanderen. Het geheel was ontworpen door de architect Valentin Vaerwijck, een vertegenwoordiger van de tweede generatie architecten die opgeleid werden aan de St.-Lucasscholen. Een generatie die op een eigentijdse en vrij persoonlijke wijze de Vlaamse bouwtradities interpreteerden. ⁽¹⁸⁾

Was Oud Vlaenderen voor de meeste bezoekers een stuk nostalgie en oogsten vooral de vele feestelijke evenementen die er plaats vonden,

Oud Vlaanderen, De Schipperskaai.
Foto: Valentin Vaerwyck

succes, toch had Oud Vlaanderen een zekere betekenis in onze architectuurgeschiedenis. Het betekende een toenemende aandacht voor een bescheidener en meer regionalistische architectuur en dat zou

Oud Vlaanderen, De Markt.
Foto: Valentin Vaerwyck

Oud Vlaenderen, De Torenbrug en de kaaien.
Foto: Valentin Vaerwyck

vooral na de Eerste Wereldoorlog tot uiting komen bij de wederopbouw van het land. In de context van de toenemende belangstelling voor monumentenzorg, beduidden de gedetailleerde en nauwkeurige reconstructies in Oud Vlaenderen en het onderzoek dat er mee verbonden was, nieuwe mogelijkheden voor het bedreigd bouwkundig erfgoed. ⁽¹⁹⁾

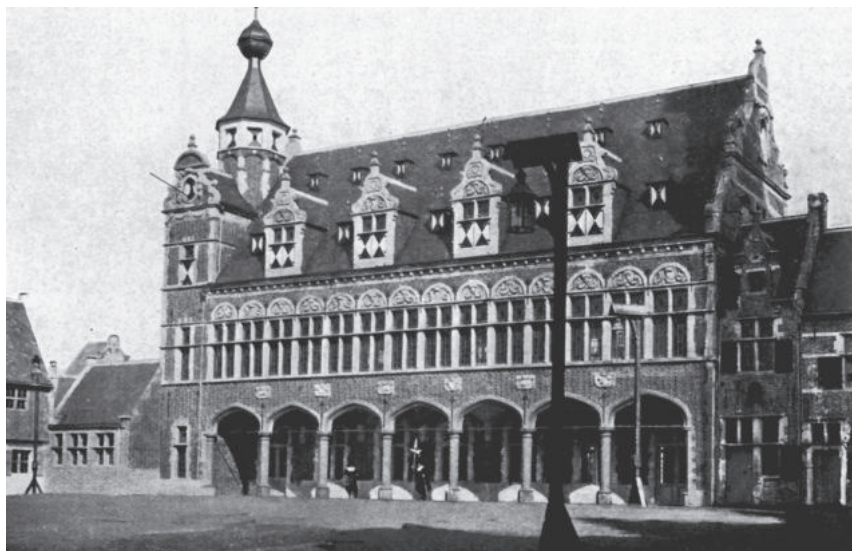
Uit een begeleidende brochure van, *La Vieille Flandre* van Victor Fris, plukten we enkele typische beelden van Oud Vlaenderen zoals ons grootouders of overgrootouders ze mogelijks hebben gezien. ⁽²⁰⁾

DE MODERNITEIT ZAL DE WERELD VEROVEREN...

De Gentse wereldtentoonstelling was, zoals alle edities sinds 1851 in Londen, bedoeld als een soort spektakel waar de hele wereld kennis kon maken met 'de vooruitgang' en 'de moderniteit', althans op het vlak van wetenschap, techniek, industrie, handel en kunst. Tijdgenoten beschouwden het gebeuren te Gent in 1913 nog als het begin van een nieuwe tijd, maar de werkelijkheid zou, zoals vrij vlug bleek, heel anders zijn dan men zich had voorgesteld. Nog geen jaar nadat het doek over de wereldtentoonstelling was gevallen, barstte een wereldconflict uit dat vier jaar lang dood, vernieling en ellende bracht. Toen Europa uitgeput en uitgebloed was en de wapens tot

*Oud Vlaanderen, De Kaai van Graaf Egmont en in de achtergrond de kerk.
Foto: Valentin Vaerwyck*

*Oud Vlaanderen, Het Schepenhuis, ingericht en gebruikt als restaurant.
Foto: Valentin Vaerwyck*

zwijgen kwamen, was de wereld inderdaad anders, maar niet zoals men zich dat had ingebeeld. Op 4 augustus 1914 kwam een bruusk einde aan de Belle-époque, aan de negentiende eeuw waarin het kapitalisme, de bourgeoisie en de katholieke zuil overheerst hadden, maar als tegenreactie ook het verzet, de bewustwording en het zelfvertrouwen van de arbeidersklasse en een goed deel van de middenklasse, een plaats gevonden hadden, aan een eeuw waarin men het nationalisme en kolonialisme had gecreëerd en de kiemen had gezaaid voor de wereldbrand die in 1914 ontbrandde...

Na de oorlog was de wereld op veel vlakken veranderd, maar 'de vooruitgang' ging gewoon verder en hoe eigenaardig ook, de oorlog had zelfs de ontwikkeling van bepaalde takken van wetenschap, techniek en industrie versneld. Niet alleen de ontginning van grondstoffen, het voortbrengen van energie, de conceptie van transportmiddelen, de vervaardiging en het gebruik van chemische producten, de productie- en arbeidsprocessen, enzovoort ontwikkelden zich verder en de vele technische uitvindingen die het dagelijks leven vergemakkelijkten en die voor de oorlog nog rariteiten waren die alleen de rijken zich konden veroorloven, werden ontwikkeld tot consumptiegoederen die steeds meer mensen zich konden permitteren: elektrische verlichting, elektrische keukenapparaten, radio, telefoon, fotografie, om maar een paar tot ieders verbeelding sprekende dingen te noemen.

Op de wereldtentoonstelling van 1913 waren er niet alleen de paviljoenen die specifiek bedoeld waren om nieuwe wetenschappelijke inzichten en technische vindingen te demonstreren (onder andere de Hal der Machinen, het Paleis der Elektriciteit, de Hal der Kleine Werktuigen, de Hal der Automobielen, enz.), maar ook in de tentoonstellingsruimten van landen en steden konden die dingen bewonderd worden. Wie de wereldtentoonstelling in Gent niet alleen als een spektakel bekijkt, ontkomt niet aan de indruk dat wat daar getoond werd en zich in de decennia daarvoor ontwikkeld had, zich daarna in versneld tempo verder ontwikkelde. Wat men toen enthousiast ‘de vooruitgang’ noemde en men vandaag lijkt te verafschuwen, ging en gaat in werkelijkheid nog altijd verder...

HET PALEIS DER ELEKTRICITEIT

Het Paleis der Elektriciteit of Lichtpaleis zoals het ook werd genoemd, was ingepalmd door de Belgische elektriciteitsfirma's, die er de mogelijkheden van elektriciteit demonstreerden om het dagelijks leven en werken te vergemakkelijken. In de loop van de negentiende eeuw was de elektriciteit ontdekt, men had er ook de eigenschappen van bestudeerd, was erin geslaagd om voldoende elektrische stroom op te wekken voor praktisch gebruik en uiteindelijk had men de eerste

Elektrische verlichte gebouwen op de Wereldtentoonstelling.

Interieur van het Lichtpaleis.

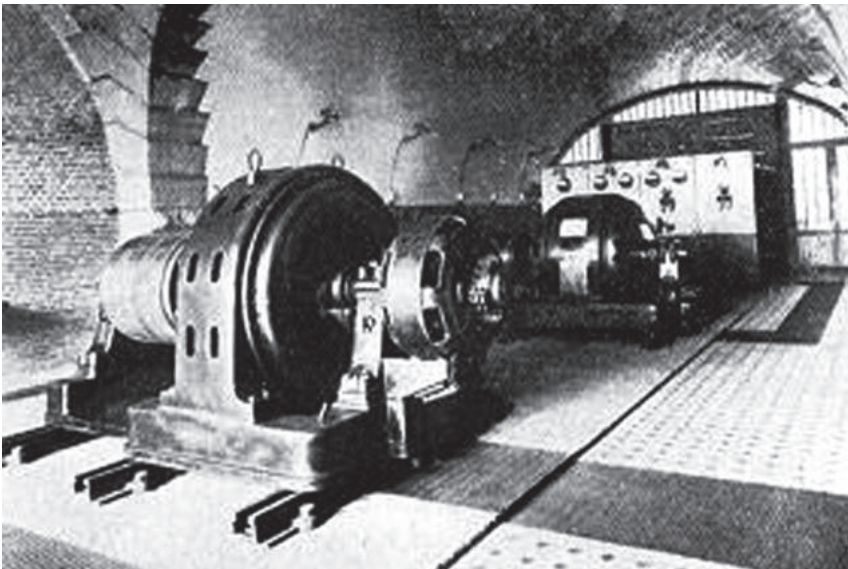
stappen gezet om elektriciteit aan te wenden voor allerlei technische nieuwigheden. Op de 'Exposition d'Electricité' van 1881 in Parijs, hadden de bezoekers al kennis kunnen maken met de elektrische verlichting met gloeilampen zoals Thomas Edison die had verbeterd en gecommmercialiseerd. In Gent werd in de 'Hal der machines' de ontwikkeling van elektrische motoren voor aandrijving van machines en voertuigen gedemonstreerd. ⁽²¹⁾ Toen had het gebruik van elektriciteit al tot heel wat praktische toepassingen geleid. In Gent reed de eerste elektrische tram in 1899 en als de Gentse Expo begon reden er al verschillende elektrische trams op het Gentse tramnet en brachten de vele bezoekers maar het Expo-ruimte. In enkele bedrijven waren ook al elektrische motoren geïnstalleerd. Om de mogelijkheden van de elektrische verlichting in de kijker te zetten waren op de wereld-

De telefoon anno 1913.

tentoonstelling de grote laken en de belangrijkste gebouwen 's nachts verlicht. In het Lichtpaleis zelf was alles verduisterd om de lichtshow die er gepresenteerd werd tot zijn recht te laten komen.

Voor heel wat mensen moet dat lichtspektakel een nooit eerder beleefd evenement geweest zijn en waarschijnlijk moet het bij velen wel verlangens opgewekt hebben. Ook de eerste elektrische kookfornuizen, strijkijzers, broodroosters en andere apparaten moesten bij de mensen heel wat belangstelling gewekt hebben. Voor die dingen in het bereik van iedereen kwamen zou het echter nog jaren duren. In eerste instantie moesten elektriciteitsnetwerken geïnstalleerd worden. Dat gebeurde eerst in de steden, later op het platteland. In Aalter werden eerst in 1924 werken aangevat om een laagspanningsnet aan te leggen. Sommige wijken kregen slechts in de jaren

Installatie van het eerste zendstation in Laken.

Une grosse nouvelle

La Belgique reliée télégraphiquement au Congo

Nous signalions, il y a quelques mois, les expériences de télégraphie sans fil que, du superbe poste qu'il a installé à Laeken, M. Goldschmidt poursuivait en vue de se mettre en communication avec le Congo.

M. Goldschmidt, qui est un homme méthodique et patient, ne voulant rien livrer à l'aventure, se donnait alors deux années encore pour faire aboutir ses efforts.

L'événement a dépassé ses espérances. La Belgique peut, dès à présent, communiquer directement avec sa colonie. Les appels du poste de Laeken sont parvenus distinctement à Boma.

Il serait superflu d'insister sur la particulière importance de cette nouvelle, mais tout n'est pas fait. Le poste belge fonctionne admirablement, celui de Boma reçoit ses appels; il faut maintenant que le poste congolais soit équipé de manière à correspondre avec la Belgique, et il est à espérer que le nécessaire sera fait promptement.

Il y a un intérêt immense à voir la Belgique en communication directe avec sa colonie,

1950 aansluiting op het elektriciteitsnet. Op het kasteel van Schuurlo was er tot 1954 geen elektrisch licht en de enige manier om muziek te beluisteren was de goeie ouderwetse manuele grammofoon.

Misschien minder tot de verbeelding van het grote publiek sprekend, waren de mogelijkheden die getoond werden op het domein van communicatie: telegraaf, telefoon en zelfs radio. Wat wij doorgaans niet weten, is dat België in de ontwikkeling van die zaken toen een pioniers rol had op wereldniveau. Eén van die pioniers was de natuurwetenschapper Robert Goldschmidt (1877-1935), die op zijn domein heel wat uitvindingen heeft gedaan.

Belangrijk waren vooral zijn experimenten met draadloze telegrafie. Na het bezoek van koning Albert I aan Kongo kreeg Goldschmidt de opdracht om draadloze communicatie met verschillende Kongolese regio's te realiseren. In 1912 was de verbinding tussen Boma, Stanleystad en Elisabethstad een feit. In 1913 werd in een annex van het paleis van Laeken een intercontinentaal station voor draadloze telegrafie opgericht. Bedoeling was daarmee verbinding te maken met Kongo, iets dat gerealiseerd werd op 8 oktober van dat jaar als de eerste verbinding met Boma tot stand kwam, een afstand van 6300 km. Het station was één van de sterkste van de wereld.

In die periode werden ook al experimenten gedaan met draadloze telefonie. De testen, eerst met de stem, later met muziek, werden tot grote verwondering ook door amateurs gehoord. Dat leidde tot de eerste radio-uitzendingen vanuit Laken op 28 maart 1914. Toen de oorlog uitbrak in augustus moest men noodgedwongen toestellen en antennes in Laken afbreken en verwijderen. In 1923 was Goldschmidt betrokken bij de studie van het project voor de installatie van een intercontinentaal station te Ruysselede. Uiteindelijk zou de firma SBR de installatie uitvoeren.⁽²³⁾

Wordt vervolgd

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

¹ Benoît Dupy (1713) was een fransman in dienst van Oostenrijks Bewind in de Nederlanden. Hij was regeringssecretaris en in die functie werd hij belast met ver-

- schillende onderzoeken in verband met de economische situatie in de Nederlanden.
- ² CAMERLINCKX JAN, *De Wereldtentoonstelling van 1958*, in Land van de Woestijne, nr. 1, 2008, Aalter, p. 4-6.
  - ³ BRACKE NELE, *Bronnen voor de industriële geschiedenis. Gids voor Oost-Vlaanderen (1750-1945)*, Gent, 2000, p. 323-326.
  - ⁴ MAHUTTE FRANZ, *Origine des Expositions*, in Rossel E., *Le livre d'or de l'exposition Universelle et internationale de Bruxelles*, Brussel, 1910.
  - ⁵ DE HERDT R. en DESEYN G., *Onder Stoom. Aspecten van de geschiedenis van de stoommachine*, Gent, 1983.
  - ⁶ VAN SANTVOORT LINDA, *Gent toont zich aan de wereld als een historische monumentenstad*, in Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913, Gent, 2013.
  - ⁷ Gent werd tussen 1832 en 1866 getroffen door vijf epidemieën van cholera. In de tweede helft van de 19de eeuw streefde een aantal geneesheren (dr. Burggraeve en dr. Du Moulin) naar betere hygiënische levensomstandigheden voor de bevolking. Deze 'hygiënisten' zagen vooral het stedelijk milieu als basis voor allerhande epidemieën. Zetelend in de Gentse gemeenteraad en de hygiënische commissie pleitten ze voor de sanering van ongezonde wijken in de steden. Zie ook Christophe Verbruggen, *De stank bederft onze eetwaren*, Gent, 2002, p. 49-53.
  - ⁸ COENE ANDRÉ, *Stedenbouwkundige interventies rond de eeuwwisseling in de Kuip*, in Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913, Gent, 2013.
  - ⁹ Dienst Monumentenzorg en Architectuur van de stad Gent, *Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913*, Gent, 2013.
  - ¹⁰ Een kopstation is een spoorwegstation met uitsluitend kopsporen, waar treinen niet verder meer kunnen rijden. Treinen die dit type station binnenrijden, kunnen het station alleen in de tegenovergestelde richting weer verlaten. Bij getrokken treinen moet aan de achterkant een andere locomotief gekoppeld worden of de locomotief omgereden worden naar de andere kant van de trein, wat het oponthoud beduidend verlengt.
  - ¹¹ VAN RYCKEGHEM CHRISTIANE, *Gent-Sint-Pieters. Een station voor de bourgeoisie*, in Gent op het spoor. Stations maken de stad, Gent, 2010.
VAN RYCKEGHEM C., *Honderd jaar Gent Sint-Pieters*, in Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913, Gent, 2013.
  - ¹² VAN LOO ANNE, e.a., *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 2003, p. 560-561.
DEMEY ANTHONY, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent, 1997.
KLEIN DAN, MCCLELLAND NANCY, HASLAN MALCOM, *Art Deco. Ontstaan, ontwikkeling en opleving van deze decoratieve stijl*, Alphen, 1987.
  - ¹³ DEVOS RIKA, *Architectuur en representatie. Over perspectief en referenties*, in *Op het breukvlak van de moderniteit*, Gent, 2013, p. 31-45.
  - ¹⁴ 'guinguette': een uitgaansgelegenheid aan de rand van de stad waar men iets kan drinken, eten en dansen. In de zomer kon men er ook buiten zitten.
  - ¹⁵ DE HERDT RENÉ, *Gentse Floralien. Sierteelt in Vlaanderen*, Gent, 1990.
  - ¹⁶ DEMASURE BRECHT, *Evolutie van de landbouw in het Landschapspark Bultskampveld*, Leuven, 2013, p. 18-20.
  - ¹⁷ CAMERLINCKX JAN, *Herinneringen aan het station van St.-Maria-Aalter*, in Land van de Woestijne, 1981 nr. 1, p. 34-39
  - ¹⁸ MEGANCK LEEN, VAERWYCK VALENTIN, en VAN LOO ANNE, *De architectuur in België van 1830 tot heden: een overzicht*, Antwerpen, 2003, p. 543-544.
  - ¹⁹ VAN SANTVOORT LINDA, *Gent toont zich aan de wereld als een historische*

monumentenstad, in Impact, Wereldtentoonstelling Gent 1913, Gent, 2013, p. 79-81.

²⁰ FRIS VICTOR, *La Vieille Flandre*, Brussel, 1913.

²¹ FIGUIER LOUIS, *Les nouvelles conquêtes de la science. L'électricité*, Paris, 1883.

²² Persbericht in *Le Soir*, 8 octobre 1913.

²³ STOCKMANS FRANCOIS, *Biographie nationale*, XLII, 1981, p. 300-344.

MOULAERT GEORGES, *Biographie Coloniale Belge*, 1954.

Le Soir, 23 juillet 1998.

La Revue Belge de TSF et Union-Radio-Revue réunies, *Souvenirs d'un vieux Sans-Filiste*, 1931.

OPROEP

gemeentearchief Aalter
start met een vrijwilligerswerking
voor o.a. het klapperen van genealogische bronnen

WERKWIJZE:

- in groep
- eenmaal per week (geen verplichte aanwezigheid)
- beperkte kennis computergebruik wenselijk
- overleg over wat en hoe
- koffiepauze, verzekering enz.

Eindproduct (met naam medewerkers) wordt gepubliceerd op de gemeentelijke website (en bij interesse ook elders)

Interesse voor een zinvolle en sociale hobby, die bijdraagt tot de bescherming van het erfgoed? Neem contact op met Filip Bastiaen (telefonisch op nr.: 09 325 22 28 of via e-mail archieff@aalter.be)

SPROKKELS UIT HET RIJKE AALTERSE ARCHIEF UNIEK DOCUMENT OVER DE INTOCHT VAN DE DUITSERS IN 1914

De verhuis van het gemeentehuis, de personeelsswissels de laatste twee decennia en het herordenen van het archief van vóór de gemeentefusies hebben er blijkbaar toe geleid dat enkele stukken, die voordien niet in archiefdozen waren bewaard en evenmin in de rudimentaire inventaris waren opgenomen, recent opnieuw het daglicht zagen. Dergelijke documenten werden afzonderlijk in een viertal dozen opgeborgen, zonder samenhang en evenmin aansluitend bij datgene dat vroeger was *gearchiveerd*.

Hierdoor konden we, voor zover ons bekend voor het eerst, heel recent een authentiek stuk bekijken dat het beeld over de intocht van de Duitsers bevestigt en aanvult. Het gaat om een (klad)brief van gemeentesecretaris Joseph Faut ⁽¹⁾. Hij is gedateerd op 20 oktober 1914, dus een week nadat de Duitsers hun echte intrede in de gemeente deden. Waarom hij toen pas de brief schreef, kunnen we momenteel niet verklaren. Had dat trouwens wel zin?

We geven eerst de brief integraal weer. Het gaat duidelijk om een kladversie, met al dan niet gemarkeerde, tussen- en bijvoegingen (wat hij vermoedelijk rechtzette in de definitieve versie, voor zover ze er ooit kwam) en waardoor de zinsconstructie niet optimaal is. De geschrapte woorden of woorddelen laten we weg. De spelling onderging ook toen soms wijzigingen, wat zich laat voelen inzake hoofdlettergebruik, het gebruik van c en k enz. Secretaris Faut worstelde er ook sporadisch mee, wat de aandachtige lezer niet zal ontgaan.

DE BRIEF

Aeltre, 20 Octr 1914.

Mijnheer de Prokureur des Konings

Ik heb de eer UEd. te laten weten dat de duitsche troepen in onze gemeente zijn binnengekomen den Dinsdag 13 dezer maand rond 7 ½ ure 's avonds.

De bureelen van het Secretariaat # de lessenaar van den Secretaris waren zooals gewoonte allen onder slot.

Den woensdag morgen, rond 10 ure waren de troepen vertrokken en vergezeld van den heer Paul Van Gyseghem, verificateur bij het Enregistrement woonachtig te Sottegem en alhier verblijvende ben ik naar het Secretariaat gegaan.

De voordeur was opengebroken, al de zalen van 't Secretariaat lagen vol stroo met wat overblijfsels van vet, en andere vuillapperij.

Wij bestatigden dat de lessenaar was opengebroken met een deel lans [?deels bovengeschreven tekst en document daar gescheurd] waar ik de inkomgelden der leerlingen van de teekenschool ten bedrage van 220 frank had verborgen, alsook de gelden voor kleine uitgaven der gemeente ten bedrage van ongeveer 22 frank.

De doosjes waar dat geld inlag, waren gebroken blijven liggen. In eene bureeldoos waar stukken inlagen betrekkelijk het vee-kweeksyndicaat is er 44.80 fr ontvreemd.

Persoonlijke gelden bedragende ruim 120 fr. en het bedrag van twee pachten samen fr 124.60 welke ik ontving ten voordeele van den Ed. Heer Duc d'Ursel zijn medegenomen.

Sedert 7 September hadden wij de burgerwachten en de eerste week van October was het werk zoo druk ten gevolge van de menigvuldige legers welke alhier vertoefden dat ik niet meer had gedacht aan het geld welke ik ter Secretary bezat.

Ik acht het nuttig, Mijnheer de Procureur des Konings, UEd. hiervan te verwittigen om te kunnen doen gelden als het behoort.

Aanvaard, Mijnheer de Procureur des Konings de verzekering van mijne eerbiedige gevoelens.

[hdt] Jos Faut

Oeelste, 20 Oct. 1914.

Mijnheer de Procureur des Konings

Ik heb de eer UEd. te laten weten dat de Duitse troepen in onze gemeente zijn binnengekomen den Dinsdag 17 dezer maand 7/11 vree's avonds.

De Beweelen van het Secretariaat ^{de Beweelen van de Gemeente} worden ^{aan de Gemeente} noodloos gewoonte allen onder slot.

De kop van de brief van gemeentesecretaris Faut van 20 oktober 1914 over het eerste Duitse bezoek in het gemeentehuis.

Het gemeentesecretariaat bevond zich al decennialang, sinds de bouw van een eigen gemeenteschool, in dit gebouw op de toenmalige Boomgaard. Postkaart: Roger Defruyt.

COMMENTAAR

ALGEMEEN: DE SECRETARISTAAK

Vooraleer in te gaan op de eigenlijke oorlogsgebeurtenissen, staan we even stil bij de taak van een gemeentesecretaris in een toenmalig dorp als Aalter. Door het gebeurde te verhalen, krijgen we hier onverwachts een kijk op, uit – in dit geval toch wel – onverdachte hoek. Dat de gemeentesecretaris o.a. de inschrijvingen regelde voor de tekenschool, lijkt vrij evident als we bedenken dat zowel voor als kort na de Eerste Wereldoorlog de gemeentelijke administratie maar drie personeelsleden telde: de secretaris zelf, een ontvanger en één bediende/schrijver. De familie Faut zorgde vaak voor de invulling van twee functies, waarna de schrijver doorgroeide tot secretaris en opnieuw een zoon de eerste plaats innam ⁽²⁾. Een gemeentesecretaris had toen, als een echt geleerde, heel wat aanzien en was vaak als het ware onmisbaar, ook voor de machthebbers (met naam, en vooral door het geld). Het verenigingsleven wordt niet zelden bepaald door diezelfde machthebbers/notabelen, maar ook daar duikt de gemeentesecretaris met een zekere regelmaat op om het werk te verrichten. De aanwezigheid van geld van het *Veekweeksyndicaat* ⁽³⁾ in het ge-

meentehuis zegt genoeg. De (secretarissen)familie Faut was trouwens afkomstig uit Ursel en blijkbaar waren de banden met die gemeente en *le beau monde* aldaar nog niet doorbroken. De familie verrichtte nog hand- en spandiensten voor de grootgrondbezitters en adellijke familie van Ursel ⁽⁴⁾, zoals het innen van pachten. Uit de brief blijkt trouwens het obligate respect voor de familie: *den Ed.(ele) Heer Duc d'Ursel* (in het Frans; hertog).

EEN *BLITZKRIEG* IN HET GEMEENTEHUIS

De brief maakt gewag van de dagen voor de aankomst van de Duitsers. Gemeentesecretaris Faut heeft het daarbij over de inrichting van de burgerwacht – in tijden van onrust probeert er altijd wel iemand om een graantje mee te pikken – en over de passage van vreemde troepen. Hij bevestigt hiermee de andere, schaarse bronnen over de eerste oorlogsdagen in Aalter ⁽⁵⁾. Met de legers in de eerste week van oktober bedoelde hij hoogstwaarschijnlijk Franse, Schotse en ook Belgische soldaten die terugtrokken, na de val van meerdere forten.

Een ander interessant element in de brief van Joseph Faut is het tijdstip van de aankomst van de Duitse troepen in onze gemeente. De eerste Duitse verkenners werden al opgemerkt op 24 augustus en lieten duidelijke sporen na door het opblazen van de spoorwegrails in Aalter-centrum ⁽⁶⁾. Het Aalterse maakte vooral na de val van Antwerpen kennis met de Duitse oorlogsmachine. De realiteit werd echter vooruitgegaan door geruchten over moordpartijen en ander minder fraais. Dit leidde tot paniek, angst en vluchten. Ook in Aalter. Vanaf vrijdag 9 oktober 1914 (de val van Antwerpen ⁽⁷⁾) wordt de oorlog voor de Aalternaren, en het Vlaamse hinterland, een tastbaar feit. Een zekere Buysse uit Stratem signaleert dan de eerste opeisingen. Het gros van de Duitse troepen zal vanaf dinsdag 13 oktober Aalter aandoen of passeren. Dit was bekend ⁽⁸⁾, maar Joseph Faut verstrekt ons hier een detail, namelijk het uur. Hij is zeer concreet: ze arriveren omstreeks 19u30 om tegen de woensdagmorgen omstreeks 10u te zijn vertrokken. Deze korte passage is al voldoende om een eerste stempel te zetten.

Gedurende de avond en/of nacht hadden de Duitse soldaten, alhoewel Faut ze niet vernoemt, blijkbaar de kans benut om het gemeentehuis niet alleen te doorsnuffelen, maar als het ware ook te plunderen. Het spreekt voor zich dat de ambtelijke paperassen hen niet interesseerden, maar het (verwachte?) geld in zekere zin wel. De buit bedroeg

dan ook maar liefst ruim 530 frank. Het lijkt er ook op dat er een groep had vernacht, gezien het aantreffen van stro.

Dit lijkt dus om een plundering te gaan. Nochtans blijkt uit de analyse van Peter Laroy ⁽⁹⁾ over de opeisingen/plunderingen in oktober 1914 dat geld de soldaten minder interesseerde. Vrij logisch, gezien ze *betaalden* met (waardeloze) bonnen en meer nood hadden aan het *versterken van de mens*. De soldaten wisten maar al te goed dat Belgische bankbriefjes niet veel belang of waarde meer hadden, maar als er niets anders te rapen viel ... De volgende dagen zouden ze daarvoor nog wel eens geld of juwelen buit maken.

Dit briefje toont aan, zoals Peter Laroy al schreef en vermoedde, dat de aangifte in november 1914 van de gestolen goederen niet volledig is (voornamelijk om reden van afwezigheid van de benadeelden). Dit is meer dan merkwaardig, gezien net de gemeentelijke overheid een dossier samenstelde. Moeten we hieruit afleiden dat gemeentesecretaris Faut zijn melding/klacht niet hard maakte en geen brief richtte aan de procureur? Of vond hij zijn brief voldoende en achtte hij het niet noodzakelijk de verloren som in het globale eisenpakket onder te brengen? De lokale rijkswachtbrigade daarentegen diende wel een schadeclaim in. Was hij misschien enigszins beschaamd een zekere persoonlijke nalatigheid naar voor te schuiven? Het persoonlijke geld, net zoals dit van de pachten, hoorde namelijk niet in het gemeentehuis thuis. Maar dan nog.

TOT BESLUIT

De brief van gemeentesecretaris Faut, een uniek document, bevestigt de (beperkte) kennis over de intocht van de Duitsers in Aalter in oktober 1914. De soldaten ontzien niets, wat alleen maar bijdraagt tot hun gewelddadige reputatie. Geld heeft voor hen in principe geen enkele betekenis, maar toch roven ze het gedurende een verblijf van slechts enkele uren. Paste dit in een schrikstrategie?

Het is daarbij ook opvallend dat de schrijver de feiten zonder meer verhaalt: inbreken, overhoop halen en stelen. Hij zegt nooit met zoveel woorden dat dit het werk van Duitse soldaten was. We moeten dit tussen de regels lezen: ze kwamen, ze vertrokken, in het gemeentehuis was het een puinhoop. Moeten we ook hieruit (enige) vrees afleiden? En was dit dan ook de reden waarom hij er een week liet over gaan vooraleer de procureur in te lichten?

Ook voor de secretaris was het een vervelende situatie: het geld hoorde er grotendeels niet. Maar dit was net deels te wijten aan de oorlogsomstandigheden. Verklaart dit waarom deze schade niet in een globale claim werd opgenomen? Zijn voorbeeldig gedrag en zin voor leiderschap in de volgende dagen en maanden deden dit euvel in het niets verzinken.

Filip BASTIAEN

Noten:

- ¹ Momenteel is de brief geklasseerd onder Gemeentearchief Aalter, *fonds Aalter modern*, 547, Staat van oorlog Wereldoorlog 1.
- ² L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p. 296, 297 en 300.
- ³ Een vluchtige blik op enkele lokale publicaties bood ons niet meer informatie over deze vereniging. Omstreeks 1900 ontstonden her en der dergelijke syndicaten, in de geest van de maatschappijen van onderlinge bijstand. Zie hierover bv. F. BASTIAEN, *Sociaal panorama van de 19de eeuw*, in P. LAROY (ed.), *100 jaar in beweging. Geschiedenis van de christelijke arbeidersbeweging in groot-Aalter*, Aalter, 1996, p. 50 e.v.
- ⁴ De familie van Ursel was aanvankelijk heer van Oostkamp en in de loop van de 17de eeuw ook van Ursel. Eerst werd de adellijke titel van graaf bekomen, nadien die van hertog. Het is een zeer vooraanstaand Belgisch geslacht, dat talrijke hoge functies bekleedde. De familie had een kasteel in Oostkamp, maar het machtscentrum bevond zich in feite in Hingene.
- ⁵ L. STOCKMAN, *a.w.*, p. 302.
- ⁶ M. THYS, *Enkele gebeurtenissen gedurende de Eerste Wereldoorlog 1914-1918 in de gemeente Aalter*, in Land van de Woestijne, jg. 14 (1991), nrs. 1-2, p. 9.
- ⁷ Het is ons onduidelijk waarom Maurice Thys deze gebeurtenis in zijn anders goed onderbouwd (en al vermeld) artikel op 13 oktober plaatst.
- ⁸ Zie hieromtrent P. LAROY, *Debet Zijne Majesteit de Keizer van Duitsland. De komst van de Duitse troepen te Aalter in oktober 1914*, in Appeltjes van het Meetjesland, jg. 53 (2002), p. 245.
- ⁹ IBIDEM, p. 246 e.v.

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

HET SUCCESJAAR VAN DE AALTERSE WIELRENNER... ROGER WYCKSTANDT

“*Het onvergetelijk succesjaar 1953,*” zo omschreef auteur en sportjournalist Roger Vanlaere het jaar 1953 in de korte biografie van de Aalterse wielrenner Roger Wyckstandt die in 1996 in dit tijdschrift verscheen. ⁽¹⁾ Het is inderdaad 60 jaar geleden dat de toen 22-jarige coureur een mooi palmares neerzette in de categorie van de ‘*onafhankelijken*’, in die jaren het opstapje naar het profwielrennen. Wyckstandt won enkele Waalse klassiekers maar schitterde vooral in rittenwedstrijden. In de Omloop der Zes Provinciën in Frankrijk (later Ronde van de Toekomst) behaalde hij een tweede plaats en in de Ronde van België zegevierde hij. Dit alles ging niet onopgemerkt voorbij. Roger Wyckstandt werd een lokale held en genoot zelfs een huldetocht in de gemeente.

Ook in de wielwereld was zijn naam gemaakt. In de gespecialiseerde wielerspers kenden de journalisten de Aalterse sportman en spaarden de lovende woorden niet. Het Britse blad *Cycling* omschreef hem als een zeer dappere wielrenner met een uitmuntende vechtersmentaliteit. ⁽²⁾ De coureur zou volgens dit blad zijn fiets aan stukken rijden om toch maar te winnen. Bovendien wist hij zeer goed wat hij wilde. Maar ook het weekblad *SportClub* besteedde aandacht aan de Aalterse vedette. ⁽³⁾ In het nummer van 1 september 1953 (met Fausto Coppi op de cover) verscheen een uitgebreide reportage over de Aalterse coureur, geïllustreerd met flink wat fotomateriaal. Het is mede daarom een mooi tijdsdocument, dat ons de moeite waard leek om hier integraal te worden opgenomen. De journalist maakt vergelijkingen met andere renners, heeft het over Wyckstandts toekomstige carrière als bakker en probeert in de toekomst te kijken. ⁽⁴⁾

C'est à vélo que le très énergique Roger Wyckstandt veut conquérir le droit de devenir... patron boulanger.

“Alberic Schotte ⁽⁵⁾ kreeg de titel toebedeeld van ‘*laatste der Flandriens*’. Sinds de glorievolle jaren van ons wielrennen, met de gereputeerde zwarte brigade van Maes, Kint, Vervaecke, Vissers, Lowie, smaakten wij het genoeg niet meer om te applaudiseren voor een dappere, energieke, wilskrachtige man die nooit opgaf, ook al had hij alles gegeven in ieder gevecht. ⁽⁶⁾

Toen kwam de verrassende Brik Schotte op de proppen, misschien niet zo talentvol, maar met zijn kracht behaalde hij tien grote overwinningen. Schotte was een vechter en weerde zich net zoals de Vlaamse kampioenen van voor de oorlog.

Maar Schotte is niet langer *'de laatste der Flandriens'*. Er is een nieuwe flandrien opgestaan: Roger Wyckstandt, de autoritaire winnaar van de Ronde van België voor onafhankelijken. Net zoals Schotte of Vervaecke vecht Wyckstandt met verbazend veel energie, met een weinig orthodoxe stijl. Hij staat recht op de pedalen, zijn lichaam gooit hij van links naar rechts, zijn fiets zigzagt op de weg, stampend op de trappers: Wyckstandt is geen elegante verschijning om naar te kijken. Maar het is niet de wijze waarop maar wel het resultaat dat telt. Wyckstandt weet wat hij moet doen om als eerste over de meet te rijden. Indien Wyckstandt bij de profs zijn *'punch'* kan behouden die hij dikwijls heeft getoond bij de onafhankelijken, dan kan hij een even mooi palmares bijeenfietsen als dat van Schotte. Mocht hij integendeel niet meer kunnen uithalen met die *'punch'* bij de profs, dan heeft hij toch nog wel een aantal andere kwaliteiten om zich te doen gelden.

Wyckstandt lijkt bijvoorbeeld uitstekend gebouwd om de cols te beklimmen. Zijn moed en zijn ongelooflijk recuperatievermogen zouden hem in elk geval moeten in staat stellen om groots te presteren in de Ronde van Frankrijk. Wij zien in hem een grote mijnheer. Of zijn carrière nu die van Schotte of Vervaecke wordt, hij zal ons in elk geval heel wat vreugde verschaffen.

ENKEL DE EERSTE PLAATS INTERESSEERT HEM!

Niemand kende Wyckstandt voor de Ronde van de Zes Provinciën. Hij koerste er met heel wat brio. Hij was de eerste buitenlander in de Ronde van Zweden in 1950; datzelfde jaar behaalde hij een derde plaats na Van Geneugden en Schils in het kampioenschap van België voor amateurs. ⁽⁷⁾ Dat was toen zowat het hoogst mogelijk voor hem en enkel de gespecialiseerde pers besteedde er aandacht aan. De Belgische Wielerbond stuurde toen naar de Ronde van de Zes Provinciën zes bekende namen: Adriaenssens, Brankart, De Bruyne, Zegers, Plas en Van Geneugden. ⁽⁸⁾ Toen de ploeg aankwam, bleek dat ons land recht had op een zevende deelnemer. Men selecteerde holderdebolder de onbekende Wyckstandt. Deze maakte 24 uur voor

Een mooi beeld in het huis van Urbain Anseeuw, de gewezen Flandrien die Wyckstandt adviseert. Anseeuw is tegenwoordig een gekende fietsenhandelaar. ⁽¹²⁾

de start voor het eerst kennis met ploegleider Sylveer Maes. Men had reeds medelijden met deze arme drommel die nu terecht kwam in een grote strijd. Maar wie dit dacht, kende hem niet goed. Wyckstandt verdedigde zijn kansen met ongelooflijke moed. De derde dag trok hij de gele trui aan. Hij leek perfect in staat om tot op het einde zijn eerste plaats te verdedigen. Maar de ploeg trok de kaart Adriaenssens.

Na afloop van de wedstrijd keerde de ploeg met de trein terug naar Brussel. Sylveer Maes feliciteerde gulhartig de kleine Roger met zijn tweede plaats. Wyckstandt antwoordde doodgewoon: *“Ik wilde wel de eerste eindigen.”* Met dit antwoord liet de jonge wielrenner op bewonderenswaardige wijze zijn karakter zien. Wyckstandt vocht voor de eerste plaats. Dat was het enige wat hem interesseerde. Ook in de Ronde van België kende hij geen rust totdat hij de eerste plaats bezette.

DE KLEINE BAKKER

Toen hij wielrenner werd op zijn zestiende, begon Roger Wyckstandt ook zijn carrière als bakker. Hij werkt nog steeds in

Een vrolijk trio: Maurice Neyt, Roger Wyckstandt en Marcel Rijckaert. De twee profwielrenners drinken op de gezondheid van de jonge Wyckstandt ⁽¹³⁾

De kleine bakker in Aalter is de baas in huis. Van achter zijn toonbank verkoopt hij de pistolets. ⁽¹⁴⁾

dezelfde bakkerij, in de buurt van het station van Aalter. Hij klopt in de winter lange uren om zo overuren te hebben die hij gebruikt voor zijn training in het seizoen. Dit is niet

zo moeilijk. Roger is verloofd met de dochter van de baas. Deze grote bakkerij in Aalter zou dus op een dag wel eens de zijne kunnen worden. In de streek noemt men hem *'de kleine Impanis'*. ⁽⁹⁾ Het is een *'kleine Impanis'* die wel eens groot zou kunnen worden. Wyckstandt leidt een bescheiden leven en al zijn winst zet hij zorgvuldig opzij. Roger is geen intellectueel, hij weet wat werken is en succes zal hem niet naar het hoofd stijgen.

Wyckstandt komt uit een familie van metsers. Zijn grootvader hanteerde het truweel, zijn vader werkte bij een aannemer in Brussel. Maar deze stiel kon Roger nooit bekoren, hij verkoos deeg te kneden. En het lijkt erop dat de toekomst voor de winnaar van de Ronde van België reeds is uitgestippeld. Binnen een tiental jaar zal hij aan het hoofd staan van een grote bakkerij in Aalter. En zelfs wanneer hij over voldoende centen zou beschikken om op zijn lauweren te rusten en van op afstand zijn personeel te leiden, dan zal Wyckstandt zich daar niet tevreden mee stellen. Men kan hem zich goed voorstellen

in zijn witte tenue terwijl hij deeg kneedt voor de pistolets voor de inwoners van Aalter, ook al heeft hij roem en faam geogst met zijn wielersucces.

Wyckstandt stelt u patisserie van eigen makelij voor. Wij hebben er van geproefd. Heerlijk!

BRANKART, WAT EEN KEREL!

Toen hij in het leger was reed Wyckstandt twee keer in de week van de kazerne in Vilvoorde naar huis en keerde diezelfde avond nog terug. Het was een tochtje van meer dan 200 kilometer. Het is duidelijk een karaktertrek van de koppige Flandrien. Zijn programma voor het komende seizoen is heel eenvoudig. Binnenkort sluit hij zich bij de profs aan. Hij zal dan de belangrijkste klassiekers rijden om zich te

Roger Wyckstandt en zijn verloofde, Denise Defauw, bekijken de foto's in SportClub, gepubliceerd ter gelegenheid van de Ronde van België voor onafhankelijken.

De baas en zijn werknemer vormen misschien binnenkort een grote familie. Er is inderdaad sprake van dat Wyckstandt met de dochter van de patroon, Henri Defauw, zal trouwen.

laten opmerken bij de selectieheren voor de Ronde van Frankrijk. Want dat is zijn grote doel. Wyckstandt vertelt hierover:

“Mocht men mij selecteren voor de Ronde van Frankrijk, dan wil ik graag op een kamer met Brankart.⁽¹⁰⁾ Dat is de vriendelijkste kerel die ik ken. Hij is gedienschtig, hij pocht nooit en hij is nochtans een groot coureur! Ik zou hem graag van dienst willen zijn om de Ronde van Frankrijk te winnen, want hij is zeker in staat om dit te doen. Hij rijdt met een ongelooflijk gemak.”

Het is inderdaad niet geheel ondenkbaar dat men de laatste twee winnaars van de Tour des Indés, volgend jaar zij aan zij ziet in de ‘*grande Boucle*’. (...) En met Brankart, Van Genechten, Desmet en Wyckstandt, lijkt het er toch op dat wij op de juiste weg zijn om de successen van het verleden terug over te doen.”

Uiteindelijk liep de carrière van Roger Wyckstandt niet zo’n vaart. De eerder aangehaalde Roger Vanlaere daarover: *“In 1954 werd hij profrenner en had al een merk, nl. het Franse Terrot. Dat duurde slechts een seizoen. Hij stapte over naar de Groene Leeuwenploeg van Bertin De Kimpe voor 3 seizoenen. Hij stopt in 1957, overmand door pijn en tegenslagen, met wielrennen. (...) Wijckstandje werd zijn eigen bakkersbaas.”⁽¹¹⁾* Zo kwam alvast een deel van het artikel uit...

Peter LAROY

Bronnen:

¹ R. VANLAERE, De Wielersport te Aalter, 50 jaar terug in *Land van de Woestijne*, 1996, 3-4, p. 42-50.

- ² G. PEARSON, Amazing end to tour of Belgium in *Cycling*, 20 augustus 1953: “When, in future years, in the hotels and cafés along the 118 miles between Seines and Couvin, they talk of the Tour of Belgium for independents, and note the name of 22-year-old Roger Wyckstandt as the winner of the 1953 race, they will talk of a rider most courageous; of a fighter without a peer; of one who battles with his bicycle and threatens to break it into pieces; but one who, regardless of style, knows where he is going and gets there.”
Online te raadplegen via http://www.tour-racing.co.uk/html/1953_tour_of_belgium.html
- ³ SportClub werd in een Franstalige en Nederlandstalige versie uitgegeven door uitgever Meuwissen, Brussel. Het verscheen van augustus 1947 tot augustus 1954. Het blad was op tabloidformaat, had aandacht voor heel wat verschillende sporten en bevatte enorm veel fotomateriaal. Zie voor aanvullende info www.wielersportboeken.be.
- ⁴ M. JEUNIAU, C’est à vélo que le très énergique Roger Wyckstandt veut conquérir le droit de devenir... patron boulanger, *SportBelge*, 1 september 1953, p. 10-11. Wij beschikken enkel over de Franstalige versie van het artikel en brengen er hier een eigen vertaling van. De schrijfwijze Wyckstandt zoals in het artikel is weerhouden. De noten zijn door ons toegevoegd om de context wat te verduidelijken. Voor de leesbaarheid zetten wij de aangehaalde tekst niet in schuindruk maar tussen dubbele aanhalingstekens. De bijschriften bij de foto’s zijn vertaald en dus niet verzonnen.
- ⁵ Alberic Schotte (1919-2004), *IJzeren Briek*, won o.a. twee keer de Ronde van Vlaanderen en werd twee keer wereldkampioen.
- ⁶ Wellicht verwijst men hier naar Sylveer Maes (1909-1966), Marcel Kint (1914-2002), Félicien Vervaecke (1907-1986), Edward Vissers (1912-1994), Jules Lowie (1913-1960). Zij maakten deel uit van de Belgische ploeg die in 1938 in de Ronde van Frankrijk heel goed scoorde met vier plaatsen in de eerste 10. Een foto van deze ‘zwarte brigade’ is terug te vinden op <http://www.beeldbankbrugge.be/beeldbank/weergave/record/?id=123583b6-ceb6-4097-b7e9-2379ec46bf89>
- ⁷ Martin Van Geneugden (1932) werd in 1950 Belgisch kampioen op de weg bij de amateurs, Jozef Schils (1931-2007) zou in 1952 Belgisch kampioen worden.
- ⁸ Jean Adriaensens (1932), Jean Brankart (1930), Fred De Bruyne (1930-1994), Zegers (Zaegers bedoeld?), Plas (1930). Een verslag van deze ronde is terug te vinden in het artikel Belgian Mastery in Six Provinces in *Cycling*, 21 mei 1953. Online te raadplegen op http://www.tour-racing.co.uk/html/1953_six_provinces.html
- ⁹ Raymond Impanis (1925-2010) had als bijnaam ‘het bakkertje van Berg’ en was afkomstig uit een bakkersfamilie.
- ¹⁰ Brankart was prof van 1953 tot 1960 en behaalde inderdaad in 1955 een tweede plaats achter Louison Bobet. Hij was een goed tijdrijder maar kon op de bergen uit de voeten. Niet verwonderlijk dat Wyckstandt met bewondering naar hem opkeek.
- ¹¹ R. VANLAERE, *Op. Cit.*
- ¹² Urbain Anseeuw (1892-1962) was gewezen wielrenner, fietsenmaker/fietsenhandelaar en aange trouwd met het beruchte wielergeslacht Buysse/Buyze.
- ¹³ Maurice Neyt (1928-2006) en Marcel Ryckaert (1924-2001) waren gekende Meetjeslandse coureurs.
- ¹⁴ De woning waar de bakkerij zich in bevond, is reeds een aantal jaar gesloopt (anno 2013 appartementsblok Adagio, Hoefijzer).

DE SCHUTTERSGILDE IN AALTER.

Emiel Lootens (°Aalter, 22.07.1901; +Gent, 23.08.1980) - genaamd Miel Paepe – zo fier als een gieter bij het afschieten van de koning in 1934.

Kenteken van de Aalterse schuttersgilde. Dit embleem is afkomstig van de alpinopet van Emiel Lootens.

Een groepsfoto van de handboogschuttersgilde uit 1935.

*V.l.n.r.: vooraan: Lootens Emiel, Dierickx Jozef, ?, ?, ?, ? , ? ;
 achteraan: Cocquyt ? (uit de limonadefabriek die stond op de hoek van
 de Stationsstraat en de Gouvernementstraat), ? , Lips Adolf (juwelier), ? ,
 Coddens René (alias meester) , ? , ? , ? , ? , Cooreman Oscar (met pijp), ? .*

Een groepsfoto van de handbooggilde in de vijftiger jaren.

*V.l.n.r.: zittend: De Spiegelaere Oscar, De Bruyne Gaston, François Gustaaf,
 François René, De Bruyne Antoine, De Spiegelaere Jenny, Maeyens Roger,
 Arickx Guido (achter Roger Maeyens), ? , Van den Broecke Johan en Lootens
 Emiel (genaamd Paepe).*

*Staande: Mortier Omer, Delannoy Raymond, ? , ? , Corteville Gerard, Laroy
 Amedée, Cooreman Oscar, De Bruyne Achiel, Mortier Frans (koning), R.
 Rapaert de Grass (voorzitter van Brugse maatschappij), ? , Smessaert Marcel,
 Werbrouck Félix, De Meyer Frans, Huyvaert Gustaaf en De Bel Cyriel.*

*Een groepsfoto van mei 1956 van de Aalterse schuttersgilde.
 V.l.n.r.: vooraan: ? , ? , ? , Lootens Johan (kind), De Spiegelaere Jenny,
 Lootens Maurits, De Bruyne Antoine, François Gustaaf, Huyvaert August
 (genaamd Waelput), De Tavernier Albert en Trogh Amandus.
 Staande: De Bruyne Ernest, ? , Laroy Amedée, De Bel Cyriel, Delannoy
 Raymond, De Spiegelaere Oscar, Verleyen Louis, Huys Georges, Goeminne
 François, Cooreman Oscar, Corteville Gerard, Maeyens Roger, De Bruyne
 Achiel, Lootens Emiel (genaamd Paepe - vaandeldrager), De Meyer Frans
 en Cooreman August.*

*Voorzitter Oscar Cooreman spreekt op 1 mei 1956 enkele schutters toe ter
 gelegenheid van het afschieten van de koning door Georges Huys.
 V.l.n.r.: ? , Lootens Maurits, De Bel Cyriel, Delannoy Raymond, Laroy
 Amedée, Cooreman Oscar, Lootens Emiel (genaamd Paepe), Huys Georges,
 François Gustaaf, De Meyer Frans en ? .*

*Naast de eer die Georges Huys te beurt viel, ontving hij van voorzitter Oscar Cooreman op 1 mei 1956 ook nog een medaille.
V.l.n.r.: Oscar Cooreman, Emiel Huyvaert, Johan Lootens, Georges Huys, Frans De Meyer en Gustaaf François.*

Op de groepsfoto uit de periode 1957-1958 konden we volgende personen situeren:

Bovenaan v.l.n.r.: Amedée Laroy, Antoine De Bruyne, een zekere Jozef Hodts - een visverkoper uit Heist, Julien Tanghe, Gerard Corteville, ?, Gaston De Bruyne, René François, Achiel De Bruyne, Norbert Coddens, achter hem Felix Werbrouck, Oscar Cooreman, Raymond Brandt, Omer Mortier, Roger Maeyens, Lucien Cannoot (met pet), Cyriel De Bel, ?, Emiel Lootens (genaamd Paepe) en Smessaert Marcel.

Onderaan v.l.n.r.: Gustaaf François, August De Vos, ?, Oscar Taghon, Georges Naeyaert, en Maurice Huyvaert.

Op deze foto bevinden we ons in de toenmalige raadzaal van het gemeentehuis aan de Boomgaard op de jubileumviering van het 400-jarig bestaan van de St.-Sebastiaansgilde op 1 mei 1962. Raymond Delannoy wordt hier aangesteld als hoofdman.

V.l.n.r.: Delannoy Raymond, R. Rapaert de Grass (voorzitter van de Brugse schuttersmaatschappij), Lootens Emiel, Carette Raymond en Van den Broecke Raymond.

Bij de aanstelling van Raymond Delannoy als hoofdman van de Aalterse schuttersgilde in het oud-gemeentehuis te Aalter, ontvangt hij een geschenk. De jonge dame zonder bril met een plant is de dochter van Félix Werbrouck, nl. Kaat.

Een groepsfoto genomen op 1 mei 1962 aan het gemeentehuis - toen nog op de Boomgaard – bij de viering van het 400-jarig bestaan (1562-1962) van de schuttersgilde en de inhuldiging van de nieuwe vlag. De vaandeldrager uiterst links is Emiel Lootens.

*De St.-Sebastiaansgilde in 1962 (?) op stap in de Statiestraat.
 V.l.n.r.: Lootens Emiel (genaemd Paepe - vaandeldrager)
 1ste rij: Delannoy Raymond, Corteville Gerard, De Bruyne Ernest. 2e rij:
 Huyvaert August (genaemd Waelpuut), Werbrouck Felix. 3e rij: Goeminne
 François 4e rij: De Bruyne Antoine, Maeyens Roger, Goeminne François
 5e rij: Georges Huys en ? 6e rij: Lootens Maurice.*

Deze foto is het vervolg van de vorige foto vanaf de vierde rij. Hier herkennen we v.l.n.r. 1ste rij: De Bruyne Antoine, Maeyens Roger en Goeminne François. 2e rij: ? , Georges Huys , ? . 3e rij: François Gustaaf, Lootens Maurits, De Bruyne Gaston. Helemaal achteraan met de koning in zijn hand wandelt Huyvaert August (genaamd Waelput).

Op de 400-jarige jubileumviering staat de nieuwe bestuursploeg op de schietstand. Op deze foto ontbreekt Gaston De Bruyne die aangesteld werd tot hofmeester. V.l.n.r.: Smessaert Marcel (penningmeester), Laroy Amedée (griffier), De Bruyne Achiel (ondervoorzitter), De Crem Jan, Cooreman Oscar (vroegere voorzitter), R. Rapaert de Grass (baljuw), Delannoy Raymond (hoofdman), Werbrouck Félix, De Bel Cyriel en De Meyer Frans (griffier).

Naar aanleiding van het 400-jarig bestaan op 1 mei 1962 werd deze groepsfoto gemaakt op de schietstand. De huizen achteraan staan langs de Molenstraat richting station (links). We herkennen v.l.n.r.: vooraan: Raymond Brandt, Maeyens Roger, ?, François René, Tanghe Julien, ?, De Bruyne Antoine, François Gustaaf en De Meyer Frans.

Achter: Lootens Emiel (genaamd Paepe - vlag), ?, ?, Cooreman Oscar; R. Rapaert de Grass, ?, Smessaert Marcel, Delannoy Raymond, Werbrouck Félix, ?, Laroy Amedée, De Bruyne Gaston, Van de Velde Emeric (koning), Huyvaert Maurice, ?, De Bruyne Achiel, ?, Huyvaert August (genaamd Waelput), ?, ?, ?, ?, ? .

Deze foto van de schuttersgilde in 1969 tot 1971 toont ons boven v.l.n.r.: Raymond Brandt, ?, Amedée Laroy, Antoine De Bruyne, Achiel De Bruyne, Félix Werbrouck, Oscar Cooreman, Adrienne Van De Walle, Roger Maeyens, Omer Mortier, René François, Marcel Smessaert, Gaston De Bruyne, Norbert Coddens, Gerard Corteville, Cyriel De Bel.

Onderaan v.l.n.r.: Van Parijs (fotograaf), Julien Tanghe, ? François, August De Vos, Patrick Van Kerrebroeck, ? .

Een ander beeld toont ons kampioen (koning) Marcel Smessaert in 1967.

Een foto uit 1988 toont ons toenmalig burgemeester Jan De Crem, Antoine De Bruyne, Dirk Verheyde en Julien Van Wonterghem ter gelegenheid van de toekenning van de titel “Koninklijke” gilde.

Later vestigde de handboogschuttersgilde zich ook in de Brouwerijstraat bij Omer Mortier voor de puntenschiëting en in herberg Rialto bij Hugo Boucquaert voor de prijsschiëting.

Meer informatie over de Sint-Sebastiaansgilde te Aalter is ook nog te vinden in het boek ‘Geschiedenis van Aalter’ van Luc Stockman, in het boek ‘Het Aalterse van toen’ van wijlen Roger Defruyt en Alfons Ryserhove en op de website van de club.

Met dank aan Bart Verheyde, secretaris van de handbooggilde, en Monique Lootens voor de foto's alsook August De Vos, Lucien De Clercq en Monique Lootens voor de naamgeving.

Jan DEFUYT
Roger BAECKELANDT

INHOUDSTAFEL

Jan CAMERLINCKX	Een wereldtentoonstelling in Gent.	3
Filip BASTIAEN	Uniek document van de Duitse intocht in 1914.	35
Peter LAROY	Een succesjaar van de Aalterse wielrenner... Roger Wyckstandt.	41
Jan DEFBUYT & Roger BAECKELANDT	De Aalterse schuttersgilde in beeld...	48

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *willystevens1@skynet.be*

Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*

Secretaris: Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82

Ledenbeheer: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - *arnelidepoorter@telenet.be*

Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*

Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*

MEDEWERKERS: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*
Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - *etienne.van.eeghem@telenet.be*

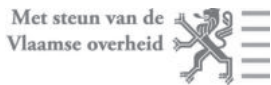
Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

36e jaargang - nr. 4 - 2013

Drukkerij typo/offset, Marc Latré - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

EMILE BOCKAERT (1873-1911) EEN AALTERNAAR IN NIEUW-ZEELAND (VERVOLG 2)

INLEIDING

De digitalisering in Nieuw-Zeeland van periodieken verschenen tussen 1839-1945 is nog volop bezig. Het resultaat is dat we tot op heden, mei 2013, reeds over 3825 verwijzingen naar Emile beschikken. Als dynamisch zakenman, welbespraakt, sociaal geëngageerd bij alles wat met fietsen en auto's te maken had en 'abonnee' van de politierechtbank liep Emile in de kijker. Vermoedelijk was hij een uitzondering tussen de emigranten. Over zijn schoonvader Jean Baptist Charlier bijvoorbeeld is er geen enkele aanwijzing te vinden. Dankzij de vele honderden nieuwe verwijzingen kunnen we nu zijn emigratiereis globaal reconstrueren. Of dit artikel het laatste is over deze merkwaardige Aalternaar kan niet ingeschat worden. We zien wel welke resultaten de verdere digitalisering opleveren.

1894

In mijn vorig artikel ⁽¹⁾ wezen we reeds op de tegenstelling tussen het bevolkingsregister van Aalter en een dagbladartikel in Nieuw-Zeeland. Volgens de eerste bron vertrok Emile in 1896 naar Auckland in Nieuw-Zeeland. Volgens het artikel van 31 oktober 1898 in de Auckland Star was Emile reeds 3 jaar meestergast bij de fietsenfabrikant W.M. Service in Auckland. Derhalve zou hij reeds in 1895 moeten toegekomen zijn in Auckland. Dit laatste wordt bevestigd door een nieuwe bron. De New Zealand Herald publiceerde in april 1895 de lijst van de passagiers die op 30 maart 1895 met de s.s. Mararoa toekwamen in de haven van Auckland. Een van de passagiers was Emile Bockaert. ⁽²⁾

30—Mararoa, s.s., 2598, H. Chatfield, from Sydney. Passengers: Mesdames Coburn, J. Rennick, W. R. Douglas, Hewitt and family, Swinnerton, Winks, Brown, Sowerby, Wildon and two children, H. Major, Trapp, W. J. Freeman, S. Manktelow, E. Jones and child, Chisholm, Misses Swinnerton, Gee, Adamson, C. Adamson, Ronayne, F. Smith, Langley, L. Haight, A. Foley, Sisters of Mercy (2), Rev. J. B. Brunnesson, Dr. Wade, Messrs. C. W. Jose, Ronayne, A. Allwood, W. P. Barron, S. Brown, G. C. Garlick, F. W. Matthews, S. G. Cave, Wildon, E. Bockaert, R. Pirie, F. Leighton, G. W. Hardwick, Trapp, J. T. Harris, W. T. Wait, W. J. Freeman, P. Mylres, R. Parkinson, W. J. Pearce, E. C. Ourry, A. Goodlett, C. P. Holmes, S. Manktelow, C. J. Nicholson, E. Jones, F. Murphy, T. R. Bavin, T. Hanlon, Masters Henton and Chisholm, and 39 steerage.

Passagierslijst uit de New Zealand Herald van 19 april 1895.

De s.s. Mararoa

De s.s. Mararoa was zowel passagiers- als vrachtschip. ⁽²⁾ Het werd gebouwd in 1885 en verzekerde de verbinding tussen Londen via Sydney in Australië en Nieuw-Zeeland. Op 25 maart 1895 kwam de s.s. Mararoa in Sydney aan. ⁽³⁾ Vijf dagen later meerde het schip aan in de haven van Auckland. Daar het schip de lijn Londen - Nieuw-Zeeland bevoer, veronderstellen we dat Emile in Londen aan boord was gegaan. Inderdaad, in de “Passenger lists leaving the UK (1840-1960)” vinden we Emile Bockaert, geboren in 1873 van het mannelijk geslacht, vertrokken in Londen in 1895 met bestemming de haven van Sydney in Australië. ⁽⁴⁾ De reis Londen - Nieuw-Zeeland duurde normaal gezien 27 dagen. ⁽⁵⁾ Emile moet dus begin maart ingescheept zijn in Londen. Hij heeft derhalve Aalter verlaten in de loop van januari-februari van 1895. Maar volgens zijn eigen zeggen tijdens een interview in augustus 1900 had hij toen al meer dan 6 jaar België verlaten. ⁽⁶⁾ Dan moet hij reeds in 1894 uit Aalter vertrokken zijn. De tijd tussen het vertrek uit Aalter en het inschepen naar Nieuw-Zeeland heeft hij misschien doorgebracht in een Engelse fietsenfabriek om de stiel van fietsenmaker te leren.

1895-1898

We kunnen ons moeilijk voorstellen dat Emile kort na zijn aankomst in Auckland meteen als meestergast aan de slag ging bij fietsenfabrikant W.M. Service. Toch heeft Emile als 22-jarige emigrant in

de loop van het jaar deze functie bereikt. We mogen dan ook aannemen dat hij in Auckland toekwam met voldoende taalvaardigheid en zeker voldoende stielkennis.

Mogelijks verwierf hij beide vaardigheden tijdens een werkperiode in Engeland voor zijn afreis naar Nieuw-Zeeland. Misschien had hij zelfs een aanbevelingsbrief bij. Dat zijn werkgever meer dan tevreden was over Emile blijkt uit het feit dat hij hem in 1898 op inspectietocht uitstuurde naar diverse fietsenfabrieken in Engeland, België, Duitsland en Frankrijk.

⁽¹⁾ Het moet voor W.M. Service een ontgoocheling geweest zijn dat hun gewaardeerde meester-gast bij zijn terugkeer eind oktober 1898 zijn ambitie bekend maakte om een eigen bedrijf op te richten of met een bestaand bedrijf een vennootschap aan te gaan. Emile liet er geen gras over groeien. Amper een maand na zijn terugkeer werd op 5 november 1898 de vennootschap Skeates & Bockaert opgericht.

Een hele prestatie van Emile als we bedenken dat hij slechts 25 jaar was en amper 3 jaar in het land vertoefde. Het familiebedrijf "Cycle manufactures Skeates" dat al dertien jaar actief was, moet wel veel vertrouwen hebben gehad in deze jonge emigrant.⁽²⁾

A BRANCH OF THE
SKEATES'
CYCLE MANUFACTURING CO.,

Of Auckland,
Has been opened in the Theatre Royal Buildings, Devon-street, with a full stock of CYCLES and ACCESSORIES, with all latest improvements.

—
THE SKEATES' CYCLE has been known in Auckland for the last 12 years, and has given such
Universal Satisfaction that there are at the present time over 1000 of our Cycles on the road.

—
ONCE RIDDEN—ALWAYS RIDDEN.

—
Acetylene Lamps for Cycles & Carriages,
Cycle Bells, Pumps, Clips, &c., &c.,
in large variety.
Free Wheels and Brakes Fitted to any Cycle.

—
REPAIRING of Every Description.
Auckland Prices Charged.

—
Note the Address :
The Skeates' Cycle Co.,
THEATRE ROYAL BUILDINGS,
Devon Street, New Plymouth.

—
P.S.—Cycles on Time Payments. A trial solicited, and Second-hand Machines allowed for. d480

*Advertentie uit de Observer
van september 1897.*

POLICE COURT
THIS DAY
(Before Mr T. Hutchison, S.M.)

Trotting Round a Corner.—For driving round Khyber Pass corner at a faster pace than a walk the following defendants were fined 5/ and costs (7/) each:—Frank Beale, Hugh Hutchison, Frank O'Dowd, Frank Harris, George Mitchell, Arthur Frater, Edwin Wiles, Charles Stevens, Harry Evans, Emile Bockaert, William Evans, James Wood. On a like charge Albert Arthur Dawson was fined 10/ and costs (7/).

Artikel uit de Auckland Star van 12 november 1900.

1900

Onder de titel “Special interview. Cycle paths in Belgium” verscheen op 22 augustus een interview met Emile. ⁽¹⁾ Hij beschrijft erin de uitstekende fietspaden in België. In dit artikel lezen we ook dat de fietsers in België toen reeds verplicht waren een fietsplaat (kostprijs 10 Belgische Frank of €0,25) op hun fiets aan te brengen.

Reeds in vorige artikels schreven we hoe Emile “regelmatig” zich voor de politierechtbank hoorde veroordelen voor overtredingen van het verkeersreglement. Er was blijkbaar niet veel nodig om veroordeeld te worden zoals blijkt uit het bericht van 12 november.

1901

Op 20 februari lezen we in de krant de aankomst daags voordien van Emile en zijn echtgenote in de haven van Auckland. ⁽¹⁾ Met de s.s. Ngapuhi kwamen ze van New Plymouth. Vermoedelijk hadden ze er de opening bijgewoond van een filiaal van de firma Skeates & Bockaert.

Dat Emile zijn “gezag” als secretaris van de Auckland Cycles Roads League (A.C.R.L) gebruikte om bij alle instanties aan te dringen op

betere wegen en fietspaden schreven we in vorige artikels. Dat dit op den duur bij sommigen in het verkeerde keelgat schoot, hebben we ook moeten signaleren. Ook schakelde hij de kranten in om via “open brieven” de publieke opinie te bewerken. ⁽²⁾

Tijdens hun reis doorheen Nieuw-Zeeland brachten de hertog en de hertogin van York en Cornwall ook een bezoek aan de belangrijke

handelsstraat van Auckland. Alle gebouwen in die straat waren op gepaste wijze versierd, zo ook de hoofdzetel van de firma Skeates & Bockaert. Emile maakte er gebruik van om ook de Belgische aanwezigheid in de straat te demonstreren. De Belgische vlag hing naast de Engelse aan de voorgevel van het gebouw. ⁽³⁾

A QUEEN-STREET COMEDY.
TO THE EDITOR.
Sir.—A striking commentary on the condition of our streets might have been seen opposite the town clock this morning, at about nine o'clock. A horse and cart were standing there with the axle in two pieces, caused by a gentle reminder from our highly-mettled, or mettled, thoroughfare that it was not to be trifled with even by empty carts full of a man and a sack of potatoes. Underneath the cart, seated on a sack, was the unfortunate owner, trying, with the aid of his cart-seat and a piece of rope, to persuade the ends of the Queen-street fracture to resume friendly relations with one another. Certainly Queen-street is all that could be desired—by coachbuilders, bootsellers, and oculists.—
I am, etc.,
EM BOCKAERT.

Open brief uit de New Zealand Herald van 23 mei 1901.

1902

Dat Emile zich inspande om in België propaganda te maken voor Nieuw-Zeeland met zijn vele mogelijkheden voor mensen die aan emigreren dachten, lezen we in een krant van 21 maart.⁽¹⁾ Hij stuurde zelfs kopieën van artikels uit Nieuw-Zeelandse kranten naar vrienden in België. Blijkbaar stuurde hij die ook naar de redactie van “Le Patriote illustré”. Sommige artikels werden zelfs in het tijdschrift opgenomen. De krant schreef ook dat recent 6 personen in het district Waenguro aangekomen waren. Ze hadden er contact met reeds gesetelde emigranten en onderzochten de mogelijkheid er grond te kopen. De krant schrijft dat de Belgen goed opgevoed zijn en over voldoende financiële mogelijkheden beschikken en zeker een aanwinst zouden zijn voor de emigranten aldaar. Volgens de krant waren er reeds 300 Belgische emigranten in het land.

Jeanne, de echtgenote van Emile, was blijkbaar goed ingeburgerd. We vinden haar verschillende keren terug samen met andere dames

op de passagierslijsten van schepen die na een reis aanmeerden in de haven van Auckland. ⁽²⁾

Onder een stralende hemel ging op zaterdag 6 december een fancy-fair door in Auckland. ⁽³⁾ Hoogtepunt van de dag was een stoet van met bloemen versierde voertuigen. De vele attracties van de kermis samen met de eet- en drankkraampjes deden goede zaken. Emile organiseerde een wedstrijd in diverse volksspelen. Het feest was een groot succes. Men schatte de opbrengst tussen de 700 en 900 pond.

1903

Op 22 juni had Emile de eer Lord Ranfurly, gouverneur van Nieuw-Zeeland, en zijn echtgenote met een auto rond te rijden tijdens zijn bezoek aan Auckland. ⁽¹⁾

Begin juli moest Emile een wagen leveren aan een cliënt in Takapuna. Tijdens de rit vatte een spandoek (reclame?) op de wagen vuur. Hij kon gelukkig ingrijpen zodat de schade aan de wagen verwaarloosbaar was. ⁽²⁾

1904

Een plaatselijke krant meldt dat Emile een brief gekregen heeft van de gouverneur van Nieuw-Zeeland. Emile wordt geprezen voor zijn rijvaardigheid waarmee hij de gouverneur en zijn echtgenote rondgeleden heeft tijdens hun bezoek aan Auckland en omgeving. ⁽¹⁾

Blijkbaar was het succes van de fancy-fair en bloemenstoet in 1902 een aansporing om eind 1904 dit nog

---

FLORAL FETE.

**AUCKLAND LADIES' BENEVOLENT
SOCIETY—FLORAL FETE.
MOTOR CARS.**

**1.—A PROCESSION OF MOTOR CARS.
2.—AN EXHIBITION OF HANDLING
MOTOR CARS OF VARIOUS TYPES.
3.—THE BEST DECORATED CAR.**

Entries for the above to be sent to
Messrs Skates, and Bockaert.

---

*Advertentie uit de Auckland Star
van 16 november 1904.*

If you are thinking of buying a BICYCLE,
buy a ROVER,
and have the best that engineering skill and experience can produce.

Sole Agents for Taranaki,

Skeates & Bockaert, Ltd.,

G. W. GUNSON, Manager,

DEVON STREET, NEW PLYMOUTH.

Advertentie uit de Taranaki Herald van 8 juli 1905.

eens over te doen. De initiatiefnemers waren blijkbaar de “Ladies benevolent society” waarvan Jeanne, de echtgenote van Emile, lid was. ⁽²⁾

1905-1906

Aan de talrijke advertenties die beide vorige artikels illustreerden, voegen we er nog enkele aan toe. De grote variatie in de opmaak ervan doet een zeer creatief persoon bij de firma Skeates & Bockaert vermoeden. De vele honderden advertenties die de firma in diver-

Prices Right.

Easy Running, Reliable

BICYCLES

- - At Lowest Prices. - -

Quality Right.

First-Class Machines, fitted with freewheel and guaranteed twelve months,

£12 10s.

Agents for
ROVER, RALEIGH, B.S.A.

Second-Hand Machines at your own price. Large Assortment of
Lamps, Bells, Pumps, etc., always on hand.
Easy Terms Arrange.

SKEATES & BOCKAERT, Ltd.,
Devon Street, New Plymouth.
G. W. GUNSON, Manager.

Advertentie uit de Taranaki Herald van 12 juli 1905.

se dagbladen liet afdrucken, moeten een belangrijke uitgavenpost geweest zijn.

De Auckland Automobile Association (A.A.A.) waarvan Emile in mei 1902 medestichter was, groeit voortdurend aan. Ook in andere steden wordt een gelijkaardige vereniging opgericht. De recent opgerichte Christchurch Automobile Club telde in juli 1905 reeds 85 leden. Ook de Automobile Club die Emile in Timaru oprichtte, had bij de start reeds 16 leden. ⁽¹⁾

1907

Een regionale krant meldt de aankomst van Emile in Auckland. Hij kwam van Timaru. Hij was zinnens met de auto terug te keren via Plymouth. ⁽¹⁾

In april was Emile betrokken bij een spionagezaak. Een zekere Paul Hansen werd met een telescoop betrapt terwijl hij de schepen in de haven van Auckland bekeek. Hij beweerde enkel de laatste badmode te observeren. De telescoop was hem door Emile ter beschikking gesteld. Emile beloofde alle medewerking aan het onderzoek. Paul Hansen werd schuldig bevonden en terechtgesteld. ⁽²⁾

De firma Skeates & Bockaert kwam op de markt met kin-

JUVENILE BICYCLES.
Are especially suitable for
XMAS PRESENTS..
We have just landed a shipment of
BOYS' AND GIRLS'
Machines These Cycles are not Toys. They
are strong enough to carry an Adult.

SKEATES & BOCKAERT, LTD.,
58 QUEEN ST.

*Advertentie uit de Auckland Star
van 13 december 1907.*

NOTICE.

WE beg to advise that we have sold our New Plymouth business to Mr. GEORGE W. GUNSON, who has had charge of this branch for the past four and a half years.

Mr. Gunson will take over the branch as from April 1, and will continue the business as hertofore under his own name.

All accounts owing to the undersigned may be paid in to Mr. Gunson in the usual way, and his receipt will be recognised as sufficient by us. Accounts may also be forwarded to our Head Office, 38 Queen Street, Auckland, if desired.

We have to thank all our New Plymouth customers most sincerely for the patronage extended during the several years we have had a branch in New Plymouth, and trust the same patronage will be extended our late manager, Mr. Gunson, who we are sure will continue to carry on the business in a way that will merit your continued support and confidence.

Yours faithfully,
SKEATES & BOCKAERT, Ltd.
a81

*Advertentie uit de Taranaki Herald
van 6 april 1909.*

derfietsen. Hun advertentie zegt duidelijk dat het geen speelgoed is, maar dat zelfs een volwassene erop kan rijden. ⁽³⁾

1908

Tijdens de “Petrol competition test” in Christchurch behaalt Emile met een Darracq de tweede plaats voor het minste verbruik.⁽¹⁾ Er namen 37 wagens deel aan de test. In januari ging opnieuw een “betrouwbaarheidstest” voor auto’s door. Emile en zijn echtgenote namen er elk met een wagen aan deel. Bij het oversteken van een riviertje bleef Jeanne met haar wagen in het water steken. Emile sleepte met zijn auto de wagen van Jeanne naar de overkant.⁽²⁾

1909

De firma Skeates & Bockaert verkoopt haar filiaal in New Plymouth aan George W. Gunson die er reeds manager van was. ⁽¹⁾

Dat problemen met banken van alle tijden zijn, bewijst het faillissement van de Giesenbank. De firma Skeates & Bockaert behoorde met 148 pond tot de onverzekerde schuldeisers. ⁽²⁾

In mei stond Emile andermaal voor de politierechtbank. Dit is al de zevende keer (tot hiertoe) dat we hieromtrent een bericht in de kranten vinden. Dat er ditmaal ook een slachtoffer te betreuren viel, verklaart allicht de grote aandacht in de media. Niet minder dan 7 kranten schreven over dit ongeval. ⁽³⁾

1910

Een paginagrote advertentie leert ons dat Emile de vertegenwoordiger van het luxemerk

FURIOUS MOTORING.

[PER PRESS ASSOCIATION.]

TIMARU, May 17

Emil Bockaert was charged to-day with driving a motor-car in a manner dangerous to the public, and with driving over a street intersection at an excessive speed. Defendant turned to the wrong side of the road and collided with a cyclist, who was seriously injured. The second charge was dismissed, and a fine of £6 and costs inflicted on the first one, the penalty being fixed at this amount in order to give the right of appeal. Proceedings for damages are pending.

Artikel uit de Star van 17 mei 1909.

Darracq in Nieuw-Zeeland was. ⁽¹⁾

De New-Zealand Herald meldt in september dat Emile voor een kort bezoek in Auckland was. Hij verbleef in het Grand Hotel. ⁽²⁾ Dit kort bezoek kon zakelijk geweest zijn, maar vermoedelijk was hij er om medische redenen. De ziekte van Bright die het jaar ervoor bij hem was vastgesteld, kon de reden geweest zijn dat hij de dokters van het sanatorium in Auckland wilde consulteren. De vermelding dat Emile in het Grand Hotel verbleef, zegt veel over zijn sociale status. Het Grand Hotel was in 1888 speciaal gebouwd voor staatshoofden, regeringsleiders en al wie naam en faam had. ⁽³⁾ Emile was er blijkbaar welkom.

De firma Skeates & Bockaert vinden we (tot nu toe) voor de 13^e keer voor het "Magistrate Court" als schuldeiser van onbetaalde rekeningen. Cliënten die "vergeten" hun rekening te betalen, is blijkbaar van alle tijden. ⁽⁴⁾

1911

Zoals we weten uit vorige artikels overleed Emile op 21 oktober. Twee maanden voor zijn overlijden vinden we hem op de passagierslijst van de s.s. Maheno. Dit schip meerde in de haven van Auckland op 13 augustus aan en kwam van Sydney in Australië. Mogelijks was Emile aldaar medische hulp gaan zoeken. ⁽¹⁾

We besluiten dit artikel met zijn overlijdensbericht in de New Zealand Herald van 27 oktober.

12

**THE LAST WORD IN
MOTOR CAR CONSTRUCTION.**

A Sample of the Incomparable

14/16 DARRACQ

HAS JUST ARRIVED,

And may be Inspected, for a Few Days Only,

—AT—

JOHN CHAMBERS & SON LTD.,

LOWER HIGH STREET.

Mr Bockaert, the Sole New Zealand Representative, will be pleased to demonstrate the Car and prove its wonderfully sound and simple construction. Just call and see it, and then ask for the price. It will astound even all experts.

**60 CARS SAME AS THIS SAMPLE SOLD IN NEW ZEALAND
SINCE NOVEMBER 1, 1909.**

*Advertentie uit de Otago Daily Times
van 13 april 1910.*

DEATHS.

BOCKAERT.—On Saturday, October 21, at his residence, Timaru, Emil Bockaert, late of Auckland, Belgian by birth.

BUTLER.—On October 26, at Abbotsford Terrace, Devonport, suddenly, Eliza Grace, beloved wife of E. A. Butler, in her 53rd year.

Funeral will leave her late residence at 3 p.m. to-day (Friday) for O'Neil's Point Cemetery.

KEMP.—On October 25, at his daughter's (Mrs. Fattersall) residence, Station Road, Otahuhu, Thomas Kemp, late of Brookby, at the age of 17.

Funeral leaves his daughter's residence, Station Road, Otahuhu, for the Symonds-street Cemetery at 1 p.m. to-morrow (Saturday). Friends please accept this intimation.

Overlijdensbericht uit de New Zealand Herald van 27 oktober 1911.

Maurice MICHIELS

Bronnen:

1894

¹ Land van de Woestijne 2011 nr.4 & 2012 nr.4

² Internet: s.s. Mararoa

³ Internet: Ships to Sydney

⁴ Internet: Britain outboard passenger lists 1890-1960
(zijn geboortejaar is wel foutief op de lijst)

⁵ Observer 3 januari 1904

⁶ New Zealand Herald 22 augustus 1900

1895

¹ New Zealand Herald 11 mei 1898

² Observer 25 september 1897

1900

¹ New Zealand Herald 22 augustus 1900

² Auckland Star 12 november 1900

Zie ook: Auckland Star 25 augustus 1898 - New Zealand Herald 13 november 1900
- Otago Witness 12 april 1905 - Wanganui Herald 17 mei 1909

1901

¹ New Zealand Herald 20 februari 1901

² Auckland Star 16 mei 1901 & 21 mei 1901 - New Zealand Herald 23 mei 1901

³ New Zealand Herald 12 juni 1901

1902

¹ New Zealand Herald 21 maart 1902

² Auckland Star 30 april 1902 - New Zealand Herald 22 mei 1902 -
23 september 1903 & 20 maart 1905

³ Auckland Star 5 december 1902 - New Zealand Herald 8 december 1902

1903

¹ New Zealand Herald 23 juni 1903

² New Zealand Herald 7 juli 1903

1904

¹ New Zealand Herald 11 juni 1904

² Auckland Star 14 november 1904

1905-1906

¹ New Zealand Herald 22 juli 1905

1907

¹ New Zealand Herald 9 maart 1907

² Observer 6 april 1907

³ Auckland Star 13 december 1907

1908

¹ Dominion 4 januari 1908 - Otago Daily Times 4 januari 1908

² Otago Daily Times 11 januari 1908

1909

¹ Taranaki Herald 6 april 1909

² Evening Post 13 mei 1909 - Feilding Star 16 mei 1909

³ Star 17 mei 1909 - Wanganui Herald 17 mei 1909 & 18 mei 1909 -
Malbough Express 17 mei 1909 - Auckland Star 17 mei 1909 -
Dominion 18 mei 1909 - Press 18 mei 1909

1910

¹ Otago Daily Times 13 april 1910

² New Zealand Herald 20 september 1910

³ Internet: Grand Hotel Auckland

⁴ New Zealand Herald 18 mei 1910

1911

¹ New Zealand Herald 14 augustus 1911

KNESSELAARSE SCHONE
VRIJT AALTERSE RIJKSWACHTBRIGADE OP
DE DRIE HUWELIJKEN VAN HERBERGIERSTER
AMELIA RODTS (1824-1895)

“Men schryft uyt Knesselaere, aen een gendsch blad:

Te Aeltre is er eene vrouw, die het zoodanig op de gendarmen gemunt heeft, en zoo wel hunne liefde weet aen te winnen, dat men welligt haers gelyke niet zou vinden.

A. R. herbergierster te Aeltre, welke nog aen een meysje gelykt van drymael 7, is reeds tweemaal getrouwd geweest, telkens met eenen gendarm ; zy heeft ze beyde na eene korte vereeniging zich door de dood zien ontrukken : heden treed zy voor de derde mael in den echt met eenen derden gendarm, steeds uyt dezelfde brigade van Aeltre.

Het is te hopen dat dit gendarmlievend vrouwken lang genoeg zal leven om heel de brigade te kunnen trouwen.” ⁽¹⁾

Dit krantenartikel uit juli 1859 deed onlangs onze wenkbrauwen fronsen: niet zozeer vanwege het ietwat spottend karakter. Driemaal trouwen, tot daaraan toe: niet uitzonderlijk, alhoewel weinig frequent voor vrouwen. Maar telkens met een rijkswachter? Opgemerkt in Knesselare. En zij herbergierster ... Gaat het om een verdoken en duister element van de Aalterse geschiedenis? Of kende de toenmalige pers ook komkommertijd? Redenen genoeg om in het Aalterse archief te grasduinen, zij het met beperkte aanknopingspunten.

De datum van het bericht was niet echt behulpzaam: we verkeerden in de veronderstelling kort ervoor het bewuste huwelijk te vinden, helaas. We namen dan maar onze toevlucht tot de bevolkingsregisters ⁽²⁾, op zoek naar de bewoners van de rijkswachtkazerne (want de klappers op de oudste bevolkingsregisters zijn niet bepaald vrouwvriendelijk ⁽³⁾, en daarenboven zonder familienamen is het in beide bronnen moeilijk zoeken). In de *corps de garde*, zoals het toen luidde, werd elke gendarm afzonderlijk, eventueel met zijn gezin, ingeschreven. Het register van 1857-1866 maakte ons ras duidelijk, zij het met een kort omweggetje ⁽⁴⁾, dat de bewuste rijkswachter Charles De Plecker moest zijn. Onze voorkennis van het Aalterse politiewezen, meer bepaald de veldwachters, was hierbij een mooi meegenomen troef.

Charles De Plecker vonden we als een ongehuwd man in de Aalterse rijkswachtkazerne, in *Aeltre brugge*. Er werd tevens verwezen naar een tweede registratie in het bevolkingsboek, in de omgeving van het station. We vonden daar dan een zekere aanduiding van een huwelijk, een vrouw die beantwoordde aan de initialen AR, een vroegere echtgenoot en een derde potentiële naam. Het plaatje was nog niet rond, maar we bleken op goede weg. De Plecker werd er wel betiteld als politiecommissaris. Fout? Nee, maar wel flink misleidend voor wie zonder voorkennis de zoektocht zou aanvatten. Eens te meer werd duidelijk dat opnieuw een loopje werd genomen met data en registratie.

Een beetje tegen de gangbare werkwijze in, gaan we voor dit verhaal (deels) in omgekeerd chronologische volgorde te werk. Het eerste element is de beroepsvermelding als politiecommissaris (en dus geen rijkswachter, waarover verder meer). Charles De Plecker is de allereerste Aalterse politiecommissaris. In principe was er een dergelijke ambtenaar in elke gemeente, maar werd die functie veelal ambts-halve door de burgemeester, of een daartoe gedelegeerd schepen, uitgeoefend. Enkel in steden en grotere gemeenten vervulden niet-politici (niet-gekozenen) de taken van deze politiedienaren. In landelijke gemeenten opereerden doorgaans alleen veldwachters naast de burgemeester. Hun bevoegdheid was beperkt tot landelijke delicten. Voor inbraken, vechtpartijen en dergelijke hadden ze de bevoegdheid van officier van gerechtelijke politie niet. Ze mochten met andere woorden hiervoor geen processen-verbaal opstellen. Ze konden en mochten dergelijke misdrijven wel aan de burgemeester melden, die dan moest handelen, gezien zijn bevoegdheid als hoofd van de gemeentelijke (administratieve) politie of die op het vlak van gerechtelijke politie. ⁽⁵⁾

We schenken hieraan wat meer aandacht dan op het eerste gezicht nodig lijkt, maar de werking en organisatie van de politiediensten zijn in de situatie van Amelia Rodts bepalend voor haar huwelijksleven. De Aalterse gemeenteraad nam in november 1860 de beslissing een commissariaat in het leven te roepen. De argumentatie luidde: “*dat in deze gemeente, die eene bevolking heeft van 6263 inwoners, geen politiekommisaris bestaat, dewyl de burgemeester zich altyd met de politie belast heeft; maer dat het onmogelyk is dat dezen staet van zaken voortdure*”. ⁽⁶⁾ Dit idee kwam uiteraard niet zomaar uit de lucht gevallen. Er werd trouwens ook verwezen naar de gemeentebegroting voor 1861, waarin al een krediet voor de hieraan

verbonden uitgaven was ingeschreven. We vermoeden zelfs dat bij de aanwerving van een veldwachter een tijdje daarvoor al met die gedachte werd gehandeld. Een vaststaand feit daarentegen is dat het gemeentebestuur de inrichting van het commissariaat enkele dagen later als *urgent* (dringend) bestempelde in contact met de arrondissementscommissaris. ⁽⁷⁾ We willen hier op nog een eigenaardigheid wijzen, namelijk de verwijzing naar de burgemeester en zijn politietak. Burgemeester, Constant Bruneel, was toen net overleden! Hij had trouwens ook al als schepen, vanaf 1848, de taak als hoofd van de politie op zich genomen. Voerde de gemeenteraad, met Joseph Jean Snoeck ⁽⁸⁾ zowel als sleutelfiguur en als voorganger en opvolger als burgemeester, versneld zijn voornemen uit (zie ook verder)? ⁽⁹⁾

In de 19^e eeuw zijn beslissingen van gemeentelijke overheden niet zelden ingegeven op basis van financiële overwegingen. We wezen al op de opmaak van de gemeentebegroting. Bij de opmaak werd ook verwezen naar het feit dat de burgemeester effectief als hoofd van de politie optrad. *“In het toekomstige zal het niet mogelijk zijn dat deze staet van zaken voortdure, en zal de inrigting van eene plaats van policiekommissaris onvermydelyk worden...”*. Er wordt hierbij ook verwezen naar de *bloeyenden staet der geldmiddelen*. In diezelfde vergadering wordt ook beslist de wedden van de veldwachters te verhogen, met maar liefst ruim 35% (van 400 naar 550 fr. elk). Door de financiële toestand had *“het bestuer de mogelykheid erkend om te voldoen aen eene noodzakelykheid die sedert lange jaren bestaet te weten de vermeerdering der jaerwedden van de Gemeentelyke bedienden. Inderdaed al de bestuerlyke overheden zyn het eens om den wensch te uiten dat hunnen toestand moge verbeterd worden”*. ⁽¹⁰⁾ De crisis van de jaren 40 leek nu eindelijk voorbij en ook de afschaffing van de stedelijke octrooien droeg hiertoe bij. De loonmassa voor politie steeg in Aalter toen maar liefst van 800 naar 2100 fr.! (zo'n slordige 260%). Op geen enkele manier wordt er, voornamelijk over het daarstellen van een politiecommissariaat, ook maar verwezen naar de nood aan meer politie, gestegen criminaliteit ... Er was geld, dat volstond ... Op basis van de argumenten van de gemeenteraad lijkt dit zo. Geld speelde uiteraard een rol, maar we vermoeden dat het hele plan al geruime tijd aan het rijpen was. Charles De Plecker speelt hierin een rol. Welke precies – actief of louter passief – is ons momenteel nog niet helemaal duidelijk. De benoeming van een professionele commissaris van politie was op zich al een flinke reorganisatie van de lokale politie, maar deze leidde op haar beurt tot reorganisatie van de veldwachtersdienst. ⁽¹¹⁾

We lazen dit in geen enkele beslissing, maar mogelijks was dit het initiële opzet.

Voor de rol van De Plecker in dit politieverhaal moeten we ons (voorlopig?) beperken tot de feiten op zich, het passieve element dus. In februari 1861 droeg de gemeenteraad al de twee vereiste kandidaten voor de nieuwe plaats van politiecommissaris voor. De voorkeur ging unaniem uit naar Charles De Plecker. ⁽¹²⁾ Die keuze werd (ook al) niet gemotiveerd en de burgemeester maakte geen gebruik van zijn recht een derde kandidaat voor te stellen (er waren in totaal slechts vijf kandidaten, waarvan twee vermoedelijk – nog – een stuk meer ervaren ⁽¹³⁾).

Deze keuze lag resoluut in de lijn der verwachtingen. Zijn benoeming als veldwachter, twee jaar vroeger, alludeerde daar in zekere zin al op. En misschien speelde de toenmalige burgemeester, Constant Bruneel, inderdaad toen al met het idee om een commissaris te installeren. Hij had alvast veel aandacht voor de openbare veiligheid, wat onder meer blijkt uit de reorganisatie van de burgerwacht. ⁽¹⁴⁾ Die veldwachtersbenoeming verliep echter niet echt zoals de Aalterse gemeenteraad mogelijks had verhoopt. En hiermee sluiten we, volgens het opzet van ons artikel, weer aan bij het derde huwelijk van Amelia Rodts.

We startten deze bijdrage met het feit dat Amelia haar echtgenoten (ex-)rijkswachters waren. Voor heel wat gemeentebesturen leken deze politiemensen geknipt om de functie van veldwachter uit te oefenen. ⁽¹⁵⁾ Ze hadden ervaring, zowel met discipline als met de politietak. Wat nooit ter sprake kwam, is het feit dat ze ook wel vertrouwd waren met een karig loon.

Charles De Plecker werd op 17 februari 1859 door de gemeenteraad als eerste kandidaat als opvolger van Bruno Opsomer voorgedragen aan de provinciegouverneur. ⁽¹⁶⁾ Hij was toen echter nog in actieve dienst als rijkswachter, wat een zeker probleem vormde. De gewone, beginnende rijkswachter tekende namelijk een engagement voor tien jaar. En dat kon hem zowel professioneel als privé parten spelen. De Plecker ervoer dit op beide vlakken. Het gemeentebestuur was zich hiervan ook bewust en stuurde al enkele dagen na de raadsbeslissing een brief aan de bevoegde minister, toen de *minister van Oorlog*. ⁽¹⁷⁾ We komen te weten dat hij rijkswachter te paard was, toen gekazerneerd in Antwerpen. De keuze van de Aalterse raadsleden viel blijkbaar op hem omdat hij vooreerst *très favorablement* bekend was

in onze gemeente, daar hij er lang had verbleven. Daarenboven, argumenteerde het bestuur, was hij de enige kandidaat (op minstens drie, want de beslissing maakt geen melding van het aantal kandidaten, maar drie personen kregen stemmen achter hun naam) die alle vereiste kwaliteiten voor de kwestieuze functie bezat “*d’ailleurs considérant qu’il n’y a pas de commissaire de police à Aeltre*”. In de raadsbeslissing repte men hierover ook al met geen woord. De invulling van de plaats was dan ook hoogdringend, want de raad noopte de minister te verzoeken hem vervroegd te laten *afzwaaien*. Zijn reguliere diensttijd liep namelijk tot 30 juni van dat jaar. Het gemeentebestuur ving echter bot. Charles De Plecker kwam pas in dienst op 1 juli, effectief de dag na het verstrijken van zijn rijkswachtermijn.

Deze aanstelling had vermoedelijk het verhoopte succes, gezien hij na twee jaar al *bevorderde* tot commissaris van politie. In die korte periode kreeg hij dan ook meer dan eens lof toegezwaaid. Zo lezen we over de cholera-epidemie op Patersveld in 1859 dat er heel wat voorzorgen werden genomen en dat een grote waakzaamheid in acht werd genomen. De uitvoering van alle hygiënische en andere voorschriften werd toevertrouwd aan de jongbenoemde veldwachter, die zich hier ten volle van kweet “*avec une exactitude particulière et [qui] mérite les plus grands éloges*”.⁽¹⁸⁾

Deze uitweiding dus om te duiden dat de feiten in het krantenartikel niet volledig correct zijn. Amelia Rodts huwde de derde keer strikt genomen niet met een rijkswachter uit de Aalterse brigade. De man was toen al tot veldwachter in Aalter benoemd en had inderdaad wel als gendarm in Aalter gediend. Zijn mutatie naar Antwerpen dateerde vermoedelijk al van 1858, misschien van vroeger. De bevolkingsregisters verschaffen hierop helaas geen antwoord. Een mutatie voor 1858 lijkt echter onwaarschijnlijk in het kader van het vervolg van ons verhaal.

Charles De Plecker moest wachten tot aan zijn *afzwaai* van de rijks-wacht en het leger dus, zodat hij pas op 1 juli 1859 zijn nieuwe functie kon opnemen. Als een zekere kers op de taart treedt hij drie weken later in het huwelijk, in Aalter, meer bepaald op 22 juli 1859. Hij woonde toen weliswaar in Aalter, maar de huwelijksafkondigingen gebeurden ook nog in Antwerpen. Het wordt nog mooier als hij en Amelia dan verklaren dat ze haar kind, met name Alfred Rodts en geboren op 7 april van datzelfde jaar, erkenden als hun kind. Het kind gaat voortaan als De Plecker door het leven. Er zullen geen kinderen

meer volgen. Een huwelijk met erkenning van een kind, dat lijkt toch niet te stroken met principes als discipline en tucht van een rijkswachter. Was hier meer aan de hand?

De waarheid achter dit alles zullen we vermoedelijk nooit achterhalen. We kunnen met de beschikbare gegevens wel een hypothese naar voor schuiven. Amelia Rodts was in augustus 1857 voor de tweede maal weduwe geworden. Die echtgenoot, Petrus Van der Meersch, was ook een gewezen rijkswachter. We schrijven doelbewust *gewezen*, gezien hij in de huwelijksakte werd vermeld als zijnde *zonder beroep*. Feit is dat door deze banden, door hun woonplaats ergens in de omgeving van het station en mede door het beroep als herbergierster (en ook herbergier), Amelia wel meer dan een doorsnee Aalternaar contact had met de *gendarmen*. Ze had misschien ook een zwak voor mannen in uniform, maar het lijkt ons niet denkbeeldig dat ze opnieuw verliefd werd, of toch een relatie aanknoopte, met een collega van haar overleden echtgenoot. De Plecker was trouwens ook een leeftijdsgenoot van haar vorige partners (zie gezinsfiche) en ook *maar* zeven jaar ouder dan zichzelf. We kunnen dus zeker niet van een leeftijdsprobleem gewagen. Zij was een jonge weduwe met een beperkte kinderlast (twee van haar vier kinderen overleden in 1857). Misschien was ze zelfs een goede partij, met een café met een grote *klandizie*? Volgens het persberichtje zag ze er mogelijks ook goed uit, alvast nog als een *meysje*. Ze was dan ook nog maar 35 jaar jong. Wat stond er hen in feite in de weg? Het antwoord is kort en simpel: zijn beroep of beter de *gendarmerie*.

Het probleem bij zijn benoeming als veldwachter speelde ook parten in zijn privéleven. De organisatie en regelgeving van de rijkswacht in België bleven namelijk zowat anderhalve eeuw nagenoeg ongewijzigd. De eerste echte wettelijke regeling die naam waardig in ons land dateert van 1957 (dit is echt geen tikfout). Na de onafhankelijkheid werd er wel gesproken van het uitvaardigen van specifieke wetgeving, maar die liet op zich wachten. Intussen bleef de organisatie op de oorspronkelijke Franse leest geschoeid. Koning Willem II had wel nieuwe standregelen uitgevaardigd, maar het Koninklijk Besluit van 1814 en het *Reglement op de policie, de discipline en den dienst der Koninklijke Maréchaussée* van 1815 bleven toch ook sterk gebaseerd op de Franse wet van 1798.⁽¹⁹⁾

In artikel 7 van het vermelde reglement lezen we dat een *maréchaussée* enkel een huwelijk mag aangaan mits toestemming van zijn ka-

pitein en de commandant van het korps. Daarenboven mocht het aantal gehuwden per compagnie niet meer dan twee tot drie tellen. Mogelijks wrong hier het schoentje. Van de gewone manschappen was inderdaad maar een minderheid gehuwd. ⁽²⁰⁾

We wezen er al op dat de bevolkingsregisters in de beginperiode niet zo strikt werden bijgehouden. De Plecker komt in Aalter maar voor vanaf 1857. Er bestaat wel een kans dat hij iets vroeger kwam. ⁽²¹⁾ We vermoeden dat hij pas in de loop van 1858 (begin – eind?) werd overgeplaatst naar Antwerpen (ook dit is niet vermeld). Amelia was ofwel toen al zwanger ofwel kwam hij haar nadien nog opzoeken. Door zijn benoeming als veldwachter weten we ook dat hij minstens de intentie had om naar Aalter terug te keren. Dit kan natuurlijk louter door de zwangerschap zijn ingegeven. We vernamen al dat zijn oversten hem echter niet voortijdig zijn diensttijd lieten beëindigen. Dit strooide dus serieus roet in het eten. Intussen werd op 7 april het kind Alfred geboren. In principe kon hij, zelfs in 1859, het kind erkennen als zijn kind. Dit gebeurde dus niet. De aangifte gebeurde trouwens door de vroedvrouw Rosalie Claeys, terwijl gemeentesecretaris Karel Faut en veldwachter Pieter Laisnez, zoals toen zo vaak, als getuigen optraden.

Deed hij, enkele maanden voor het einde van zijn diensttijd, nog een aanvraag om te mogen huwen? De negatieve beslissing i.v.m. het vroegtijdig beëindigen van zijn diensttijd zal hem mogelijks niet bemoedigd hebben. Daarenboven had een huwelijksverlof niet gehoeft bij een gunstige beslissing over zijn diensttijd. Hij had dan bv. in maart kunnen huwen. Dat was weliswaar kort voor de geboorte, maar het aantal huwelijken met duidelijk voorhuwelijks betrekkingen waren toen niet gering. Misschien vroeg hij wel toestemming, maar werd deze ook al geweigerd.

Er konden hierbij nog andere elementen spelen. Een positieve beslissing kon men ook maar verkrijgen, als aan alle plichten was voldaan. Dit kon om schulden gaan voor de zogenaamde *masses*. ⁽²²⁾ Ook gewone soldaten werden hiermee geconfronteerd. Het gaat, vermoedelijk slechts deels, om schulden in verband met de uitrusting. Een andere plicht (ook onderdeel van de *masses*?) slaat op het storten van een aanzienlijk bedrag in de staatskas. Zeker aan het einde van de 19^e eeuw rees hiertegen protest. ⁽²³⁾ Een Aalterse rijkswachter verkreeg in 1849 de voorwaardelijke toelating. Hij moest wel eerst ongeveer 1084 fr. – het bedrag moest nog nauwkeurig worden berekend – ophesten. ⁽²⁴⁾ Zoals we eerder zagen, kwam dit in vergelijking met een

Aalterse veldwachter omstreeks 1860 neer op twee jaarlonen. Dit was niet evident, tenzij de aanstaande over een flink spaarpotje beschikte. Vermoedelijk zat dit er voor onze Charles en Amelia niet in.

Kortom, huwen met een rijkswachter ging niet over rozen. Laat staan driemaal. Uit de uitvoerige beschrijving van de perikelen voorafgaand aan het derde huwelijk leren we ook dat de *correspondent* de feiten ook niet helemaal exact weergaf. Dit doet wel niet echt afbreuk aan zijn intentie.

Over de eerste huwelijken valt veel minder te vertellen. Het bevolkingsregister van 1847-56 vermeldt dat in het huis nummer 97 op Manewaarde brigadier François Scherpereel met zijn gezin verbleef. Leidinggevende rijkswachters waren inderdaad wel vaker gehuwd en het gezin verbleef dan samen in de kazerne. Uit onderhoudsdocumenten zou zelfs blijken dat die Aalterse huisvesting uit een viertal (aaneengebouwde?) huizen, met vermoedelijk gemeenschappelijk gemak en paardenstallen, bestond. ⁽²⁵⁾ In de nummers 99 en 100 woonden aanvankelijk, voor zover de bron een goede interpretatie toelaat, drie ongehuwde gendarmen. Na de vermoedelijke mutatie van twee van hen, trok er ook een rijkswachtersgezin in. In het tweede huis resideerde vanaf 1847, of zelfs vroeger, de eveneens ongehuwde François Van de Velde. Hij werd in april van datzelfde jaar de eerste echtgenoot van Amelia Rodts. Hij verkreeg dus de toelating. Amelia trok in de *corps de garde* in, waar ze trouwens ook haar eerste kind in mei 1848 kreeg. Al die tijd bleef François actief als gendarm te paard. We vermoeden dat de man ziek werd, want hij overleed op 8 mei 1849 op amper 32-jarige leeftijd. Merkwaardig daarbij is dat in zijn overlijdensakte werd genoteerd dat hij een *gépensionéerd gendarm* was.

Alles wijst er op dat Amelia Rodts, met haar ukje, in de *kazerne* bleef huizen. Ze was ook bij de pinken. Of had ze inderdaad zo'n goede relaties in dit milieu, dat ze de nodige adviezen kreeg om, waar mogelijk, een wettelijk graantje mee te pikken? Omstreeks begin juli verzocht ze de militaire overheid al om hulpgeld, gezien haar ongelukkige situatie en de militaire verdiensten van haar gewezen man. ⁽²⁶⁾ Amper een week later werd haar al 15,32 fr. toegekend. ⁽²⁷⁾ In april 1850 verkreeg ze nogmaals het bedrag van 15 fr. als weduwe van een oud-militair, na een verzoekschrift van 28 januari. ⁽²⁸⁾

Intussen had ze aan haar precaire situatie een, in principe, bestendige oplossing gegeven. Ze hertrouwde namelijk op 20 maart 1850

Arrondissement
de
Grand Eclos
Demande de secours.
N° 2809

Grand, le 10 juillet 1849.

Messieurs,

J'ai l'honneur de vous transmettre ci-joint pour
considération et avis une requête de la nommée Elmitte
Rods veuve Van de Velle, française, demeurant en cette
Commune, tendant à obtenir un secours en considéra-
tion de sa position malheureuse et des services mil-
itaires de son mari.

Je vous prie de prendre quelques renseignements sur
l'exactitude des faits allégués par la pétitionnaire,
la position dans laquelle elle se trouve, ses moyens
d'existence, sa conduite etc.

Veuillez, en même temps, me faire parvenir un
extrait de l'acte de mariage de la réclamante ou
bien un certificat de Bourgeoisie indiquant la date
à laquelle elle s'est mariée.

Le Commissaire Arrondissement,
Ch^e Rombaring

Original de Zschilt 1849.

Bron: GAA, 205.1 – algemene briefwisseling

met Petrus Van der Meersch. Zijn rijkswachtverleden is helemaal niet duidelijk. Bij hun huwelijk had hij namelijk geen beroep (de eventuele vervelende toestanden van de toestemming waren dus van de baan). Hij stond wel ingeschreven in het bevolkingsregister in de rijkswachtkazerne, gewoon ter vervanging van haar eerste huwelijks-partner. In de geconsulteerde Aalterse bronnen is hij nooit vermeld als *gendarm*. Het nieuwe koppel bleef er, louter op papier (?), wel wonen en hun drie kinderen werden er geboren en ingeschreven. Pas

met het nieuwe register vanaf 1 januari 1857 vinden we het gezin in de stationsbuurt. ⁽²⁹⁾ Het is aldus overduidelijk dat de bevolkingsregisters uit die periode lacunes bevatten. Petrus bleef trouwens niet bij de pakken zitten. Hij bleek een welgekome kracht in de herberg, maar startte er ook een huurhouderij op. Vermoedelijk betrof het hier het verhuren van kamers of eventueel ook van allerlei rollend materiaal. De nabijheid van het station bood voor beide mogelijkheden. We vermoeden niet dat het om een eigenlijke vervoerdienst, een zogenaamde *messengerdienst*, ging.

Het leven van het koppel verliep zoals van vele, niet over rozen. Ze kenden hun deel van leed, veruiterlijkt door de dood. In mei 1857 stierf hun tweede dochter, twee maand later gevolgd door haar zoon uit haar eerste huwelijk. Nog een maand later, op 23 augustus 1857, overleed Petrus zelf. Hij was nog geen 39 jaar oud. De oorzaak van deze overlijdens is, zoals zo vaak, ons onbekend. Dit was het midden van de 19^e eeuw.

Uit haar derde huwelijk stamt enkel het *voorkind* Alfred. Het ziet er naar uit dat het het gezin vanaf dan vrij goed gaat. De oudste (stief-) dochter, Elodie, was aanvankelijk naaister, werd hulponderwijzeres en schopte het tenslotte tot onderwijzeres. Emma huwde de politiecommissaris van Wingene en Alfred werd bediende in de *hervormingsschool* van Ruiselede. ⁽³⁰⁾

TOT BESLUIT

Trouwen met een hele rijkswachtbrigade blijkt niet zo evident. Zelfs niet met één *gendarm*, want die trouwde niet zomaar. Het sensationele karakter van de titel staat hier tegenover de sociaal-economische realiteit van het midden van de 19e eeuw. Het noodlot speelde in dit verhaal meermaals mee en gaf, hoogst toevallig, aanleiding tot een (vrij) uitzonderlijke gebeurtenis. Trouwens, de Aalterse brigade telde omstreeks 1850 (theoretisch) vier manschappen te paard en twee te voet. ⁽³¹⁾ Amelia was dus halfweg, waardoor we de opmerking van de berichtgever beter begrijpen.

De onderliggende spot van het artikel was helemaal niet terecht. Dat een vermoedelijk knappe vrouw een derde keer huwde, gebeurde niet voor het plezier, maar door leed en vanuit economische noodzaak. De kleine man zocht zijn partner ook in de eigen kringen, voor haar een stuk in het rijkswachtersmilieu. Haar schoonheid kan haar daarbij

wel hebben geholpen. Ze kwam uiteindelijk wel goed terecht. Als vrouw van de politiecommissaris genoot ze zeker haar deel van de status en haar kinderen klommen daadwerkelijk de sociale ladder op. Kortom, dit is ook het verhaal van hoe een (vermoedelijk) knappe vrouw haar charmes kon ombuigen in sociale status, ondanks intrinsieke tegenslagen zoals het verlies van meerdere echtgenoten.

Filip BASTIAEN

Noten:

- ¹ *De Denderbode*, 17 juli 1859, p. 3 k. 1.
- ² Gedetailleerde verwijzingen naar deze bron, net zoals naar de registers van de burgerlijke stand, laten we in principe achterwege.
- ³ De oorspronkelijke klappers zijn bijna uitsluitend opgemaakt voor de huishoudhoofden. Bijgevolg zijn gehuwde vrouwen, dienstpersoneel enz. moeilijk terug te vinden. Vanaf de registers van 1866 komt hierin verbetering. Met een vrijwilligersproject in het archief (van start midden november 2013) hopen we hierin verbetering te brengen.
- ⁴ De bevolkingsregisters werden in de aanvangsperiode niet zo goed bijgehouden: voor dit verhaal ontbreken meerdere data van in- en uittreding (of in- en afschrijvingen), verhuizingen in de gemeente (de zogenaamde *mutaties*), zijn andere data flink foutief enz., zodat moet worden gehoopt dat andere bronnen bepaalde lacunes vullen en de puzzelstukken beter in elkaar doen vallen.
- ⁵ Zie bv. F. BASTIAEN, *De veldwachter in het spanningsveld van autoriteit en solidariteit (het arrondissement Gent-Eeklo, 1830-1914)*I, licentiaatsscriptie geschiedenis UG Gent, 1984, p. 60-62.
- ⁶ GAA, *fonds Aalter modern*, 172.2-504, registers notulen gemeenteraad, 7 november 1860.
- ⁷ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, registers briefwisseling (10 november 1860; brief nr. 1039).
- ⁸ Kort voor het overlijden van Constant Bruneel was er al herverdeling van taken gebeurd. Joseph Snoeck behartigde daarbij de politie. Het is ons niet duidelijk of hij die taak echt genegen was. Het lijkt ons evenzeer mogelijk dat voornamelijk hij aanstuurde op de aanstelling van een commissaris van politie. Bij zijn eerste benoeming tot burgemeester delegeerde hij de politietaak al aan schepen Bruneel. Vandaar dus misschien dat het zo niet verder kon.
- ⁹ J. VAN BOUCHAUTE, *Biografie Constant Bruneel, 1809-1860, burgemeester Aalter*, in Land van de Woestijne, jg. 8 (1985), nr. 1, p. 10 en 28-29.
- ¹⁰ GAA, *fonds Aalter modern*, 172.2-504, registers notulen gemeenteraad, 4 oktober 1860.
- ¹¹ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, registers briefwisseling (bv. brieven van 4 juli en 4 september 1861) en 172.3-504, registers notulen schepencollege, jaarverslag 25 september 1861.

- ¹² GAA, *fonds Aalter modern*, 172.2-504, registers notulen gemeenteraad, 20 februari 1861.
- ¹³ Van de vijf kandidaten hadden er minstens drie ervaring opgedaan bij de rijks-wacht. De vierde was een gewezen legerluitenant en de vijfde was op dat ogenblik actief als politieagent in Gent, maar van wie we geen precedënten kennen.
- ¹⁴ L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p. 292.
- ¹⁵ Zie hierover bv. F. BASTIAEN, *De veldwachter in het spanningsveld*, p. 133 e.v., waaruit blijkt dat personen met een politieverleden een belangrijke groep van de benoemden uitmaakte.
- ¹⁶ GAA, *fonds Aalter modern*, 172.2-504, registers notulen gemeenteraad, 17 februari 1859. De burgemeester zou echter in 1860 overlijden. Dit hoefde niet het einde te betekenen van de ingeslagen weg inzake een volledige politiehervorming.
- ¹⁷ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, registers briefwisseling (brief van 28 februari 1859, nr. 479).
- ¹⁸ GAA, *fonds Aalter modern*, registers briefwisseling (brief 10 november 1859).
- ¹⁹ J. CAMPION, *De Rijkswacht (1918-1957). De Belgische Gendarmerie tussen evolutie en revolutie*, z.p., 2013.
- ²⁰ P. DE CONINCK, *Tweehonderd jaar gendarmen in Maldegem*, Maldegem, 1996, p. 68.
- ²¹ De persoonlijke dossiers in het Legermuseum zouden ons mogelijks hieromtrent wijzer maken. We zagen er echter tegen op na te gaan of zijn dossier was te vinden, daar we in feite enkel iets waardevols zouden hebben aan een vraag tot toestemming om te huwen.
- ²² Het woord is blijkbaar als dusdanig niet meer in gebruik in het Frans. De *Dictionnaire de la langue Française* geeft geen betekenis in een militaire context. De omschrijvingen beperken zich tot grote hoeveelheid, massa van materie, bulk en grote hamer: <http://www.linternaute.com/dictionnaire/fr/definition/masse>.
- ²³ *Weekblad van Maldeghem en West-Zeeuwsch Vlaanderen*, 27 november 1898, p.1 k. 1-5. Er werd hierbij gewezen op het feit dat dit leidde tot de geboorte van onwetige kinderen, het vroegtijdig verlaten van de dienst enz.
- ²⁴ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, algemene briefwisseling (brief van de kapitein van de Limburgse rijkswachtcompagnie van 16 januari 1849).
- ²⁵ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, algemene briefwisseling (document i.v.m. herstellingen, 1849). De *kazerne* zou dateren uit de Oostenrijkse periode. Zie hiervoor P. DE CONINCK, *a.w.*, p.30.
- ²⁶ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, algemene briefwisseling (brief van de arrondissementscommissaris van 10 juli 1849).
- ²⁷ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, algemene briefwisseling (brief van 17 juli 1849).
- ²⁸ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, algemene briefwisseling (brief van 9 april 1850 van de majoor-generaal, alsook namens de minister van Oorlog).
- ²⁹ GAA, bevolkingsregister 1857-1866, boek 5, f° 190.
- ³⁰ GAA, bevolkingsregisters vanaf 1866 tot 1900.
- ³¹ F. BASTIAEN, *De veldwachter in het spanningsveld ...*, p. 71.

GEZINSFICHE

RODTS Amelia

° Knesselare, 27.04.1824   dv Bernard en VANDEWIELE Bernardine
† Aalter, 08.03.1895

Naaister bij huwelijk, nadien doorgaans herbergierster

x1 Knesselare, 14.04.1847

VAN DE VELDE Franciscus Marinus

° Aalst, 11.12.1816   zv Leonard en OL(L)IERO Anna Louisa
† Aalter, 08.05.1849 (32j)

(Gepensioneerde) gendarm (te paard)

Hij was als ongehuwde ingeschreven in de "corps de garde" in Aalter-Brug; zij werd er nadien bijgeschreven

1. Van de Velde Prudent

° Aalter, 08.05.1848
† Aalter, 02.07.1857 (9j)

x2 Aalter, 20.03.1850

VAN DER MEERSCH Petrus Franciscus

° Nieuwkapelle, 01.12.1818   zv Ludovicus Jacobus en PIETERS Isabelle
† Aalter, 23.08.1857

Zonder beroep bij huwelijk, nadien herbergier en/of huurhouder

---

Hij werd in het bevolkingsregister van 1847-56 gewoon in de plaats van de eerste echtgenoot geschreven.
Het lijkt er op dat het gezin bleef wonen in de rijkswachtkazerne, ondanks dat hij niet meer in actieve dienst was.

2. Van der Meersch Elodie

° Aalter, 08.01.1851
†

Naaister; nadien hulponderwijzeres en onderwijzeres

3. Van der Meersch Sidonie

° Aalter, 22.02.1852
† Aalter, 04.05.1857

4. Van der Meersch Emma

° Aalter, 15.11.1853

†

x Aalter, 15.01.1873

zonder beroep bij huwelijk

met CHEVALIER Louis Gustave
kv Godfroid Benoit en ...

° Menen, 17.09.1843

†

politiecommissaris Wingene

x3 Aalter, 22.07.1859

DE PLECKER Charles

° Baardegem, 18.06.1817

zv Pieter en SEMINCK Adriana

† Aalter, 31.12.1889

Veldwachter vanaf juli 1859 en commissaris van politie in juni 1861

Woont in Aalter bij H, maar laatst te Antwerpen

Erkenning kind bij huwelijk; in het bevolkingsregister werd ook de familienaam aangepast.

Geen huwelijkscontract

Afkondiging huwelijk ook in Antwerpen

5. De Plecker (Rodts) Alfred Alphonse

° Aalter, 07.04.1859

†

Bediende hervormingsgesticht Ruiselede

Erkend bij huwelijk ouders

PS: De data buiten Aalter zijn veelal niet op exactheid gecontroleerd.

DE FAMILIE CHABRAND IN LOTENHULLE EN BELLEM

Naar aanleiding van mijn artikel over de wijk Savooien in St.-Maria-Aalter, 34^e jaargang, nr.2 - 2011, verschenen in “Land van de Woestijne“, liet ik vermoeden dat de naam van deze wijk misschien iets te maken kon hebben met mensen uit de Haute-Savoie in Frankrijk die zich in onze contreien kwamen vestigen. Ik heb nog geen spoor van Franse inwijkelingen uit die periode naar Sint-Maria-Aalter gevonden.

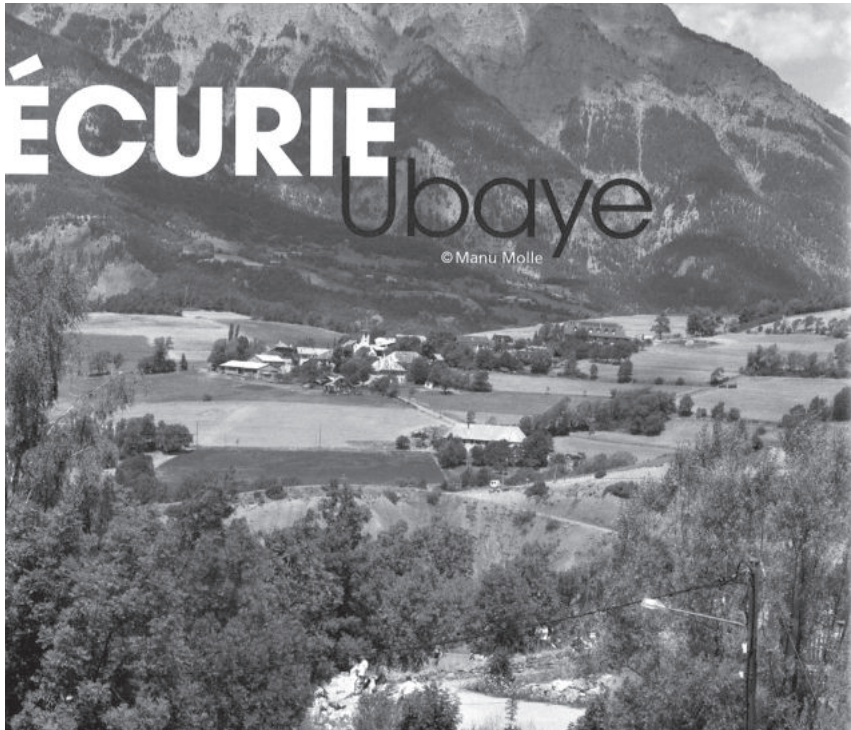
Onlangs ontving ik via Peter Laroy een e-mail van ene Charles De Zutter uit Waregem, die in 2007 een bijdrage had gepubliceerd in “Land van Nevele” over de uitzwerming van Franse onderdanen die vanaf de 17e en 18e eeuw uit de Haute Provence naar Oost- en West-Vlaanderen uitweken. Ook de naam Joseph Chabrand van Lotenhulle werd vermeld. Dit gebied behoort tot het “Département-Alpes-de-Haute-Provence”.

Andere typische namen uit die streek in Frankrijk duiken hier en daar op, zoals: Léautaud, Ricaud, Jauffred en Maurel.

Onze voorouders gaven deze nieuwkomers de naam van “savoyards”, zoals blijkt uit de huwelijksakte van Joseph Chabrand in 1797 toen hij trouwde met een Vlaams meisje uit Nevele.

Vanaf de Middeleeuwen bestond er in het Franse “Vallée de l’Ubaye” (Haute-Provence) een bloeiende handel van zijdespinnerijen en wol-fabrieken. De hoofdstad van deze regio is Barcelonnette. Om deze kostbare producten aan de man te brengen, werd beroep gedaan op handelaars “colporteurs” of “leurders”. Zij verkochten de zijden stoffen en het laken niet alleen in de streek van de Provence en de omliggende regio’s in het zuiden van Frankrijk, maar reisden eveneens naar Italië en naar de Verenigde Provinciën (de Oostenrijkse Nederlanden).

In 14 juli 1975 was Barcelonnette de startplaats van de 16e rit uit de Ronde van Frankrijk en werd door gele trui drager Bernard Thevenet gewonnen. Het was de enige keer dat de tourkaravaan hier voorbijkwam.

Dorp in de Vallée de l'Ubaye. Uit: een infobrochure 'Ubaye' nr.9 p.28.

De vroegere zijde en wollen industrie is reeds lang verleden tijd. Nu leeft deze streek voornamelijk van het toerisme en enkele bio-culturen, zoals: de saffraankrokus, de duindoornbes en de schapenteelt.

Het plukken van de saffraankrokus voor het kleuren van het linnen.

Uit: een infobrochure 'Ubaye' nr.9 p.19.

De bessen van de duindoorn voor het versterken van het immuuniteitsysteem. Uit: een infobrochure 'Ubaye' nr.9 p.24.

De lokale schapenteelt. Uit: een infobrochure 'Ubaye' nr.9 p.7.

Op het internet ⁽¹⁾ vond ik een Franse tekst met als titel “*L’histoire des Barcelonnettes*” (vrij vertaald: De belevenissen van de mensen van Barcelonnette).

Le long hiver obligeait les habitants de la vallée de l’Ubaye à diversifier leurs activités et à se montrer entreprenants. Pendant que les uns restaient à tisser laine et chanvre ou à filer la soie, les autres s’expatriaient, le temps des mauvais jours ou le temps de leur vie active. Ils excellaient comme colporteurs (tissus et vêtements), instituteurs ou bergers transhumants. Pendant leur enfance, une solide scolarisation et les récits des aînés les avaient armés pour les voyages... Après les Flandres dès le 17ème siècle et la mer des Caraïbes approchée au 18ème, le Mexique, libéré de la tutelle espagnole, devient pour eux une nouvelle terre de colportage où ils vont exercer leur double savoir-faire commercial et technique, en particulier dans les métiers de la laine et de la soie.

De lange winter verplichtte de inwoners van “la Vallée de l’Ubaye” om hun activiteiten af te wisselen en zich op te werken als ondernemers. In slechte tijden of tijdens hun actief leven, weefden sommigen wol of hennep, verwerkten anderen zijde en verlieten nog anderen hun vaderland. Zij muntten uit als ‘colporteurs’ (leurders, venters) van stoffen en kledingstukken, als onderwijzers of als herder die het vee naar de bergweiden brachten. Het goeie onderwijs en de verhalen van de ouderen van het dorp die de inwoners van het dorp genoten en gehoord hadden tijdens hun kinderjaren, hadden hen gewapend voor deze reizen.

Na Vlaanderen vanaf de 17^e eeuw en het Caraïbische gebied in de 18^e eeuw werd Mexico, dat bevrijd was van de Spaanse overheersing, een nieuw land waar ze handel dreven. Daar konden ze hun dubbele bedrevenheid: het commerciële en het technische – in het bijzonder wat de beroepen i.v.m. wol en linnen betreft – uitvoeren.

(vertaling: Martine Polffiet)

Zo ook vertrok in deze periode vanuit het arme en piepkleine dorpje *Fours* Joseph Chabrand om te gaan ‘leuren’ in Vlaanderen. Dit dorpje was toen meestal acht maanden per jaar afgesneden van de buitenwereld door sneeuw, het onzure weer en de slechte verbinding.

Toen deze colporteurs onze streken bereikten en zich eventueel in onze dorpen vestigden, zoals in Nevele, zullen onze voorouders met grote oren geluisterd hebben naar die zingende mooie taal van de Provence.

WIE WAS NU JOSEPH CHABRAND ?

Hij werd geboren te Fours op 10 januari 1774 (een parochie van St. Laurent in de vallei van l' Ubaye (Haute-Provence) in Frankrijk als zoon van Jean-Baptiste Chabrand en Marie Jauffred. Het betreft hier de streek tussen de Dauphiné en de Provence. Joseph overleed op 12 mei 1840 te Lotenhulle.

Wanneer hij precies in Vlaanderen is aangekomen, is moeilijk te achterhalen. Vermoedelijk is dat circa 1795 te Nevele. Enkele jaren later, in 1797, trouwt hij met Marie-Anna Demaeght (†Lotenhulle, 26.01.1855) uit Nevele en verhuist hij na zijn huwelijk naar het naburige Lotenhulle.

Hij bewoont er de herberg “*Het Meuleken*”. Dit is een zeer oude herberg in de Heirstraat waarvan we de eerste vermelding vinden in 1713. In 1893 vond een naamsverandering plaats en heet ze voortaan “*In den hemel*”⁽²⁾.

In deze periode was *het Meuleken* het wethuis waar de schepenen van Oudegoede vergaderden, onder de heerlijkheid van Dendermonde⁽³⁾.

Église Saint-Laurent in de Vallée de l'Ubaye.

KINDEREN VAN JOSEPH CHABRAND:

1. Coleta (°Lotenhulle, 28.02.1797)
Als ongehuwde moeder had ze een zoon, Leopold (°Lotenhulle, 27.11.1835).
2. Jean-Baptiste (°Lotenhulle, 17.02.1799; †Lotenhulle, 15.06.1799)
3. Amelia (°Lotenhulle, 09.02.1800)
4. Jean-Baptiste (°Lotenhulle, 09.05.1801)
5. Rosalia-Josepha (°Lotenhulle, 13.03.1803; † 17.10.1803)
6. Rosalie (°Lotenhulle, 21.07.1804; †Meigem, 19.02.1880)
Ze was gehuwd te Meigem op 19 oktober 1831 met Francies Bryneel.
7. Melanie (°Lotenhulle, 1806; †Lotenhulle, 05.07.1835)
Ze was een ongehuwde moeder met een zoon Henri (°Lotenhulle, 11.11.1831).
8. Pierre-Livinus (°Lotenhulle, 04.02.1807)
9. Charles-Louis (°Lotenhulle, 24.04.1808; †Lotenhulle, 07.01.1877)
10. Justinus (°Lotenhulle, 11.07.1810; †Lotenhulle, 05.02.1811)
11. Josephe (°Lotenhulle, 05.12.1811; †Lotenhulle, 26.01.1813)

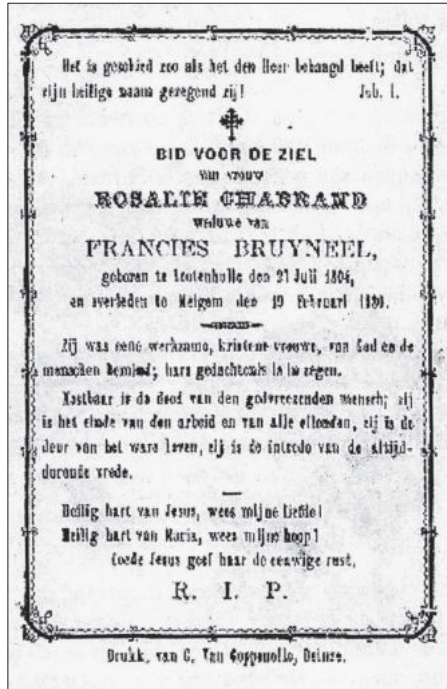
Op 29 Pluviose an VII (17 februari 1799) komt Joseph Chabrand voor op de lijst van patentbelastingplichtigen als “*colporteur avec charron*”⁽⁴⁾. Op verschillende aktes komt hij voor als “*boutiquier*” (winkelier). Enkele geboorteakten vermelden als beroep “*koopman van wolfe*”.

Joseph Chabrand woonde hier tijdens de Franse Revolutie en diende ook de voorschriften die door de bezetter werden opgesteld na te leven. Ingevolge de wet van 10 Vendimaire IV (2 oktober 1795) mocht men zonder identiteitskaart niet buiten de grenzen van het kanton reizen. Toch werden er uitzonderingen toegestaan voor zaken die verantwoord waren. Zo ontving Joseph Chabrand op 23 Germinal IV (12 april 1796) een toelating “*pour aller partout dans Les Pays Bas et en France pour débiter des marchandises*”.

In 1808 werd hij te Lotenhulle aangesteld als “*champetter*” (veldwachter). In die tijd was dat de derde belangrijkste functie binnen het lokale bestuur. Deze functie staat niet alleen in voor de ondersteuning van de burgemeester als hoofd van de politie maar verricht ook heel wat praktisch uitvoerend werk: het oppakken van landlopers, het begeleiden van dienstplichtigen en uitdragen of aflezen van officiële berichten. Hij kreeg deze benoeming omdat zijn voorganger werd

afgezet om een deserteur te laten ontglippen. Onze Franse bezetter heeft hem misschien aangesteld omdat hij de Franse taal machtig was.

Hij bleef deze functie als veldwachter uitoefenen tot aan zijn dood in 1840. Naar aanleiding daarvan stelde het schepencollege dat hij meer dan 32 jaar zijn beroep *“met ijver en naerstigheit heeft uitgeoefend, dat hij niet alleenlijk door zijne gestadige waekzaamheid, maer zelfs in moeilijke omstandigheden, met gevaer zijens levens in de uitvoering der wetten heeft medegholpen en de openbare rust en goede orde heeft weten te doen onderhouden”* (5).

Gedachtenisprentje van Rosalie Chabrand.

Zijn tante, Anne Chabrand, was in 1729 getrouwd te Fours met Denis Léautaud. Na haar dood kwam hij in 1748 naar Nevele als weduwnaar met zes minderjarige kinderen. Zo kunnen we aannemen dat Joseph Chabrand naar Nevele is gekomen omdat hij er reeds familie had en het zo misschien gemakkelijker was om de stap naar Vlaanderen te zetten. Joseph Chabrand had nog regelmatig contact met de familie Léautaud. Joseph had een broer Jean-Baptiste (°F Haute-Provence – Fours, 1769) en een zus Cecile (°F – Fours, 1786).

Josephs zoon, Charles-Louis, is in het huwelijksbootje gestapt op 22 mei 1839 met Seraphine Rogge uit Vinkt (spinster van beroep) en dochter van Benedict Rogge (†Vinkt, 26.09.1839) en Theresia De Witte (spinster). Seraphine is gestorven te Lotenhulle op 13 januari 1847.

Na het overlijden van zijn echtgenote trouwt hij opnieuw op 30 november 1853 met Sophie De Wulf uit Drongen. Zij staat ingeschreven als dienstmeid. Zij is geboren te Drongen op 5 december 1816. In 1877, kort na het overlijden van haar man, is ze als weduwe verhuisd naar Gent, waarschijnlijk bij een familielid.

KINDEREN VAN CHARLES-LOUIS CHABRAND

UIT HET EERSTE HUWELIJK :

1. Felix (°Lotenhulle, 04.07.1839; †Lotenhulle, 04.08.1839)
2. Henri (°Lotenhulle, 01.06.1840)
is getrouwd met Coleta De Dobbelaere.
Het koppel is in 1873 verhuisd naar Gent.
3. Joannes-Augustinus (°Lotenhulle, 19.09.1845)

KINDEREN VAN CHARLES-LOUIS CHABRAND

UIT HET TWEDE HUWELIJK :

1. Camille (°Lotenhulle, 29.03.1855; †Bellem, 01.06.1933)
vertrok naar Wontergem op 8 februari 1872 en is op 3 september 1879 getrouwd te Bellem met Melanie De Poorter van Bellem.
2. Elodie-Cordula (°Lotenhulle, 07.02.1858)
vertrok naar Gent op 28 maart 1878.

Charles-Louis woonde op het Dorp te Lotenhulle en werd in 1830 soldaat door nummerververseling voor landbouwer Bernard Royens. Hij bleef acht jaren in dienst en had een lichaamslengte van 1,61 meter ⁽⁶⁾. Na zijn militaire carrière werd hij schoenmaker.

Na de dood van zijn vader in 1840 werd hij door het toenmalige schepencollege van Lotenhulle tot veldwachter gekozen in opvolging van zijn vader. Er was een tweede kandidaat, namelijk Joseph Dhooge. Zonder veel omhaal kiest men voor Charles-Louis Chabrand. Hij is dan 29 jaar. Hij staat volgens de bronnen geboekstaafd als iemand met een zacht karakter en goed gedrag. Hij kon lezen en schrijven en heeft ervaring omdat hij zijn vader soms hielp in de uitoefening van zijn ambt. ⁽⁷⁾

De man vervult zijn taak naar behoren, maar in 1858 - hij is dan 18 jaar in dienst - doet zich een merkwaardig incident voor. Louis Chabrand krijgt vier maanden gevangenisstraf omdat hij bepaalde mishandelingen heeft gepleegd. De gemeenteraad buigt zich over deze zaak en stelt dat zijn plichtverzuim is te verklaren omdat hij zich "*somwijlen in den drank en het spel vergeet*". De vergadering wijst erop dat dit zijn enige gebrek is, want voor het overige werkt hij altijd met ijver en nauwkeurigheid. Bovendien heeft hij de drank nu vaarwel gezegd. Chabrand krijgt nog een voorlopige schorsing, wordt tijdelijk vervangen maar neemt dan het werk terug op. En blijkbaar haalt zijn karakter het op de drankduivel. Louis Chabrand blijft aan tot zijn dood in 1877 veldwachter. ⁽⁸⁾

Voor de ordehandhaving kon de burgemeester een beroep doen op de veldwachter. Maar het was meestal ook de veldwachter die in de

Ik ben de verrijzenis en het leven; wie in Mij gelooft, al is hij ook gestorven, die zal leven; en al wie leeft en in Mij gelooft, zal in der eeuwigheid niet sterven. Joan. XI. 25, 26.

† BID VOOR DE ZIEL
VAN
KAMIEL CHABRAND
weduwnaar van
MELANIE DE POORTER
geboren te Lotenhulle, den 29 Maart 1855 en
godvruchtig in den Heer ontslapen te Bellem, den
1 Jaar 1933, gesterkt door de HH. Sacramenten.

De beste bereiding tot de dood, bestaat in
eene volmaakte onderwerping aan den Wil
Gods.

In mijn lijden en bedruktheid heb ik mijnen
God gezocht; tot Hem heb ik mijne armen uit-
gereikt en ik ben in mijne hoop niet bedrogen
geworden. Ps. LXXVI.

Zalig degenen die in den Heer sterven. Van
nu af, zegt de H. Geest, mogen zij van hunnen
arbeid rusteten; want hunne goede werken
zullen hen volgen. Apoc. 14/13.

Kinderen van God, zijn wij ook erigenamen
van God, en medeerigenamen van Kristus; in-
dien wij nochtans met Hem lijden, opdat wij
ook met Hem tot de glorie komen. Rom. 8, 17.

Geliefde Kinderen, dank zeg ik u voor uwe
trouwe en liefdevolle zorgen; bedroeft u niet,
gelijk deze die geene hoop hebben, want eens
zullen wij al te samen bij den Heer zijn, intus-
schen weet mij indachtig in uwe gebeden.

Jesus, zachtmoedig en ootmoedig van harte,
maak mijn hart gelijk aan het Uwe. (300 d. n.)
Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.
(300 d. n.)

Uitg. J. Van Vynckt, Koster, Bellem.

God gaf ze ons, God nam ze ons,.... Zijn Naam
zij gezegend. naar JOB.

BID VOOR † DE ZIEL
VAN
Melanie De Poorter
ECHTGENOOTE VAN
CAMIEL CHABRAND,
geboren te Bellem den 28 Juli 1844 en aldaar god-
vruchtig overleden den 18 Maart 1923.
VOORZIEN VAN DE H. H. SACRAMENTEN.
Zij was lid der broederschappen van het H. Sakrament
het H. Hert en Barmhartigheid.

Zij was een bewonderenswaardige moeder, en
verdient in de gedachtenis der braven voort te le-
ven; zij verdreef alles kloekmoedig, omdat zij haar
hoop in God gesteld had. (2 MACH.)

De vreugde van ons hert is verdwenen; onze
vreugdekreten zijn in weeklanken veranderd. De
kroon is van ons hoofd gevallen, daarom is ons
hert bedroefd geworden en zijn onze oogen ver-
duisterd door tranen. (THREN.)

Zij was een vrouw van geloof, bedienstig en zacht-
moedig, waakzaam en voorzichtig. De grootste
troost dien zij naar het graf heeft kunnen mede-
dragen is de vaste overtuiging dat zij een echtge-
noote en een moeder is geweest teenaamal onbe-
rispelijk.

Vertrouwt U dan, mijn welbeminde echtgenoot,
ik dank U voor uw trouwe liefde. — Troost U mijn
lieve kinderen. Gij weet welke teedere liefde ik U
heb toege dragen, met vreugde zag ik Uw weder-
liefde en onderlinge genegenheid, dit was mijn
vreugde. Bewaart die eendracht. Doet wat gij van
mij geleerd en gezien hebt, eert, bemint en troost
uw vader, en de God van vrede zal met U zijn.

*Barmhartige Jesus, geef haar de eeuwige rust
7 j. en 7 quad. n.*

Uitg. H. Phippo, Bellem.

Gedachtenisprentje van Kamiel en zijn vrouw Melanie De Poorter. (10)

brokken deelde. In 1865 krijgt veldwachter Charles-Louis Chabrand het aan de stok met een wever, Fredrik Overbeke genaamd. De toenmalige burgemeester van Lotenhulle, Augustin Huybrecht, schrijft aan de procureur dat hij “*de steen waarmede Chabrand is geslagen, ter Ued. beschikking houdt*”. Soms is de veldwachter slechts het slachtoffer van “*uitbraking van scheldwoorden*” (1875).⁽⁹⁾

Zijn zoon Camille uit zijn tweede huwelijk is, vooraleer hij in 1879 trouwde in Bellem, als ongehuwde jongeling naar Wontergem verhuisd. Camille (°Lotenhulle, 29.03.1855; †Bellem, 01.06.1933) was op 3 september 1879 te Bellem getrouwd met de elf jaar oudere Melanie De Poorter (°Bellem, 28.07.1844; †Bellem, 18.03.1923) van Bellem.

KINDEREN UIT HET GEZIN CHABRAND-DE POORTER:

1. Leona (°Bellem, 22.07.1880)
gehuwd te Bellem op 24 mei 1905 met August Blancke uit Bellem.
Het koppel had zeven kinderen en is op 23 februari 1929 verhuisd naar Gent.
2. Irma (°Bellem, 07.09.1881)
was ongehuwd.

3. Joannes-Baptiste (Jan) (°Bellem, 15.10.1882)
was ook ongehuwd.
4. Sylvia (°Bellem, 07.06.1884)
was getrouwd met Alfons Van Wouterghem en vertrok op 21 august 1923 naar Montataire (dép. Oise, regio Picardië in Frankrijk, in de omgeving van Creil, een belangrijke plaats waar de duiven worden gelost).

Kamiel was een bekend figuur aan Bellebrug. Hij was eigenlijk “kloefkapper” (klompenmaker) van beroep. Zoals velen uit die tijd had hij ook een tweede beroep, namelijk dat van “tapper” (herbergier), met als uithangbord “*Estaminet bij C. Chabrand*”. In de burgerlijke stand van Bellem 1900-1910 wordt er ook nog een derde beroep vermeld, namelijk dat van schilder.

Hij was een spilfiguur van de overbekende waterfeesten aan Bellebrug, zoals blijkt uit onderstaande foto van de waterfeesten anno 1912.

Estaminet C. Chabrand aan Bellebrug.

v.l.n.r.: Staande: veldwachter Kamiel De Meyer, René De Mil, ?, Raymond De Meester, Kamiel Chabrand (met snor en klok), Cyriel Taghon, Emiel Nuttynck (met klok), Jan Chabrand met zijn 2 zussen Irma en Sylvie, ? Mussche, Theophiel De Baets (petroleumventer), ?, Melanie De Poorter (echtgenote van Kamiel Chabrand).

Zittend: Petrus Taghon, Henri Dobbelaere, Henri De Vuyst.

Op de tafel een grammofoon die met de hand moest opgewonden worden.

→ GEMEENTE BELLEM. ←

Ter gelegenheid der KLEINE KERMIS.

Groote Wielrijderskoersen

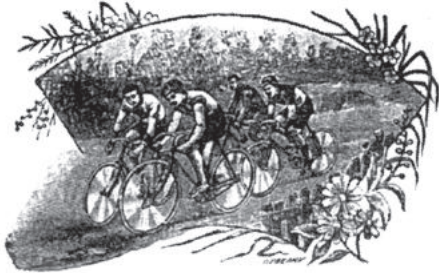
op

Maandag 26 October

1908.

om 2 1/2 ure stipt.

145 fr. Prijzen

1^e Koers. - Scratch. - *Bellem-Brug*. - *Pauwels bosch*. (weg naar Somergem),
4000 meters.

1^e prijs **15** fr. - 2^e prijs **12** fr. - 3^e prijs **8** fr. - 4^e prijs **5** fr.

2^e Koers - Handicap. - *Brug* - *Moerstraat* - *Kerkstraat*. - 12.000 meters,
6 pistetoeren, met 5 premiën van **2** fr. voor de 5 eerste toeren.

1^e prijs **30** fr. - 2^e prijs **20** fr. - 3^e prijs **15** fr. - 4^e prijs **10** fr.

3^e Koers. - *Vertroosting*. - *Brug* - *Dorp*. - 2500 meters.

1^e prijs **10** fr. - 2^e prijs **6** fr. - 3^e prijs **4** fr.

VOORWAARDEN :

1° De inschrijving zal plaats hebben bij Jos. LOOTENS, Dorp, om 2 ure. - 2° De inleg is bepaald op **1 fr.** voor al de Koersen. - 3° Er zullen geene gangmakers toegelaten worden. - 4° De koersen zullen plaats grijpen welkdanig weder het zij. - 5° Elke mededinger is verantwoordelijk voor de ongevallen, welke hij zou kunnen veroorzaken - 6° De aangestelde commissie zal onwederroepelijk beslissen over alle geschillen. - 7° De prijzen zullen gedeeld worden om 3 1/2 ure stipt.

a) van den 1^e Koers bij Jules VERHEYE, tapper, Leystraat.

b) van den 2^e Koers bij Aug. HALLAERT, id.

c) van den 3^e Koers bij Cam. CHABRAND, id.

De Secretaris,

Burgemeester & Schepenen,

(Get.) **C. Cram.**

(Get.) **G. de Kerchove d'Exaerde, B. De Reu, O. Lootens.**

Aelte, dr. Paul-Vandewalle

Wielervedstrijd anno 1908. (11)

Ook bij andere evenementen kon men rekenen op de medewerking of de ondersteuning van Kamiel. Ter gelegenheid van de kleine kermis (Bellebrug) in 1908 organiseerde het plaatselijk comité "Groote Wielrijderskoersen". (kopie van de originele affiche bevindt zich in het archief van Aalter). Hier zien we dat de prijzen van de derde koers worden verdeeld bij C. Chabrand.

Voor 1925 stonden er in Bellem twaalf petroleumlantaarns. Het onderhoud, aansteken en uitdoven gebeurde door iemand uit de omgeving. Hij of zij werd er door de gemeente voor vergoed. 's Winters werden deze lantaarns om vijf uur 's morgens aangestoken en weer uitgedoofd bij het klaren van de dag. 's Avonds brandden ze van zonsondergang tot 22 uur. 's Zomers werden ze niet aangestoken. Ook aan het café van Kamiel stond er zo een petroleumlantaarn.

Hij had slechts één zoon, namelijk Jan, die de naam Chabrand verder kon zetten. Deze bleef echter ongehuwd en dit is dan ook de laatste telg van deze familie in Bellem met de naam Chabrand. De andere ongehuwde dochter Irma en Jan woonden later samen in de woonst van hun vader Kamiel aan Bellebrug.

Op deze foto heeft Jan Chabrand alles mee van zijn voorouders. Ook zij droegen allen een speciale pet en hadden een volle snor onder de neus.

Jan Chabrand werd geboren te Bellem op 15 oktober 1882. Hij was huisschilder en het café van zijn vader werd later omgetoverd tot een winkel van schildergerief. Daar hij als bekwame schilder bekend stond in Bellem en omstreken, mocht hij meermaals schilderwerken afleveren in de parochiekerk van Bellem.

Brouwerij Sierens – Van den Bon aan Bellebrug. Jan Chabrand staat hier in wit schildersplunje rechts van de twee personen met de ton.⁽¹²⁾

Jan Chabrand op stap met 3 kinderen.

v.l.n.r.: Jan Chabrand, Agnes, Jeannie en Godelieve Willems, de drie kinderen van Marcel Willems.

Deze foto werd genomen circa 1950 te Hansbeke tijdens een circusvoorstelling.

Het interieur van de kerk van Bellem was in 1907 toe aan een nieuwe schildersbeurt. Jan Chabrand en twee

In het Kruis is onze zaligheid, onze verrijzenis en ons eeuwig leven.

†

Bid in deze H. Eucharistieviering voor de ziel van de Heer

JAN CHABRAND

geboren te Bellem, de 15 oktober 1882 en godvruchtig overleden te Eeklo, de 9 april 1968, gezalfd met de H. Olie.

Hij was lid van de Bond der Gepensioneerden

't Is wel een groot teken van uitverkiezing door God tijdens de Goede Week met Kristus de dood te mogen ingaan en zo zeker op weg te zijn naar de verrijzenis met Hem.

Een mens kan soms gans alleen vallen in 't leven; maar wanneer men dan opgenomen wordt in een familie, is men toch veilig voor 't aards bestaan. Zo ook wanneer men opgenomen wordt in een parochiefamilie, waar allen bidden voor mekaar, is men ook veilig voor een zalig eeuwig leven.

Het eerste mocht Jan ondervinden: laten wij hem allen samen ook die tweede veiligheid voor zijn ziel geven: ϵ opdat hij door het gemeenschappelijk gebed van de gelovigen, in God een genadig Rechter vinde, die hem zal opnemen in het Nieuwe Paradijs, de Hemel. $\gg$

Dierbare familie, en U die mij hebt opgenomen en verzorgd, mijn beste dank, God zelf moge er U om belonen. Dit vraag ik hem voor U en voor allen die mij genegenheid hebt betoond.

Mijn Jezus barmhartigheid. 300 d. afl.

†

De familie en aanverwanten dankt U vriendelijk voor de bliken van deelneming in de rouw en Uw gebeden voor de dierbare overledene.

Druk. A. Van Lantschoot, Bellem

Gedachtenisprentje van Jan Chabrand.

andere Bellemnaren, Gentil Lamiroy en Henri Locy, waren de uitvoerders.⁽¹³⁾

Na de Tweede Wereldoorlog installeerde Bellem een feestcommissie. Jan werd verkozen tot lid van deze commissie.⁽¹⁴⁾

In “’t Getrouwe Maldeghem” van 15 november 1936 lezen we: *Zondag 22 november te 5 uur stipt, kaarting bij René Willems, Brug – 350 fr. prijzen – 2 bekers geschonken door Omer Lootens en Jan Chabrand.*

In “’t Getrouwe Maldeghem” van 13 juni 1937 staat: *Op zondag 20 juni rijdt een autobus naar Sint-Maria-Hoorebeke op bezoek bij onzen gewezen onderpastoor E.H. Buisse. Inschrijving voor de autobus bij: Jan Chabrand, Brug – Emiel Lemey, Markette en in ’t Vlaams Huis.*

Na de oorlog van 1940-45 heeft Jan zijn woning verkocht op lijfrente aan Marcel Willems, de laatste thuisslachter van Bellem. Jan en zijn zuster Irma mochten er blijven wonen tot aan hun overlijden. Deze woning werd opnieuw herberg, namelijk “*De Reisduif*”, lokaal van de plaatselijke duivenmaatschappij.

Jan Chabrand is overleden te Eeklo op 9 april 1968.

Dit is het einde van ons verhaal over Joseph Chabrand “*colporteur uit de Provence*” die op het einde van de 18^e eeuw zijn linnen en zijde kwam verkopen in onze streek.

Walter VERVALLE

Bronnen:

¹ zie <http://www.azteca-hotel.fr/fr/histoire/histoirebarcelonnette.html>

² *Dorp in de Spiegel*, uitg. Davidsfonds Lotenhulle-Poeke, 1987, p.99

³ F. BASTIAEN e.a., *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, p.109

⁴ IBIDEM, p.321

⁵ IBIDEM, p.342

⁶ Land van Nevele, jrg. XXXVII, 2006, nr.1

⁷ F. BASTIAEN e.a., *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, p.342

⁸ IBIDEM, p.343

⁹ *Land van de Woestijne*, 2007, nr.1 – p.50

¹⁰ *De Belle*, jrg. 18, p.103 en 104

¹¹ IBIDEM, p.100

¹² F. BASTIAEN e.a., *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, 1994, p.390; foto 89

¹³ F. BASTIAEN e.a., *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, p.542

¹⁴ IBIDEM, p.641

HISTORISCHE STEEN IN ONZE KERKTOREN

Wat nu volgt is geen fabeltje, maar is echt gebeurd! Een stukje Aalterse geschiedenis... maar amper gekend.

Ik ben op 8 juni 1930 in de Kerkstraat te Aalter geboren. De kerk en de omgeving was de leefwereld voor mijn broers en mezelf. Ja, zelfs de kerktoren had weinig geheimen voor mij. Het mechanische uurwerk, in die tijd op de eerste verdieping, moest om de twee dagen opgewonden worden. Vaak ging ik mee en klom ik regelmatig tot in de top van de toren. Bij helder weer zag ik tot Gent en tot Brugge. Later werd ik zelf 'opwinder' van het uurwerk en ook klokkenluider en dat zelfs nog met de reep.

Op de eerste verdieping, juist boven het uurwerkmechanisme, was sinds 1921 vooraan in een nis, een gedenksteen ingemetseld met de volgende tekst.

Het is om deze historische steen dat het gaat.

Terug naar 1918! Bij de aftocht van het Duitse leger in oktober 1918 dynamiteerde de Duitse achterhoede de toren midden oktober. Bij de heropbouw in 1921 plaatste men aan de binnenkant van de toren bovenvermelde gedenksteen.

Maar in 1940 was er terug oorlog! En wat met die gedenksteen? Toenmalig pastoor Theophiel Neyt was bang voor de vergeldingsdaden en de steen verdween.

Er kwam een houten plank in de plaats.

In weldoen is hij doorgegaan,
De herder vroom en goed.
Hem zegene God, die al zijn werk
Zo mild gedijen doet.

Als dankbare herinnering aan het
herdersjubileum van
Z. E. HEER THEOFIEL NEYT
gedurende 25 jaar pastoor te Aalter.
1934 - 1959

Vol dankbaarheid tegenover God, voor al wat schoon
en vruchtbaar was; voor de vele jaren vol genaden;
voor elke H. Mis; voor de goedheid, genegenheid
en sympathie die ik van U allen mocht ontvangen.
is deze feestelijke dag vervuld van innige vreugde.
Moge deze parochie bloeien in het licht van Gods
liefde. Moge elke dag die de Heer ons geeft ons
dichter brengen tot zijn H. Hart.

Z. E. Heer Pastoor dankt van harte alle paro-
chianen om hun gulle medewerking. Hij
verzekert hen allen zijn verdere
genegenheid en geeft hun de
verzekering van zijn vurig
priestergebed.

ZEH Theophiel Neyt, pastoor in Aalter van 1934 tot 1959.

Zicht vanuit de Aalterse kerktoeren anno 2002.

Bij de restauratie van de toren in 2002 kwam de vraag naar de mysterieuze verdwijning van de gedenksteen. Niemand wist er iets over. Ik plaatste een zoekertje in 'Totaalter' en ja iemand vertelde me: *“Mijn vader was metselaar en de pastoor vroeg hem om de steen te verwijderen en te vernietigen.” Mijn vader heeft me altijd gezegd: “Ik heb de steen ergens laten tussenzakken en ze gaan hem nooit meer terugvinden.”*

Mijn gedrevenheid om hem toch terug te vinden steeg. Ook Roger Baeckelandt was geïnteresseerd. Samen gingen we naar boven om te zoeken, echter zonder resultaat. De brandweer werd zelfs geroepen en zocht op en tussen de gewelven, maar geen spoor van die steen. De metselaar had zijn werk dus heel goed gedaan.

Nu was er boven nog een enorm dikke muur van 70 à 80 cm die hol klonk achteraan in de nis waar de steen oorspronkelijk was ingebouwd. Er was precies nieuw metselwerk te bespeuren. Ik deed boringen tot 60 cm diepte, maar ook dat leverde geen resultaat op. Het einde van mijn te vergeefse zoektocht.

Het voorstel om achteraan in de kerk met enkele woorden de historie van de steen en met de tekst die er opstond op te hangen, werd in de Kerkraad en door het College van Burgemeester en Schepenen goedgekeurd. De gemeente zou het plaatje betalen en het plaatje werd besteld bij dezelfde firma die reeds eerdere plaatjes plaatste in de kerk. Een kwestie van gelijkvormigheid...

Toch werd het bestelde plaatje door iemand afgezegd. Afgezegd? Door wie? Waarom? Zogezegd als niet historisch bewezen dat er ooit een steen was alhoewel ik persoonlijk die steen heb gezien. Vraagtekens blijven dus...

Frans DE MUYNCK

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

‘WEIHNACHTEN’ IN LOTENHULLE (1915)

Onlangs vonden wij een foto terug: ‘1915 Weihnachten in Loo-ten-Hulle’ volgens het opschrift. Een merkwaardig beeld, dat heel wat vragen oproept, in meerdere opzichten. Om te beginnen dateert het beeld uit de periode van de Eerste Wereldoorlog. Lotenhulle werd in oktober 1914 heel erg getroffen. In een wilde moordpartij schoten Duitse soldaten drie burgers dood (E. Schelstraete, A. Van de Kerckhove en I. Claeys). In de dagen erna was er heel wat paniek en onrust. De aanstelling van Georges Hulin de Loo tot burgemeester bracht rust. In de loop van 1915 kalmeerde de toestand. Blijkbaar vierden op het einde van dat jaar de burgers het kerstfeest samen met de bezetter.

Het opschrift op de plaat en ook de notitie achteraan op de foto zijn in het Duits. Zijn het Duitse soldaten die voor kerstman spelen? Waarschijnlijk wel, want deze traditie was hier nog niet echt gekend. En wie zijn de burgers die hier bij staan? De personen bij wie de soldaten zijn ingekwartierd? Vergelijking met ander fotomateriaal uit die periode uit Lotenhulle om tot identificatie te komen, levert helaas slechts gissingen op.

Zoals in die tijd gebruikelijk poseerde men voor een doek aan een muur. De kadrering is niet helemaal gelukt zoals het hoort. Wij zien daardoor wel dat de scène buiten is opgenomen (vandaar de warm ingeduffelde vrouw, een decemberdag kan best koud zijn). De vooroorlogse zondagse kledij is duidelijk nog in gebruik.

En dan de kerstboom. Steekt daar een Belgisch vlaggetje op? Zit daar de keizerlijke Duitse vlag bij? Het beeld is niet helemaal scherp genomen en laat twijfel toe... De kerstboom was reeds voor de oorlog gekend in onze streken. Het plaatsen van de boom bleef echter beperkt. Verenigingen (bijvoorbeeld werkmanskringen) of rijke burgers plaatsten een boom vol cadeautjes die dan door eigen leden of door behoeftigen mocht worden geplukt. Er was zeker niet in ieder huis een boom te vinden. In Duitsland was dit gebruik ruimer verspreid.

Maar wat te denken van de Kerstman? Of is het toch Sinterklaas? Het beeld van de Kerstman zoals wij dit heden ten dage kennen van deze man is een creatie uit de twintigste eeuw. Voordien lagen de voorstelling en de symboliek van de Kerstman en Sinterklaas heel dicht bij elkaar en liepen in elkaar over. De figuren gingen in de heidense (Noordse/Germaanse) mythologie terug op Odin, god van oorlog en dood. Hij werd afgebeeld met een lange witte baard, rode mantel en hoed. Bij het verchristelijken van bepaalde tradities koppelde de overlevering dit aan de heilige Nicolaas van Myra. Mythische figuren en christelijke verhalen raakten vervlochten.

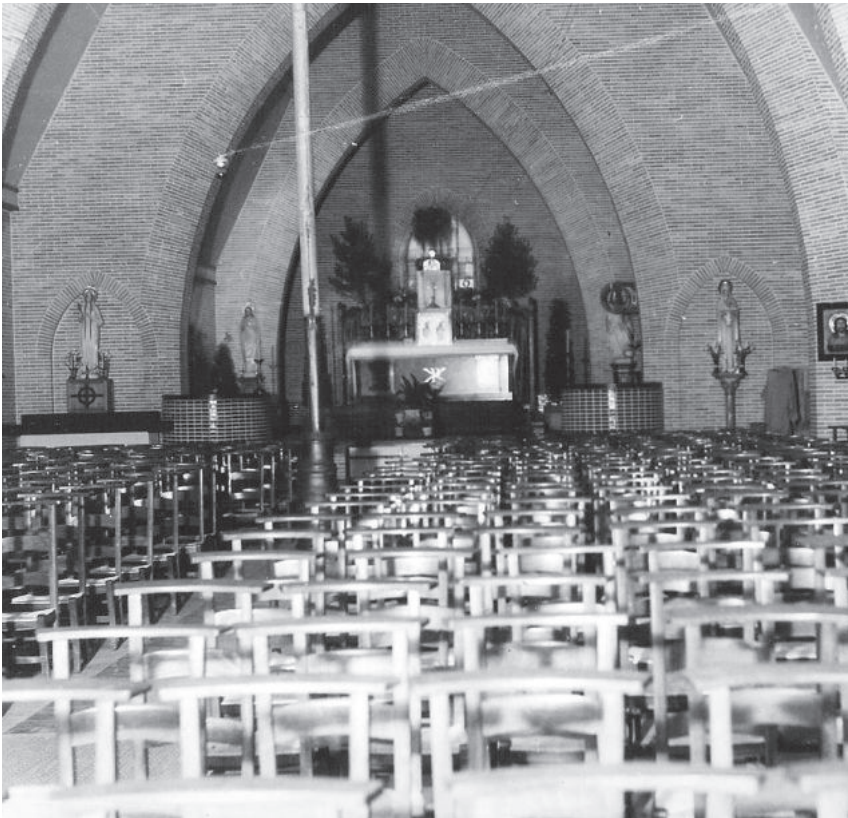
Om zich te verplaatsen, maakte Odin gebruik van Sleipnir, een paard met acht poten dat door de lucht kon vliegen (vandaar het paard van Sinterklaas dat over de daken wandelt of de vliegende rendieren van de Kerstman). In oorlogstijd waren de paarden een luxeproduct geworden, vandaar dat deze figuren in Lotenhulle zich dienden te behelpen met een speelgoedpaard. Of is dat eerder te zien als een cadeautje voor de kinderen? Werd er dan wat speelgoed uitgedeeld? Er is niemand meer om dit te bevestigen...

De Kerstman had ook een helper, een knecht. De Duitse traditie heeft het over een knecht met de naam 'Ruprecht' (vergelijk met 'zwarte Piet' van Sinterklaas). Dit is de figuur helemaal rechts op de foto. Hij heeft donkere kledij aan. De helper van deze Kerstman is immers net zoals bij Sinterklaas een verpersoonlijking van 'de andere zijde'. Waar de Sint het goede vertegenwoordigt, staat de helper voor het duistere en het kwade.

Kortom, een foto waarover heel wat valt te raden. Het getuigt vooral ook van een moment van vrede en rust, waarin mensen ondanks alles elkaar toch weten te vinden in moeilijke omstandigheden.

Meer informatie over Lotenhulle in de Eerste Wereldoorlog is te vinden in de paragraaf 'Het drama van Lotenhulle' in F. BASTIAEN, I. HOSTE, P. LAROY, L. STOCKMAN, A. STROBBE, *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, p. 355 e.v. en het gelijknamige blogbericht op <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com> geplaatst op 13 februari 2011.

Peter LAROY

KERK VAN AALTER-BRUG IS 75 JAAR

Op zondag 15 december 2013 vierde de parochiegemeenschap van Aalter-Brug het feit dat 75 jaar geleden de kerk officieel werd ingewijd. Dat was toen het eindresultaat van een toch wel lange strijd. Reeds in 1933 waren de eerste stappen gezet. Binnen kerkelijke kringen had men oorspronkelijk weinig oren naar deze vraag. Pas in 1937 kwam de zaak in een stroomversnelling. De familie Bockaert schonk grond en men ging verder op zoek naar de nodige fondsen voor de bouw van de kerk.

Binnen de gemeenteraad leverde dit nog wat vuurwerk op. De Aalterse raadsleden stemden wel een krediet van 175 000 frank (ruim €4300) maar discussieerden nog eens flink over de noodzaak van deze nieuwe kerk. De tegenstanders stelden dat door de bouw ervan de mensen van Aalter-Brug niet meer naar Aalter zouden komen om hun boodschappen te doen. Een merkwaardig argument, dat de voorstanders meteen in hun voordeel ombogen. Zij waren ervan overtuigd dat Aalter-Brug zou opleven, nieuwe gezinnen zou aantrekken. Per slot van rekening zou dit alles ook nog een positief effect geven voor de Aalterse middenstanders.

Uiteindelijk kwam de kerk er toch. De jonge architect August Cocquyt had het plan getekend. De kosten voor het gebouw werden op ruim 400 000 frank (ruim €9900) geraamd. Naast de inspanningen van de gemeente leverden het bisdom en de provincie de nodige fondsen, terwijl ook een flink deel was opgehaald door een aantal acties en inzamelingen door de bewoners. Na enkele maanden reeds kon de plechtige inzegening van dit 'juweel van moderne bouwkunst' door Monseigneur Coppieters worden aangekondigd. Precies daarom werd in 2013 de herdenkingsmis gevierd in aanwezigheid van de Gentse bisschop Luc Van Looy.

Meer info: zie ook <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

Peter LAROY

JAARLIJKSE VERGADERING

Bakkersgerief van toen.

Foto: archief familie Defruyt

Op vrijdag 15 november 2013 vond naar intussen jaarlijkse traditie de algemene ledenvergadering van onze heemkundige kring plaats. Een 30-tal aanwezigen schaarden zich in zaal Pax rond bestuurslid Walter Vervalle. Onder begeleiding van een powerpointpresentatie van secretaris Jan Camerlinckx vertelde hij een en ander over ‘*oude ambachten*’. Andere tijden, andere zeden. Walter Vervalle vertelde met heimwee over zijn kinderjaren toen er nog houtvesters, klompenmakers, broodvoerders, bieruitvoerders, zaaiers, wieders, smeden, koperslagers, enz. waren. Geïnspireerd door een aantal unieke oude foto’s uit de streek kwamen de tongen los. Zeker toen het onderwerp vlasteelt en vlasbewerking aan bod kwam, waren er enkele aanwezigen die een en ander uit hun jeugd wisten te vertellen. De stank van de rootputten en het stof van het zwingelen leken levensecht. Na een korte pauze bracht Walter nog enkele feiten en historiek van de zeilproductie in Bellem. Tevredenheid alom na afloop...

SPROKKELS UIT HET RIJKE AALTERSE ARCHIEF: EEN AANVULLING

In het artikel *Bij de begrafenis van de Lootse burgemeester Maurits Roeygens in 1794* - in een vorige editie van dit tijdschrift, schreven we op pagina 20 dat bijkomend onderzoek zeker nodig was om duidelijkheid te krijgen over het schepenambt en het burgemeesterschap van die man.

Enigszins tot onze verrassing kwam er spoedig reactie van een lezer. Als auteur, en uiteraard ook als vereniging, kan je daar alleen maar dankbaar om zijn. Het betekent dus dat men de artikels leest, aandachtig leest. En daar doen we het toch voor?

Met “*foute heemkunde*” in de onderwerpregel (als kwinkslag) kreeg dit bericht uiteraard mijn bijzondere aandacht. Mijn oud-klasgenoot Willem Boone had van bij het begin het gevoel dat er iets niet klopte in de tekst. Het feit dat de heerlijkheid Oudegoede de belangrijkste in Lotenhulle was, zat hem hoog. Dit was gewoon onmogelijk. Als *bewijs* voegde hij de hier afgedrukte foto bij.

Grafsteen van Maurits Roeygens in de kerk van Lotenhulle.

Foto: Charlotte Boone

Zijn opmerking is zeer dankbaar, want er valt een en ander over te zeggen. Vooreerst maakt het nieuwe gegeven, met name dat Maurits Roeygens burgemeester was van de heerlijkheid Vormezele, de zaak nog complexer. We wisten dat hij op bestuurlijk vlak actief was in de heerlijkheden Oudegoede en het Dendermondse. Nu kwam er dus ook nog Vormezele bij (wat we niet kunnen terugvinden in het oud archief van Lotenhulle berustend in het gemeentehuis, daar er geen documenten van die heerlijkheid tussen steken). Eén zaak is mogelijks uitgeklaard, namelijk dat hij alvast in die heerlijkheid het burgemeesterschap uitoefende. Maar een inwoner die in eigen parochie in maar liefst drie heerlijkheden functies bekleedde, dat vraagt om (een nieuw) onderzoek. Met andere woorden: over de praktijk in kleine heerlijkheden weten we nog maar weinig. Binnenkort zal een artikel worden gepubliceerd over Baudewyn Maenhaut, de stiefzoon van Roeygens. Misschien wordt daarin opnieuw een tipje van de sluier gelicht.

Vervolgens gaan we in op het *foute* karakter van de Lootse heerlijke structuur. Alle vermelde gegevens kloppen en alle vroegere auteurs zijn het erover eens dat Oudegoede wel degelijk de belangrijkste heerlijkheid in Lotenhulle was, gezien deze schepenbank ook instond voor het volledige parochiale gebeuren (de andere schepenbanken hadden enkel bevoegdheid op hun eigen heerlijkheid). Oudegoede was wel niet de grootste heerlijkheid, maar dat is weer iets anders.

Dat zijn burgemeesterschap als eerste op de grafsteen staat, is normaal: functies staan traditioneel van hoog naar laag, doorgaans los van het belang van de entiteit.

Conclusie: geschiedenis schrijven is puzzelen. Elk puzzelstukje vormt een brokje van het verhaal. Vaak is het (ongewild) onvolledig. Maar fout?

Filip BASTIAEN

BOEKBESPREKINGEN

W. STEVENS, *Het Leenhof van Dendermonde tijdens de vijftiende eeuw. Nadere toegang op het archief van de Rekenkamers, delen en banden, nr. 1102 en denombrementen van Vlaanderen, Leenhof van Dendermonde (tot 1473)*, Brussel, 2013 (2 volumes)

Willy Stevens, voorzitter van onze heemkundige kring, is een echte archiefman. Wekelijks begeeft hij zich naar Gent, Brussel of een andere stad om de middeleeuwse archieven te gaan bestuderen. Hij probeert daarbij het brede blikveld te vatten. Willy onderzoekt middeleeuwse trends (als gewezen bankbediende heeft hij natuurlijk een voorliefde voor monetaire en fiscaal-economische feiten), de eigen streek en ook zijn geboortestreek (Hamme en omgeving). Dit resulteerde dit jaar in een ruim 500 pagina's tellende bronnenpublicatie, uitgegeven door het Algemeen Rijksarchief. De auteur brengt een mooi gestructureerd en getranscribeerd overzicht van tientallen archiefstukken. Het is terloops gezegd maar weinigen gegeven om de middeleeuwse teksten grondig te lezen. Niet alleen het schrift, maar ook de taal is vaak een onoverkomelijke hindernis. Dankzij heel wat geduld en een onverzettelijke werkkraft (zoals het woord vooraf van F.M.M. Van de Velde aangeeft) heeft Willy Stevens de klus geklaard. Een handig register op persoons- en plaatsnamen en een toponiemenindex zorgen voor de ontsluiting. Het is een bronnenpublicatie en dus zeker geen doordeweeks historisch leesvoer. De grondigheid waarmee het werk is gebeurd, maakt van het boek een rijke en waardevolle bron van informatie voor iedereen die in de streek van Dendermonde (maar soms ook daarbuiten) op zoek is naar gegevens over de middeleeuwse periode.

T. DE PAUW & E. WILLE,
*Dialectwoordenboek
Zuidwest-Meetjesland en
omstreken, s.l., 2013*

Op 16 november 2013 verdrongen honderden nieuwsgierigen zich in het Aalterse gemeentehuis en nadien in het Emmaüsinstituut voor de voorstelling en lancering van het reeds lang aangekondigde *dialectwoordenboek*. Het is het eindresultaat van het werk dat bij het begin van de 21ste eeuw werd opgestart door het Dialectgenootschap Zuidwest-Meetjesland. Onder bezieling van Erik Wille startten toen tientallen vrijwilligers met het bijeen-

sprokkelen van woorden, zinnen en andere informatie. Enkele jaren lang gaf de vereniging een tijdschriftje uit dat op een ruime schare lezers kon rekenen. In de beginjaren verscheen het overigens als extra bijlage bij dit tijdschrift.

Toen in 2009 Tineke De Pauw, redacteur van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten (WVD), ook haar interesse betoonde voor het streekdialect, vonden de twee partners elkaar al vlug. Een paar uitgestelde deadlines later ligt het boek er nu ook, een kloeki turf van ca. 750 pagina's.

De titel is enigszins misleidend want de uitgave is veel meer dan zomaar een woordenboek geworden. Dankzij het sprokkelwerk en de inspiratie van de vele enthousiaste vrijwilligers is het eerste deel van het boek (ca. 200 p.) eerder te beschouwen als een mooie bijdrage tot de lokale geschiedenis van de 20ste eeuw voor Aalter, Knesselare, Bellem, Lotenhulle, Poeke en Ursel. Rond diverse thema's (weer en kledij, kerkleven, fauna en flora, volksvermaak, enz.) zijn verhalen gebouwd met daarin dialectwoorden en dialectuitdrukkingen in. Foto's maar ook rijmpjes en liedjes zijn mooie en functionele illustraties.

Het eigenlijke woordenboek beslaat dan toch nog eens ruim de helft van het boek. Hier zijn voor het nageslacht 8500 verschillende trefwoorden opgetekend met ruim 12 000 betekenissen. De auteurs stellen zelf dat volledigheid niet kan bereikt worden, maar het eindresultaat mag toch indrukwekkend genoemd worden. Dit boek wordt uiteraard best verteerd in kleine beetjes. Dan is er ook eens tijd om naar zowel de meer wetenschappelijke inleiding (taalkundig en lokaalhistorisch) als naar de schalkse bijlage met kleine kwisjes te kijken. Dialect gaat ook mee met zijn tijd. Een QR-code verwijst naar de gemeentelijke website, met geluidsfragmenten van lokale dialectsprekers. Een indrukwekkende publicatie, naar vorm en inhoud.

Peter LAROY

DE TIJD VAN TOEN

EEN TUNNEL ONDER DE SPOORWEG IN AALTER.

In april 1982 startte de NMBS met grote werken aan het station van Aalter.

De overweg werd er vervangen door een tunnel en er werd een nieuwe weg aangelegd die de Brugstraat wat verder zou vervoegen. De luchtfoto toont de nieuwe tunnel nadat de werken zijn voltooid.

Het oude station staat er nog. Het zal eerst in 1988 vervangen worden door een modern stationsgebouw en daarna worden gesloopt.

Foto: Lothar Grauman.

MENSEN EN HUISJES...

Foto's van mensen, huizen, straten en plaatsen die dertig en meer jaren geleden zijn gemaakt. Het zijn stille getuigen van het verleden. Het zijn beelden die geen commentaar behoeven. Voor de ouderen onder ons zijn het veelal herinneringen uit onze jeugd. Voor de jongeren zijn het foto's die een beeld geven van hoe het vroeger was en hoe de maatschappij in de voorbije eeuw evolueerde. Vaak heeft men het over 'de tijd van toen' en sommigen denken er bijna als vanzelf bij, 'een tijd dat het allemaal veel beter was'...

Allicht een voorbarige conclusie van een generatie die haar wortels heeft in het verleden en vergeten is dat ze in haar jonge jaren ook verwachtingen had. Wie heeft destijds niet verlangd naar een badkamer in huis en wie heeft destijds de 'buisenstoof' niet willen vervangen door een fornuis op gas of elektriciteit? Alle foto's op deze pagina's werden gefotografeerd door Lothar Grauman.

Jan CAMERLINCKX

INHOUDSTAFEL

Maurice MICHIELS	Emile Bockaert. (vervolg 2)	3
Filip BASTIAEN	Amelia Rodts.	15
Walter VERVALLE	De familie Chabrand.	29
Frans DE MUYNCK	Historische steen in de kerk van Aalter.	43
Peter LAROY	Weihnachten in Lotenhulle. 1915.	46
Peter LAROY	De kerk van Aalter-Brug is 75 jaar.	49
Peter LAROY	Onze jaarlijkse vergadering.	50
Filip BASTIAEN	Sprokkels uit het Aalterse archief: aanvulling Maurits Roeygens.	51
Peter LAROY	Boekbesprekingen: • <i>Het leenhof van Dendermonde in de 15e eeuw.</i> – W. Stevens	53
	• <i>Het dialectwoordenboek van Zuidwest-Meetjesland.</i> – T. De Pauw en E. Wille	54
Jan CAMERLINCKX	De tijd van toen: • De tunnel onder de spoorweg. • Mensen en huisjes.	56

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50

steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *wilystevens1@skynet.be*

Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*

Secretaris: Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82

Ledenbeheer: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91

Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*

Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*

Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*

Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*

MEDEWERKERS: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*

Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - *etienne.van.eeghem@telenet.be*